

Józsa Mónika

Kodály Zoltán kórusművészete
és a zeneszerző szlovákiai kötődései

Józsa Mónika

Kodály Zoltán kórusművészete és a zeneszerző szlovákiai kötődései

Impresszum

Műhelytanulmányok VI. évfolyam / 5.

Kodály Zoltán kórusművészete és a zeneszerző szlovákiai kötődései

Szerző:

Józsa Mónika

a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara
Pedagógusképző Intézetének adjunktusa; a Szlovákiai Magyar Pedagógusok
Vass Lajos Kórusának karnagya és művészeti vezetője; a galántai Kodály
Zoltán Daloskör, és a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Kórusának
karnagya; a Magyar Kodály Társaság tiszteletbeli tagja; az MMA köztestületi tagja

Lektorálta:

Richter Pál zenetörténész, HUN-REN BTK Zenetudományi Intézet

Olvasószerkesztő:

Jordán Gergely

A borítót tervezte:

Sejben Richárd

© Józsa Mónika, 2026

© Magyar Művészeti Akadémia, 2026

© Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

Közép-európai Tanulmányok Kara (Nyitra), 2026

ISSN 3094-4708

ISBN 978-615-6669-34-6

ISBN (pdf) 978-615-6669-36-0

DOI https://doi.org/10.56235/MuTa.2026_VI_5

MMA MMKI

1121 Budapest, Budakeszi út 38.

A kiadásért felel dr. Csáji László Koppány, a Magyar Művészeti Akadémia
Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet igazgatója.

Tartalomjegyzék

Ajánlás	7
Bevezetés	9
1. A zeneszerző pályaszakaszai	11
1.1. A „legszebb hét esztendő” városa (1885–1892) – a galántai évek hatása a zeneszerző munkásságára.....	11
1.2. Galánta Kodály-tisztelete	17
1.2.1. Kodály Zoltán Daloskör	17
1.2.2. Kodály Napok, a Szlovákiai Magyar Felnőtt Énekkarok Országos Fesztiválja	19
1.2.3. Kodály Kórusok Galántai Nemzetközi Találkozója	21
1.2.4. Kodály Zoltán Nemzetközi Hegedűverseny	21
1.2.5. Kodály nevét viselő intézmények, tárgyi emlékek	22
1.3. Nagyszombati diákévek – korai kompozíciók.....	23
1.4. Kodály munkásságának további szakaszai	30
2. Kodály Zoltán népdalgyűjtő munkássága a mai Szlovákia területén	39
3. Kodály Zoltán kórusművészete, a kórusművek jellegzetességei	47
3.1. Korai kompozíciók	49
3.2. Népi gyermekjátékok, mondókák és népdalok a gyermekkari kompozíciókban.....	52
3.2.1. Kiolvasók, mondókák, nyelvgyakorlók	54
3.2.2. A környező természetet szólító mondókák a gyermekkarokban....	61
3.2.3. Szerepváltó és párcserélő körjátékok dallamai.....	64
3.2.4. Hidasjáték	64
3.2.5. Jeles napi szokásdallamok	65
3.2.6. Tréfás csúfolók	72
3.2.7. A „libizai dallamcsalád”	73
3.2.8. További népdalok a gyermekkari kompozíciókban	75
3.3. A <i>Meghalok, meghalok</i> két változata.....	76
3.4. Kodály-kórusművek szlovák és cseh fordításai	78
4. Kodály szlovákiai kortársakhoz fűződő kapcsolatai	82
5. Összegzés	87
Irodalomjegyzék	88
Melléklet	93

Kodály Zoltán nemcsak kivételes zeneszerző, a magyar népzene nagy tudósa, a 20. század zenei közéletének meghatározó egyénisége és emblematisztikus tanára volt, hanem a magyar kultúra egyik legnagyobb hatású formálójá. Az ő szellemi hagyatéka tovább él, de csak akkor, ha ápoljuk és továbbadjuk a következő generációnak. Úgy vélem, ez inspirálta Józsa Mónikát a *Kodály Zoltán kórusművészete és a zeneszerző szlovákiai kötődései* című monográfia megalkotására.

Józsa Mónika számos kitűnő felvidéki kórus jeles karnagya, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem tanára, rangos szakmai kitüntetések birtokosa. Együtteseivel számos díjat nyert bel- és külföldi versenyeken. Évtizedek óta szívvel-lélekkel a felvidéki magyar zenei és énekkari kultúra megőrzésén, a szlovákiai magyar ének-zene tanárok továbbképzésén, a kodályi koncepció hagyományainak átörökítésén munkálkodik.

Kodály Zoltán csaknem 60 éve nincs közöttünk. Az elmúlt évtizedekben sokan és sokféleképpen írtak már a Mesterről, de ezúttal életének és tevékenységének egy speciális szelete kerül bemutatásra. Ez a különleges „szelet” Kodály felvidéki kötődésén alapszik. A „legszebb hét esztendő” – a Galántán töltött gyermekkor, majd a nagyszombati időszak mély benyomást tett az ifjú Kodályra. A gimnáziumi évek a szigorú tanulmányok ellenére lehetőséget adtak a diáktársakkal való közös muzsikálásra, az első zeneszerzői próbálkozásokra, és mindez bizonyára erősítette Kodályt abban, hogy a zenét válassza élethivatásául.

Józsa Mónika monográfiájának legnagyobb érdeme az, hogy Kodály szerteágazó tevékenységeit a felvidéki kötődések tükrében mutatja meg. Megtudhatjuk, hogy a népzene gyűjtő, kutató Kodály éppen Felvidéken kezdte meg az első lejegyzéseket. A zeneszerző Kodály számtalan esetben használt föl műveiben a Felvidékhez kötődő dallamokat. A zenepedagógus Kodály a *Bicinia Hungarica* előszavában egyértelműen utal saját gyermekéveire, az ajánlásban a „galántai népiskola mezitlábas pajtásaira” emlékezik, amikor a gyönyörű „víziót” fölvázolja: „nem sokat ér, ha magunknak dalolunk, szebb, ha ketten összedalolnak. Aztán mind többen, százan, ezren, míg megszólal a nagy Harmónia, amiben mind egyek lehetünk. Akkor mondjuk majd csak igazán ÖRVENDJEN AZ EGÉSZ VILÁG!”

Érdekes fejezet foglalkozik Galánta Kodály-tiszteletével, amely még Kodály életében elkezdődött. A Kodály Zoltán Daloskör még Kodály engedélyével vehette föl az ő nevét. Olvashatunk a különböző zenei versenyekről, kórusfesztiválokról, de ezen kívül intézményekről, tárgyi emlékekről is, amelyek mind Kodály nevéhez, működéséhez köthetők.

Józsa Mónika vérbeli tanár, ez érződik a kórusművekről szóló fejezetben is. A kodályi karművészetből elsősorban a kisebb gyermekeknek írt művekkel foglalkozik, többek között azért is, mert ezekben találunk legtöbbször felvidéki kötődést – dallamot, népszokást, mondókát, melyekkel a népi hagyományokat örökíti át a zeneszerző. Kérdezhetnénk, hogy a 21. század harmadik évtizedében miért fontos egy kis gyermekdal vagy népdal, amit talán néhány évtizeddel ezelőtt egy egész nemzet el tudott énekelni, de mára már sokaknak semmit nem jelent. A válasz egyértelmű: globalizá-

lódott világunkban éppen, hogy nagyon fontosak ezek a kicsi szegmensek, amelyekkel megtarthatja ki-ki a maga nemzeti identitását, a kultúránk legnemesebb hagyományait. Ezek azok a tények és tevékenységek, melyek révén őszinte nemzeti hanggal kapcsolódhatunk a világ felé.

A továbbiakban részletes elemzést kapunk a *Meghalok*, *meghalok* kezdetű zoborvidéki népdal két változatáról. Az első kompozíció 1908-ban keletkezett, majd fél évszázaddal később egy újabb változat született. Józsa Mónika írja, hogy „Kodály zeneszerzői pályájának hatalmas íve érhető tetten a kétféle feldolgozásban”.

Büszkék lehetünk, hogy van egy Kodály Zoltánunk, akinek köszönhetjük a magyar karéneklés világhírét, aki olyan darabokat komponált, amelyek világszerte nagy népszerűségnek örvendenek. Ezek a remekművek nem kizárólag egy kóruskoncert repertoárjának részei, hanem ennél sokkal többet jelentenek: megszólal bennük a magyar történelem, a magyar néprajz, ezekben a művekben egyetemes erkölcsi erő, nemzeti öntudat, és az emberi lélek legnagyobb mélységei is kifejeződnek. Kodály kórusművei a közösségi éneklés csodálatos erejét hirdetik. Ezt sugallja Józsa Mónika a kórusművekről szóló fejezettel.

Fontos információkkal gazdagítja az olvasót a Kodály-művek szlovák és cseh fordításairól szóló rész. Elgondolkodtató, hogy a jól ismert magyar szöveg egy invenciózus, ihletett fordító kezében hogyan kaphat más nyelven is remek prozódíájú, ötletes megoldásokat, amelyek hangulatilag tökéletesen megfelelnek az eredeti versnek.

Végül Kodály szlovákiai kapcsolatairól értesülhetünk, amelyek közül néhány több évtizedig is tartott. Ezeknek a kapcsolatoknak az országhatárokon átvélve a nyitottság, a közös gondolkodás, kölcsönös tisztelet és megbecsülés adott igazi mély tartalmat.

Szeretettel ajánlom a Tisztelt Olvasóknak ezt a különleges Kodály-monográfiát. Ez az írás nemcsak fontos információkat közvetít, hanem egy elkötelezett, a Felvidékhez egész életével és minden tevékenységével szeretettel kapcsolódó, a kodályi életfilozófiát őszintén megélő szerző tudományos igényű vallomása.

Dr. Mindszenty Zsuzsánna
Liszt-díjas karnagy, az ELTE ny. docense,
a KÓTA társelnöke

Kodály Zoltán zeneszerzői munkássága, népzenekutató tevékenysége, valamint zene-pedagógiai koncepciója ma már elismert és nagyra értékelt szerte a világon, nem csak a szakemberek körében. Alkotóművészete, zeneszerzői hitvallása talán éppen a kórusmuzsika közvetítésével jut el a zenekedvelőkhöz, elsősorban a műkedvelő énekesek sokaságához, az énekkarok által pedig az érdeklődő közönséghez. Kórusművei nemcsak az eredeti magyar vagy latin szöveggel, de gyakran angol vagy más nyelvű fordításban is felcsendülnek a koncerttermek pódiumain vagy különböző iskolai rendezvényeken. A Szlovákia területén működő kórusok hangversenyein értelemszerűen a magyar nemzetiségű énekkarok repertoárján vannak jelen nagyobb mértékben Kodály-művek, a szlovák kórusok, főleg az iskolai énekkarok műsorán ritkán hallhatók. Ennek oka a nyelvi akadályon túl az lehet, hogy az iskolai énektanárok és a kórusvezetők valószínűleg kevésbé ismerik Kodály kórusműveit, még a megjelent, bár kétségtelenül nehezen hozzáférhető szlovák fordításokat sem.

E monográfia egyik célja, hogy átfogó képet adjon Kodály kórusművészetéről, népszerűsítse azt a hazai zenepedagógusok, karnagyok körében, valamint hogy rámutasson az életpálya és az életmű közvetlen és közvetett szlovákiai vonatkozásaira. A tárgyalt kompozíciók vezényléstechnikai vagy betanítással kapcsolatos problémáira ugyan nem térünk ki, de a zenei elemzések hasznos segítői lehetnek a kórusvezetői munkának, mindenekelőtt az iskolai kórusgyakorlatnak.

A monográfia további célkitűzése, hogy a néhány kiválasztott mű részletes elemzésével bepillantást nyerjünk a zeneszerzői alkotóműhely titkaiba: Kodály kórusművészetének harmónia- és formavilágába, kiemelve a szöveg és a zene kapcsolatának egy-egy jellegzetes kompozíciós megoldását. A kórusművek tematikai csoportokba rendezésénél a fiatalkori darabok összegzését követően a gyermekdalok, a népdalok, a népszokásdallamok feldolgozását emeltük ki. Lehetőség szerint a kompozíciók néprajzi hátterét is megrajzoltuk, mint például a Gergely-járás, a villőzés, a Szent Iván-napi tűzugrás és néhány gyermekjáték esetében. Népzenei alapú műveknél igen gyakran használt fel a zeneszerző felvidéki eredetű dallam- vagy szövegforrást. A mai Szlovákia területére eső népdalgyűjtő helyszínek, valamint az itt gyűjtött zenei anyagon alapuló kompozíciók áttekintéséhez támpontul a Bereczky-Domokos-Olsvai-Paksa-Szalay-munkacsoport szerkesztésében megjelent *Kodály népdalfeldolgozásainak dallam- és szövegforrásai*¹ című kiadvány szolgált.

A zeneszerző Szlovákiához fűződő kötődéseit négy témakörbe csoportosítottuk. Ezek a Galántán töltött gyermekévek és a városban tett későbbi látogatások, a Nagyszombatban megélt diákévek, a mai Szlovákia területén folytatott népdalgyűjtések, valamint a szlovák zeneszerzőkkel, előadóművészekkel, népzenekutatókkal tartott kapcsolatai.

¹ BERECHKY János – DOMOKOS Mária – OLSVAI Imre – PAKSA Katalin – SZALAY Olga: *Kodály népdalfeldolgozásainak dallam- és szövegforrásai – Sources of Music and Text for Kodály's Compositions Based on Folk Music*. Angol ford. POKOLY Judit. Bp., MTA BTK Zenetudományi Intézet/HAS RCH Institute for Musicology, 2019.

Vizsgálódásunk tárgyát képezte az is, hogy a Galántán és Nagyszombatban töltött időszak tapasztalatai, hatása tetten érhető-e a későbbi zeneszerző alkotómunkásságában, és ha igen, milyen formában. Ehhez az adott kompozíciókon és néhány levélen túl a zeneszerző hátrahagyott írásait, nyilatkozatait, visszaemlékezéseit tartalmazó *Visszatekintés* három kötete (Bónis Ferenc közreadásában) adott útbaigazítást. A vizsgálódás eredménye azt mutatja, hogy a gyermek és ifjú Kodály valóban egész életére kiható benyomásokat szerzett e két városban. Az eddigi ismeretekre építve további feltáratlan dokumentumok, ifjúkori szerzemények után kutattunk (nem eredménytelenül) a Kodály Archívumban Budapesten, a Nagyszombati Levéltárban (Štátny archív v Bratislave – pobočka Trnava) és a Nagyszombati Múzeumban (Západoslovenské múzeum v Trnave). A kutatás eredményét és a két várossal kapcsolatos kötődéseket tárgyalja a monográfia első fejezete, és itt ismertetjük azt is, miként őrizi a zeneszerző emlékét Galánta városa.

A második fejezet tárgya Kodály felvidéki népdalgyűjtése. Ebben a témakörben leginkább Szalay Olga *Kodály, a népzene kutató és tudományos műhelye*² című kiadványában közölt adatokra hagyatkoztunk. A könyv melléklete – a gyűjtőutak időrendi mutatója és a gyűjtött dallamok összegzése – megbízható forrás volt az áttekintésünkhöz szükséges jegyzék összeállításához. A fejezetben a zeneszerző-népzene kutató szlovák-magyar népzenei kölcsönhatással foglalkozó írásaira is kitérünk.

Kodály kórusművészetével a harmadik fejezet foglalkozik, a fent már jelzett szempontok szerint. Itt összegeztük a Kodály-kórusművek napjainkig megjelent szlovák fordításait is. A negyedik témakör a szlovák zeneélet néhány kiválóságának Kodályhoz fűződő kapcsolatát ismerteti. Különösen jelentősnek kell tartanunk a közös diákkorban gyökerező Schneider-Tranvský-kapcsolatot és Eugen Suchon Kodály munkásságát méltató szavait. A monográfia témája a Kodály-életmű egészéhez képest ugyan részletkérdésekkel foglalkozik, de talán mégis megéreztet valamit a többféle munkaterület egymást megtermékenyítő hatásából az életműben, illetve Kodály nemzeti és európai elköteleződéséből, melynek a nyitottság éppoly jellemzője volt, mint a határozott célokért végzett lankadatlan munka.

² SZALAY Olga: *Kodály, a népzene kutató és tudományos műhelye*. Bp., Akadémiai, 2004.

1. A zeneszerző pályaszakaszai

Kodály Zoltán Szlovákiához fűződő kapcsolatait vizsgálva mindenekelőtt két helyszínt, két várost kell kiemelnünk: Galántát és Nagyszombatot. Az előbbi a zeneszerző gyermekkorának, az utóbbi kora ifjúságának helyszíne. Ez a két város, az itt töltött idő, az őt ért társadalmi, kulturális, zenei hatások mély nyomokat hagytak a gyermek, illetve a középiskolás fiatalember lelkében, és kihatással voltak zeneszerzői és népzene kutatói munkásságára is. Kodály Zoltán Kecskeméten született, de a gyermekkori öntudatra ébredés Galánta városához köti, és ennek a kötődésnek a lenyomata e sokrétű és szerteágazó életút minden területén felfedezhető. Eősze László mutatott rá a pozsonyi Kodály-kiállítás megnyitóján elhangzott beszédében 1998-ban: „*Galánta emlékére Kodály életművének mindhárom ága őrzi. A tudós innen indult el 1905-ben első kutatóújtjára, a komponista az itteni híres régi cigányok dallamait dolgozta fel 1933-ban, legnépszerűbb szimfonikus művében, a nevelő pedig egykori »mezítlábas pajtásainak« ajánlotta első kétszólamú énekgyakorlatait 1937-ben.*”³ A galántai kötődések dokumentálására, valamint a jelenkori Galánta és környéke Kodály-tiszteletének prezentálására teszünk kísérletet (a teljesség igénye nélkül) az alábbiakban.

11

1.1. A „legszebb hét esztendő” városa (1885–1892) – a galántai évek hatása a zeneszerző munkásságára

Kodály saját megvallása szerinti „gyermekkorának legszebb hét esztendejét” töltötte Galántán.⁴ A Kodály-család 1885. november 20-án költözik Galántára, ahová Kodály Frigyes, Zoltán édesapját állomásfőnökké nevezik ki. A Budapestet Béccsel összekötő vasútvonal mentén fekvő nagyközség⁵ abban az időben járási székhely, háromnemzetiségű, magyar-, szlovák- és németajkú lakosainak száma mintegy 2500. A faluban két iskola van (katolikus és zsidó felekezeti iskola), az Esterházy grófoknak két kastélyuk, mindez azonban nem biztosítja a pezsgő kulturális életet. A zenei hagyományokat a tehetséges muzsikuss Mihók primás⁶ és 12 tagú bandája képviseli, akik az Esterházyak szolgálatában állnak, sokat járnak külföldön, így otthon tartózkodásuk ritka kivételnek számít.

³ Az idézetben Eősze a következő művekre, kiadványokra utal: *Mátyusföldi gyűjtés* (1905), *Galántai táncok* (1933), *Bicinia Hungarica I.* (1937). EÖSZE László: *A pozsonyi kiállítás megnyitója* = EÖSZE László: *Örökségünk, Kodály. Válogatott tanulmányok*. Bp., Osiris, 2000, 191.

⁴ L. KODÁLY Zoltán: *Galántai táncok. Előszó a partitúrához* (1934) = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÖNIS Ferenc. Bp., Argumentum, 2007, 493., valamint KODÁLY Zoltán: *Galántai táncok bemutatója elé* (1933) = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÖNIS Ferenc. Bp., Argumentum, 2007, 706.

⁵ A Galánta közigazgatásában 1872-ben létrejött változás szerint az addigi mezőváros a nagyközségek csoportjába, majd később a kisközségek csoportjába került. NOVÁK Veronika: *Galánta közigazgatásának fejlődése. = 770, 1237–2007 Galánta*. Szerk. PUKKAI László, Galánta, Galánta város, 2007, 80.

⁶ Mihók János (1858–1904) primás sírja ma is megtalálható a galántai városi temetőben. A síremléken a következő felirattal: „Itt nyugszik / boldogult világhírű / Mihók János / zenekarvezető. / Gyászolja bús szívvel / kesergő neje / és 12 tagból álló zenekara. / Szül. 1858. aug. 20. / Megh. 1904. júl. 12. / Béke hamvairai!” (1. melléklet)

Kodályt első zenei élményei Galántához kötik, a szülői házhoz, annak környékéhez, a falu népéhez. A vasútállomás emeleti ablakaiból, Kodályék lakásából gyakran szűrődik ki kamaramuzsika, sokszor két vonat érkezése között is. Az édesapa hegedűn játszik, és lelkesedik a kamaramuzsika iránt, az édesanya énekel, zongorázik. Galántán találnak egy MÁV-alkalmazottat, aki fuvolázik, egy zenetanárt, aki csellózik. Mozart-, Beethoven-, Schubert-, Mendelssohn-műveket játszanak. Kottákat Bécsből, Gutmann zeneműkereskedőtől kölcsönöznek.⁷ „Édesapám havonta cserélte ott a kottákat, mindig újakat hozatott. [...] Többnyire hegedűre és zongorára készült átiratok voltak, az egész opera- és koncertirodalom. Számunkra ez volt az előadás egyetlen lehető módja. Ilyen átiratokban ismerhettem meg pl. Beethoven összes szimfóniáit, vagy a Mendelssohn nyitányokat.”⁸ Ezek a családi muzsikálások mély nyomot hagynak a gyermek Kodály lelkében.

Az ötvenedik születésnapját ünneplő zeneszerző arra a kérdésre, hogy mikor kezdett először zenével foglalkozni, eleven emlékként idézi fel a saját készítésű hangszer történetét a galántai időkben. Édesanyja szűrőkanalát – melyet az akkori felfogása szerint haszontalan célra használtak – gitárrá alakította át úgy, hogy a lyukakon keresztül húzott spárgát a kanál végéhez erősítette, ezzel kísérve a saját maga által rögtönzött dallamokat. A későbbi szerzemények egyike sem okozott olyan meglepőtséget, belső örömet számára, mint ezek a rögtönzött, szöveg nélküli dallamok, első kompozíciók.⁹

Kodály számos nyilatkozatában szívesen és meleg szeretettel emlékezett gyermekkorára, a Galántán töltött évekre. 1963-ban egy francia nyelvű nyilatkozatban ismét vokális jellegű zenei emlékeit emelte ki: „[A]bban az időben meglehetősen víg élet volt Magyarországon: mindenki énekelt, éjjel-nappal. A többé-kevésbé művelt emberek a népszínművek terjesztette dalokat énekelték. [...] ismerték valamelyest az eredeti népdalokat is, de azokat többnyire már csak a parasztok énekelték. [...] Az eredeti népdalokat cselédlányoktól és parasztoktól hallottam, akik vonatra vártak az állomáson.”¹⁰

Sok népdalt hall és tanul a szülői házban megforduló cselédektől, szolgálólányoktól is. Hogy ezek a dallamok milyen mély nyomot hagytak a gyermek Kodály lelkében, azt maga a már elismert és híres zeneszerző mondta el több mint ötven évvel később, 1943. május 30-án ugyancsak Galántán, a díszpolgárrá avatása alkalmából rendezett dalosünnepen tartott szónoklatában. Az ünnepi beszéd egy-egy gondolata zeneszerzői pályafutásának fontos vallomása, mellyel emléket állít s köszönettel adózik „első tanítóinak”: „Rozi! Ágnes! Hol vagytok? És ti többiek: vágai, vízkeleti, taksonyi derék, daloskedvű lányok, apámék tovatűnt drága cselédei, merre vagytok? Eljöttem Galántára, hogy itt mindenki előtt megköszönjem nektek, ti kedves, mosolygós-dolgos parasztlányok, örök leróhatatlan hálóra kötelező, múltba veszett első professzoraim, hogy tőle-

⁷ EÖSZÉ László: *Kodály Zoltán élete és munkássága*. Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1956, 6.

⁸ KODÁLY Zoltán: *Utam a zenéhez. Öt beszélgetés Lutz Beschsel*. Ford. KERESZTURY Mária. Bp., Zeneműkiadó, 1969, 18.

⁹ KODÁLY Zoltán: *Az ötvenedik születésnapon*. (1932a) = *Uő: Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 494.

¹⁰ KODÁLY Zoltán: *Emlékek* (1963) = *Uő: Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 526.

tek tanultam meg a legelső magyar dallamot, hogy titóletek tanulhattam meg magyarul énekelni és magyarul hallani. Általatos tudtam meg, nemzetem legjavától, mi a magyar zene, s hogy van magyar zene.” A továbbiakban a galántai gyermekévekhez kapcsolódó, érzelemgazdag zeneszerzői hitvallást fogalmaz meg: „Lehettem volna zeneszerző a klasszikus mesterektől tanulva is, s talán európai hírnő akkor is, ha sose találkoztam volna Galántával. De magyar zeneszerző, a magyar zene szerzője nem lehettem volna soha a házunkban megforduló s élő szolgáltatók nélkül, akiknek danája először döböntett rá: amit ők dalolnak, az a mi ismeretlen, történelmünk során tőlünk elidegenedett, de most újra megtalált saját zenei anyanyelvünk: az igazi klasszikus magyar zene világa.”¹¹

Első hangszeres zenei élményeiről a 80 éven túli zeneszerző a visszaemlékezéseiben kétféle forrást jelöl meg: az egyik a szülői ház muzsikás légköre, a másik a galántai cigányok dallamai.¹² Ez utóbbinak és természetesen Galántának állít emléket a Budapesti Filharmóniai Társaság 80. évfordulójára komponált *Galántai táncok* című zenekari művében.¹³ Kodály a mű komponálása közben nemcsak a gyermekkori emlékekre hagyatkozik, hanem írásos dokumentumokra is. 1927-ben Major Ervin a Nemzeti Zenede könyvtárában bécsi kottakiadványokra bukkan, melyek egyik füzeté a galántai cigányok tánczenéjét tartalmazza.¹⁴ E füzeteket tanulmányozás céljából kölcsönadja Kodálynak, aki ezekből meríti a zenekari mű motívumait.¹⁵ Erről maga a szerző is számot ad a bemutató előadás műsorfüzetében, ahol a forrás megjelölése mellett Galántához való szoros kötődéséről is vall: „Hogy miért galántaiak? Egyik füzetnek ez a címe: »Ausgesuchte Ungarische Nationaltaenze im Klavierauszug, von verschiedenen Zigeunern aus Galantha« (Válogatott magyar nemzeti táncok zongoravonaton, különféle galántai cigányoktól). Ha hozzátettem egyet-mást, azért van joguk a címre.

De nem csak ezért. Félig-meddig galántai vagyok magam is: ott töltöttem gyermekkorom legboldogabb hét esztendejét. Híres volt akkor is még a galántai banda. A három emberöltő előtti táncokból ugyan már egyet sem tudtak. De ez volt az első zenekar, amit életemben hallottam. [...]

Az ő őseik meg a magam gyermekkorra emlékére viselik a nevüket a Galántai táncok.”¹⁶

1888 szeptemberétől Kodály a Galántai Népiskola tanulója. Az iskolai munka nem jelent nehézséget neki, örömét leli a tanulásban. Ismeretségi köre bővül, délutánon-

¹¹ KODÁLY Zoltán: *A galántai dalosünnepen* (1943) = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 503.

¹² KODÁLY Zoltán: *Emlékek* (1963) = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 526.

¹³ A mű bemutatója 1933. október 23-án volt Budapesten a pozsonyi származású Dohnányi Ernő vezénnyel.

¹⁴ „Galántai táncok” *Ausgesuchte ungarische Nationaltänze* = *Hungarian Dances*. (Musicalia Danubiana, 7.) Közread. PAPP Géza, Bp., MTA Zenetudományi Intézet, 1986, 179–205. https://zti.hu/files/kiadvanyok/MusicaliaDanubiana/MusicaliaDanubiana_07_Hung_Dances_1784.pdf (utolsó letöltés: 2024. 06. 27.)

¹⁵ BREUER János: *Kodály-kalauz*. Bp., Zeneműkiadó, 1982.

¹⁶ KODÁLY Zoltán: *Galántai táncok bemutatója elé*. (1933) = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 706.

ként szívesen csatangol osztálytársaival a környékbeli erdőben. Az apró csinytevések mellett tőlük is sokat tanul. Mondókákat, dalokat, gyermekjátékokat. Saját zenekarra is szert tesz. A Mihók-banda tagjainak csemetéiből verbuválódik „Zoltán malacban-dája”. Ki-kijárnak az állomásra hegedűikkel, hogy apró ajándékokért eljátsszák az otthon hallott, tanult dallamokat. Az önfeledt gyermekkor éveit ezek, sok-sok, a „tisza forrásból” fakadó zenei impulzussal, élménnyel. Nem véletlen hát, hogy amikor Kodály a század elején felismeri, hogy az igazi magyar népdal megismeréséhez nem elegendők a már kiadott gyűjtemények, szisztematikus gyűjtőmunkát kell végezni a falvakban, az egyszerű nép körében, az egész magyar nyelvterületen, akkor kiindulópontként ismét Galántát választja. Felkeresi gyermekkori ismerőseit, a volt „mezítlásbas pajtásokot”, akikre mindig szívesen emlékezik vissza, és műveiben is emléket állít nekik. Erről tanúskodik a *Bicinia Hungarica*¹⁷ előszava: „*Galántai Népiskola, mezítlásbas pajtásaim: rátok gondolva írtam ezeket. A ti hangotok cseng felém ötven év kódén át. Hajigáló, verekedő, fészek-kiszded, semmitől meg nem ijedő, talpig derék fiúk, dalos, táncos, illedelmes, jódolgó lányok: hová lettetek?*”

Ha minket akkor effélékre (s még egyre-másra) megtanítanak: be más életet teremthetünk volna ebben a kis országban! Így azokra marad, akik most kezdik tanulni, hogy nem sokat ér, ha magunknak dalolunk, szebb, ha ketten összedalolnak. Aztán mind többen, százan, ezren, míg megszólal a nagy Harmónia, amiben mind egyyek lehetünk. Akkor mondjuk majd csak igazán: Örvendjen az egész világ!”¹⁸ Ezekben a sorokban már nemcsak a zeneszerző, de a zenepedagógus galántai kötődései is tetten érhetők. E gyönyörű ajánlás ugyanakkor az első alma materben megélt, a gyermeki lélekben mélyen gyökerező élményekről, az akkori közösséghez való ragaszkodásról is tanúskodik.

Az egykori népiskola épülete ma már nem létezik. A múlt század hatvanas éveiben felszámolták, de Kodály galántai látogatásainak idején még megvolt. Nincs adatunk arról, hogy a mester az első visszatérés alkalmával, a népdalgyűjtések kezdetén, 1905-ben vajon meglátogatta-e a népiskolát, de a harmincas évek elején és a díszpolgárvavató ünnepségen 1943-ban bizonyíthatóan igen. „*Sokáig elnéztem az udvaron játszó gyerekeket, magamat kerestem köztük. Hisz még ugyanaz az ütött kopott épület*” – olvasható a galántai kántortanítónak, Polák Kálmánnak írt levelében (2. melléklet).

A zeneszerző Galántán tett második látogatásának nem ismerjük a pontos dátumát, de valószínűleg 1931 nyarán vagy kora őszén lehetett. Záreczky László,¹⁹ Szőke Péter,²⁰ valamint Nagy Jenő írásában²¹ is olvashatunk Kodály „inkognitóban” tett út-

¹⁷ *Bicinia Hungarica. Bevezető a kétszólamú éneklésbe.* Kodály Zoltán első pedagógiai céllal írt kompozíciói. Az I. füzet 1937-ben jelent meg. A négy füzet magyar népdalokat, a zeneszerző saját dallamait, XVI–XVII. századi katolikus énekeket és genfi zsoltárokat, történeti énekeket, illetve néhány finn és számos mari (cseremis) dallamot tartalmaz kétszólamú feldolgozásban.

¹⁸ KODÁLY Zoltán: *Bicinia Hungarica. Ajánlás (1937)* = Uő: *Visszatekintés 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok.* S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 64.

¹⁹ Záreczky László (1920–1996) a galántai Kodály Zoltán Daloskör alapító tagja, a háromévenként ismétlődő Kodály Napok kórusfesztivál elindítója és haláláig egyik fő szervezője.

²⁰ Szőke Péter Kodály első galántai látogatásaként említi ezt az eseményt. Azonban több adat bizonyítja, hogy 1905-ben Galántáról indult népdalgyűjtő munkássága, ezért inkább az 1905-ös visszatérés tekinthető az első galántai látogatásnak. Erről bővebben a 2. fejezetben szólnunk.

²¹ ZÁRECZKY László: *Kodály Zoltán 100.* Galánta, MsNV a OV CSEMADOK Galánta, 1982.; SZŐKE Péter: *[Így láttam Kodályt] = Így láttuk Kodályt.* Szerk. BÓNIS Ferenc. Bp., Püski, 1994, 281–285.; NAGY Jenő: *Galántai táncok.* = *Új Szó*, 1964, 46. sz., 6.

járól, amikor is a zeneszerző váratlanul megjelent a galántai népiskola udvarán (ám nem mutatkozott be), és a templom orgonája felől érdeklődött. Polák Kálmán kántortanító felkísérte őt a kórusra, ahol az „idegen” belemerült az énekeskönyvek, kották lapozgatásába, végül az egyik régi énekeskönyvet szeretne volna kölcsönkérni. A kántortanító azonban a látogatóban nem ismerte fel Kodály Zoltánt, és a kérést megtagadta. Elkészüléskor derült fény a látogató kilétére, a kántortanító pedig a mulasztását helyrehozva postán küldte Kodálynak a kért énekeskönyvet. A közelmúltig nem volt ismert adat arról, hogy a küldemény eljutott-e a címzetthez. Néhány éve azonban előkerült Kodálynak a kántortanító címére küldött kéziratos levele (2. melléklet), amely hírül adja, mily nagy örömet szerzett a könyv, és egyúttal érdeklődik, milyen összegért vásárolhatná meg azt. A levél további részében nosztalgiával emlékezik a galántai népiskolában töltött időkre, valamint megjegyzést fűz a kottaküldeményhez, melyet valószínűleg a levéllel együtt küldött. Mivel az 1982-ben szerkesztett (Legány) *Kodály Zoltán levelei* című kötet a közelmúltban előkerült levelet értelemszerűen nem tartalmazza, annak teljes szövegét a jegyzetben közöljük.²² A levél eredetije jelenleg a Polák-család tulajdonában van Szencen.²³

A város egykori neveltjének, a már világhírűvé vált zeneszerzőnek harmadik, egyben utolsó galántai látogatása a részben már érintett jeles alkalom: Kodály Zoltán Galánta díszpolgárává avatása.²⁴ Az eseményre, amely a zeneszerző 60. születésnapja ünnepségéhez kapcsolódott, kissé megkésve, 1943. május 30-án került sor. A meghívás előzményeiről és a jeles nap történéseiről a szemtanú krónikás Szőke Péter feljegyzéseiből tudunk hiteles részleteket.²⁵ A mester az egykori tanítványa, az Éneklő Ifjúság mozgalom vezetője, Kerényi György társaságában érkezett Galántára. A község előljárói a népiskola udvarán fogadták a neves vendéget és kíséreit (6. melléklet), ahol az ünnepelőbe öltözött népes gyermekcsereg Kodály-gyűjtötte mátyusföldi népdá-

²² „Kedves Kántor Úr! A napokban megjelent nálam a fiatal Kesztyer dr. a régi könyvvel. Kimondhatatlan örömet szerzett vele, egyrészt mert szeretem az e fajta régiséget, másrészt mert gyermekkorom templomából való. Kérem, jelölje meg azt az összeget amelyen magamhoz válthatom, hogy a legközelebbi alkalommal elküldhessem.

Múltkori szíves soraira választ a nyugalmasabb vakációs napokra kellett halasztanom. Szó sem lehet róla, hogy a legcsekélyebb kifogás merülhet fel fogadtatásomat illetőleg, amely a körülményekhez képest a legszivesebb volt. Sokáig elnéztem az udvaron játszó gyerekeket, magamat kerestem közöttük. Hisz még ugyanaz az üdött-kopott épület. A svájci gyerekek emeletes üvegpalota-iskoláira gondoltam. Hát ez a mi sorsunk. De rosszabb is lehet: a teljes pusztulás.

Szíves örömmel küldtem egy pár gyermekjáték féle dalt. Affélekét mondogattunk mi is annak idején. Ha nem is remélem, hogy egyhamar betaníthatók lesznek, jólesik tudnom, hogy ott vannak. Egyébként ezek ellen hivatalos részről alig eshetne kifogás, mert éneklő őket a prágai Bacule-kórus is (magyarul!), sőt kettőt gramofonra is vettek tőlük.

Mióta megjelent a Szent u. Uram, szerettem volna oda juttatni, hogy szólaljon meg abban a templomban, amelyben én először hallottam és énekeltem azokat az énekeket. Az elküldésnek azt a módját kellett választanom, mert megesett, hogy valahonnan a rendőrség küldte vissza Pestre, mégpedig a függelék nélküli példányokat. Ezt a függelék féle lehet tenni jobb időkre. Szíves üdvözléssel köszönti kész híve: Kodály Zoltán.” (A levél másolatát a néhai tulajdonos, Polák Margit engedélyével közöljük. L. a 2. sz. mellékletet.)

²³ Petrovics Eszter filmje (2020), *A mi Kodályunk* is beszámol erről a látogatásról. A galántai Szent István király plébániatemplomban felvett filmkockákon a történetet az időközben elhunyt Polák Margit (1944–2023), a kántortanító unokája meséli el.

²⁴ A díszpolgárávató ünnepségre szóló meghívót l. a 4. mellékletben.

²⁵ Szőke Péter, a *Hanza Szövetkezeti Újság* főszerkesztője, a galántai „Hanza” Dalárda karnagya 1947-ig élt Galántán. A jeles esemény hiteles szemtanúja 1975-ben megjelent írásában pontosan és részletesen beszámol Kodály galántai látogatásáról, annak előzményeiről, a díszpolgárávató ünnepségsorozatáról. A feljegyzés szövegét Kodály még 1945 után elolvasta és jóváhagyta. SZŐKE Péter: *Díszpolgárávató Galántán* = Forrás, Kecskemét, 1975. VII/7–8, 72–82.

lokkal kedveskedett a zeneszerzőnek. Az előjáróság nevében Lengyelfalussy József esperesplébános, az éneklő gyermekek nevében három mezítlábas gyermek köszöntötte virágcsokorral Kodály Zoltánt, jelezvén, hogy ők az egykori mezítlábas pajtások utódai, akiknek a *Bicinia Hungarica* ajánló sorait címezte. A Szent István király plébániatemplomban tartott ünnepi szentmisén Kodály-kórusművek is felcsendültek a Hanza Énekkar és az Egyházi Vegyeskar előadásában. A szentmisét követően a népiskola akkori igazgatója végigvezette Kodályt a tantermeken, ahol a zeneszerző helyet foglalt abban a padban, amiben még egykor gyermekként ült, és elérzékenyülve olvasta az első osztályos kisfiú, Kodály Zoltán nevéhez írt bejegyzéseket az osztálykönyvben.²⁶

Déli tizenkettőkor kezdődött az ünnepi ülés a községháza nagytermében, melynek egyetlen napirendi pontja volt, Kodály Zoltán díszpolgárrá választása. A világhírű zeneszerző életművének méltatását követően az előjárók testülete egyhangúlag Galánta díszpolgárává választotta Kodályt, és átadták neki az erről szóló díszes okiratot. A kitüntetett a község előjáróihoz intézett köszönő beszédében szokatlan hangnemen nyilatkozott: „*Nekem, mint mától fogva e község polgárának, nemcsak kötelességeim, de jogaim is vannak itt.*” A továbbiakban kemény elvárásokat fogalmaz meg zenepedagógusként és nemzetnevelőként egyaránt. Színvonalas énekkortatást szorgalmazó hatékony és maradandó intézkedéseket sürget. A magyar művelődés szolgálatát sokkal fontosabbnak tartja, mint a díszpolgárválasztást.

„*Ennek a mai szép napnak csak akkor lesz értelme, [...] ha már a legelső hétköznapon, holnap, valóságos lépéseket foganatosítanak.*

„*Én megfogadom, hogy eleget teszek polgártársi kötelezettségemnek, és időnként ellenőrizni fogom Budapestről – s fogadják ezt tőlem segítségnek –, hogyan teljesíti az előjáróság, a tanítóság közös kötelességünket nemzetünk iránt.*”²⁷

Délután az ünnepség az Esterházy-kastélykertben folytatódott,²⁸ ahol a kastély épülete előtt emelt pódiumon a környékbeli falvak népiskoláinak gyermekkorúasai énekeltek önállóan vagy csoportosan. A műsorlap tanúsága szerint leginkább magyar népdalok, kánonok, Kodály-biciniumok, ritkábban egy-egy kórusmű is szerepelt a repertoáron.²⁹ A nyitó és záró összkarban ezer gyermek énekelt a színpadon. Kodály az ünnepi beszédében a múltat idézvén a Galántán töltött gyermekévekre emlékezett, a népdallal való első találkozásra és az azt közvetítőkre, a házukban szolgáló cselédekre, akiket első igazi zenetanáraiként emlegetett. Ugyanakkor a jövőbe tekintvén

²⁶ A három tantermes Galántai Népiskola a mai Szent István király plébániatemplom mögött állt. Záreczky feljegyzése szerint a díszpolgárrá avatás napján tett látogatáskor Kodály az iskola igazgatói szobájában tekintette meg a régi osztálynaplót. A Kodály Zoltán név melletti érdemjegyek csupa kitűnő osztályzatok voltak, mindössze énekből volt kettése. Mosolyogva megjegyezte: „*Úgy látszik ebből a tantárgyból kissé gyengébb voltam...*” ZÁRECZKY: i. m. (1982) 10. Kodály elemi népiskolai bizonyítványát az 1. osztályból (1889) I. a 3. számú mellékletben.

²⁷ KODÁLY Zoltán: *Galánta* (1943) = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok.* S. a. r. BÖNIS Ferenc. Bp., Argumentum, 2007, 56.

²⁸ A Záreczky László magángyűjteményéből származó fotódokumentáció tanúsága szerint (7. melléklet) Kodály a galántai vezetők és Kerényi György társaságában megtekintette az Esterházy-kápolnát is, bár Szőke Péter írása (1975) erről nem tesz említést. Az Esterházy-kastély közelében 1741-ben épült, a Fájdalmas Szűzanya tiszteletére szentelt barokk kápolnát 1962-ben lebontották.

²⁹ A galántai dalosünnepély műsorlapját I. az 5. mellékletben.

a dalostalálkozón szereplőket, az ezer éneklő fiút és leányt méltatta. Ők „*a mi szebb és igazabb jövőnk, a mi magyarabb magyarságunk. A magyar lélek és kultúra záloga.*”³⁰ A krónikás tanúsága szerint csak a népet ismerte el, a népnek mondott köszönetet, és elfelejtett néhány szót szólni azokhoz a községi előljárókhöz, akiknek bizonyára vitathatatlan érdemei voltak e nagyszabású dalosünnepély megszervezésében.³¹

Záreczky László (1982) történelmi tényként említi, hogy az utolsó hivatalos küldöttség éppen Galántáról érkezett Kodályhoz két nappal a halála előtt, 1967. március 4-én. A háromtagú küldöttséget (Sipos Béla, dr. Rózsa Ernő és Záreczky László) Kodály Zoltánné Péczely Sarolta fogadta, ugyanis a zeneszerző akkor már betegen feküdt a Kútvolgyi Kórházban. A gyermekkari fesztiválra szóló meghívást Kodályné tolmácsolta férjének, aki június 10–12-re ígérte a galántai látogatást. Erre azonban már nem kerülhetett sor.³²

1.2. Galánta Kodály-tisztelete

A város vezetői, a kultúra területén tevékenykedő galántaiak még Kodály életében fontosnak tartották, hogy felelevenítsék a Kodály- emlékeket, megismertessék a lakossággal a zeneszerző munkásságát, és hogy a zenetudós, zenepedagógus szellemi örökségének ápolásán fáradozzanak. Kodály halálát követően ezt a tevékenységet leginkább a Csemadok³³ területi választmányának munkatársai és a kulturális szövetségben tevékenykedő lelkes aktivisták vállalták. Az alábbiakban azokat a tárgyi emlékeket, kulturális rendezvényeket, csoportokat, intézményeket mutatjuk be, amelyek a zeneszerzőnek állítanak emléket, tehát Kodály szellemi örökségének hordozóit, továbbbontóit. Elsőként a 68 éves múlta visszatekintő énekkart, a kórusba tömörülő tagságot kell megemlítenünk.

1.2.1. Kodály Zoltán Daloskör

1956 őszén az énekelni szerető lelkes galántaiak, élükön Záreczky Lászlóval, Gálffy Lászlóval, Papanek Imrével énekkart szerveztek. A kórus vezetésére Ág Tibort³⁴ kérték fel. A következő év tavaszán Záreczky László levélben fordult Kodályhoz, engedélyt kérve, hogy az énekkar az ő nevét viselhesse. A mester abban az időben az ilyen jellegű kéréseket rendre visszautasította, mondván, hogy az együttesek, intéz-

³⁰ KODÁLY Zoltán: *A galántai dalosünnepen (1943)* = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok.* S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 503.

³¹ SZÓKE: *i. m.* (1975), 81.

³² ZÁRECZKY: *i. m.* (1982), 22.

³³ A Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Egyesülete 1949-ben alakult. Az 1992-es névváltoztatás után is megmaradt az eredeti mozaikszó. (Az intézmény mai neve: Csemadok – Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség.)

³⁴ Ág Tibor (1928–2013), a szlovákiai magyar népzene kutató, karnagy, zenepedagógus 1956-ban, a galántai kórus megalakulásának idején Galántán lakott.

mények kodályi szellemisége ne a külsőségekben (névviselés), inkább a munkájukban tükröződjék.³⁵ A galántai énekkar esetében (néhány magyarországi kérelmezőhöz hasonlóan) kivételt tett, hozzájárulását adta³⁶ ahhoz, hogy a kórus az ő nevét viselje, és élete végéig figyelemmel kísérte tevékenységét. Ennek egyik bizonyossága Kodály 1958. január 13-án írott, Záreczky Lászlónak címzett levele,³⁷ melyben őva inti a kórust az erőn felüli vállalkozástól, a fejlődés útját a cappella-művek gyakorlásában jelöli ki. Reagál a kottaküldés kérésére, érdeklődik, hogy pontosan milyen kották vannak meg, illetve utal egy rokona galántai temetőben található sírjának pontos helyére.³⁸

A kórus működése 1963-tól a karnagy lakhelyváltoztatása miatt hat évig szünetelt. Tevékenységének felújítása az 1969-ben megrendezett első Kodály Napokhoz, a szlovákiai magyar kórusok országos fesztiváljához köthető, és napjainkig töretlen. A kórus életében két karnagyváltás történt: 1978-tól három évig Véghelyi-Chemez Zsuzsanna³⁹ vezette a kórust, 1982-től pedig Józsa Mónika⁴⁰ a daloskör karnagya. A szlovákiai magyar kórusok között a galántai az egyedüli, amelyik az eddig megtartott Kodály Napok valamennyi fesztiválján részt vett (1978-ban csak versenyen kívül), és csaknem minden alkalommal az élmezőnybe kapott besorolást. A Kodály Zoltán Daloskör az elmúlt időszakban számos hazai és külföldi hangversenyen (Magyarországon és Erdélyen kívül Csehországban, Németországban, Olaszországban, Franciaországban, Izraelben) képviselte eredményesen Galánta városát. A jelenlegi repertoár a kórusirodalom minden korszakából válogat, legnagyobb részét azonban a XX. századi és a kortárs magyar kórusművészet alkotásai teszik ki. Kodály cappella-művei közül 15 szerepel, szerepelt az énekkar repertoárján.⁴¹ Az utóbbi évek fejlődését jelzi, hogy olyan nagyszabású ének-zenekari művek előadásában is részt vett (más kórusokkal közösen), mint a *Psalmus Hungaricus* (Debrecen, 2004; Galánta, 2005; Kecskemét, 2012) és a *Budavári Te Deum* (Székesfehérvár, 2007). A kórus tevékenységét több díj, kitüntetés fémjelzi: Galánta város polgármesterének díja – 2005, 2011; Kodály Zoltán-émlékdíj – 2006; A nagyszombati kerületi önkormányzat díja a régió kulturális életének fejlesztéséért – 2007; Csokonai Vitéz Mihály közösségi díj – 2008; a Szlovák Köztársaság Aranyplakettje – 2016; Harmónia-díj – 2017; Galánta városának Pro Urbe díja 2017; Záreczky László-díj – 2021.

³⁵ Ittész Mihály szíves szóbeli közlése.

³⁶ A levél, melyben a zeneszerző a Kodály név viseléséhez hozzájárulását adta, sajnos elveszett. Egykori létezéséről több forrásból is tudunk: az alapítók, Záreczky László és Ág Tibor szóbeli közléséből, valamint a kórus krónikájában rögzített adatokból.

³⁷ *Kodály Zoltán levelei*. Szerk. LEGÁNY Dezső. Bp., Zeneműkiadó, 1982. 867. levél. A levél eredetije ma Záreczky László fia, MUDr. Záreczky Péter tulajdonában van Galántán.

³⁸ Kodály anyai nagynénje, Jaloneczky Mária (1864–1887) a galántai temetőben nyugszik. Ennek a sírnak a helyét jelöli meg a levélben, melyet 1943-ban, ittjártakor maga is meglátogatott. A galántai temetőben lévő síremléket l. az 1. mellékletben.

³⁹ Véghelyi-Chemez Zsuzsanna (1951) az említett időszakban a hidaskürti Magyar Tannyelvű Alapiskola ének-zene tanára volt, jelenleg Százhalombattán él.

⁴⁰ Józsa Mónika karnagy, ének-zene tanár, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara Pedagógusképző Intézetének adjunktusa.

⁴¹ *Fölszállott a páva, Ének Szent István királyhoz* (kis vegyes kari változat), *Szép könyörgés, Sík Sándor Te Deuma, Balassi Bálint elfelejtett éneke, Norvég leányok, Adventi ének, Esti dal, A magyarokhoz, Köszöntő, János-köszöntő, Óregek, Jézus és a kufárok, Liszt Ferenchez, Stabat Mater*.

1.2.2. Kodály Napok, a Szlovákiai Magyar Felnőtt Énekkarok Országos Fesztiválja

A fesztivál 1969-től háromévenként ismétlődik Galántán, legutóbb 2023-ban rendezték a XIX. Kodály Napokat.⁴² A kezdeti időszakban a fesztivál főszervezője a Pozsonyi Népművelési Intézet és a Csemadok Központi Bizottsága volt, napjainkban a Csemadok – Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség, a Szlovákiai Magyar Zenebarátok Társasága és Galánta városa vállalja a szervezőmunkát több galántai járási és városi intézménnyel, szervezettel karöltve. Az eltelt több mint fél évszázad alatt a fesztivál szerkezete az előző évek tapasztalatain okulva letisztult, formálódott, állandósult. Az első Kodály Napok (1969), a felnőttkórusok országos fesztiválja a gyermekkarok seregszemléjét is magában foglalta. Ezt követően a gyermekkarok bemutatkozását Érsekújvárba helyezték át, és Csengő Énekszó néven rendezik meg ugyancsak háromévenként, mindig a Kodály Napokat megelőző évben. A galántai országos fesztiválon a gyermekkórusok jelenléte helyi, illetve járási méretű képviselőre korlátozódik, s a gyermekkarok önállóan nem, csak az összkari számokban énekelnek a felnőttekkel. Az első Kodály Napok a kórusok fesztiváljellegű bemutatkozása volt. A másodikról kezdődően már minősítő verseny, amelyen a kórusok a teljesítményük alapján arany-, ezüst-, bronzbesorolást kapnak. Ezt a jellegét a fesztivál napjainkig megőrizte.⁴³ A minősítő versenyek 1981-ben és 1984-ben nem Galántán, hanem az V. és a VI. Kodály Napokat megelőző területi selejtezőkön zajlottak. A kórusok nagyszámú jelentkezése ugyanis szükségessé tette a válogatást. A Kodály Napokra jelentkező kórusok száma 24 és 36 között ingadozott, ezek közül általában 9–17 kórus jutott el Galántára, a fesztiválra. A selejtezők később elmaradtak, napjainkban a Kodály Napokon részt vevő kórusok száma alkalmanként változó, 17–22 között ingadozik. (Az egyes találkozókra részt vevő versenyző kórusok, illetve a további hazai és külföldi vendégkórusok kimutatását I. a 8. és 9. mellékletben.⁴⁴)

A VIII. Kodály Napok (1990) lehetőséget adott a versenyen kívüli, csak bemutató jellegű szereplésre is azoknak, akik ezt igényelték. Salamoni döntés volt ez a rendezők részéről, annak a hosszúra nyúló szakmai vitának a lezárása, amely 1987-ben az *Új Szó* hasábjain látott napvilágot,⁴⁵ miszerint verseny legyen-e a Kodály Napok vagy csak bemutató jellegű fesztivál. A Kodály Napok minősítési versenyében nincs kötelező szám,⁴⁶ csak javasolt egy-egy Kodály-mű besorolása a versenyműsorba. Az előkészítő bizottság által kijelölt, a záró összkarban felcsendülő művek begyakorlása viszont minden részt vevő kórus számára követelmény. A rendszerint há-

⁴² A XVIII. Kodály Napok megvalósítását 2020-ban a Covid-járvány egészségügyi korlátozásai nem tették lehetővé, ezért azt egy későbbi időpontban, 2021 őszén tartották, a kórusok minősítő versenye mellőzésével.

⁴³ A IV. (1978), V. (1981), és VI. (1984) Kodály Napokon dobogós helyezéseket is hirdetett a bírálóbizottság.

⁴⁴ A XV. Kodály Napok műsorfüzetében megjelent összegzést a Csemadok Galántai Területi Választmányának titkárnak szíves engedélyével bővített formában és szerkesztett változatban közöljük.

⁴⁵ 1987 júniusától szeptemberig *Kinek jó a verseny?* címmel 12 szakember hozzászólását közölte az *Új Szó*.

⁴⁶ Néhány korábbi Kodály Napon volt kötelező szám: V. (1981): Kodály: *Gömöri dal* a vegyes karok, Bartók: *Bolyongás a női karok részére*; VI. (1984): Kodály: *Köszöntő a vegyes karok*, Bartók: *Ne menj el a női karok részére*; VII. (1987): Kodály: *Fálszállott a páva* a vegyes karok; VIII. (1990) Szijjártó: *Esti hangulat Zsérén* a vegyes karok részére.

rom közös mű egyike állandó, mindmáig tehát 19 alkalommal zárult a fesztivál Kodály Berzsenyi szövegére írt, *A magyarokhoz* című nagyszabású kánonjával. A többi összkari szám általában jeles évfordulókhoz, zeneszerzői jubileumokhoz kapcsolódik.

A Kodály Napokon a kórusok versenyén kívül különböző kísérőrendezvények is a fesztivál részét alkotják, mint például képzőművészeti kiállítások, zenei műveltségi vetélkedők, szemináriumok, melyeken Kodály életével és munkásságával kapcsolatos előadások hangzanak el. Ezeknek a rendezvényeknek köszönhetően az elmúlt több mint 50 év alatt számos jeles személyiség fordult meg Galántán karnagyként vagy előadóként, esetleg zsűritagként, akik közül már sokan nincsenek az élők sorában. A teljesség igénye nélkül csak néhány név: 1993-ban dr. Nádasi Alfonz (1909–1997) bencés szerzetespap, Kodály gyóntatója és görög–latin szakos tanára a IX. Kodály Napokon tartott előadást Kodály Zoltánról; dr. Vikár László (1929–2017) zenetudós, jeles népzene kutató, Kodály-tanítvány, a zeneszerző későbbi munkatársa; dr. Sárosi Bálint (1925–2022), a zenetudomány doktora, Erkel-díjas népzene kutató, a Magyar Tudományos Akadémia főmunkatársa; dr. Eősse László (1923–2020) Erkel-díjas zene-történész, Kodály-kutató; Vass Lajos⁴⁷ (1927–1992) karnagy, Erkel-díjas zeneszerző; dr. Jozef Potočar (1920–2002) karnagy a Szenicei (Senica) Járás Tanítóinak Ének-kara élén; Oliver Dohnányi (1955), a prágai Cantorum Iubilo Kamarakórus karnagya, abban az időben (1984) a pozsonyi Csehszlovák Rádió Szimfonikus Zenekarának karnagya és mások.

Kodály gyermekkorának városában, Galántán a háromévenként rendszeresen ismétlődő Szlovákiai Magyar Felnőtt Énekkarok Országos Fesztiválja több szempontból is óriási jelentőségű. A város és környéke⁴⁸ három napig énektől hangos. A kórusmu-zsika mellett nívós szimfonikus, illetve ének-zene-kari hangversenyt is hallhat a galántai és az odalátogató érdeklődő közönség. Több fesztivál záróhangversenyén – a Győri Filharmonikus Zenekar és a magyarországi vendégkórusok előadásában – hangzottak el olyan nagyszabású Kodály-művek, mint a *Psalmus Hungaricus*, a *Galántai táncok*, a *Missa Brevis*, a *Budavári Te Deum* és más alkotások. Az ilyen koncertek közönség-nevelő, ízlésformáló hatása vitathatatlan. Azonban nemcsak Galánta és környéke zenei, kulturális és szellemi fellendülése az egyedüli pozitívuma a Kodály Napok so-rozatának. A kórusfesztivál több mint 50 éve mozgósítja Dél-Szlovákia egész terü-letén a magyar nemzetiségű lakosság körében a műkedvelő kórusénekesek sokaságát. A fesztivál nyomán új kórusok alakulnak, a több éve tevékenykedők, a rendszeres visszajárók egyre magasabb színvonalon művelik a zenei előadó-művészet műkedvelő, azaz zeneileg képzetlen embereknek is elérhető aktív zenélési formáját, a kórusmü-vészetet. A Kodály által felállított célkitűzés, életprogram, a „legyen a zene mindenkié”

⁴⁷ Vass Lajos az első Kodály Napoktól kezdődően egészen haláláig rendszeres résztvevője valamennyi fesztiválnak előadóként, kóruskarnagyként, illetve zenekari karmesterként, zsűritagként. Az ő nevéhez fűződik Kodály *Galántai táncok* című zenekari művének galántai ősbemutatója. 1978-ban, a IV. Kodály Napokon a Vasas Szimfonikus Zenekart Vass Lajos vezényelte. ZÁRECZKY László: *A galántai Kodály napok története*. Kézirat, 1985.

⁴⁸ A háromnapos rendezvény rendszeresen ismétlődő szombat esti programja, hogy a versenyző kórusok, illetve a vendégkórusok a járás falvaiban adnak egész estét betöltő hangversenyt. A legutóbbi, XIX. Kodály Napokon hat helyszínen volt ilyen hangverseny.

zenepedagógia megvalósításának ez az egyik járható útja: tömegeket közelebb hozni a zenéhez.⁴⁹

Galántán háromévente valóban tömegek kerülnek közelebb a zenéhez. A gála-hangverseny záróakkordjai, az összkari művek előadása⁵⁰ felemelő lelki és zenei élmény énekesnek, közönségnek egyaránt. Valamennyi résztvevő közvetlenül tapasztalhatja meg Kodály galántai mezítlábasokhoz írt sorainak igazát,⁵¹ a sokaság közös énekének örömét.

1.2.3. Kodály Kórusok Galántai Nemzetközi Találkozója

A kórusfesztiválra azok a felnőtt-, gyermek- vagy ifjúsági kórusok kapnak meghívást, amelyeknek a fenntartó intézménye (iskola) vagy maga a kórus Kodály Zoltán nevét viseli. A rendezvényt a Csemadok Galántai Területi Választmánya szervezi 1992-től ötvenként. A kórustalálkozót rendszerint Kodály születésnapjához (december 16.) közeli időpontban rendezik meg. A 3–4 napig tartó fesztivál ideje alatt a Kodály Napokhoz hasonlóan több kísérőrendezvény is helyt kap. Ilyenek például a képzőművészeti kiállítás, a zenei műveltségi vetélkedő, az ismeretterjesztő kirándulás Kodály Zoltán nyomában, a vidéki hangversenyek. A kórustalálkozó a már hagyományos ünnepi karácsonyi hangversennyel ér véget a galántai Városi Művelődési Központ színháztermében. A meghívott magyarországi kórusok előadásában rendszerint a nehezebb, igényesebb Kodály-művek is magas művészi színvonalon szólnak meg, gyakran összkarban, 100–150 énekes ajkán. Valamennyi kórustalálkozó – és ez nem csak a Galántán rendezett fesztiválokra érvényes – elmaradhatatlan része a résztvevő kórusok közös éneklése. Talán a Kodály és tanítványai munkája nyomán fennálló magyarországi kórusmozgalom mintájára vagy még inkább a közösségi éneklést hangsúlyozó, fentebb már említett kodályi ajánlás tiszteletben tartása, örök érvényű útmutatóként szolgáló gyakorlati megvalósítása okán.

1.2.4. Kodály Zoltán Nemzetközi Hegedűverseny

A rendezvény fő szervezője a Csemadok Galántai Területi Választmánya, társszervező a Galántai Művészeti Alapiskola és Városi Művelődési Központ. A versenyt 2000-től minden évben megrendezik⁵² a művészeti alapiskolák tanulói részére. A 8 és 14 év

⁴⁹ L. KODÁLY Zoltán: *Erkel és a népzene. Előadás (1921–1960)* = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 95.; KODÁLY Zoltán: *Reflexiók a zeneoktatás reformtervezetéhez. Felszólalás a Zeneművész Szövetség Pedagógiai Szakosztályának ülésén (1952)* = Uő: *Visszatekintés 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 256.

⁵⁰ Az I. Kodály Napok gála-hangversenyét a galántai amfiteátrumban több mint 1500 néző nézte végig. Az összkarban a gyermekekkel együtt 800 dalos énekelt. A III. Kodály Napokon 1200, a IV.-en 1000 tagú kórus énekelte a záró összkari számokat. Napjainkban a galántai művelődési ház színháztermében 300–400 énekes énekel együtt az összkarban.

⁵¹ A *Bicinia Hungarica* ajánlásának szövegét l. fentebb.

⁵² A jubileumi, 20. alkalomra a járvány miatt késleltetett időpontban, 2021 novemberében került sorra.

közi gyermekek korhatár szerint 4 kategóriában versenyeznek időben behatárolt, szabadon választott és kötelező repertoárral.⁵³ Évente átlag 20–27 gyermek méri össze tudását, tehetségét, zenei képességeit. A verseny díjazottjai a tárgyi jutalmak mellett különböző rangos zenei rendezvényeken kapnak bemutatkozási lehetőséget, több alkalommal a Vásáry Tamás által alapított és az ő irányításával működő Kodály Zoltán Ifjúsági Világzenekar tagjaiként léphettek közönség elé.

1.2.5. Kodály nevét viselő intézmények, tárgyi emlékek

A zeneszerző halálát követően fogalmazódott meg a Kodályt tisztelő galántaiak körében az igény, hogy köztéri szobrot állítsanak fel Galántán a város díszpolgára emlékezetére, hogy utcát nevezzenek el róla, és hogy emléktábla kerüljön a vasútállomás épületére. A megvalósulásra 25 évet kellett várni. 1982-ben, a Kodály-centenárium alkalmával leplezték le az Esterházy-parkban Kodály Zoltán emlékművét, Nagy János alkotását (10. melléklet). Az utcanegnevezésre közel 10 évvel később, 1991-ben került sor, a főutcával párhuzamos utca, az egykori Partizánska (Partizán) utca kapta Kodály Zoltán nevét. A vasútállomás épületének falára 2002. december 20-án került fel az emléktábla,⁵⁴ a zeneszerző születésének 120. évfordulója alkalmából (11. melléklet). Az emléktáblát, Madarassy Walter alkotását, Kodály Zoltánné Péczely Sarolta adományozta a városnak. A nagyszabású kórusrendezvények alkalmával az emlékhelyeknél mindig van tiszteletadás, koszorúzás, közös éneklés. A városba érkező látogatót is Kodály zenéje fogadja a vasútállomáson, ugyanis a vonatérkezések szignálja az *Esti dal* kezdő motívuma.

Galántán két intézmény viseli Kodály Zoltán nevét: a Kodály Zoltán Alapiskola és a Kodály Zoltán Gimnázium. A névadás ünnepségére a gimnázium esetében 2000. december 15-én került sor. A névadón jelen volt a zeneszerző özvegye, Kodály Zoltánné Péczely Sarolta, aki ez alkalomból egy értékes Kodály-szobrot adományozott a gimnáziumnak. Az alkotás Petri Lajos (1882–1963) szobrászművésznek a budapesti Kodály Zoltán Emlékmúzeumban (Kodályék hajdani lakásában) található, a negyvenes éveiben járó zeneszerzőt ábrázoló mellszobráról készült bronzmásolat, amely ifj. Madarassy Walter szobrász-restaurátor munkája (12. melléklet). Az alkotás igazi ritkaságnak számít, hiszen a magyarországi köztereken ez az emlékmű sehol sem szerepel. A szobor a gimnázium épületének földszinti folyosóján kapott megtisztelő helyet. A Kodály Zoltán Alapiskolának ugyancsak Kodály Zoltánné Péczely Sarolta adományozta a Kodály-domborművet, amelyet a XII. Kodály Napokon, 2002-ben lepleztek le, s amely az épület előcsarnokának falát díszíti (13. melléklet). Mindkét intézmény nemcsak

⁵³ A legutóbbi, 2023-ban közzétett versenyfelhívásban a kötelező művek a következők voltak: I. kategória – Franz Schubert: *Bölcsődal*, II. kategória – Franz Schubert: *Német tánc*, III. kategória – John Stanley: *Allegretto grazioso*, IV. kategória – Arcangelo Corelli: *Sarabanda*, <https://csemadok.sk/kodaly-zoltan-nemzetkozi-hegeduverseny-2/> (utolsó letöltés: 2024. 06. 28.).

⁵⁴ Az emléktábla kétnyelvű felirata: EBBEN A HÁZBAN ÉLT / 1885-TŐL 1892-IG / A VILÁGHÍRŰ ZENESZERZŐ / KODÁLY ZOLTÁN / 1882–1967 / SVETOZNÁMY HUDOBNÝ SKLADATEĽ / V ROKOCH 1885–1892 / ŽIL V TEJTO BUDOVE / LELEPLEZVE / SZÜLETÉSÉNEK 120. ÉVFORDULÓJA / ALKALMÁBÓL / ODHALENÉ / Z PRÍLEŽITOSTI 120. VÝROČIA / NARODENIA

külsőségekben (névviselés), de szellemiségében is igyekszik méltó lenni névadójához, bár a kóruséneklés időnként itt is, ott is akadozik.⁵⁵

1.3. Nagyszombati diákévek – korai kompozíciók

A Galántától alig 30 kilométerre északnyugatra fekvő Nagyszombat (Trnava) volt Kodály életének második jelentős állomása. Ide kötötték középiskolai tanulmányai, a zenével való tudatos ismerkedés kezdetei, az első kompozíciók, az első nyilvános bemutatkozás sikerei. Nagyszombat nagyobb település, vasúti forgalma is jelentősebb volt, mint Galántának. Kodály Frigyes kinevezése állomásfőnökké ezért nagyobb felelősséggel járt ugyan, de egyúttal megtiszteltetés is volt, munkája, érdemei elismerésének a jele.

Nagyszombat gazdag történelmi múlttal és kulturális hagyományokkal rendelkező város, virágkorát a XVII–XVIII. században, a Pázmány Péter alapította egyetem működésének idején élte. A XIX. század végére, a Kodály család Nagyszombatba költözésének idejére, a háromnyelvű⁵⁶ művelt város egykori pezsgő társadalmi élete elcsendesedett. Az 1833-ban alakult zeneegylet ugyan már több mint 40 éve megszűnt, de működött a Nagyszombati Dalárda (Trnavský spevokol)⁵⁷ és néhány fúvószenekar⁵⁸ a városban.

A Kodály család 1892. május 10-én költözött Galántáról Nagyszombatba.⁵⁹ Az ifjú Zoltán 1892 szeptemberében kezdte tanulmányait a katolikus érseki főgimnáziumban. A gimnázium első évfolyamától kezdődően nyolc éven keresztül osztálytársa volt Schneider Miklós, aki később Mikuláš Schneider-Trnavský néven lett ismert szlovák zeneszerző. Szoros barátság alakult ki a két diák közt, ami a későbbi levéltársakkal dokumentálhatóan Schneider-Trnavský haláláig tartott.⁶⁰

A gimnáziumi tanulmányok szigorú követelményrendszere nem okozott problémát a céltudatos ifjú Kodálynak. A matematika, a fizika kevésbé érdekelte ugyan, iroda-

⁵⁵ A Kodály Zoltán Alapiskola gyermekkarának karnagya, Balogh Csaba életének 78. évében, 2020. május 11-én elhunyt. Szinte haláláig dolgozott zenepedagógusként a galántai iskolában és karnagyként a gyermekkar élén. Az általa alapított énekkart 55 évig vezette Galántán. Őt követően két évig Sárkány Anikó állt a kórus élén. Jelenleg (2024) nincs énekszakos pedagógus (karnagy) az iskolában, a korábbi énekkar jóval kisebb létszámmal népdalkörként működik a citerazenekar részeként. A Kodály Zoltán Gimnáziumban hosszú kihagyás után 2023 márciusától ismét szárnyat bontott az énekkar Kempes Sára vezetésével.

⁵⁶ Az 1910-es népszámlálási adatok szerint 15 163 lakosából 8032 szlovák, 4593 magyar és 2280 német volt, <https://telepulesek.adatbank.sk/telepules/nagyszombat-trnava/> (utolsó letöltés: 2024. 06. 28.).

⁵⁷ A Nagyszombati Dalárda az 1859-ben alakult férfiak „Tyrnauer Männergesangverein” (Trnavský mužský spevácky spolok) és a XIX. század harmadik harmadában alakult Nagyszombati Dalkör egyesüléséből jött létre. 1889-ben Vadász György volt az elnöke, karnagya F. O. Matzenauer. A Nagyszombati Dalárda tiszteletbeli pártoló tagja volt Kodály Frigyes, a zeneszerző édesapja. BUGALOVÁ, Edita: *Hudobná Trnava a Mikuláš Schneider-Trnavský*. Trnava, Spolok sv. Vojtech – Vojtech, spol. s.r.o., 2011, 59–60.

⁵⁸ A XIX. század második felében négy fúvószenekarról tesz említést Bugalová, melyek közül három bizonyára működött még a századfordulón. Az egyik az invalidusoknál, a hadirokkantak köréből verbuválódott zenekar, melyet a XIX. század végén Kukla vezényelt. Az Önkéntes Tűzoltótestület zenekara, melyet ebben az időszakban Fratišek Oto Matzenauer vezényelt, és a Hadastyán Egylet mellett valószínűleg ugyancsak fúvószenekar működött. BUGALOVÁ: *i. m.* (2011) 60.

⁵⁹ EÖSZE László: *Kodály Zoltán élete és munkássága*. Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1956, 14.

⁶⁰ A két zeneszerző közti levelezéssel a 4. fejezetben foglalkozunk.

lomból, nyelvekből (német, görög, latin) viszont a legjobbak közé tartozott, tanulmányait minden évben jeles érdemjeggyel zárta.⁶¹ Kodály a gimnáziummal párhuzamosan zenei tanulmányokba kezdett. Tízéves korától hegedülni tanult,⁶² amit rövid idő alatt igen magas szintre fejlesztett. Hegedűtanára Július Kubička (Gyula) volt, akinél Schneider is tanult.⁶³ „*Tanárom nem győzte eléggé dicsérni Zoltánt, azt mondogatta, hogy nagyon jó a felfogása, és igen gyorsan halad a tanulásában*” – írja Schneider-Trnavský az együtt töltött évekre emlékezve.⁶⁴ Nővérétől zongoraleckéket kapott, s egyéves zongoratechnikai tudással végigjátszotta Bach *Wohltemperiertes Klavier*-jának két kötetét.⁶⁵ A kamarazenélés érdekében – mivel Nagyszombatban abban az időben nem volt csellista – önszorgalomból, tanári vezetés nélkül csellózni is megtanult, bár a komponálás mindig fontosabb volt neki, mint a hangszerjáték.⁶⁶ A hangszerstanulást inkább a zeneművek megismerésének igénye és az együttjátszás öröme motiválta. A családi kamaramuzsika mellett a diáktársaival is zenélt,⁶⁷ Haydn-kvartetteket vagy más klasszikusokat szóltattak meg, hegedült, brácsázott, csellózott, amire épp szükség volt. Diáktársaival együtt játszott az iskolai zenekarban is, énekelt a kórusban, de gyakran előfordult, hogy egy-egy osztálytársuk otthonában is összejöttek, hogy együtt énekeljenek.⁶⁸ Schneider-Trnavský visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy ők, a diáktársak vezették be a természeténél fogva félnék, visszahúzódó Kodály fiút az élénkebb zenei életű Szent Miklós-székesegyház (ma Bazilika Sv. Mikuláša⁶⁹) muzsikusköreibbe. A későbbi pályatárs így emlékszik ezekre az időkre: „*A fiúnak nem voltak barátai, csak két utat ismert: az iskolába és az onnan haza vezetőt. Szükszavú és zárkózott volt. Mi többiek már régóta jártunk a székesegyház karigazgatójához, az öreg Matzenauerhez⁷⁰ muzsikálni és énekelni a kórusra, amikor neki még fogalma*

⁶¹ EÖSZÉ László: *Kodály Zoltán életének krónikája*. Bp., Editio Musica, 2007, 17.

⁶² Kodály a visszaemlékezéseiben említi, hogy tízéves korában kezdte a hegedűtanulást. Trnavský szerint azonban barátja csak gimnáziumi harmadik osztályosként, tehát 12 évesen kezdte a hegedűtanulást. KODÁLY: *i. m.* (1969), 20.; SCHNEIDER-TRNAVSKÝ, Mikuláš: *Úsmevy a slzy. Spomienky trnavského skladateľa*. Bratislava, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959, 166. A Schneider-Trnavský-idézeteket szlovák nyelvből magyarra fordította: Józsa Mónika.

⁶³ Trnavský Júlio Kubička néven emlegeti a hegedűtanárt. A Júlio a Július név becézett változata. SCHNEIDER-TRNAVSKÝ: *i. m.* (1959), 166.

⁶⁴ SCHNEIDER-TRNAVSKÝ: *i. m.* (1959), 166.

⁶⁵ KODÁLY: *i. m.* (1963), 527.

⁶⁶ KODÁLY: *i. m.* (1969), 20.

⁶⁷ A diákokból álló vonósnégyes összetétele: I. hegedű: Vančo Lajos, II. hegedű: Mikuláš Schneider, brácsa: Matzenauer Béla, cselló: Kodály Zoltán. Legány Dezső szerint a vonósnégyesnek csak két állandó tagja volt, Schneider-Trnavský és Kodály. A többiek változtak. SCHNEIDER-TRNAVSKÝ, Mikuláš: *Sláva bez vavrílov Trnava a ja*. Trnava, Západoslovenské múzeum, 1996, 117.; LEGÁNY Dezső: *Kodály Zoltán gyermekkorra és ifjúságra = Kodály-semináriumiok. Válogatás a nyári elhangzott előadásokból 1970–1980*. Szerk. ERDEINÉ SZELES Ida, Bp., Tankönyvkiadó, 1982, 29.

⁶⁸ LEGÁNY: *i. m.* (1982)

⁶⁹ A Szent Miklós püspöki székesegyházat 2008. november 9-én XVI. Benedek pápa basilica minor rangra emelte.

⁷⁰ František Otto Matzenauer 1845. október 16-án Beňovban született (Přerov körzet). Tanulmányait Nagyszombatban és Bécsben végezte, tanított Breznóbányán (Brezno) és Óturán (Stará Turá). 1872-ben Nagyszombatba költözött. 1873-tól a Tanítóképző Intézet és a Nagyszombati Érseki Főgimnázium tanára, egyben kórusának a karigazgatója. Nagyszombati tartózkodása során először a Szt. Miklós-székesegyház orgonistája, később az Egyházzenei Társulat kórusigazgatója volt. 1901. december 22-én hunyt el Nagyszombatban. Rímsko-katolícky cirkevný hudobný spolok sv. Mikuláša v Trnave, <http://www.cirkevnahudba.sk/?q=node/10> (utolsó letöltés: 2024. 07. 07.).

sem volt az efféle »zenei örömökről«. [...] A magányos Zoltánt is sikerült aztán becsalogatni ebbe a zenésztársaságba, amelyhez barátaink egész sora csatlakozott. Ez a környezet egy új világot nyitott meg előtte. Kimondhatatlan nagy örömmel járt ide muzsikálni.⁷¹

Trnavský felveti a gondolatot, hogy ha annak idején ez a baráti kör nem csalogatta volna fel Kodályt a székesegyház kórusára, a zenekarba és a kottaarchívumba, talán fel sem ébred benne a muzsikusszellem, és nem vált volna azzá, akivé.⁷² Nem tudjuk, hogy Kodály ismerte-e az egykori osztálytárs visszaemlékezéseinek ide vonatkozó sorait. Az bizonyos, hogy szívesen és örömmel járt muzsikálni a diákkörbe, a székesegyház orgonakarzatára, ezt a tanulóévekre való visszaemlékezései közt többször is emlegette. „Primitív volt a zenekar, de én mégis nagyon hálásan gondolok a nagyszombati Főtemplomra. Hiszen az igazi zeneszerzőnél nem fontos az, mit hall, hanem egy bizonyos formális készség elsajátítása, amit azután úgyis ő tölt ki tartalommal.”⁷³

Az egyházi zene, a templomi énekes és hangszeres zenei szolgálat, amely Nagyszombatban az újdonság erejével hatott az ifjú lélekre, kétségkívül érelték a fiatal tehetség szellemi képességeit, és számos gyakorlati tapasztalattal gazdagították. Azt azonban nem állíthatjuk, hogy a székesegyházban megélt zenei élmények hatására született meg a döntés, hogy zenei pályára lép. Erre Kodálynak egy 1964-es német nyelvű nyilatkozatában találunk utalást. Az említett beszélgetésben a riporter arról (is) faggatta Kodályt, volt-e olyan pillanat az életében, amikor megszületett az elhatározás, hogy muzsikussá lesz. Kodály válasza egyértelmű: „Nem. Soha nem volt kétséges számomra, hogy az leszek, ezért nem volt szükség elhatározásra...”⁷⁴

A nagyszombati diákevek idején a zeneirodalom megismeréséhez a hangszertanuláson kívül még egy fontos út vezetett: a székesegyház kottatárában talált kéziratok szövegmegértése és partitúrák tanulmányozása. Kodály ekkor még nem tanult zeneszerzést, összhangzattant, formaszerkesztést, mindezeket a régi mesterektől leste el a kották, partitúrák tanulmányozása és természetesen a gyakorlati muzsikálások alkalmával. Az idős Mester így nyilatkozik erről: „Nagyszombatban új élményforrásra leltem az egyházi zenében. A székesegyházban még megvoltak egy valamikor virágzó zenei élet nyomai, ugyanis előttünk vagy ötven esztendővel szépen virágzó egyházzenei társaság működött ott. Még számos kiadatlan, kéziratok, másolt partitúrát találtunk: Albrechtsbergertől, Haydntól és kortárs zeneszerzőktől származó miséket, de köztük volt Beethoven C-dúr miséje is. Ez a jól írt másolat volt az első Beethoven-partitúra, amelyet tanulmányoztam.”⁷⁵ Ez a darab, a kotta alapján megismert mű olyan mély nyomot hagyott benne, hogy amikor lehetősége adódott rá, több mint 30 évvel később, 1930. február 3-án egy hangversenyen elvezényelte a Zeneművészeti Főiskola nagytermében.⁷⁶

⁷¹ SCHNEIDER-TRNAVSKÝ: i. m. (1959), 166–167.

⁷² SCHNEIDER-TRNAVSKÝ: i. m. (1959), 167–168.

⁷³ KODÁLY Zoltán: *Zenei műveltségünk és a magyar népdal. Nyilatkozat (1930)* = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 25.

⁷⁴ KODÁLY: i. m. (1969), 24.

⁷⁵ KODÁLY: i. m. (1963), 527.

⁷⁶ KODÁLY Zoltán: *Nagyszombati emlékek. Nyilatkozat (1932b)* = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 497.

Tudjuk, hogy Liszt *Esztergomi miséjét* is partitúrából tanulmányozta, amit a karnagy fiától, Matzenauer Bélától kapott.⁷⁷ Már itt, Nagyszombatban tudatosan arra nevelte önmagát, hogy amit lát a kottaképben, azt belső hallásában felidézze, a hangszer segítsége nélküli zenei írás-olvasás előképe ez, az érett mester zenepedagógiai elveinek egyik alaptétele. Már ifjú korában bármilyen dallamot le tudott jegyezni, amit hallott. Bámulatos memóriájáról később is legendák keringtek. Mindezek a zenei tevékenységek ösztönözték az ifjú Kodályt a zeneszerzésben már igen korán. „[A] hegedűtanulással egy időben kezdtem komponálni. Kis darabokat írtam hegedűre, két hegedűre, több hegedűre; és amikor már volt csellónk, vonósnégyesre.”⁷⁸ Első kompozíciói még 1897 előtt születtek. Sajnos e művek nagy részének a kézirata elveszett. Néhány zongoradarab, miserészletek vegyes karra és orgonára, néhány *Ave Maria* különböző előadói apparátusra. Ez utóbbi több figyelmet érdemel, már csak az alábbi megkapó történet kapcsán is.

Kodály nagyszombati osztálytársai „Güttler” álnév alatt szerették volna becsempészni a templomi repertoárba Kodály egyik *Ave Mariá*ját, azonban Matzenauer karigazgató szakmai féltékenységtől sem mentes szigora miatt a fiúk szándéka nem ért célrt. A történetet Kodály egy 1932-ben tett nyilatkozatában említi,⁷⁹ valamint az M. Schneider-Trnavskýnak 1937-ben írt levelében: „Küldök egy kis *Ave Mariát*. [...] Talán egyszer elhangzik abban a templomban, amelyben egy akkori A.[ve] M.[ariá]-t még Güttler álnév alatt sem sikerült becsempészni az öreg M.[atzenauer] szigora miatt, amint erre talán emlékszel.”⁸⁰ M. Schneider-Trnavský valóban emlékezett a történetekre, amint ezt az 1959-ben írt könyvének néhány sora is bizonyítja: „Az öreg Matzenauer úr féltékeny szemmel tekintett kettőnkre. A fia, Béla egyszer Güttler álnév alatt egy Kodály *Ave Mariát* akart becsempészni a kórus repertoárjába. Az öreg »Fotti« ránézett a műre, és azt mondta: »Ezt nem Güttler komponálta, ezt nem fogjuk játszani!«”⁸¹

Kodály több *Ave Mariát* is komponált a nagyszombati tanulóévek ideje alatt. A Kodály Archivumban⁸² folytatott kutatás eredménye alapján tudjuk, hogy ezek közül három befejezett, teljes mű, mindegyik Kodály által datált. Valamint különböző hangnemekben írt öt töredék, vázlat.⁸³ A ránk maradt teljes művek keletkezés sorrendjében a következők. A legkorábbi, F-dúr *Ave Maria* 1897. október 20. datálással két

⁷⁷ EÖSZÉ: i. m. (2007), 17.

⁷⁸ KODÁLY: i. m. (1963), 527.

⁷⁹ KODÁLY: i. m. (1932b), 497.

⁸⁰ Kodály Zoltán levelei. Szerk. LEGÁNY Dezső. Bp., Zeneműkiadó, 1982, 387. sz. levél.

⁸¹ SCHNEIDER-TRNAVSKÝ: i. m. (1959), 167.

⁸² A Kodály-dokumentumok (kéziratok, nyomtatványok, hangfelvételek stb.) gondozásával, szakavatott őrzésével, rendszerezésével foglalkozó Kodály Archivum önálló intézményként működik a Kodály Zoltán Emlékmúzeum, Kodályék egykori, az Andrássy út 89-es szám alatti lakásának épületében. A teret 1982 óta Kodály köröndnek nevezik. A Kodály Archivum szellemi irányítója Kodály Zoltánné Péczely Sarolta.

⁸³ Az öt *Ave Maria*-vázlat, illetve -töredék a nagyszombati évekből többnyire szöveg nélkül a következő: 1. Asz-dúr – csak hangszeres bevezetés, „*Ave as dur*” felirattal, 2. Esz-dúr – vázlat-töredék, „*Ave Alt-Solo*” utalással, 3. esz-moll – töredék – „*Ave Maria szőlő*” utalással, hangszerkísérettel [?], 4. G-dúr – töredék – női kar és orgona[?], hangszeres kísérettel [?] – esetleg vegyes kar [?], cím, felirat nélkül, szövegtöredékek: *Ave / Domi[nus tecum] tu [in]mul[teribus] Sancta [Maria]* (ez nem azonos a *Négy fiatal kórusmű* [1997] című kötetben megjelent G-dúr *Ave Maria* kórusművel), 5. G-dúr – töredék: „*Ave Maria / Soli / Chorus / Cello*” utalásokkal, datálás: „1898. VI. 28. (ez sem azonos a *Négy fiatal kórusmű* [1997] című kötetben megjelent G-dúr *Ave Maria* kórusművel).

letétben létezik. Az egyik (1.a) orgonakíséretes, szoprán szólóra írt Ave Maria. A kézirat hasonmását Eöszé László publikálta *Kodály Zoltán élte képekben és dokumentumokban*⁸⁴ című könyvében. A közzétett faksimile alján jól olvasható az autográf datálás: „Tyrnaviae X/20 1897”. A másik változat (1.b) kéziratán a következő szöveg olvasható: *Sopran-solo mit Begleitung 2 Violinen, Viola, Violoncello und Orgel von J. Güttler Op. 19*. A „Güttler” álnéven írt Ave Maria zenei anyaga a már ismert körülmények miatt természetesen azonos a fent említett kiadványban közzétett kézírathasonmás zenei anyagával. Időrendben a következő Ave Maria 1898. május 2. datálású, szóló énekhangra (alt vagy mezzo) és orgonára írt kompozíció, a hangneme A-dúr. A harmadik, női karra, vonósokra és orgonára írt Ave Maria autográf datálása 1898. október.⁸⁵

Az első nyilvánosan bemutatott Kodály-mű a d-moll *Nyitány* volt Nagyszombatban, melyet az iskolai zenekar adott elő Toldy Béla,⁸⁶ a fiatal pap-tanár vezényletével 1898 februárjában. A darab hangos közönségsikert aratott. Sajnos ennek a kottája is elveszett:⁸⁷ egyik osztálytársának adta kölcsön Kodály, és többé nem kapta vissza. Az idős zeneszerző egyik nyilatkozatából tudjuk, hogy véletlenül maradt meg egy főtéma a műből, melyet az előadásban közreműködő egyik iskolatársa évekkel később emlékezetből írt le, amikor cikket írt Kodályról egy csehszlovákiai folyóiratban.⁸⁸ Ehhez a műhöz kapcsolódik az első kritika is, amely egy pozsonyi német nyelvű napilap⁸⁹ hasábjain látott napvilágot. A kritika pozitívan értékeli a felcsendülő művet, tehetségesnek tartja az ifjú zeneszerzőt. Kodály a későbbi művét, az 1928-ban írt *Öt Tantum ergo* című orgonakíséretes gyermekkart Toldy Bélának ajánlotta. A latin nyelvű ajánlason túl erről rövid feljegyzés is tanúskodik, amely egyúttal dokumentálja későbbi találkozásukat. „Toldy csodálkozott. [...] Miért írtam neki sok év múlva 5 t.esz (?) Mert mikor a villamosban véletlenül találkoztunk, a megkopott, megöregedett ember különös világosbarna szeméből ugyanaz a szeretet sugárzott, amellyel 30 (?) év előtt művemem felkarolta.”⁹⁰

A sikeres bemutató növeli Kodály zeneszerzési ambícióit, ugyanakkor a gimnáziumi tanulmányait sem szabad elhanyagolnia, a szülők ugyanis aggodalmukat fejezik ki ez utóbbi miatt, nem nézik jó szemmel a komponálást. A szülők megnyugtatósa ked-

⁸⁴ EÖSZE László: *Kodály Zoltán élte képekben és dokumentumokban*. Bp., Zeneműkiadó, 1982, 28. Az említett könyv három kiadásban és több nyelven is megjelent.

⁸⁵ 1997-ben jelent meg először nyomtatásban: KODÁLY Zoltán: *Négy fiatalkori kórusmű*. Közread. SULYOK Imre, Bp., Editio Musica, 1997. A művel részletesebben a 3.1. alfejezetben foglalkozunk.

⁸⁶ Toldy Béla hittant és éneket tanított a gimnáziumban, a tanárok közül ő volt legnagyobb hatással Kodályra. Jelleme, példája élete végéig kitörölhetetlen nyomot hagyott benne. NÁDASI Alfonz: *Mi mindenre emlékezett Kodály*. Miskolc, Felsőmagyarország, 2000.

⁸⁷ Annak ellenére, hogy a kotta elveszett, a mű hangszereléséről tudunk néhány adatot Kodály időskori nyilatkozatából: a diákok által játszott vonósokhoz két kürtös csatlakozott a tűzoltózenekarból. Harsonaszólamot nem írt a műhöz, oboát igen, amit azonban oboás híján hegedű játszott. Maga Kodály a cselőszólamot játszotta, és időnként átment az üstdobhoz. KODÁLY: *i. m.* (1969), 21.

⁸⁸ KODÁLY: *i. m.* (1969), 22.

⁸⁹ A napilap a *Westungarischer Grenzboten* 1898. február 25-én megjelent száma. A zenekritikus „Schwede” aláírással Nespor Antal hegedűs, aki Pozsonyban Bartók Bélával is koncertezett. EÖSZE: *i. m.* (2007), 19.

⁹⁰ A zárójeles kérdőjel mindkét esetben a szerkesztőtől, Vargyas Lajostól származik. Az első kérdőjel esetében a szerkesztő valószínűleg rosszul értelmezte a bizonyára megkopott vagy más okból olvashatatlan kézírást. Az 5 t.esz. helyes olvasata 5 t.erg. kell legyen, azaz 5 tantum ergo. A második szerkesztői kérdőjel talán indokolatlan, hiszen a nagyszombati bemutató és a dedikált mű megírása közt éppen 30 év telt el. KODÁLY Zoltán: *Közélet, vallomások, zeneélet*. S. a. r. VARGYAS Lajos, Bp., Szépirodalmi, 1989, 173.

véért vagy más indíttatásból (is) dolgozatot írt Nagyszombat régi épületeinek feliratairól, amivel iskolai pályadíjat nyert.⁹¹ Újabb kompozíciók születnek: egy vonósnégyesre írt *Menüett*,⁹² a fent említett *Ave Maria* női karra, vonósokra és orgonára, férfikarra írt *Stabat Mater*,⁹³ két hegedűre és brácsára írt *Trio*, melyet maga Kodály mutatott be két diáktársával Nagyszombatban 1899 februárjában.⁹⁴ Az egyik diáktárs bizonyára Schneider Miklós volt, ahogy ez kiderül a visszaemlékezéséből: „Szeptemberben, a gimnázium farsangi koncertjén játszottuk Kodály d-moll Nyitányát és a két hegedűre és brácsára írt Esz-dúr triót.”⁹⁵

A két ifjú zeneszerzési törekvéseiről is találunk adatot Trnavský írásai közt. „A hatodik évfolyamtól a gimnázium organistája tisztét töltöttem be. Már akkor ügyesen improvizáltam az orgonán, amely aztán a komponáláshoz vezetett. Abban az időben már Kodály is komponált, és be kell vallanom, hogy az ő darabjai jobban tetszettek, mint a sajátjaim. Én gyakorlott voltam, de az »ész« ő volt! Sok értékes tanáccsal látott el engem.”⁹⁶

Az ifjú Kodály a diáktársai közt is tiszteletnek és megbecsülésnek örvendett. Nádasi Alfonz⁹⁷ bencés szerzetestanár Pannonhalmán a szeretetotthonban kérdezősködött Kodályról a már idős rendtársak, a volt nagyszombati diákok körében. Az ő közlése szerint a régi iskolatársak „nem ismertek még egy olyan diáktársat, akinek ekkora tekintélye lett volna, mint neki”⁹⁸. A századfordulón még szokásban volt, hogy a kisdíákok a felsősöket magázták, sőt úrnak szólították. Kodály esetében a vezetéknévhez hozzáadott „úr” helyett annak szlovák megfelelőjét, a „pán” szót használták, vezetéknév nélkül. „Nemcsak a kisdíákok nevezték Pánnak, hanem osztálytársai is mindig csak így: »Pán«. Még diplomájuk megszerzése után is, az érettségi találkozókon is, mindig csak így mondták: »Szervusz, Pán!« Annyira bennük maradt a diákkori megbecsülés, hogy el sem tudtak képzelni más megszólítást öregkorukban sem.”⁹⁹ Nádasi szerint ez oda vezethető vissza, hogy Kodály – nem törődve az idősebbeket megillető „előjogokkal” – segítette a szlovák származású, a hiányos magyartudásuk miatt

⁹¹ EÖSZÉ: i. m. (2007), 20.

⁹² Kodály ezt a művét később Toscanininek ajándékozta. Az ő hagyatékából egy amerikai közönyvtárba került. BÓNIS Ferenc: *Élet-pálya: Kodály Zoltán*. Bp., Balassi – Kodály Archivum, 2011, 8.

⁹³ A mű első változata 1898-ban készült, néhány másolata fellelhető a Schneider-Trnavský-hagyatékban is a Nagyszombati Múzeumban partitúra és szólamkották formájában.

⁹⁴ EÖSZÉ: i. m. (2007), 20.

⁹⁵ SCHNEIDER-TRNAVSKÝ: i. m. (1959), 167. Az idézett mondat két adatban is pontatlannak tűnik. Egyrészt a farsangi időszakhoz kapcsolódó koncert aligha lehetett szeptemberben, ráadásul a már említett kritika is februári keltezésű. A *Trio* autográf datálása pedig 1899. I. 25. BÓNIS: i. m. (2011), 82. Így biztos, hogy a két mű nem ugyanannak a koncertnek a műsorán szerepelt.

⁹⁶ SCHNEIDER-TRNAVSKÝ: i. m. (1959), 167.

⁹⁷ Dr. Nádasi Alfonz (1909–1997) bencés, görög-latin szakos tanár és Zeneakadémiát végzett énektanár volt. Egyházzenei tanulmányokat is folytatott. Kodály bizalmas barátja, munkatársa, lelki-szellemi vezetője. 1937-ben kezdődő kapcsolatuk 1940-től rendszeressé vált. Hetente gyakran három-négy alkalommal is két-három órán keresztül együtt olvasták a görög, latin klasszikusokat, a Szentírást. Ő temette Kodály első feleségét, Emma asszonyt és Kodályt is.
CS. VARGA István: *Az élet hídjának pillérei: a hit és a magyarság*. = NÁDASI Alfonz: *Mi mindenre emlékezett Kodály?* Miskolc, Felsőmagyarország, 2000, 117.

⁹⁸ NÁDASI: i. m. (2000), 74.

⁹⁹ Uo.

félszeg kisdíákok magyar környezetbe való beilleszkedését.¹⁰⁰ Ő maga nem tanult meg szlovákul Nagyszombatban. Később, amikor a zoborvidéki gyűjtései során szűksége volt a szlovák nyelvre, könyvből sajátította el a kívánt szintű nyelvtudást.¹⁰¹

Kodály sokrétű zeneszerzői munkásságának egy-egy ága már a nagyszombati diákévek idején szárba szökken. Az első zeneszerzői szárnypróbálgatások és a sokféle gyakorlati zenei tevékenységen túl itt ismerkedik meg a zenekari hangzással, itt foglalkozik először tudatosan a népdallal,¹⁰² de talán a legfontosabb a kíséret nélküli, a cappella kórusművekkel való közeli kapcsolat, hiszen ez a műfaj később a zeneszerzői műhely igen jelentős eleme lesz majd.

1900. június 13-án jeles érettségi vizsgával zárta középiskolai éveit,¹⁰³ ősszel Budapestén folytatta tanulmányait. A későbbiekben Nagyszombatba már csak látogatónak érkezett a szüleihez.

Kodály ifjúságának Nagyszombatban töltött éveit több alkalommal vizsgálat tárgyát képezték még a zeneszerző életében és a halálát követően is. Azonban még a napjainkban folytatott kutatások is szolgálnak új eredményekkel, eddig ismeretlen adatokkal. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a közelmúltban folytatott kutatómunka során előkerült, eddig ismeretlen Kodály-kompozíció, az *Ah, hol vagy magyarok* fúvószenekari feldolgozása. A kézirat az egykori Nagyszombati Zeneegylet kottatárából¹⁰⁴ került elő, jelenleg a Nagyszombati Levéltár (Štátny archív v Bratislave, pobočka Trnava) őrzi, a zeneegylet kottaanyagának leltári szám szerinti 2133-as számmal jelölt dossziéjában. A dosszié a kétoldalas partitúrán kívül hat külön hangszerszólamot tartalmaz, valamennyi kézirat. Mindegyik hangszerszólam tetején a hangszermegjelölés mellett az *Ah hol* vagy rövidített cím is szerepel. Az egyes hangszerszólamok a szerzői kézirat szerint a következők: *Flugelhörner B* [helyesen Flügelhörner = szárnykürtök], *Trombi Es I., II., Tromba 3 Es, Corno I., III., Euphon[ium], Bass*. Az euphoniumszólam hátlapján egy g-kulcsban írt külön kotta látható, hangszer megjelölése nélkül. Ez az euphonium szólamának kvinttel magasabb transzpozíciója, mely a basszus-kulcsban jegyzett szólamkottán szerepel ugyan, de a partitúrából hiányzik. Az Euphonium-hangszermegjelölés a partitúrában csak apró betűs, zárójeles megjegyzésként szerepel a 2. F-kürt szólamánál (*Euph.*). A partitúrán olvasható cím: *Ah hol vagy magyarok tündöklő csillaga*. A partitúrát vizsgálva első látásra szembetűnik, hogy a dalam nem az 1938-ban írt, *Ének Szent István királyhoz* címmel hatféle változatban feldolgozott Kodály-műből való, hanem a templomi énekeskönyvekből ismert és a népi gyakorlatban elterjedt, Bogisich Mihály gyűjteményében¹⁰⁵ szereplő dallammal azonos. A népének utolsó két dallamsorának (8 ütem) ismétlését jelzi mind a partitúra,

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ KODÁLY: *i. m.* (1932b), 497.

¹⁰² Tanulmányozta a Limbay-, Káldy-, Bartalus-féle népdalgyűjteményeket, de osztálytársaitól is gyűjtött szlovák népdalokat. EÖSZE: *i. m.* (2007), 18.

¹⁰³ Kodály érettségi bizonyítványának másolatát I. a 14. mellékletben.

¹⁰⁴ Anna Dunajská, a dr. Mária Štibrányiová: HUDOBNÝ SPOLOK V TRNAVE 1753–1969 Zbierka hudobní, INVENTÁR, Okresný národný výbor v Trnave, Štátny okresný archív v Trnave za spoluprácu TEPS Bratislava 1982/83, 2133 (Kodály Zoltán) *Ah hol vagy magyarok* rkp.

¹⁰⁵ BOGISICH Mihály: *Őseink buzgósága*. Bp., Rózsa K. és neje, 1888, 376. [*Szent vagy, Uram!* Szerk. HARMAT-Sík, 1959]

mind pedig a szólamanyagok. A mű lezárásaként tervezett négyütemnyi *secunda volta* azonban a partitúrában csak töredékes, a hangszerzólamokban pedig egyáltalán nincs. A partitúra végén a következő szöveg látható: *Írta Kodály Zoltán*, és egy aláírás. A további vizsgálat során fény derült arra, hogy az aláírás Schneider-Trnavský kézjegye, és az *Írta Kodály Zoltán* szöveg is tőle származik. (Edita Bugalová muzikológus, Trnavský-kutató szíves szóbeli közlése.) A partitúra tetején olvasható „*Ah hol vagy magyarok tündöklő csillaga*” cím és a kotta viszont Kodály Zoltán saját kézírása. Ezt maga Kodály Zoltánné hitelesítette, egyben örömét fejezte ki az új Kodály-mű felkutatása miatt. Az ő szíves engedelmeivel és hozzájárulásával közöljük a partitúra kéziratát és két szólamkottát (15., 16., 17. melléklet), ezúton is megköszönve Kodály Zoltánné Péczely Sarolta segítségét és támogatását. Egyelőre nincs adatunk arról, hogy milyen alkalomra készült a mű, továbbá a harmonizálás, a hangszerelés, az esetleges korabeli előadásra vonatkozó kérdések is további kutatást igényelnek.

1.4. Kodály munkásságának további szakaszai

A zeneszerző életpályájának további útja a felvidéki népdalgyűjtéseket és az 1913 júniusáig Nagyszombatban maradt szülőket leszámítva nem kötődik szorosan a mai Szlovákia területéhez, azonban e rendkívül gazdag és páratlan életmű folytatásáról is szólnunk kell e kötetben.

Kodály 1900 szeptemberétől Budapesten folytatta tanulmányait az Országos Magyar Királyi Zene- és Színművészeti Akadémián és párhuzamosan a Budapesti Tudományegyetem¹⁰⁶ Bölcsészettudományi Karán magyar–német szakon. Az előbbi belső indíttatásból, az utóbbit inkább a szülői akaratként engedelmeskedve határozta el.¹⁰⁷ A kitűnő érettséginek és a nagyszombati gimnáziumból kapott támogató ajánlásnak köszönhetően felvételt nyert az Eötvös Collegiumba, ami az elkövetkezendő négy évre tehermentesítette a szülőket a tanulmányi és az ellátási költségek alól.

A Zeneakadémián a német műveltséggel rendelkező Rheinberger-tanítvány, Hans Koessler¹⁰⁸ volt a zeneszerzéstanára, aki a felvételre hozott kompozíciók alapján rögtön a második évfolyamba javasolta Kodályt. Ő azonban inkább a szisztematikus alapozás mellett döntött, és az első évfolyamba iratkozott be. Négy évvel később, már zeneszerzői diplomával a kezében, saját kérésre meghosszabbította tanulmányait, és még egy évig látogatta Koessler zeneszerzésóráit. 1905 júniusában végzett

¹⁰⁶ Ma Eötvös Loránd Tudományegyetem, az 1635-ben Pázmány Péter esztergomi érsek által alapított Nagyszombati Egyetem jogutódja.

¹⁰⁷ A szülők a tanárok javaslatával összhangban a tudományos pálya felé irányították az ifjú Kodályt. A zenészt mint foglalkozást abban az időben nem tekintették komoly, megélhetést biztosító hivatásnak. KODÁLY: i. m. (1969), 24–25.

¹⁰⁸ Hans Koessler (1853–1926) 1883-tól 1908-ig volt a Zeneakadémia zeneszerzéstanára. Számos híres magyar zeneszerző mestere, mint például Bartók Béla, Dohnányi Ernő, Kodály Zoltán, Antalffy-Zsiross Dezső, Jacobi Viktor, Kálmán Imre, Siklós Albert, Weiner Leó. Koessler jó módszerekkel dolgozó pedagógus volt, kiválóan értett a kórusteknikához. Az ő irányításával a növendékek alapos technikai tudásra tettek szert. Kodály kórusmuzsika iránti szeretetének egyik motíválója ő volt. Kodály ugyanakkor „megcsontosodott Brahms-hívóként” emlegeti őt, akiből hiányzik az új zenei áramlatok iránti nyitottság. BÓNIS Ferenc: *Élet-pálya: Kodály Zoltán*. Bp., Balassi, 2011, 11.

a Zeneakadémián,¹⁰⁹ még ugyanebben az évben átvette második, magyar–német szakos tanári diplomáját az egyetemen, és egyúttal elkezdte doktori tanulmányait. Diszsertációjának címe: *A magyar népdal strófaszervezete*. Kodály későbbi pályafutásában az 1905-ös esztendő több szempontból is döntő jelentőségű. Ekkor ismeri meg Gruber Henrikné Emma asszonyt, a kiváló műveltségű, nagy tudású, tehetséges zeneszt, aki először csak tanítvány, majd 1910-ben kötött házasságukat követően hű társa, barátja, támogatója, egészen 1958-ban bekövetkezett haláláig. Ugyancsak ebben az évben, 1905-ben találkozik a két pályatárs, Bartók és Kodály először, éppen Emma asszonynak köszönhetően.¹¹⁰ A két zeneszerzőt eleinte a magyar népzene iránti közös érdeklődés köti össze, ami később egyre szorosabb barátsággá, munkatársi viszonyná alakult. Bónis Ferenc kettejük kapcsolatát és munkásságát a „kétpilléres híd” hasonlattal érzékelteti.¹¹¹ Mindketten fáradhatatlanul munkálkodtak a magyar nemzet zenei, szellemi felemelkedésén, a magyar zenei élet ősi népzenei forrásból táplálkozó újjáépítésén. „Eleinte csak az elveszett régi dallamokat kerestük. De látva a falu népét, az ott kallódó sok tehetséget és friss életerőt, feltetszett előttünk egy a népből újjászületett, művelt Magyarország képe. Ennek a megvalósítására rászántuk életünket.”¹¹² Mivel az akkoriban hozzáférhető népdalkiadványok sem mennyiségben, sem megbízhatóságukat tekintve nem voltak kielégítőek, a falvakban kellett feltérképezni az élő népzenei forrásokat, rendszerezni a gyűjtött anyagot. Kodály első népdalgyűjtő útja gyermekkorának helyszínére, Galántára és környékére vezetett 1905-ben.¹¹³

1906 decemberében Kodály külföldi tanulmányútra megy Berlinbe és Párizsba. A fél éves tanulmányút egyik legnagyobb eredménye a német és a francia zeneoktatás megismerésén, a népdalgyűjtemények tanulmányozásán túl Debussy műveinek felfedezése volt. Mély benyomásait egy Debussy-motívumra írt zongoradarabban fogalmazza meg *Meditation* címmel. A francia mester muzsikája nemcsak Kodály, de Bartók zenéjének is meghatározó inspirálójává vált, mindkettejüknek segítségére volt abban, hogy bizonyos megkövesedett zeneszerzői technikáktól elrugaszkodva új szint vigyenek a művészi alkotások palettájára, amint azt Bartók írja később, zenéjük kettős gyökere: az ősi népdal és az új francia zene.¹¹⁴

1907-ben Kodály rendkívüli tanári státuszt kap a Zeneakadémián, zeneelméletet tanít. A következő év őszétől a nyugalomba vonuló Koessler-től átveszi a zeneszerzés tanszak első évfolyamát is. Az oktatással kapcsolatos újításait felettesei, kollégái nem nézik jó szemmel, a hétköznapiak az állandó küzdelem jegyében telnek. A népzenei

¹⁰⁹ Diplomamunkáját, a *Nyári este* című zenekari művet azonban csak 1906-ban fejezte be. Bemutatójára október 22-én a Zeneakadémia évnyitó hangversenyén került sor.

¹¹⁰ Kodály és Bartók, bár egy időben végezték a Zeneakadémiát, az iskola falai közt mégsem találkoztak, csak hírből, látásból ismerték egymást. Az első személyes találkozás Emma asszony otthonában volt 1905. március 18-án. EÖSZÉ: i. m. (2007), 31.

¹¹¹ BÓNIS: i. m. (2011), 53.

¹¹² KODÁLY Zoltán: *Bartók emlékezete* (1955) = *Uő: Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 462.

¹¹³ A gyűjtött anyagból készült válogatás még 1905-ben megjelent a Népajrái Társaság folyóiratában, az *Etnographiában Mátyusföldi gyűjtés* címmel. Ez volt Kodály első népdal-publikációja. EÖSZÉ: i. m. (2007) 35. A mai Szlovákia területén végzett népdalgyűjtő munkásságát részletesen a 2. fejezetben tárgyaljuk.

¹¹⁴ BARTÓK Béla: *Kodály Zoltán. = Bartók Béla írásai I. kötet*. Szerk: TALLIÁN Tibor, Bp., Zeneműkiadó, 1989, 116–117. Eredetileg: *Nyugat*, 1921, 3. sz., 235–236.

kutatómunka több örömet ad. Bartókkal való együttműködése szorosabbá válik, ket-
tejük addigi népdalgyűjtésének anyagát összevetve feltűnik az ötfokú dallamok so-
kasága, a pentatónia fontossága.¹¹⁵

Felfedezésüket azonban csak tíz évvel később, 1917-ben publikálta Kodály az *Öt-
fokú hangsor a magyar népzeneben* című cikkében.¹¹⁶

1910. március 17-én kerül sor az első önálló zeneszerzői bemutatkozására Buda-
pesten, a Royal Szálló dísztermében. Ugyanitt tartják két nappal később Bartók szerzői
estjét is.¹¹⁷ A Kodály-est műsora: *Gordonka-zongoraszonáta* (op. 4.), *Zongoramuzsika*
(op. 3.) és az *I. vonósnégyes* (op. 2).¹¹⁸ A kritika nagyjából elmarasztaló, sőt bántó,
értetlenül fogadja az új színt, a szokatlan harmóniakat. Akadnak azonban pozitív vé-
lemények is, kiemelve a rendkívüli tudást, a modern komponálási készséget, a zenei
gondolatmenet beethoveni logikáját, fényes jövőt jósolván a Kodály névnek.¹¹⁹ A Ko-
dály-művek 1910 tavaszától kezdődően a külföldi hangversenyek repertoárján is
megjelennek,¹²⁰ fogadtatásuk kezdetben hasonlóan megosztott, mint magyar földön.

1912-ben Kodályt „rendes tanári” státuszba nevezik ki a Zeneakadémián. A tizes
évek zeneszerzői alkotásai dalok, kamaraművek. Az 1905-től 1920-ig terjedő időszak-
ban csaknem ötven dalt ír, melyek kisebb hányada népdalfeldolgozás, nagyjából
régieket és kortárs magyar költők verseinek megzenésítése (*Énekszó, Négy dal, Két ének,
Megkészt melódiák, Öt dal*). Kodály az első muzsikusként, aki behatóan tanulmányozta
a magyar hanglejtést, az élőbeszéd törvényszerűségeit.¹²¹ A dalok zenei megformálása
– a dallamvezetés, a ritmus – a szöveg prozódijához igazodik, és ezen túlmenően a di-
namika és a kíséret is a szöveg tartalmának kiemelését szolgálja. Alkotásaiban a ma-
gyar zenei anyanyelv a művészi kifejezés eszközévé válik, s a zeneszerző – mint
elsősorban vokális ihletésű komponista – az új magyar műdal megteremtője.¹²²

¹¹⁵ KODÁLY Zoltán: *A folklorista Bartók* (1950) = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 452.

¹¹⁶ EÖSZÉ: *i. m.* (2007) 67. Az említett tanulmányon kívül a század tizes, húszas éveiben több folklorisztikai tartalmú, a közvéleményt megszólító, a magyar népzene népszerűsítő írása jelent meg. Ilyenek például az 1906-ban publikált *Magyar népdalok* kiadványhoz írt *Előszó*, *A népdal feltámadása* (1918), *A székely népdalról* (1919), *A zenei folkore fejlődése* (1923), *Magyar zene* (1925), *A magyar népzene* (1925), *A tűznek nem szabad kialudni* (1925), *Népzene* (1927), *Mit akarok a régi székely dalokkal* (1927), *A magyar népdal művészi jelentősége* (1929) stb. KODÁLY: *Visszatekintés 1, 2, 3*, (2007).

¹¹⁷ A két szerzői est előadói is ugyanazok: Bartók Béla, valamint a vonósnégyes tagjai, Waldbauer Imre, Temesváry János, Molnár Antal és Kerpely Jenő. BÓNIS: *i. m.* (2011), 16.

¹¹⁸ A szerzői esten még a tíztételes változat hangzott el, a második kiadásból kimaradt az utóbb külön megjelent *Valsette*. Az újabb kiadások címe: *Kilenc zongoradarab*. EÖSZÉ: *i. m.* (2007), 49.

¹¹⁹ EÖSZÉ: *i. m.* (2007), 49–50.

¹²⁰ 1910-ben, öt nappal a budapesti szerzői est előtt Párizsban hangzik el a *Gordonka-zongoraszonáta* Mi-halovics és Bartók előadásában, 1910. május 29-én Zürichben az *I. vonósnégyes* Willem de Boer vonós-négyesének tolmácsolásában, 1911-ben ugyancsak az *I. vonósnégyes* hollandiai városokban, 1912-ben a *Gordonka-zongoraszonáta* Berlinben, 1913-ban Londonban, 1914 márciusában a *Zongoramuzsika* több darabja Párizsban. A Kodály-művek külföldi terjedésének az I. világháború kitörése vet véget. BÓNIS: *i. m.* (2011), 16.

¹²¹ Kodály 1932. december 23-án *Vallomás* címmel tartott előadásában a magyar nyelv hangsúlyrendsze-rének jellegzetességeit, ugyanakkor a többi európai nyelvektől merőben eltérő melódiáját boncolgatja, és rámutat a szöveg és a dallam kapcsolatának törvényszerűségeire. A népdalt, mint e kettő egységének követendő példáját állítja mintaképül. KODÁLY Zoltán: *Vallomás. Előadás a Nyugat-barátok körében* (1932c) = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 490–491.

¹²² EÖSZÉ: *i. m.* (1956)

1918. május 7. – Kodály második szerzői estje a Zeneakadémián. A hangverseny műsora a *Duo hegedűre és gordonkára* (op. 7.), a *Gordonka szólószonáta* (op. 8), a *Megkésett melódiák* (op. 6) ciklusa és a *II. vonósnégyes* (op. 10). A kritikusok ezúttal sem kíméletesek, szakértelemmel bíró pozitív hangú méltatás mindössze Reinitz Béla tollából jelenik meg a *Világ* hasábjain: a kodályi muzsika transzcendens, az emberi lélekre drámai erővel gyakorolt hatását emeli ki.¹²³

A Zeneakadémián a Dohnányi Ernő igazgatósága alatt betöltött aligazgatói tevékenységéért, valamint a Tanácsköztársaság ideje alatt a zenei direktóriumban vállalt szerepéért fegyelmi vizsgálatot indítanak Kodály ellen. A „vörös vádpontokban” vétlennek bizonyult zeneszerző hosszú és gyötrelmes meghurcoltatásának és az új igazgató, Hubay Jenő szorgalmazásának eredményeképp 1920-ban és az 1920–1921-es tanévben nem taníthatott a Zeneakadémián.

A kamaraművek korszaka lezárul a *Szerénád vonóstrióra*, op. 12. című darabbal. A húszas évek első két évében új kompozíciók nem születnek.

A hivatalos körök által meghurcolt zeneszerzőt a kritika is bátrabban támadta. *Két ének* című művének operaházi bemutatója kapcsán (1921. január 10.) számos újság nemcsak a bemutatott művet bírálta, hanem Kodály művészetét és magát a személyét is. Némely írás Kodályt Bartók-epigonnak, művészetét ötlettelen, lélek nélküli kísérletezésnek minősíti. Maga Bartók és Tóth Aladár száll szembe a támadókkal a *Nyugat* hasábjain, helyreigazítva a felületes és rosszindulatú bírálatokat.¹²⁴ Bartók cikkét idézzük: „Kodály mint zeneszerző napjaink legkiválóbbjai közé tartozik [...]. Alig akad egy-két jelenkori zeneszerző – a hazaiakról nem is szólva –, akik olyan értékeket tudnának alkotni, mint vonóshármasa, szóló-gordonkaszonátája vagy két zenekari dala.”¹²⁵

A megpróbáltatás éveit követően kirobbanó sikert arat a *Psalmus Hungaricus* (1923), meghozva a szakmai körök és a nagyközönség legnagyobb elismerését odahaza és külföldön egyaránt.¹²⁶ A tenorszólóra, vegyes karra és nagyzenekarra írt mű a székesfőváros tanácsának felkérésére Buda és Pest Budapestté egyesítésének 50. évfordulójára készült.¹²⁷ Szövege a XVI. századi protestáns prédikátor, Kecskeméti Vég Mihály 55. zsoltára. Kodályt megragadja a prédikátor szövegének drámaisága, mondanivalójának időszerűsége. A korábbi alkotások, melyek bár önmagukban is kiváló kompozíciók, ebben a monumentális műben teljesednek ki, ide torkollanak. A vokális kamaraművek énekhangját itt a kórus sokszorozza, az instrumentális kamarahangzást pedig a nagyzenekar váltja fel. Ez az alkotás is népzenei és zenetörténeti gyökerekből

¹²³ EÖSZÉ: i. m. (2007), 73.

¹²⁴ EÖSZÉ: i. m. (1956), 62–64.

¹²⁵ Bartók Béla: *Kodály Zoltán. = Bartók Béla írásai I. kötet.* Szerk. TALLIÁN Tibor, Bp., Zeneműkiadó, 1989, 116. Eredetileg: *Nyugat*, 1921, 3. sz., 236.

¹²⁶ A külföldi *Psalmus*-előadások száma Kodály Zoltánné feljegyzése szerint 1926 januárjától két és fél év alatt 28 előadást tett ki, ezek közül nyolcat maga a zeneszerző vezényelt. BÖNIS: i. m. (2011), 20.

¹²⁷ Az ünnepi alkalomra a három legnagyobb magyar zeneszerző kapott felkérést. Kodályon kívül Dohnányi, aki az *Ünnepi nyitányt* és Bartók, aki zenekari művet komponált a jubileumra *Tánc-szvit* címmel. A bemutató 1923. november 19-én volt a Vigadóban. Itt Kodály műve még az *Ötvenötödik zsoltár* (Op. 13) címet viseli. Az 1924. december 1-jén tartott hangversenyen szerepel először *Psalmus Hungaricus* címmel. EÖSZÉ: i. m. (2007), 103., 109.

táplálkozik, bár minden egyes hangja (a nyolcütemes pentaton főtéma is) a zeneszerző saját dallama, és itt már felsejlik Kodály, a nemzetnevelő. Mindazt, amit a néptől tanult, a népek adja vissza a művészeti alkotásokban. A *Psalmusszal* kezdődő alkotói korszak¹²⁸ további kompozíciói is azt a célt szolgálják, amit Kodály oly gyakran hangsúlyoztatott, hogy a művészetet a néphez, a népet a művészethez kívánja közelíteni.¹²⁹ Ennek egyik módja a népzenei gyűjtések anyagának közkinccsé tétele, a parasztság ajkán megőrzött dallamkincs bevezetése a hangversenytermekbe. E célkitűzések jegyében születik a *Magyar népzene* tíz füzetből álló sorozata az 1924 és 1932 közti években.¹³⁰ Az 57 dalt tartalmazó, énekhangra és zongorára komponált dalciklus zongorakiséréte már nem csupán harmóniai háttérként szolgál, de helyzet- és jellemábrázoló, némely esetben drámai funkciója van, előrevetítve a benne rejlő színpadi lehetőséget,¹³¹ amely a *Háry Jánosban*¹³² és a *Székely fonóban*¹³³ teljesedik ki az Operaház színpadán. Mindkét utóbbi mű hangos közönségsiker, és néhány gánccsokodó „szakvéleménytől” eltekintve méltán vívja ki a kritikusok elismerését is. Az előbbiekhöz szól Kodály *A Székely fonóról és az eljövendő magyar operáról* című nyilatkozatában: „A gánccsokodók azon rágódnak, hogy néhány dal a koncertteremből már ismeretes s hogy ott inkább helyén van. Éppen a hangversenyteremben láttam meg világosan, hogy ezek a dalok, termő talajukból kitépve, szinte érthetetlenek. Szerves egységben kell őket megmutatni azzal az élettel, amelyben nőttek. [...] A külföldi összehasonlításokkal dölyfösködők szeretnek lekicsinylőleg nyilatkozni a népdalról. Nem értik és nem érzik, hogy a népdal a kifejezés tökéletes átszűrtségében, tévedhetetlen igazságában, ellenállhatatlan életességében csakis a legmagasabbrendű műalkotáshoz hasonlítható! A kettő között csak méretben van különbség, a matéria, a szubsztancia mindkettőnél azonos.”¹³⁴ Néhány évvel korábban a *Háry János*-bemutató kapcsán tett nyilatkozatában szerényen jegyzi meg a szereplők dalaival kapcsolatban: „Egytől-egyig a néphagyományból valók, [...] Minden egyéni líránál alkalmasabbak arra, hogy »lírai hitel« erejével hassanak a szereplők ajkán.

Gyöngyszemek, csak a foglalatuk enyém. Igyekeztem, hogy méltó legyen hozzájuk.”¹³⁵

¹²⁸ Dalos Anna az adott korszak zenei szerkesztésében egyfajta paradigmaváltásra, formai megújulásra hívja fel a figyelmet. A *Forma, harmónia, ellentét* című könyvében fejti ki, hogy a *Magyar rondó, a Psalmus Hungaricus, a Marosszéki*, illetve a *Galántai táncok* két sorozata a szabályos rondóformától (A–B–A–C–A–D–A) eltérően más formai elveket is felhasználó építkezést követ. Rámutat, hogy a *Psalmus Hungaricus* „a szonátaforma egyik jellegzetességét, a visszatérést kombinálja a rondóelvel, miközben a rondótémák a variációs technikát alkalmazzák”. DALOS Anna: *Forma, harmónia, ellentét. Változatok Kodály Zoltán poétikájához*. Bp., Rózsavölgyi és Társa, 2007, 78.

¹²⁹ L. KODÁLY: *i. m.* (1921–1960), 95., valamint KODÁLY: *i. m.* (1952), 256.

¹³⁰ Élete alkonyán a tíz füzetből álló sorozatot kiegészíti a 11.-kel. BÓNIS: *i. m.* (2011), 20.

¹³¹ BÓNIS: *i. m.* (2011), 20–21.

¹³² A Paulini Béla szövegére és Harsányi Zsolt verseire írt daljáték, a *Háry János* bemutatója 1926. október 16-án volt az Operában. EÖSZE: *i. m.* (2007), 119.

¹³³ A Kodály saját librettóvázlata alapján készült *Székely fonó* (1924–1932) daljáték bemutatója 1932. április 24-én volt a budapesti Operaház színpadán. EÖSZE: *i. m.* (2007), 148.

¹³⁴ KODÁLY Zoltán: *A Székely fonóról és az eljövendő magyar operáról*. Nyilatkozat (1932d) = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 492–493.

¹³⁵ KODÁLY Zoltán: *Háry János*. Nyilatkozat (1926) = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 483.

A Hány zeneszámaiból hattételes zenekari szvitet állít össze – a színpadi mű öt zenekari tételéhez a tartalmi mottónak tekinthető *Tiszán innen, Dunán túl* duett át-dolgozását társítva –, mely a külföldi hangversenyek műsorának egyik legsikeresebb Kodály-műve lett szerte a világon.

A húszas évek második felében Kodály figyelme egyre inkább a kórusmuzsika, főleg a gyermekkarok felé irányul, és bár az inspiráció a véletlen műve,¹³⁶ az e téren kifejtett alkotó tevékenység nagyon is tudatos.¹³⁷ Felismerte ugyanis a szakzenész-képzés és a közönségnevelés egymásrautaltságát. A feladat szinte jelmondatyszerű, tömör megfogalmazását az 1929-ben írt *Gyermekkarok* című tanulmányában közli: „Nekünk tömegeket kell a zenéhez vezetni. [...] Az állam hiába tart fenn operát, koncertet, ha nem jár bele senki. Olyan közönséget kell nevelni, amelynek életszükséglet a magassabbrendű zene. A magyar közönséget ki kell emelni zenei igénytelenségéből. Ezt pedig csak az iskola kezdeheti el.”¹³⁸

Kodály a gyermekkarokban és általában a kóruséneklésben látja a lehetőségét annak, hogy az aktív zenélés gyakorlatán keresztül értő közönség nevelhető, és ami talán még fontosabb, az értékes művészi zenén felnövekvő generáció kiemelhető a szellemi igénytelenség ingoványából.

A néphagyományon alapuló gyermekkarok sorát a *Villő* és a *Túrót eszik a cigány* (1925) nyitja, de a további kompozíciók is – mind szövegükben, mind zenéjükben – a gyermekek világából sarjadnak, a gyermeklélek derűjét tükrözik. A nagy sikerű kórusművek nyomában az ifjú előadók, az éneklő gyermekcsereg tábora is gombamód szaporodik, újabb és újabb kórusok alakulnak nemcsak Budapesten, hanem szerte az országban. Egyre több vidéki városban rendeznek kórushangversenyeket, „Kodály gyermekkari estet”. Néhány év leforgása alatt a gyermekkarok munkája s a bemutatkozó hangversenyek mozgalommá erősödnek, az Éneklő Ifjúság¹³⁹ mozgalmává.

¹³⁶ 1925 februárjában a Wesselényi utcai polgári fiúiskola Borus Endre vezette kórusának *Psalmus*-próbáján a Mestert elbűvöli a frissen csengő gyermekhangok üde hangszíne, a gyermekek fogékonysága, lelkesedése, romlatlan izlése. Elhatározza, hogy valamit komponál a számukra. Így születik a *Villővel* és a *Túrót eszik a cigánnyal* kezdődő gyermekkari kompozíciók sokasága. EÖSZÉ, 2007, 110.

¹³⁷ Dalos Anna szerint Kodályban a *Psalmus* után egyre tudatosabbá vált a műzene kompozíciós technikáinak, nevezetesen a variációban rejlő fejlesztési gyakorlatnak és a népdal változatképződésen alapuló létmódjának hasonlósága a műzenei felhasználás szempontjából a népzeneen alapuló kóruszenében. Dalos Anna a könyvében Kodályt idézi: „A változat a népzene legtermészetesebb továbbfejlődése, hiszen maga a népzene sem egyéb, mint egymásból fejlődő, egymásba észrevétlenül átmenő dallamok végtelen sorozata. Kár, hogy szerzőink nem írnak gyakrabban változatokat népdalra. Ezzel mindennél hathatósabban munkálnák a nép- és műzene egymáshoz közeledését.” KODÁLY: A „Fölszállott a páva”-zenekari változatok előadása elé. Visszatekintés/1, 221. DALOS: i. m. (2007), 43.

¹³⁸ KODÁLY Zoltán: *Gyermekkarok* (1929) = Uő: *Visszatekintés 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 42., 45.

¹³⁹ Az első „hivatalos” Éneklő Ifjúság címmel rendezett hangverseny 1934. április 28-án volt a Zeneakadémián. Ezen az esten tizennégy iskola ezeröttszáz diákja énekelte Kodály kórusműveit. EÖSZÉ: i. m. (2007), 158. Az országos méretűvé terebélyesedő Éneklő Ifjúság mozgalom hátterében Bárdos Lajos és az általa, valamint kollégái (Kerényi György, Kertész Gyula) által alapított Magyar Kórus Lap- és Zeneműkiadó állt. A Kodály által is támogatott kórustalálkozók célja az éneklés közös élményének megszeretése, Kodály pedagógiai elveinek széles körű terjesztése volt. A magyar iskolai zenei szociális átszervezése következtében az 1948-ban megszüntetett Éneklő Ifjúság mozgalom 1978 után újjászerveződött. Napjainkban a KÖTA (Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége) szervezi és koordinálja az Éneklő Ifjúság mozgalmát Magyarországon, lehetőséget adva a kórusok versenyjellegű megmérettetésére is. <http://www.bacsstudastar.hu/eneklo-ifjusag> (utolsó letöltés: 2013. 04. 18.); http://www.kota.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=20&Itemid=55 (utolsó letöltés: 2013. 04. 18.)

A gyermekkarok mellett a felnőtt énekesekre is gondja van a zeneszerzőnek. Alkotóműhelyéből egész kórusirodalom kerül ki mind a vegyes karok, mind pedig a női, illetve a férfikarok részére. Néhány példa a sok közül: vegyes karok: *Mátrai képek* (1931), *Öregék* (1933), *Jézus és a kufárok* (1934), *Liszt Ferenchez* (1936), női karok: a *Hegyi éjszakák* öt szöveg nélküli darabja (I. 1923, II–IV. 1955–1956, V. 1962), *Négy olasz madrigál* (1932), *Ave Maria* (1935), *A 150. genfi zsoltár* (1936), férfikarok: *Karádi nóták* (1934), *Huszt* (1936), *Felszállott a páva* (1937), *Isten csodája* (1944).¹⁴⁰ A kórusművek születésével párhuzamosan a zeneszerző számos prózai írása lát napvilágot, melyekben a kóruskultúra népszerűsítésével, a kórusmuzsika nemzetnevelő feladataival foglalkozik, ráirányítva a figyelmet az iskolai énekkoktatás hiányosságaira.

A harmincas években további nagyszabású művek látnak napvilágot az instrumentális műfajban, zenekari művek, mint például a *Marosszéki táncok* (1930), illetve a budapesti Filharmóniai Társaság fennállásának 80. évfordulójára írt *Galántai táncok* (1933), melyekben Kodály formái újdonságként alkalmazza a klasszikus rondó és a romantikus rapszódia ötvözetét.¹⁴¹ 1936-ban születik a szólókvartettre, vegyes karra, orgonára és zenekarra írt nagyszabású alkotás, a *Budavári Te Deum*. A Budavár török uralom alóli felszabadításának 250. évfordulójára írt művet, Kodály talán legsikerültebb alkotását a *Psalmus* testvérpárjaként emlegeti a korabeli kritika, és dicséri a zeneszerző virtuóz formakultúráját.¹⁴² Az évtized vége felé még két zenekari mű kerül ki Kodály alkotóműhelyéből. A *Fölszállott a páva* zenekari variációk (melynek megírására talán az azonos című kórusmű előadásának hatósági tilalma is késztette a zeneszerzőt) és a zenekari *Concerto*. Mindkét mű külföldi felkérésre készült. Az előbbi a Willem Mengelberg vezette amszterdami Concertgebouw zenekar ötvenéves jubileumára, az utóbbi pedig a Frederick Stock vezényelte Chicagói Szimfonikusok fennállásának ötvenedik évfordulójára.

A negyvenes évektől kezdődően Kodály figyelme és alkotói tevékenysége egyre inkább a zenepedagógia felé irányul. A kórusműveket éneklő ifjú énekesek sokasága ugyanis zenei írástudatlan. Már az 1937-ben megjelent *Bicinia Hungarica I.* füzeté is a relatív szolmizációval¹⁴³ történő lapról olvasást s a többszólamúság felé irányuló első lépéseket segíti. A zeneileg művelt közönség felnevelése, a „legyen a zene mindenkié” céljának megvalósítása, a művészileg igényes és értékes zenekultúra köz-

¹⁴⁰ Kodály kórusművészetével a 3. fejezetben kiemelten foglalkozunk.

¹⁴¹ BÓNIS: *i. m.* (2011), 23. Dalos Anna továbbá rámutat, hogy a *Galántai táncokat* a *Marosszéki táncokhoz* és a *Magyar rondóhoz* hasonlóan a finálé kibővítése jellemzi, ugyanakkor arra is rávilágít, hogy a rondóformát itt is a variációval és a szonátával társítja Kodály. L. még a 127. lábjegyzetet. DALOS: *i. m.* (2007), 78–79.

¹⁴² EÖSZE: *i. m.* (2007), 169.

¹⁴³ A széles körű zenei műveltség alapja a hangszer segítsége nélküli zenei olvasás-írás. Ennek elsajátítására a legalkalmasabb eszköz a relatív szolmizáció: az angol Curwen-féle Tonic-Sol-Fa (mozgó *dó* módszer) továbbfejlesztett változata. Lényege, hogy egy adott viszonyítási pontot jelentő hanghoz képest az egyes hangokhoz (skálafokokhoz) kapcsolt szolmizációs szótagok állandók és minden hangnemben ugyanazok. Ez biztonságossá teszi a dallamok bármely hangnemben történő éneklését, lapról olvasását. Ugyanakkor a szótag meghatározza a hang szerepét a tonálisban. A szótagok átértelmezésével (*dó*-váltás) lehetővé teszi a modulációk követését. A szolmizációs szótagok (*dó, re, mi, fa, sol, la, ti, dó*) alterált változatai felfelé módosításkor *i*, lefelé módosításkor *a* magánhangzóra változnak. Minden szolmizációs szótaghoz külön kézzel is társul, melyek alkalmazásával a hangok egymáshoz való viszonya, az énekelt dallam „vizualizálható”.

kinccsé tétele csak akkor érhető el, ha a zenei írás-olvasás nemcsak a szakzenészképzés kiváltsága, hanem a társadalom valamennyi tagja számára hozzáférhető. Életének utolsó alkotói korszakában több száz, a kottaolvasás elsajátítását segítő olvasógyakorlatot komponált az óvodáskortól a felsőoktatásig valamennyi korosztálynak. Ezek egy része egyszólamú, jelentős hányaduk pedig a többszólamúság bevezetésére irányuló rövid lélegzetű, két-, háromszólamú darab, melyek mindegyike az énekközpontú zeneoktatás megalapozását, a magyar zenei anyanyelv megerősítését, a népzene alapuló egységes és általános zenekultúra megteremtését célozza.¹⁴⁴ Ezt a célt szolgálja a pedagógiai művek, gyakorlatok sokasága mellett a Kerényi Györggyel közösen szerkesztett *Iskolai Énekgyűjtemény* két kötete (1943–1944), illetve az Ádám Jenővel közösen kiadott *Szó-mi* füzetek (1944–1947) és *Énekeskönyv az ált. iskolák I–VIII. osztálya számára* (1947–1948), továbbá számtalan prózai írása, helyzetelemző tanulmánya, a zeneoktatás követendő irányvonalát kijelölő útmutatása is. Téziseinek egyik alapfeltétele a zenével való gyakori találkozás, lehetőleg naponta, gondosan felépített, színvonalas, ugyanakkor élményszerű iskolai zeneóra vagy óvodai foglalkozás keretében. Az elméleti tézisein, zenepedagógiai útmutatásain alapuló zeneoktatás Magyarországon az ötvenes évektől kezdődően fokozatosan megvalósult.¹⁴⁵ Az 1964-ben Budapesten tartott ISME-konferenciát (International Society for Music Education) követően pedig számos ország zenepedagógusai alkalmazzák több-kevesebb sikerrel szerte a világon. Az utolsó alkotókorszakban a tudós-nevelő személyiség mellett a zeneszerző Kodály is jelen van számos alkotással, melyek nagyjából vokális kompozíciók, mint például a *Missa brevis* (1944), a *Kállai kettős* (1950), a *Zrínyi szózata* (1955). Élete alkonyának egyedüli nagyszabású zenekari műve az 1930-as években megkezdett, de csak 1961-ben elkészült *Szimfónia*, utolsó befejezett szerzeménye a vegyes karra és orgonára írt *Laudes organi* (1966).

Kodály egész életében nemzete felemelkedésén munkálkodott kutatóként, tudósként, nevelőként, zeneszerzőként, és munkássága valamennyi területén maradandót alkotott. Tudományos tevékenységének gerince a népzene kutatás volt. Az általa létrehozott MTA Népzene Kutató Csoportot haláláig irányította. A magyar népdalkincs egyetemes gyűjteménye, a *Magyar Népzene Tára*-sorozat első öt kötete az ő irányításával készült el, és még életében megjelent.

Érdemeit a magyar kormány több kitüntetéssel jutalmazta, például a Corvin-koszorúval (1930), és háromszor kapott Kossuth-díjat (1948, 1952, 1957). Kompozíciói, széles körű tudományos és nevelői tevékenysége révén még életében nemzetközi tekintélyt és elismertséget vívott ki, díszdoktora volt a budapesti, a berlini, a torontói

¹⁴⁴ Kodály pedagógiai művei: 15 kétszólamú énekgyakorlat (1941), *Énekeljünk tisztán!* (1941), *Bicinia Hungarica I–IV.* (1937–1942), 333 olvasógyakorlat (1943), 24 kis kánon a fekete billentyűkön (1945), *Ötfokú zene I–IV.* (1942–1947), 33, 44, 55 kétszólamú énekgyakorlat (1954), *Tricinia* (1954), *Epigrammák* (1954), *Kis emberek dalai* (1961), 66 kétszólamú énekgyakorlat (1962), 22 kétszólamú énekgyakorlat (1964), 77 kétszólamú énekgyakorlat (1966). DAHLHAUS, Carl – EGGBRECHT, Hans Heinrich: Brockhaus Riemann Zenei lexikon. 2. A magyar kiadást szerk. BORONKAY Antal, Bp., Zeneműkiadó, 1984, 318.

¹⁴⁵ 1966-ban 103 ének-zene tagozatos általános iskola működött Magyarországon (közülük 23 Budapesten), ahol a hatnapos tanítási hét minden napján volt énekóra. A többi, hagyományos iskolában heti két énekóra volt. KODÁLY Zoltán: *A Jeunesses Musicales párizsi kongresszusán. Előadás = Uő: Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok.* S. a. r. BÖNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 155.

és az oxfordi egyetemnek, több akadémia és konzervatórium tiszteletbeli tanára, a Nemzetközi Népzenei Tanács (International Folk Music Council) elnöke (1961) és az ISME tiszteletbeli elnöke volt (1964).

Kodály rendületlenül hitt a zene léleknevelő erejében és abban, hogy zene által az emberiség jobbá tehető. Hite, a csaknem hét évtizednyi munkássággal alátámasztott küldetésvallása példaértékű az utókor számára.

2. Kodály Zoltán népdalgyűjtő munkássága a mai Szlovákia területén

Kodály az első találkozását a népdallal még gyermekként élte meg a galántai szülői házban. Páratlan memóriájának köszönhetően felnőttként is visszacsengett a fülében a családnál szolgáló taksonyi, vágai, felsőszeli cselédlányok vagy az állomáson várakozó parasztok éneke.¹⁴⁶ Középiszkolásként Nagyszombatban már tudatosan érdeklődött a népdal iránt, tanulmányozta az akkor elérhető népdalkiadványokat. *Bartókról és a népdalgyűjtésről* című nyilatkozatában vallja: „*En már diákkoromban érdeklődtem a népdal iránt, az akkoriban rendelkezésemre álló Limbay-, Káldy- és Bartalus-féle gyűjtemények alapján. Módomban volt megismerkedni a szlovák népdalkiadványokkal is. A fővárosba kerülve, szorgalmasan látogattam a múzeumokat, tanulmányoztam a már meglévő, főként Vikár Béla gyűjtéséből származó fonográf-felvételeket. 1905-től pedig megkezdtem a rendszeres falujárást.*”¹⁴⁷

A rendszeres falujárást¹⁴⁸ pedig éppen Galántán és a környékbeli falvakban kezdi 1905 augusztusában.¹⁴⁹ Gyalogszerrel, hátizsákkal indul útnak a gyermekkori emlékek¹⁵⁰ s a népdalok nyomában. A falvak közti hosszú gyaloglást a természetet kedvelő fiatalember inkább örömteli élményként élte meg, semmint fáradságos próbatételként. Erről tanúskodik 1905. augusztus 13-án kelt levele, melyet Bauer Hildának küldött Párizsba: „*Ma Nádszegen vagyok, közbe egész napig mentem úgy, hogy nem láttam falut, csak erdőket és réteket. Nem hittem, hogy ilyen gyönyörű a Csallóköz. Ezüst víz (Kis Duna), ezüstös fűz és nyárfák, ezüstös rétek (benőtte őket az az árvalányhajféle, bojtos növény) erős, mély zölddel aláfestve, hozzá az ég is egész nap ezüstsín volt. Azt hiszem ez szebb mint Páris. [...] En úgy iszom és kurjongatok, mint a falusi legények: van is eddig dalm már 100-on felül. A nyelvem is visszaszokott a csallóközi beszédbe, amit hej de megrongált az a szerencsétlen városi idióma.*”¹⁵¹

¹⁴⁶ „Az eredeti népdalokat cselédlányoktól és parasztoktól hallottam, akik vonatra vártak az állomáson, apám ugyanis állomásfőnök volt Galántán;...” KODÁLY: i. m. (1963), 526.

¹⁴⁷ KODÁLY Zoltán: *Bartókról és a népdalgyűjtésről*. Nyilatkozat (1950) = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÖNIS Ferenc. Bp., Argumentum, 2007, 456.

¹⁴⁸ Kodály a mai Szlovákia területére eső gyűjtőútjainak összefoglaló időrendi mutatóját I. a 20-as számú mellékletben. Az összefoglaló Szalay (2004) táblázatának (*Kodály népzenei gyűjtéseinek időrendi mutatója*) célirányú kiemelése és kibővítése.

¹⁴⁹ „Emlékeztem rá, hogy gyerekkoromban sok dalt hallottam iskolatársaimtól és a Galánta környéki falvakból jött cselédeinktől. Ezek most eszembe jutottak, így aztán ott kezdtem a kutatást.” KODÁLY Zoltán: *Önarckép* (1965) = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÖNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 584.

¹⁵⁰ „A galántai állomáson ki(nézve? szállva?) szilárdan ott látom régi helyén a jegyszedő-kapus Elek bácsit, kissé megderesedett, de 9 éve nem változott. [...] Meglátogattam Zsilléket, a váltóór két fia velem járt iskolába. [...] Csak Béla fiú volt otthon, mindjárt lediktált néhány tót dalt, amit a katonaságnál tanult. Másnap elindultam Taksonyba Rozit megkeresni, hogy újra halljam a dalokat, amikkel 15 éve altatott. Ráncos kis özvegy lett a hajdan körülrajongott szép leányból, s nemigen akart emlékezni semmire. Valamit mégis felmelegített, egy-két előhívott fiatalabb rokona segítségével. Másnap Felső Szeli: [...] Itt a zs(idő) kocsm(áros) adott szállást. Egy szobában aludtunk, azaz virrasztottunk, mert búcsú volt, s a kocsmárosokat folyton felzavarták a legények borért. [...] Zsigárd: nagy meglepetés ért. Kovács tanító úr [...] nagy összejövetelt rendezett, késő éjjelig írtam a kocsmában. [...] Deák következett, Nádszeg stb.” KODÁLY Zoltán: *Közélet, vallomások, zene-élet*. Szerk. VARGYAS Lajos, Bp., Szépirodalmi, 1989, 168.

¹⁵¹ *Kodály Zoltán levelei*. Szerk. LEGÁNY Dezső, Bp., Zeneműkiadó, 1982, 8. sz. levél.

Az első népdalgyűjtő út eredménye több mint 100 dallam, melyekből Kereszty István válogatásában 13-at közöl az *Etnographia* című folyóirat *Mátyusföldi gyűjtés* címmel.¹⁵² A publikáció Bartók figyelmét is felkelti, csakúgy, mint Kodály következő munkája, az 1906 februárjában benyújtott doktori disszertációja.¹⁵³ Kettejük közös érdeklődésének köszönhetően, személyes találkozásukat követően szorosan együttműködnek, s a gyűjtőmunkát is koordinálják. Felosztják egymás között a kutatási területeket, majd a gyűjtés eredményét összevetik.¹⁵⁴ Kodály a peremvidék¹⁵⁵ elvét követve először az északi nyelvhatár mentén nyugatról kelet felé tervezte a gyűjtőutakat.¹⁵⁶ Az 1905-től 1916-ig terjedő időszakban minden évben ellátogatott hosszabb-rövidebb időre az akkori Magyarország északi községeibe. Ezek a falvak néhány éves megszakítással 1920 óta (Cseh)Szlovákia területéhez tartoznak. Bartók érdeklődése a magyar népzene túl a szomszéd népek zenéje felé irányult, míg Kodály inkább a magyar népzene gyökereit keresve igyekezett mélyre ásni.¹⁵⁷ A terv az egész magyar nyelvterület feltérképezése volt, valamint a gyűjtött anyag mindenre kiterjedő „teljes, szigorúan kritikai, pontos kiadása, egy monumentális, magyar »Corpus Musicae Popularis« szerkesztése”.¹⁵⁸

Szalay Olga *Kodály, a népzene kutató és tudományos műhelye* című könyvében dokumentálja, hogy Kodály és Bartók terve nem csupán a magyar népzenei anyag összegyűjtése és közreadása volt, hanem a korabeli Magyarországon élő valamennyi nemzeti kisebbségé, beleértve a cigányok zenéjét is.¹⁵⁹ A trianoni határmódosítást

¹⁵² SZALAY Olga: *Kodály, a népzene kutató és tudományos műhelye*. Bp., Akadémiai, 2004, 32.

¹⁵³ *A magyar népdal strófászerkezete* című doktori értekezés először 1906-ban jelent meg: *Nyelvtudományi Közlemények*, 1906. XXXVI. évf. 95–136. I. (különlenyomatként is I. 44. I.). KODÁLY: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 505.

¹⁵⁴ KODÁLY: *i. m.* (1950), 457.

¹⁵⁵ Kodály előbb a történelmi Magyarország magyar lakta területeinek legrégibb, legfelfelebb településeit látja fontosnak felkutatni, mert ott az öregek emlékezete több régiséget őriz. KODÁLY Zoltán: *Új egyetemes népdalgyűjtemény tervezete* (1913) = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 49. A peremvidék elvének jelentőségét Szalay (2004) is részben a nyelvhatárokról szorult és ott fennmaradt ősi hagyományban, másrészt a dallamok szomszéd népi kölcsönhatásának vizsgálatában látja. Kodály a Néprajzi Társaság 70. évfordulóján (1959) tartott beszédének néhány gondolata is ezt igazolja: „Csakhamar beláttuk, hogy a magyar népzene nem lehet megismerni az itt lakó többi nép zenéjének ismerete nélkül. Az ezeréves, vagy több százados együttélés olyan kölcsönhatásokkal járt, amelyek felkutatása nélkül egyik nép sem állapíthatja meg, mi a sajátja.” KODÁLY Zoltán: *A néprajzi társaság fennállásának 70. évfordulóján* (1959) = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 214.

¹⁵⁶ Kodály írja Bartóknak 1907 januárjában: „Magam legelőbb a Zaborvidékkel végzek. Meddig tart majd, nem tudom. Aztán Komárom megyét nézem meg. És úgy fokozatosan nyomulok kelet felé, lehetőleg széles vonalban, északon mindig a tót határig. Azt hiszem, elég tennivaló lesz nyárra. Ha marad még idő, a palókoknak megyek másfelől. Ha csak lehet, szeretném az egészet úgy, amint mondtam quazi kimetszeni a magyarságot a szomszéd népekből, (tót, német, odébb majd rutén)”. EÖSZE: *Örökségünk Kodály*. Válogatott tanulmányok. Bp., Osiris, 2000, 223.

¹⁵⁷ Bartók és önmaga életútjára emlékezve nyilatkozta 1963-ban: „Bartókot – mint ismeretes – érdeklődése különböző népek és országok felé vonzotta. Mindig újat keresett és valami mást, messzire jutott; én pedig egy helyben maradva, inkább arra hajlottam, hogy lefelé ássak, és megvilágítsam a mi dalunk geológiai rétegeit.” KODÁLY: *i. m.* (1963), 528. Ezért foglalkozott a történelmi dallamrokonossággal, az írásos emlékekkel, az egyházi népekekkel, gyermekdalokkal stb.

¹⁵⁸ Kodály *Az új egyetemes népdalgyűjtemény tervezete* című cikkében (1913) pozitívan nyilatkozik a szlovák népdalkiadványokról: „Ha azt kérdi valaki: hol az a magyar zene, melynek híre megjárta a világot? nem tudunk rámutatni. Szégyenkezve kell látnunk kisebb nemzetek (hogy messzebb ne menjünk: a szlovákok) gazdag és jól szerkesztett gyűjteményeit.” KODÁLY: *i. m.* (1913), 49.

¹⁵⁹ SZALAY: *i. m.* (2004), 56.

követően erre már nem kerülhetett sor, bár a szlovák népdalok gyűjteménye éppen Bartók munkájának köszönhetően vált teljesebbé.¹⁶⁰

1906 augusztusában és az őszi hónapokban¹⁶¹ – immár a Galánta környéki népdalgyűjtés tapasztalatával – Zoborvidék falvait járja Kodály. 16 községbe látogat el ebben az évben, ahol összesen 344 népdalt gyűjt (l. a 20. sz. mellékletet). Ez volt az első gyűjtőút, amire már fonográfot is vitt magával. Mint utóbb kiderült, ez nemcsak a népdalok rögzítésében bizonyult hasznosnak, hanem az újdonság erejével hatván, könnyebb volt éneklésre bírni az adatközlőket. Szalay fent említett írásából tudjuk, hogy Kodály mindig alapos szellemi felkészültséggel indult a tervezett gyűjtőutakra. Áttanulmányozott minden hozzáférhető kiadványt az adott vidékről, népességi, vallási adatokat, gyűjtőfüzeteibe térképvázlatokat rajzolt stb. Gyűjtési módszerére jellemző volt az ún. felderítő gyűjtés. Nagy területet járt be néhány nap alatt, és ahová érdekesnek találta, később többször is visszament.¹⁶² Zoborvidék több községe is gazdag lelőhelynek bizonyult. Gimesen¹⁶³ ötször járt, összesen 225 dalt gyűjtött ebben a községben. Zsérén hétszer, Nyitraegerszegen, Nyitraberencsen és Barslédecen hatszor, Menyhén és Kolonban négyszer fordult meg.¹⁶⁴

Ág Tibor szlovákiai magyar néprajzkutató a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején még megtalált és megszólaltatott néhány adatközlőt, akik évtizedekkel korábban énekeltek Kodálynak vagy legalább emlékeztek a falujáró fiatalemberre. A visszaemlékezések egy részét a hangzóanyag-melléklettel megjelent *Népdalkutatók nyomában Szlovákia magyarul a vidékén* című könyvében adta közre. Több adatközlő egybehangzó véleménye alapján a falusi emberek egymás közt csak úgy nevezték Kodályt, hogy „*aki az ínekekét szegyi*”.¹⁶⁵ A Nyitra körüli hosszabb-rövidebb gyűjtő-

¹⁶⁰ Bartók Béla 12 éven át (1906–1918) folytatott gyűjtőmunkájának eredményét, a 3 kötetre tervezett szlovák népdalgyűjteményt kiadás céljából a Matica slovenská gondjaira bízta. Sajnos Bartók életében a gyűjtemény nem jelent meg. Az első kötet 1959-ben, a második 1970-ben, a harmadik 2007-ben látott napvilágot Alica Elscheková és Oskár Elschek tudományos szerkesztők gondozásában. Ez a három kötet tartalmazza e monumentális gyűjtemény teljes népdalanyagát, valamennyi lejegyzését. A negyedik kötet 2022-ben jelent meg a Szlovák Tudományos Akadémia (VEDA) kiadásában, ugyancsak a fent említett két népzene-tudós szerkesztésében. A kötet ez idáig kiadatlan népdalszövegeket, mutatókat, különböző kísérszövegeket, valamint mellékletként hangzó DVD-t tartalmaz, amelyen elektronikus formában is elérhető restaurált fonográf-felvételek hallhatók. Bartók szlovák népdalgyűjtéseinek mind a négy kötete (Béla Bartók: *Slovenské ľudové piesne 1, 2, 3, 4 + DVD*) e-könyv formájában is elérhető. Hudobné centrum / Music Centre Slovakia, <https://hc.sk/aktuality/2520-bela-bartok-slovenske-ludove-piesne-suborne-vydanie> (utolsó letöltés: 2024. 07. 08.)

¹⁶¹ Szalay közlése szerint Kodály csak 1920 után jegyezte fel a gyűjtések pontos dátumát. A korábbi időszak pontos vagy hozzávetőleges dátumai tekintetében a haza írt levelek datálása ad eligazítást. SZALAY: *i. m.* (2004), 42.

¹⁶² SZALAY: *i. m.* (2004), 43.

¹⁶³ A népzene-kutatás tudományos hagyományában a községek és a megyék névhasználatát illetően az 1913-as helységnévtárat veszik alapul. 1913-ban és a korábbi években – a Kodály-gyűjtések idején – a község neve Ghymes volt. FEHÉR Sándor: *Gimes évszázadai*. Bratislava, AB-ART, 2003, 19. A gyűjtőutak időrendi táblázatában ezt a formát hagytuk meg. Ma a község magyar neve Gimes.

¹⁶⁴ Kodály Gimesen tett látogatásait illetően Szalay (2004) kétféle számadatot tüntet fel, amely így ellentmondásnak tűnik. Hétszeri látogatást ír a 43. oldalon és négyszerit a 92. oldalon. A függelékben feltüntetett népzenei gyűjtések időrendi mutatója szerint Kodály ötször járt Gimesen. Még néhány zoborvidéki községet illetően is eltérés mutatkozik a 43. oldalon és a táblázatban feltüntetett számadat közt. Mi a táblázatban feltüntetett adatok összegzését közöljük. SZALAY: *i. m.* (2004), 43., 92.

¹⁶⁵ ÁG Tibor: *Népdalkutatók nyomában Szlovákia magyarul a vidékén. Kunyhók hűsége*. Összeáll. és szerk. BODNÁR Gyula, Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2007, 32.

utak alkalmával Kodály rendszerint Gimesen szállt meg Berecki Boldizsár igazgató-tanítónál.¹⁶⁶

Az Ág Tibor adatközlői által elmondottak közt Kodály nagylelkűségét kiemelő visszaemlékezést is találunk. Az egyik még a boldog gyermekkori emlékek köszönetként értelmezhető,¹⁶⁷ a másik pedig a fonográf cipelésért „járó” bőkezű fizetség.¹⁶⁸

A gyűjtések alkalmával Kodály figyelme és érdeklődése a népdalokon kívül sok minden egyébire is kiterjed. A paraszti életsors megkapó történetei olvashatók a *V. H. (Voyage en Hongrie)* jegyzetfüzet lapjain, melyeket a falubeliek elbeszélései alapján rögzített. De találunk itt népszokásokra, néphagyományokra, tájszavakra, jellegzetes szófordulatokra utaló feljegyzést is.¹⁶⁹ Mindezek a falusi nép életének, környezetének, szokásainak mélyebb megismerését hivatottak szolgálni. „*Népet csak egészében lehet megismerni. A nép dalát is csak az érti igazán, aki ismeri szokásait, ruházatát, ételét, építkezését, egész életét. És viszont. Akármilyen alapos részlettanulmány csonka marad, ha nem terjed ki figyelme a nép életének minden jelenségére.*

Csak így jutunk el végre olyan fokú nemzeti önismeretre, amely egyrészt kielégíti a tudomány igényeit, másrészt gyakorlati életünk formálására is kihat.”¹⁷⁰

A zoborvidéki gyűjtés anyagának egy része jelenik meg *Magyar népdalok énekhang-
ra zongorakísérettel* címmel 1906 decemberében. A 20 népdalt tartalmazó füzetben¹⁷¹

¹⁶⁶ Az 1898-ban született Nagy Pál visszaemlékezése: „Itt volt egy igazgató tanító Berecki Boldizsár. Ennél vót ő. Annál tartózkodott ő hosszabb ideig (Két hónapig is). Innen járt a szomszéd községekbe. Vót neki az a nagy trombita, elő meg olyan skatujja. Itt is énekütemet a szomszédiba.” ÁG: i. m. (2007) 30. Az 1895-ös születésű Balkó Imréné Varga Cecília, aki Berecki igazgató úrnál volt cseléd lány, a következőképpen emlékszik Kodály 1916-os látogatására: „És akkor 1916-ban járt Kodály tanár úr. Az szédte akkor a nótákat Gimesén. Az öreg asszonyok oda jártak az iskolába és ott énekelték neki. – Ezek szerint beszélt Kodály tanár úrral? (Ág Tibor kérdése). – Én beszéltem, igen. Még veszekedtünk is, mert kison járt haza, úgyi akkor nem őt (sic!) biciklijé sē, csak gyalog vitté a táskát, Zsírē, Kolony, meg ezekre a magyar falukra mind, és én mint cseléd lány, nekem kellyett őt várni vacsorával. Ott vót egy kis szoba, és abba lakott, meddig itt tartózkodott Gimesén, meddig szédte a nótákat.” ÁG: i. m. (2007) 36. A „nótaszedő” fiatalemberre ma is szeretettel emlékeznek a gimesiek, 2017-ben a község önkormányzata Kodály-emléktáblát leplezett le a világhírű zeneszerző, népdalgyűjtő tiszteletére. 2017-ben, a zeneszerző születésének 135., halálának 50. évfordulója tiszteletére meghirdetett Kodály-emlékévben Nagyszombat városa is emléktábla avatásával adózott világhírűvé vált neveltjének, Kodály Zoltánnak. Mindkét emléktáblát l. a 19. mellékletben.

¹⁶⁷ Az adatközlő Kubovics Lajosné Flaskár Mária (szül. 1903). Ő a Kodály által többször is jó szívvel emlegetett taksonyi Rozinak, a galántai otthonukban szolgáló dajkának a leánya. Az említett történetet így meséli: „Egy időbe itt járt a Kodály a faluba. A mamám a felvégbe lakott. Akkor egy úr kihivatta őket. Anyám ki-megy, csak nagyot néz, hogy ki és mit akar tőle. Akkor a hintóbú az a fiatalember, mert fiatalabb vót, mint az anyám, ezüst ötforintost adott az anyámnak a kezébe. Az anyám csak nézte, de ő a kocsinak intett, hogy má hajtson. [...] Rozi néni kigyűtt az utcára, nézd Rozi, ez a fiatalember egy öforintost adott. Rozi néni meg mondja: – Hát nem ösmered? Hisz ez volt a Kodály, akinél szolgáltál. – No de akkor má a hintó elhajtott. Így tudta meg, hogy kitől kapta az ötforintost.” ÁG: i. m. (2007) 38.

¹⁶⁸ A gimesi Bányi Antalné Reczika Teréz (szül. 1899) Kodály gimesi gyűjtésének idején 17 éves volt, és ő maga is énekelt Kodálynak. A következőképpen emlékezik: „Itt volt egy új iskola csindlva, de most már az öreg, és ott lakott az igazgató úr, és ő pedig oda szokott járni, ott aludt, ott kosztolt és onnan ment ki Zsérēbe, Lédēbe, és ő ott szédte ezeket a nótákat, abba az időbe. Eccer azt mondja nekem, hogy vigyem el neki azt a magnetofont (sic!) Lédēcre. Hát fókötöttem a hátamre egy lepedőbe, és mentünk Lédēc felé. [...] Beszülgettünk az úton. Aztán elvittém Lédēbe, ott elvittem az iskolába, ott letettem. Ő adott nekem két forintot, ojan nagy örömmel, úgy gyűttem haza. Vettém rajta szoknyát, kötényt, kendőt a fejémre. Falcifrázkodtam benné. Így vót, így emlékszek rá. Mintha most vóna, úgy tudom. ÁG: i. m. (2007), 33.

¹⁶⁹ KODÁLY Zoltán: *Voyage en Hongrie*. Közread. SZEKERESNÉ FARKAS Márta, Bp., Műzsák Közművelődési, 1983. Kodály ezt az útinaplószerű jegyzetfüzetet az 1906 és 1910 közti időszakban használta.

¹⁷⁰ KODÁLY: i. m. (1959) 215.

¹⁷¹ A 20 népdalból hat Vikár Béla gyűjtéséből való, a többi Kodály, illetve Bartók saját gyűjtése. SZALAY: i. m. (2004), 38.

az első tíz népdalt Bartók, a második tízet (11–20) Kodály látta el zongorakísérettel. Ez kettejük első közös kiadványa.

Kodály összesen 2490 dallamot gyűjtött a mai Szlovákia területén, ami az egész magyar nyelvterületen gyűjtött anyagnak csaknem a felét teszi ki.¹⁷² Ezek jelentős hányadát felhasználta műveiben is mint dallam vagy szövegforrást (l. 21. melléklet). Néhány dallamot, népdalt kétszer, sőt háromszor is felhasználott különböző kompozíciókban.¹⁷³ A *Meghalok, meghalok* kezdetű népdalt, melyet 1906-ban gyűjtött Kolonban, először női karra dolgozta fel a *Két zoborvidéki népdal* I. tételeként 1908-ban, később, a húszas években ének-zongora feldolgozásban jelenik meg a *Magyar Népzene III.* füzetében. A harmadik pedig ismét női kari feldolgozás *Meghalok, meghalok* címmel (1957).

Egyetlenegy szlovák szövegű kompozíciója van Kodálynak, a *Jeden, dva, tri* kezdetű kiolvasó szövegére írt bicinium.¹⁷⁴ A szlovák nyelvű kiolvasó szövege Kodály gyermekkori emléke még a galántai évekből.¹⁷⁵ Rajeczky Benjamin a visszaemlékezésében leírja a darab keletkezésének körülményeit. Elmondása szerint Kodály „orvosságként” komponálta a biciniumot az általa vezetett Népzene kutató Csoport munkatársai közt kialakult belső viszály oldására.¹⁷⁶

Kodály felföldi falujárásai alkalmával a népdalok mellett hangszeres zenét is gyűjtött, elsősorban dudazenét, ezenkívül archaikus népi imádságot Kolonban,¹⁷⁷ a Zoborvidéken népszokásokat, magyar és szlovák siratókat.¹⁷⁸

Amint azt már korábban említettük, a szlovák népdalgyűjtéssel Bartók foglalkozott mélyrehatóan. Azonban Kodály sem zárkózott el az útjába eső szlovák dallamok elől, Szalay¹⁷⁹ szerint elsősorban azért, mert a szomszéd népi átvételek, kölcsönhatások itt voltak igazán mérhetők.¹⁸⁰

¹⁷² Szalay összegzése szerint 1890 és 1952 között (az 1913-as megyebeosztás szerint) 36 vármegye 238 helységében 5510 dallamot gyűjtött Kodály, és nagy részét le is jegyezte. Ebből a vokális dallamok száma 5233, a hangszeres dallamoké 277. A nem magyar gyűjtéséből 157 tót dallam, ebből 16 dudán. SZALAY: i. m. (2004), 134.

¹⁷³ Ilyen esetben a 21. számú melléklet táblázatának megjegyzés rovatában tettünk utalást.

¹⁷⁴ RAJECZKY Benjamin: [*Így láttam Kodályt*]. = *Így láttuk Kodályt*. Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Püski, 1994, 413–415.

¹⁷⁵ Az adat Olsvai Imre népzene kutató szóbeli közlése.

¹⁷⁶ „[E]z félreérthetetlenül minősítette a saját fészekkel kapcsolatos díctelen tevékenységet a »tisztesség-ne essék« szólván kedvéért eredeti szlovák nyelven. Ezt a darabot kérte névnapjára, elvárva, hogy őszintén énekeljék, bízva is abban, hogy meglesz a hatása.” RAJECZKY: i. m. (1994) 413.

¹⁷⁷ KODÁLY Zoltán: *Róolvasó imádság szárazbetegség ellen* (1909) = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 47.

¹⁷⁸ Bővebben ld. SZALAY: i. m. (2004), 135.

¹⁷⁹ Uo. 45.

¹⁸⁰ Kodály a szlovák gyűjtéseinek egy példányát Bartóknak adta közlés céljából. Ezek egy része (102 dal) meg is jelent a Pozsonyban kiadott népdalgyűjtemények egyes köteteiben. Szám szerint ezek a következők: *Slovenské ľudové piesne I.* (1959): 8, 10c, 22c, d, 65, 81, 84b, 111a, 115, 116a, 118, 119, 131, 148, 150, 165, 181, 189, 206, 221c, 247, 248c, 248f, 264, 286b, 300b, 329a, 399d, 394, 396d, 403b, 413b, 420c. *Slovenské ľudové piesne II.* (1970): 427a, 497a, 523a, 526b, 543b, 344b, 571a, 575, 582, 629, 648e, 668b, 671d, 671e, 675c, 725b, 870, 875, 889b, 904, 905b, 909a, 921, 923, 1005b. (Szalay 2004, 42.). SZALAY: i. m. (2004), 42. *Slovenské ľudové piesne III.* (2007): 1100, 1117a, 1156c, 1136c, 1153a, 1153b, 1187b, 1189b, 1194c, 1211, 1245, 1270, 1312c, 1317d, 1318, 1347, 1410a, 1410b, 1420, 1503b, 1518c, 1518d, 1521b, 1522, 1528, 1558, 1560, 1564, 1578, 1579b, 1597, 1598, 1605, 1606, 1607, 1609, 1610, 1611, 1613, 1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619.

A szlovák-magyar népzenei kölcsönhatás vizsgálatával Kodály több publikációja is foglalkozik. A *magyar népzene* 1935-ből való írásának VI., *Népi kölcsönhatások* című fejezetében fejt ki gondolatait, miszerint a közvetlen népi érintkezés (egyes vándorlást igénylő foglalkozások, idénymunkák, mint például az aratás) éppen a magyar és a szlovák nép közt volt a legsűrűbb. Ilyen alkalmak bőven adtak lehetőséget egymás dalainak megtanulására, melyeket még akkor is énekeltek, ha nem értették a szöveget.¹⁸¹ Az igazi kölcsönhatás ott kezdődik – írja Kodály –, ahol az ilyen dalok saját szöveget kapnak, a nép magáénak érzi őket, idegenségük már nem tudatos. Ez a kölcsönhatás legkönnyebben kimutatható fajtája.¹⁸²

Az alábbiakban Kodály azon írásait ismertetjük röviden, melyekben a Felvidéken gyűjtött szokásokat, magyar vagy szlovák dallamokat közöl, illetve ezek kölcsönhatását vizsgálja, kutatja.

Az 1909-ben megjelent *Zoborvidéki népszokások*¹⁸³ elsősorban a Szent Iván-éji tűzugrás szokásával s a hozzá kapcsolódó dallamokkal foglalkozik, majd a hojeda dallammal, illetve a virágvasárnapi villőzés és a sárdóvasárnapi dallamokkal. 1913-ban publikálta a *Pótlék a zoborvidéki népszokásokhoz*¹⁸⁴ című cikkét, melyben már három szlovák közösségből (Lapásgyarmat, Szalakusz, Pereszlény) hat szlovák szövegű szent-iváni éneket is közöl, valamint egy hojeda dal szlovák változatát. Kodály közlése szerint ezek a dallamok a magyarokkal szomszédos szlovák falvakban, ahol még ismerik a szokást, a dalok épsége és egyéb jellemzői tekintetében elmaradnak a magyarok mögött. Azonban egyelőre kevés mind a magyar, mind a szlovák dallam ahhoz, hogy a kettő közti viszonyt illetően pontos következtetést lehessen levonni.¹⁸⁵ A szlovák szöveg kapcsán említést tesz egy általános jelenségről, miszerint a szomszédos népek akkor is átvesznek egymástól dalokat, ha adott esetben nem beszélnek egymás nyelvét. Példaként említi, hogy a közölt szlovák dalok közül csak kettőt, a szalakuszt és a pereszlényit jegyezte le szlovákoktól, a többit magyar községekben magyaroktól, akik csak alig vagy egyáltalán nem tudtak szlovákul. Ide vezethető vissza, hogy a szlovák szöveg gyakran romlott.¹⁸⁶ Ugyancsak 1913-ban publikált egy további kiegészítést a fenti tanulmányhoz *Pótlék a zoborvidéki népszokásokhoz – Kiegészítés* címmel.¹⁸⁷ Ebben a zoborvidéki virágvasárnapi szokásdallamnak, a villőnek szlovák megfelelőjét, a morenát közli.

¹⁸¹ L. a Kodály-Vargyas-példatár 483. sz. dalát. KODÁLY Zoltán: *A magyar népzene*. A példatárát szerk. VARGYAS Lajos, 7. kiadás. Bp., Zeneműkiadó, 1976, 307.

¹⁸² KODÁLY Zoltán: *A magyar népzene*. VI. *Népi kölcsönhatások* (1937–1960) = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 341.

¹⁸³ KODÁLY Zoltán: *Zoborvidéki népszokások* (1909) = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 252–267.

¹⁸⁴ KODÁLY Zoltán: *Pótlék a zoborvidéki népszokáshoz* (1913a) = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 268–283.

¹⁸⁵ KODÁLY: *i. m.* (1913a), 271.

¹⁸⁶ KODÁLY: *i. m.* (1913a), 271. 4. lj.; Uo., 625.

¹⁸⁷ KODÁLY Zoltán: *Pótlék a zoborvidéki népszokáshoz. Kiegészítés* (1913b) = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 691–693.

A *Bakterek éneke*¹⁸⁸ című írást feltehetően 1913-ban írta.¹⁸⁹ A Gömör megyei Alsóbalog községben¹⁹⁰ 1913-ban gyűjtött baktereéneket közli egy rövid bevezetővel, melyben a gyűjtők figyelmét felhívja a már 1913-ban is (!) kiveszőben lévő hagyományra.¹⁹¹

Az 1916-ban publikált *Régi karácsonyi énekek*¹⁹² című tanulmányában azt vizsgálja, miként kerülhettek az 1911-ben Menyhén gyűjtött magyar karácsonyi énekek szövegébe szlovák személynevek.

A *hitetlen férj*¹⁹³ című, 1915-ben megjelent írásában egy ballada Békés vármegyében gyűjtött magyar, illetve Nyitra környékén (Darázs és Zsemlér községekben) gyűjtött szlovák változatát közli. Vizsgálja ritmikai és metrikai jellemzőiket, és közös eredetüket kutatja. Valószínűnek tartja, hogy mindhárom dallam a XVI. századból maradt ránk, és alighanem „közös törzs hajtása”.¹⁹⁴

Egy viszonylag kései publikáció, a *Dalvándorlás*¹⁹⁵ 1962-ben jelent meg. Az 1909-ben Menyhén gyűjtött magyar dal idegen eredetét kutatva bukkan rá egy morva népdalgyűjteményben (F. Sušil: *Moravské Národní Písne*, Brno, 1859) a magyar dal két változatára. Ezeket veti össze a menyhei, továbbá még egy saját gyűjtésből, valamint egy másik, Vikár gyűjtéséből származó karádi változatokkal, és mutat rá a magyar dallamok cseh-morva eredetére.¹⁹⁶ A cikk végén felhívja a figyelmet egy gyakori jelenségre, miszerint a kétnyelvű falvakban ugyanarra a dallamra énekelik előbb a magyar szöveget, utána a többé-kevésbé pontos vagy rögtönzött szlovák fordítását.¹⁹⁷ A cikk zárszavában pedig az illetékes országok szakemberei közti együttműködés fontosságát hangsúlyozza: „Mint minden nyelv, úgy minden nép dalkincse is állandóan bővül idegen átvételekkel. Ezeket felderíteni, eredetüket megállapítani: egyik elsőrendű

188 KODÁLY Zoltán: *Bakterek éneke* (1913?) = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 696–698.

189 Sokáig kéziratban maradt, legkorábban 1913-ban írhatta Kodály. Első közlése: ITTÉZS Mihály. *Forrás*, XXIV/12, Kecskemét, 1982. december, 63–69.

190 A község ma Nagybalog (Velký Blh) része. A település két falu, Alsó- és Felsőbalog egyesítéséből jött létre. 1938-tól 1945-ig Vámosbalog néven szerepelt, mivel Balog és a szomszédos Meleghegy (Teply Vrch) községek között húzódott az államhatár. A háborút követően újból Csehszlovákiához csatolták, ekkor lett Nagybalog (Velký Blh). A *hely, ahol élünk. Gömör – Észak-Nógrád. Regionális olvasdkönyv 9–15 éves tanulókr részére*. Szerk. ÁDÁM Zita – FERENCZ Anna, Komárno, K-print, 2010.

191 A bakter (aki többek között a falu éjszakai nyugalmit és biztonságát vigyázta) rendszerint este tíztől hajnali négyig óránként végigjárta a falu utcáit. Hangos éneke az éppen aktuális órát hirdette, és istenfélő életre buzdított. A Kodály-gyűjtést követően még aránylag hosszú ideig élő gyakorlat volt a bakterkiáltás hagyománya Alsó- és Felsőbalogon. BALÁZS Márta (1939–2022) nagybalogi származású adatközlőtől 2013-ban feljegyzett adatok szerint ennek egyik oka valószínűleg az lehetett, hogy a villanyt csak a szövetkezet megalakulását követően vezették be a faluba (1956–1957). Az alsóbalogi utolsó bakter Vitárius Toplai János 1948-ban, a felsőbalogi Elek István 1953-ban hunyt el. A falusi bakter szolgálatot mindketten halálukig ellátták.

192 KODÁLY Zoltán: *Régi karácsonyi énekek* (1916) = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 60–63.

193 KODÁLY Zoltán: *A hitetlen férj* (1915) = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 53–56.

194 KODÁLY: *i. m.* (1915), 54.

195 KODÁLY Zoltán: *Dalvándorlás* (1962) = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 217–221.

196 A fent említett tanulmányok részletesebb, kottapéldákkal is illusztrált ismertetését szlovák nyelven (a *Bakterek éneke* kivételével) I. MELICHER, Alexander: *Zoltán Kodály a jeho vztah k Slovensku*. = *Hudobný archív 4*, Martin, Matica slovenská, 1981, 218–225.

197 KODÁLY: *i. m.* (1962), 220.

dolga a mai folklórnak. [...] itt eredményeket csak a különböző országok illetékes kutatóinak baráti összeműködése alapján lehet elérni. [...] tárgyilagos vizsgálatok hozhatnak csak tudományos értékű megállapításokat.”¹⁹⁸

Kodály fenti gondolatait Ág Tibor népzene-kutató is osztja, amikor a következőképpen ír: „A szlovák-magyar népzenei kölcsönhatás az egész magyarlakta területen megtalálható. Behatóbb kutatása feltétlenül megérdemelné a nagyobb figyelmet, pusztán azért is, mert csak az ismerheti igazán és jól a saját zenei anyanyelvét, aki ugyanolyan jól ismeri a vele együttélők népzenejét is.”¹⁹⁹ Ugyanakkor konstatálja, hogy Kodály és Bartók munkásságát követően nem akadt kutató, aki az általuk képviselt szakmai igényességgel folytatta volna a népzenei hagyományban mindkét irányban megnyilvánuló magyar-szlovák kölcsönhatás vizsgálatát.²⁰⁰ Tegyük hozzá, az okok bizonyára nem csak szakmai berkekben keresendők. Kulturális, gazdasági és politikai együttműködés is kívánatos lenne. Ezt a témakört boncolgatja Kodály az 1946-ban írt *A Dunatáj országainak együttműködéséről* című írásában.²⁰¹ Pavle Rucsinszki jugoszláv publicista cikkére reagálva fejti ki gondolatait, miszerint a század elején biztatón induló magyar-román zenei kapcsolatokat a háború okozta törés ellenére folytatni kell. Ehhez mindkét fél közös erőfeszítése szükséges, de a nagyszabású programok helyett inkább a szerény tettek útját tartja célravezetőnek. A Duna-melléki országok kultúrájának és társadalmi törekvéseinek kölcsönös megismerését sürgeti. Ismeretközvetítő példaként az általa kiadott iskolai énekgyűjteményt²⁰² említi, amelybe a magyar dalok mellé a szomszéd népek dalaiból is besorolt néhányat.²⁰³ A cikk bizakodó hangvételű zárszava napjainkban is aktuális igényt fogalmaz meg. „Remélem, eljön az idő, amikor a realpolitikusan megtalálják a módját, hogy ellentétek helyett harmonikus együttműködést alakítsanak ki a Dunatájon, melyben minden nép megőrzi a maga népi egyéniségét és önállóságát. Mindez csak akkor sikerülhet, ha mindkét oldal egyformán kívánja.”²⁰⁴

198 Uo., 221.

199 Ág Tibor: *Népdalkutatók nyomában Szlovákia magyarlakta vidékén. Kunyhók hűsége*. Összeáll. és szerk. BODNÁR Gyula, Dunaszerdahely, Liliium Aurum, 2007. 150.

200 Ág: i. m. (2007), 145., továbbá Ág Tibor szíves szóbeli közlése alapján. Ág Tibor véleményét tiszteletben tartva nem hagyhatjuk figyelmen kívül Manga János (Pereszleny, 1906 – Budapest, 1977) tudományos kutató, folklorista munkásságát, aki már 1935-ben, a pozsonyi rádió magyar adásának első szerkesztőjeként kezdett népzene gyűjtésére, és később a MTA Néprajzi Kutatócsoportjának tudományos munkatársaként (1963–1973) a magyar és a szlovák népszokások interetnikus kapcsolataival és a magyarországi szlovákok néprajzával is foglalkozott. A szakfolyóiratokban megjelent számos tanulmánya, cikke közül csak néhányat említünk: *Ünnepi szokások a nyitrai megyei Menyhén* (Bp., 1942); *Ünnepek, szokások az Ipoly mentén* (Bp., 1968); *Z minulosti Veňarcu* (Budapest, 1978), <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/m-732AC/manga-janos-pereszleny-1906bp-1977-7332A/> (utolsó letöltés: 2024. 07. 03.)

201 KODÁLY Zoltán: *A Dunatáj országainak együttműködéséről*. Hozzájárulás Pavle Rucsinszki tervéhez. (1946) = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 67–68.

202 *Iskolai énekgyűjtemény. I. 6–10 éves tanulók számára*. Szerk. KODÁLY Zoltán, Bp., Országos Közoktatási Tanács, 1943. *Iskolai énekgyűjtemény II. 11–14 éves tanulók számára*. Szerk. KODÁLY Zoltán, Bp., Országos Közoktatási Tanács, 1944. A kétkötetes énekgyűjtemény második kötete 11 szlovák dallamot közöl, az 598–604. sz. magyar népi szöveggel, 605–609. sz. magyar szövegfordítással.

203 KODÁLY: i. m. (1946), 67.

204 Uo., 68.

3. Kodály Zoltán kórusművészete, a kórusművek jellegzetességei

Kodály a XX. századi vokális zeneirodalom, ezen belül a kórusirodalom legkiemelkedőbb alakja. Eöszke László szerint: „A reneszánsz és a barokk mesterek óta egyetlen komponista sincs, akinek a kórusművészete Kodályéhoz lenne mérhető.”²⁰⁵ Munkásságának erről a szeletéről átfogó képet adni épp ezért nem könnyű feladat, már csak a mennyiség miatt sem.

A kórusművek nagy részét a budapesti Zeneműkiadó Vállalat gondozásában 1972-ben megjelent háromkötetes, a korábbi kiadásokhoz képest bővített tartalmú gyűjtemény foglalja magába. A kórusműveket összegző táblázat (22. melléklet) ezeket a kiadványokat vette alapul. Mindhárom kötet Bárdos Lajos közreműködésével készült. Az első kötet a *Gyermek- és nőikarok* (először 1942-ben a Könyvnapra jelentette meg a Magyar Kórus Kiadó), a második a *Vegyeskarok* (1943), a harmadik a *Férfikarok* (1944). Több mű azonban különböző okok miatt nem került be a gyűjteményes kiadásba (elsősorban a hangszerkíséretes művek). Ezek egy része vagy más kiadványban jelent meg, vagy nyomtatott lapkottaként, esetleg facsimile változatban terjedt el.²⁰⁶ Részben ezeknek a műveknek a könnyebb elérhetőségi igénye, részben a legutóbbi vegyes kari gyűjtemény közreadását követő közel félszáz esztendő távlatra hívta életre a Kodály: Vegyeskarok kötetének legújabb, bővített és átdolgozott kiadását. A 2018-ban Erdei Péter gondozásában megjelent kiadványban hat olyan kompozícióval találkozunk, amelyet a korábbi kiadások nem tartalmaztak. Ezek a következők: *Jövel Szentlélek Úristen, Miatyánk, Miserere, Salló Pista, Semmit ne bánkódjál, Újesztendőt köszöntő*. Ezenkívül az új kötet két – egyaránt hiteles – változatban közli a korábbi kiadások nyomán *Naphimnusz* címen ismertté vált darabot: héber és angol szöveggel *Adoration* címmel, valamint Szedő Dénes magyar szövegével *Napének* címmel.²⁰⁷

Néhány kórusmű orgonakíséretes egyszólamú kar változatban is létezik. Az egyszólamú orgonakíséretes karok kórusműként való nyilvántartása vitatható, már csak azért is, mert ezeket a műveket a templomi gyakorlatban közénekként használják. Ennek ellenére az összefoglaló táblázatban²⁰⁸ ezek is helyet kaptak.

Az áttekinthetőséget kissé nehezíti, hogy egy-egy mű több változatban is előfordul. Ennek legékezebb példája az *Ének Szent István királyhoz*, melyet hat változatban dolgozott fel Kodály: egyszólamú kar orgonakísérettel, gyermekkar (női kar), férfikar, fiú vegyes kar, kisebb vegyes kar, nagyobb vegyes kar. Ezek mindegyike azonos zenei anyagra épülő más-más variáns. Ilyen még a *Nagyszalontai köszöntő* kétféle gyermekkari, illetve vegyes kari változata (ez utóbbi *Köszöntő* címmel).

²⁰⁵ EÖSZKE László: *Kodály kórusművészete* = Uő: *Örökségünk, Kodály. Válogatott tanulmányok*. Bp., Osiris, 2000, 77.

²⁰⁶ A kötetben nem szereplő művek megjelenési helyét a kórusművek összegzési táblázatában külön felüntetjük.

²⁰⁷ <https://www.kotta.info/hu/product/6725A/KODALY-ZOLTAN-Vegyeskarok> (utolsó letöltés: 2024. 06. 01). Ezeknek a műveknek a legújabb kiadványban való megjelenését a kórusműveket összegző táblázat is jelzi.

²⁰⁸ A kórusművek keletkezési sorrend szerinti összegzését kórustípusonként I. a 22. számú mellékletben.

Több kórusmű más-más kórustípusra alkalmazott változatban is létezik. Ezeknek a nagy részét a harmincas évek kórusgyakorlata hívta életre, amely a Kodály-kórusművek minél szélesebb terjedését szándékozta segíteni, és csökkenteni vagy teljes mértékben kiszorítani az értéktelen műveket a kórusok repertoárjából. Egy-egy gyermekkari művet maguk a kóruskarnagyok – gyakran Kodály-tanítványok – alkalmaztak férfikarra (*A csikó, Jelenti magát Jézus*), vagy fordítva: férfikari műveket női karra (*Semmit ne bánkodjál*), illetve vegyes karra (*Esti dal*).²⁰⁹ Bárdos „transzlokációként” (áthelyezés) emlegeti ezeket az egyszerű áttételeket, hiszen a kompozíció minden hangja változatlan marad, mindössze adott esetben basszuskulcsba kerül egy szólam, esetleg más hangnembe a mű. Bárdos elmondása szerint a szerző nem emelt kifogást az ilyen transzlokációk ellen, de előzetesen (néhány kivételtől eltekintve) nem kért engedélyt Kodálytól.²¹⁰

Arany János kimutatása szerint Kodály kórusművei közt összesen 19 „többalakú” kompozíció van, 50 változatban.²¹¹ A változatokat a kórusműveket összegző táblázat megjegyzés rovatában jelöltük, az eredeti változatot félkövér szedéssel emeltük ki. A gyermekkari, illetve a női kari művek esetében nem könnyű eldönteni, hogy milyen előadó-apparátusra készült a kompozíció. Ebben maga a szerző sem húzott éles határvonalat (néhány kivételtől eltekintve), segítve ezzel a művek terjedését. Néhány gyermekkari mű egyaránt alkalmas női kari előadásra is és viszont, bizonyos női kari darabok előadását érettebb, magasabb művészi szinten működő gyermekkar is vállalhatja. Ebben a kompozíciók nehézségi foka, illetve a szöveg ad eligazítást. A mellékletként csatolt táblázatban a kórusművek gyermek- vagy női kari kategóriába sorolását illetően a Brockhaus–Riemann *Zenei lexikon* (1984) műjegyzékét vettük alapul.

A kórusművek szövegválasztása igen gazdag színskálát mutat. Ezek közt óhatatlanul is kirajzolódnak bizonyos témakörök, melyek nagyobb súllyal (és esetleg nagyobb mennyiségben) vannak jelen az életműben. Az egyik ilyen témakör a *népdalfeldolgozások köre*, beleértve a gyermekdalok és a népzenei szokásanyag feldolgozását is. Ezek mennyisége különösen a gyermekkarok között feltűnő. Arany János kimutatása szerint²¹² ez a számarány a gyermekkarok esetében 76%, míg a női kari kategóriában mindössze 25%, a férfikaroknál 23%, a vegyes karoknál 17%.²¹³ Ugyancsak nagy számban vannak jelen magyar irodalmi alkotásokra írt kórusművek, Petőfi, Vörösmarty, Ady, Balassi, Berzsenyi és mások verseire. Nagy részük történelmi tárgyú, hazaszeretetet tápláló, a magyar nemzeti érzést erősítő szövegekre íródott; főleg a férfikari kompozíciók közt vannak jelen nagyobb arányban (*Isten csodája*, *Fölszállott a páva*,

²⁰⁹ Az *Esti dal* vegyes kari változatát Bárdos Lajos készítette, Kodály utólagos jóváhagyásával. Ebben az alakban terjedt el világszerte. MÁTYÁS János: „Hány színe van az életnek?” *Beszélgetések Bárdos Lajossal – Dokumentumok*. Bp., Ikon, 1996, 29.

²¹⁰ MÁTYÁS: i. m. (1996), 27.

²¹¹ ARANY János: *Zene és nyelv összefüggései Kodály kórusműveiben. Verbindungen zwischen Text und Musik in der Chorwerke von Zoltán Kodály*. PhD-disszertáció. Jyväskylä, University of Jyväskylä, 2012, 98. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/38123/978-951-39-4774-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (utolsó letöltés: 2024. 07. 08.)

²¹² ARANY: i. m. (2012), 107.

²¹³ Korábban már említettük, hogy a kórusművek gyermekkari, illetve női kari besorolását maga Kodály is aránylag szabadon kezelte, így Arany János kimutatásában is a művek kategorizálása, ezáltal a számarányok is bizonyos szempontból egyéni elbírálásként értelmezhetők.

Emléksorok Fáy Andrásnak stb.). De szép számmal akadnak idegen nyelvű irodalmi alkotások szövegére írt művek is, mint például a *Fancy*, a *Négy olasz madrigál*, az *I will go look for Death*, az *An Ode for Music*, a *The Music Makers* stb., sőt szövegtelen alkotások is, mint a *Hegyi éjszakák* öt darabja.²¹⁴ Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a nagyszámú egyházi kórusművet, melyekből kitűnik Kodály mélyen gyökerező istenhite, vallásos lelkiülete. Ide sorolhatók a genfiszoltár-feldolgozások, a bibliai szövegekre írt *Jézus és a kufárok*, a latin szövegű kompozíciók nagy része, mint például a *Stabat Mater*, az *Őt tantum ergo*, az *Ave Maria*, az *Adventi ének*, továbbá a *Semmit ne bánkódjál*, *Szent Ágnes ünnepére*, a latin és népi szövegre írt *Angyalok és pásztorok*, és még sorolhatnánk.

A továbbiakban a Kodály-életmű korai szakaszában írt kórusművek rövid ismertetését követően a gyermek- és női kari népdalfeldolgozásokat vizsgáljuk közelebbről.

3.1. Korai kompozíciók

Kodálynak a kórusmuzsika iránti vonzódását már nagyszombati gimnazista éveiből ismerjük. E vonzalom nemcsak a kórusművek éneklésében, hanem komponálásában is testet öltött. Ebből az időből két kórusmű maradt az utókorra, egy női karra, vonósokra és orgonára írt *Ave Maria* és egy férfikari *Stabat Mater*.²¹⁵ Ez utóbbi Breuer János szerint feltehetően az első elhangzott Kodály-kórusmű, ugyanis a Nagyszombati Levéltárban²¹⁶ a mű szólamanyagából több garnitúrát őriznek, ami a hajdani előadásra utal. Ezek közül egy szólamgarnitúra Kodály kézírása, a többi erről készült másolatok idegen kéz írása.²¹⁷ Feltételezésünk szerint nemcsak az első előadott, de az első publikált kórusmű is épp a *Stabat Mater*, igaz, nem az eredeti férfikari, hanem a feltehetően Kodály diáktársai által készített vegyes kari változat, amely a *Modlitby a piesne* című imádságos és énekeskönyvben jelent meg 1922-ben a Szent Adalbert Társaság (Spolok sv. Vojtecha) kiadásában Nagyszombatban (18. melléklet).²¹⁸ Kodályt később is foglalkoztatta a kórusmű témája, ezt bizonyítják az 1938-ból maradt vázlatok (melyek között az első verzió javított alakja is szerepel). A végső változat 1962-ben került ki műhelyéből.²¹⁹

²¹⁴ Az egyes kórusművek szövegforrásait I. az összefoglaló táblázatban.

²¹⁵ Mindkettő megjelent a SÜLYOK Imre által közreadott KODÁLY Zoltán: *Négy fiatal kórusmű* címmel 1997-ben, a szerző halálának harmincadik évfordulójára kiadott gyűjteményben. A gyűjteményben publikált további két mű az *Offertórium* (1901) és a *Miserere* (1903). KODÁLY Zoltán: *Négy fiatal kórusmű*. Közread. SÜLYOK Imre, Bp., Editio Musica, 1997.

²¹⁶ Breuer közlése, miszerint az említett kottaanyagot a Nagyszombati Levéltárban őrzik, pontosításra szorul. Nem a levéltárban (Štátny archív v Bratislave – pobočka Trnava), hanem a Nagyszombati Múzeumban (Západoslovenské múzeum v Trnave) őrzik a Schneider-Trnavský-hagyatékhoz tartozó Kodály-anyagokat. A kettő két különálló intézmény.

²¹⁷ BREUER János: *Kórusművek* = Uő: *Kodály-kalauz*. Bp., Zeneműkiadó, 1982, 287.

²¹⁸ *Modlitby a piesne. Modlitebná knižka s cikerkeuným spevníkom pre študujúcu mládež*. Összeállította: MILAN, Viktor – SCHNEIDER-TRNAVSKÝ, Mikuláš, Trnava, Spolok sv. Vojtecha, 1922, 317.

²¹⁹ A kórusmű végső formáját Sulyok Imre közlése szerint Kodály 1962-ben egy levél kíséretében elküldte dr. Szepezdi Sándornak, a Budapest-kőbányai templom plébánosának. A levélben Kodály említést tesz arról, hogy a kórusmű első változatát két iskolatársa írta át vegyes karra és adta ki Csehországban. SÜLYOK Imre: *Előszó* = KODÁLY Zoltán: *Négy fiatal kórusmű*. Közread. SÜLYOK Imre, Bp., Editio Musica, 1997, 3. Az említett gyűjteményben a *Stabat Mater* 1962-es férfikari változata, illetve a Sulyok Imre által készített vegyes kari átírat szerepel.

Az 1898-ból származó, háromszólamú női karra, orgonára és vonósokra írt Ave Maria a Sulyok Imre által közreadott *Négy fiatalkori kórusmű* című gyűjteményben (1997) először jelent meg nyomtatásban, tehát csaknem száz évig volt kéziratban. A kompozíció Sulyok által készített orgonakíséretes átirata ugyancsak ebben a kiadványban szerepel. A mű kottaanyagának publikálását kilenc évvel megelőzte a kórusmű hangfelvétele, amely 1988-ban a *The Choral Music of Kodály* sorozatban (No. 5) mikrobarázdás lemezen vált közkincsé.

Az 1957-ben Eöszé által publikált műjegyzékben, valamint a Brockhaus-Riemann (1984) *Zenei lexikon* műjegyzékében az 1900 előtt keletkezett művek közt szerepel egy orgonakíséretes vegyes kari Ave Maria (kézirat) is. A mű kéziratos létezéséről Szabolcsi is említést tesz *A nagyszombati diák – Kodály Zoltán ifjúsága* című, eredetileg rádió-előadásként elhangzott írásában.²²⁰ Azonban az említett vegyes kari Ave Maria létezését a Kodály Archivum kéziratgyűjteménye alapján nem lehetett igazolni, még vázlatokkal sem.

A XX. század első éveiben, zeneakadémiai tanulmányai idején – amint azt már korábban az 1.4. fejezetben is említettük – Kodály kórusmuzsika iránti szeretete csak tovább erősödött. Ebben jelentős szerepe volt zeneszerzéstanárnának, a Zeneakadémia első karénektanárának, Hans Koesslernek is.²²¹ Kodály 1901-ben írt, *Offertorium* című baritonszólóra, vegyes karra és zenekarra komponált műve, a Nagyboldogasszony ünnepe (augusztus 15.) mise offertóriumának (*Assumpta est Maria*) megzenésítése. A művet később a budapesti Mátyás-templom kórusának ajándékozta.²²² Az 1903-ban kettős kórusra írt, *Miserere* címet viselő vegyes kari tétel az 50. zsoltár 1-6. versét dolgozza fel. A Kodály-kézirat tanúsága szerint a művet a zsoltár teljes szövegét feldolgozó 9 tételes kompozíciónak tervezte, ám néhány tétel csak vázlatban maradt fenn.²²³ Mindkét mű az útkeresés, a stíluskeresés jegyeit hordozza, Eöszé szerint az *Offertorium* szinte Wagner-tanulmánynak hat, ugyanis a zeneakadémiai tanulmányai elején írt művek inkább csak stílusgyakorlatok, kísérletek voltak.²²⁴

Ugyanez már nem mondható el az 1904-ben²²⁵ Gyulai Pál versére komponált *Este* című vegyes karról, amelyen bár érezni a francia impresszionista hatást, mégis egy kiforrott mű, szólamvezetése a későbbi a cappella-kórusművek stílusjegyeit hordozza. Bemutatója csak jóval később, 1931. március 17-én volt a Karvaly Viktor vezényelte Székesfővárosi Énekkar előadásában.²²⁶

²²⁰ SZABOLCSI Bence: *A nagyszombati diák. Kodály Zoltán ifjúsága. = Szabolcsi Bence válogatott írásai.* Szerk. WILHEIM András, Bp., Typotex, 2003, 411–416.

²²¹ L. KODÁLY: *i. m.* (1969), 27.

²²² A mű ősbemutatója 1939. augusztus 22-én volt a budavári koronázó főtemplomban. EÖSZE: *i. m.* (1956) 18. A Nagyboldogasszony tiszteletére szentelt templom mai hivatalos neve Budavári Nagyboldogasszony-templom, a köznyelvben leggyakrabban csak Mátyás-templom néven emlegetik.

²²³ SÚLYOK: *i. m.* (1997), 3.

²²⁴ EÖSZE: *i. m.* (2007), 25.

²²⁵ A kórusmű kottáján keletkezési évként 1904 van feltüntetve, azonban a Bónis által közölt facsimile dátuma szerint Kodály 1902. szeptember 30-án fejezte be a művet, s a kompozíció a végső formáját 1931-ben nyerte el. BÓNIS: *i. m.* (2011), 92.

²²⁶ BREUER: *i. m.* (1982), 288.

Kodály első énekkari népdalfeldolgozása az 1908-ban írt *Két zaborvidéki népdal*. Kéttételes női kari kompozíció, amelyet az első Nyitra környéki gyűjtőút ihletett. A kórusmű első tétele, a *Meghalok, meghalok* kezdetű rubato népdal bizonyára mély gyökeret eresztett a zeneszerző lelkében, hiszen csaknem ötven év múlva, 1957-ben ugyanezt a dallamot ismét feldolgozta – természetesen másként, kései stílusára jellemző módon – ugyancsak női karra *Meghalok, meghalok* címmel.²²⁷ A *Két zaborvidéki népdal* második tétele, a *Piros alma mosolyog* az elsővel ellentétes, táncos karakterű, Menyhén gyűjtött dallam.²²⁸ Ugyancsak két ellentétes karakterű tételt kapcsolt össze a szerző a húszas években Bécsben megjelent *Két férfikar* című művében, a *Bordal* (1913) és a *Mulató gajd* (1917) címűt. Mindkét tétel önmagában is teljes értékű, önálló kompozíció, az 1944-ben megjelent férfikari kötetben már két önálló műként szerepel. Összekapcsolása valószínűleg kiadási célú párosítás, bár a keserű és a vidám bordal dramaturgiaiailag jól kiegészíti egymást.

Az 1925-ös esztendő egyfajta vízválasztónak is tekinthető Kodály kórusművészetében. Az előző időszakban a gyermekkarok kivételével minden kórustípusra született egy-két kompozíció. 1925-től viszont egészen az évtized végéig gyermekkarok egész sora kerül ki Kodály műhelyéből, míg más kórustípusra írt kompozíció – leszámítva a tudományos kiadványokban publikált két művet: *Salló Pista* (vegyes kar, 1925) és a Szabolcsi Bence esküvőjére írt *Canticum nuptiale* (férfikar, 1928) – egy sem. Ennek közvetlen kiváltó oka nemcsak a már korábban említett Wesselényi utcai polgári fiúiskola Borus Endre vezette kórusával való élményszerű, inspiráló hatású találkozás (l. a 132. számú lábjegyzetet), hanem egy negatív jellegű tapasztalat is. Ez pedig a budai hegyekben tett kirándulás alkalmával hallott ének volt, a tanítóképzős lánycsapat silány, művészietlen repertoárja. Kodály, akit Breuer szerint korábban sem az iskola és általában a zenei tömeggyakorlat sem foglalkoztatott,²²⁹ most zeneszerzőként is, publicistaként is a nevelés szolgálatába szegődik. Először a gyermekkarok, majd 1937-től (*Bicinia Hungarica*) az ehhez társuló pedagógiai irányú olvasó-, illetve énekgyakorlatok sokaságának komponálásával. 1925 tehát az az esztendő, amikor Kodály pedagógiai tevékenysége harmadik pillérként társul az addigi zeneszerzői és tudományos munkásságához.

„*Akinek nem mindegy, mi lesz itt a zenében egy-két emberöltő múlva, nem mehet el közömbösen az iskola mellett, amikor ének hallik ki belőle*”²³⁰ – írja 1929-ben *Gyermekek* című cikkének kezdő soraiban. A továbbiakban a rossz ízlést könyörtelenül ostromozó és a helyes utat kijelölő nevelési eszmék, magvas gondolatok sokasága kap helyet a tanulmányban. Reformokat sürget: az írás, a zenei nevelés eszközeként

²²⁷ A két feldolgozás összehasonlító elemzését l. alább, a 3.3. fejezetben.

²²⁸ A mű alapjául szolgáló népdallejegyzésen szereplő gyűjtési időpont: 1909. Mivel a kompozíció a gyűjtésnél elvileg nem lehet korábbi (hacsak nem volt egy korábbi gyűjtés is), ezért a komponálás és a gyűjtés egymásnak ellentmondó időpontja tisztázásra vár. BERECHKY János – DOMOKOS Mária – OLSVAI Imre – PAKSA Katalin – SZALAY Olga: *Kodály népdalfeldolgozásainak dallam- és szövegforrásai* – *Sources of Music and Text for Kodály's Compositions Based on Folk Music*. Angol ford. POKOLY Judit. Bp., MTA BTK Zenetudományi Intézet/HAS RCH Institute for Musicology, 2019, 44., 17. sz. jegyzet.

²²⁹ BREUER: i. m. (1982), 289.

²³⁰ KODÁLY Zoltán: *Gyermekek* (1929) = *Uő: Visszatekintés 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 38.

csakis a művészi értékű zenét tartja elfogadhatónak. A gyermekkórust, mely minden iskolában létrehozható, és aktív zenélési lehetőséget nyújt a hangszerstudással nem rendelkező gyermeknek is, a legalkalmasabb értékközvetítőként tünteti fel. A gazdag és sokszínű karének-irodalomból is a művészi értéket képviselő és az adott korosztály számára alkalmas művek énekeltetését tartja fontosnak. „Külföldről: csak mesterműveket! Van elég. A magyar nyelvű irodalom megteremtése a magyar zeneszerzőkre vár. [...] Eredeti műveket kell írni: szövegben, dallamban, színben a gyermeklélekből, gyermekhangból kiindulókat. [...] Példa és ösztönzés az legyen, amit a falusi gyermek még a régi hagyományból megőrzött.”²³¹

3.2. Népi gyermekjátékok, mondókák és népdalok a gyermekkori kompozíciókban

A fent említett példával és ösztönzéssel Kodály maga jár élen, hiszen a különböző korosztályoknak komponált művek a falusi gyermekhagyományból táplálkoznak. A legkisebbeket sem hagyja ki, a *dajkarímek*²³² világából merít a *Hét könnyű gyermekkar* 5. darabja, a *Ciróka*. A csecsemő arcának simogatásakor mondják a felnőttek a *Ciróka*, *maróka* kezdetű mondókát, addig cirógatják a gyermekarcot, míg tart a mondóka, a végén gyakran megcsiklandozzák a gyermeket. A kórusműben Kodály Emma asszonynak egy érdi cselédlánytól való gyűjtését dolgozta fel.²³³ A *Cú föl, lovam* című kórusmű szövegforrása is a dajkarímek csoportjába tartozó ún. *höcögtető*²³⁴ (térden lovagoltató), melyet Kodály Kriza *Vadrózsák* című gyűjteményéből választott.²³⁵ E két mű esetében teljesen nyilvánvaló, hogy maga a kórusmű nem az ölbeli gyermekek számára készült, hiszen ők még beszélni sem tudnak. De a zeneszerző szándéka, hogy a gyermekfolkór gazdag színskálájának lehetőleg minél több szelete képviselve legyen a gyermekeknek írt kompozíciókban, itt is tetten érhető. Ebből a legkisebbek sem maradhatnak ki.

Az óvodás korosztály énekes gyermekjátékainak nyomát már több kompozíció hordozza. Sőt nemcsak zenében, prózában is az ősi gyermekjátékok továbbéltetésére, átörökítésére buzdít többek között az 1937-ben írt *Énekes játékok* című cikkében: „Kiss Áron Játékkönyve²³⁶ – minden tanítónak kezébe kellene adni – a magyar gyermek

²³¹ KODÁLY: i. m. (1929), 45–45.

²³² Dajkarím: a kisdaddal játszadozó szülő, nagyszülő vagy nagyobb gyermek dallamos vagy csak ritmikus mondókáival kísért, tréfálkozó, alkalomhoz kötött imitáló játéka. *Magyar néprajzi lexikon* online: <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-1493.html> (utolsó letöltés: 2024. 07. 03.)

²³³ SZALAY Olga: *Népzene és népköltészet Kodály gyermek- és női kori műveiben I. Népdalok és gyermekjátékok. = A Kodály Intézet évkönyve 3.* Szerk. ITTÉSZ Mihály, Kecskemét, Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, 1986, 155.

²³⁴ Az ülő felnőtt a térdére vagy a keresztbe tett lábfejeére ülteti a gyermeket, s míg a mondóka tart, ritmikusán föl-le emelgeti, lovagoltatja, „höcögteti”. Szövege leggyakrabban a „Hóc, hóc, katona, ketten ülünk egy lóra...” kezdetű mondóka, innen a „höcögtető” elnevezés. *Magyar néprajzi lexikon*. online: <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-1421.html> (utolsó letöltés: 2024. 07. 03.)

²³⁵ SZALAY: i. m. (1986), 156.

²³⁶ A XIX. század végén megjelent kiadvány (Kiss Áron: *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény*. Budapest, 1891) bár zenei tekintetben gyakran hiányos (több gyermekjátékban csak a szövegét közli, dallamát nem),

elveszett paradicsomának emlékét őrzi. [...] Próbáljuk az elveszett paradicsomot mennél teljesebben visszaadni nekik s mennél virágzóbbá tenni!” A továbbiakban már a feldolgozás felé irányuló utalásokat is tesz a sorok közt: „Nem lehetne az elveszett dallamokat pótolni s némely zenétlen, mondókás játékot is zenére tenni? S miért ne két szólamra? Mindenütt van magas és mély hangú gyermek. Egyszerű zene nem gátolja a játék lefolyását, csak vonzóbbá, érdekesebbé teszi. A gyermek zenei nevelésére oly szűken kiszabott időt így megtoldjuk a játszótéren is, anélkül, hogy elvonnánk valamiből. Hogy a rendszertelen hangrontó kiabálás helyett egy kis rendet, harmóniát, ritmust kap a játék: ugyan kinek kára?”²³⁷

A zeneszerző szándékát az *Angyalkert* darabjai tükrözik a legszemléletesebben. Az öt tétel mindegyike játékdal, melynek szövegforrása Kiss Áron gyűjteménye. Ott mindegyik szöveg dallam nélküli.²³⁸ Kodály az egyes tételekhez a játékleírást is mellékelte, ezzel is deklarálva a fenti idézetben leírtakat. A tételek mindegyike körjáték,²³⁹ a *Tyúkozás* című 2. darabban a kört a sor helyettesíti, a csirkék (azaz a gyerekek) egymás háta mögé állva sort alkotnak. A mély és magas hangok megjelenítésére a gyermekjáték adta lehetőséget kihasználva, minden darab elején (a *Gyertyajáték*ot kivéve) a szólam megjelenítés helyén szóló szereposztás van feltüntetve. A *Kecskejátékban* (1.) gazda-kecske, a *Tyúkozásban* (2.) tyúk-héja, a *Bent a bárány, kint a farkas* (4.) címűben farkas-bárány, a *Vásárosdiban* (5.) vevő-gazda. Az énekes párbeszéd végén a teljes kar belépését Kodály minden alkalommal egyértelműen kijelöli, bekapcsolva így az énekbe és a játékba a teljes gyermeksereget. A dalok formaegysége a gyermekjátékokhoz igazodva az ütempárszerkezet, azaz a kétszer két időegységnyi lüktetés. Néha megosztva a felelgetők közt, mint például a *Kecskejátékban*, máskor viszont éppen a másik szereplő válasza miatt az ütempárszerkezet tripódikus egységgé bővül, például a 2. és a 4. tételben. Az öt közül a középső tétel (*Gyertyajáték*) a legrövidebb, mindössze 12 ütemnyi, s kissé eltér a többitől. Nincs szóló szereposztás. De a felelgetés itt sem marad el, ezúttal a magas és a mély hangú gyermeksereg (szoprán – alt) imitációjában ölt testet. A szoprán ütempármotívumát az alt együtemes késéssel, tercimitációval indítja. A továbbiakban a tetrapodikus sorokká összekapaszkodott ütempárok kvartimitációban jelennek meg a mixolid hangnemű rövid tételben. A szoprán záró kvart leugrása a „leguggolás” mozdulatának hiteles zenei megjelenítése, ugyanakkor az alsó szólam vezetőhangos zárattal érkezik a c hangra.

mégis óriási értéket képvisel, ugyanis az egész ország területét átfogó eredeti gyűjteméseket tartalmaz az 1880-as évek végéről. Kodály jegyzetekkel teleírt saját példánya ma a Zenetudományi Intézet könyvtárában található. SZALAY: i. m. (1986), 156.

²³⁷ KODÁLY Zoltán: *Énekes játékok* (1937) = Uő: *Visszatekintés 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 62.

²³⁸ SZALAY: i. m. (1986), 164.

²³⁹ A kör az egyik leggyakoribb térforma az énekes játékokban, az összetartozás egyik legősibb kifejezője.

S
A

Ég a gyér-tya, ég, El sē a - lud - jék!

Ég a gyér-tya, ég, El sē a - lud -

Míg a szik - ra lán - got nēm vet, mind lē - gug - gol - jék,
5 jék! Míg a szik - ra lán - got nēm vet, mind lē - gug - gol -

Míg a szik - ra lán - got nēm vet, mind lē - gug - gol - jék!
9 jék, Míg lán - got nēm vet, mind lē - gug - gol - jék!

1. sz. kottakép: Angyalkert. 3. Gyertyajáték²⁴⁰

3.2.1. Kiolvasók, mondókák, nyelvyakorlók

A címben felsorolt népi szövegek mindhárom változata megtalálható a *Hat tréfás kánon* című ciklus egyes darabjaiban. Az első tétel a *Lencse, borsó, kása* kétszólamú kánon. Szövege népi mondóka, melynek eredeti funkciójára Szalay szerint nem sikerült rábukkanni, azonban hasonló tartalmú szövegeket találtak a Bihar vármegyei *ételkínálók* közt Abafi gyűjteményében.²⁴¹ Kodály a kánonok közt két nyelvtörőt is megzenésített. A néprajzkutatók nem tudják, a nyelvtörőknek eredetileg volt-e dalmuk, mivel a közelmúltig a gyűjtés nem terjedt ki erre a kategóriára.²⁴² A *Mikor mentem misére* (VI.) kezdetű szöveg alliterációs nyelvtörő. A szöveg eredetét sokáig homály fedte, míg Szalay kutatása nyomán fény derült rá, hogy a mondóka Kodály galántai gyermekkori emléke az 1890 körüli időkből.²⁴³ A *Tyúkkergető* címet viselő IV. tétel szövege (*Új kő kút*) magán- és mássalhangzó-ismétlők csoportjába tartozó nyelvyakorló. A teljes szöveg: *Új kő kút, / körös körül út // körös körül ireg, forog,*

²⁴⁰ KODÁLY Zoltán: *Gyermek- és nőkarok*. Szerk. BÁRDOS Lajos, Bp., Editio Musica, 1972, 10.

²⁴¹ ABAFI Lajos: *Tréfás népdalok, günyölődő versikék, gyermekdalok s játékok, dajkarímek és taldlós mesék*. Székely Sándor gyűjteményéből kiadta Abafi L. SZALAY: i. m. (1986), 156.

²⁴² Uo.

²⁴³ Uo.

/ körös körül ireg, forog, // Sárgalábú kurtafarkú / tarka tyúk.// A rövid kis háromszólamú, pergő kánon ritmusa tökéletesen illeszkedik a nyelvgyakorló szövegritmusához. Félértékű hangjegyet csak a három egyszótagos, ám hosszú magánhangzós szó fölött találunk: kút, út, tyúk. Negyed hangjegy is mindössze két helyen fordul elő, a kezdő ütemben, az új kő és a zárlat előtti tar-ka szótagokon. A kánon mozgalmasságát a körös-körül ireg-forog szemléletes kis-éles ritmusai adják, s a második dallamsor lefele hajló szekundpár emelkedő rendű szekvenciája, amely csaknem egyoktávnyit kapaszkodik fölfelé, a háromszólamúságban izgága sürgés-forgást eredményez.

IV.

55

2. sz. kottakép: Hat tréfás kánon. IV. Tyúkkergető²⁴⁴

A *leányka szóltalan* című (III.) kánon szövege a táncszók²⁴⁵ kategóriájába tartozik. Bárdos (1974) kontrapunktikus „vizsgabravúrként” emlegeti ezt a szekundonként emelkedő szólambelépésű rövid kis művet, amit éppen e szokatlan megoldás miatt a szerző partitúraformában közöl.²⁴⁶ Az V. kánon (*Fürdő után*) szövege a varázslás ráolvasó elemeit tartalmazó, rontásselhárító tevékenység maradványait őrzi. Igen régi szokás, hogy ha fürdés közben víz megy a gyermekek fülébe, fülcimpájukat rángatva vagy mutatóujjukat a fülükbe dugva fél lábon ugrálnak, s közben mondják: „Kígyó, béka, ... bújj ki a fülemből”.²⁴⁷ Borsai Ilona²⁴⁸ szerint már a múlt század végén Kiss

²⁴⁴ KODÁLY: *Gyermek- és nőiárok* (1972), 13.

²⁴⁵ A táncszó, tánckurjantás vagy csujjogató a tánc ritmusát követő, általában kétsoros, szellemes, csattanós rímű, tömör fogalmazású mondóka. Kötött ritmusával és határozatlan dallamvonalú előadásmódjával átmenetet alkot a recitáló dallamok és a rigmusszavalás között. Sajátos, emelt hanghordozással, kiáltás-szerűen recitálva adják elő; kötött ritmusa mellett is eléggé alkalmi jellegű, rögtönzött lírai műfaj. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/tty-73D7D/tancso-73DE3/> (utolsó letöltés: 2024. 07. 03.)

²⁴⁶ BÁRDOS Lajos: *Kodály gyermekkarairól*. = *Úó: Tíz újabb írás 1969–1974*. Bp., Zeneműkiadó, 1974, 175.

²⁴⁷ BORSAI Ilona: *Népi gyermekjátékok, mondókák*. = DOBSZAY László: *A magyar dal könyve*. Bp., Zeneműkiadó, 1984, 30.

²⁴⁸ Borsai Ilona (Kolozsvár, 1924 – Budapest, 1982): népzene-kutató, zenetörténész. A kolozsvári egyetemen szerzett tanári oklevelet latin, görög, francia szakon. Zenetanári és karvezetői (1951), majd zenetudományi diplomát (1961) szerzett Budapesten a Zeneművészeti Főiskolán. A Népművészeti Intézet Néprajzi Osztályán népzenei előadóként működött (1951–1956), majd a MTA Népzene-kutató Csoportjában, illetve a Zenetudományi Intézetben dolgozott (1966–1967). Kutatási területe a kopt liturgia dallamvilága, népzene-kutatóként a Mátra-vidék zenei életével, a summások dalaival foglalkozott, népi gyermekmondókat, énekes játékokat gyűjtött. Számátalan publikációja közül csak néhányat emelünk ki: *Ki játszik körbe? Újjá-éledt népi gyermekjátékaink*. Összeáll., szerk.: IGAZ Máriával. (Bp., 1955); *Diszítés és variálás egy mátrai falu dalaiban* (Bp., 1959); *Cinege, cinege kismadár...* (Népi mondókák, gyermekjátékok kicsinyeknek, antoló-

Áron hat ilyen „Füldöző” mondókatípust közöl, melyek szövegükben meglehetősen különbözők, de közös motívuma mindegyiknek a „Kígyó, béka (vagy: csiga-biga; bódi bika stb.), bújj ki a fülemből!”²⁴⁹ A kígyó, béka a gonosz szellem, a rontás megtestesítője, a kánon szövegében szereplő „szántsunk, vessünk, arassunk” az életet adó cselekmény a néphitben. A szöveg végén az „annak adom a fejem fájását” egy szokásos elküldő formula, a baj másra hárítása, megszüntetése.²⁵⁰ A *Hat tréfás kánon* sorrendjében a II. *Madarak voltunk* címűnek a szövege Kiss Áron gyűjteményéből vett kiolvasó.

A kiolvasók csoportja önálló műfajt alkot a gyermekfolklórban, amely a játék egyes szereplőinek kiválasztását szolgálja. „A sors útján való döntés ősi szokásának továbbélése ez minden nép gyermekeinél.”²⁵¹ Borsai szerint „a kiolvasók szövegeinek nagy része a magyar vagy indoeurópai számsor különböző módon eltorzult alakjait tartalmazza. Legtöbb kiolvasón az »egy« számnévből játékosan képzett egyedem-begyedem ikerszóval [...] vagy ennek valamilyen változatával [...] kezdődik.”²⁵²

Élénken $\text{♩} = 116$ (1938)

S
M
A

Ě-gye-tēm, bē-gye-tēm, ten-gēr-tānc, Haj-dú só-gor mit ki-vánsz?

Szil, szál szal-ma-szál, Szil, szál

5 Nem ki-vá-nok ě-gye-bet, Csak ěgyda-rab kē-nye-ret.

3. sz. kottakép: Egyetem, begyetem, 1–10. ütem²⁵³

gia, KOVÁCS Ágnessel, Bp., 1975); *Magyar népi gyermekjátékok és mondókák* (Bp., 1980); *A palóc zenei élet és énekes népköltészet kutatása a XIX. században* (Bp., 1982), <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/borsai-ilona-74D68/> (utolsó letöltés: 2024. 07. 08.), *Borsai Ilona 100*, https://www.parlando.hu/2024/2024-2/Borsai_Ilona-100.htm (utolsó letöltés: 2024. 07. 08.)

²⁴⁹ BORSAI: *i. m.* (1984), 30–31.

²⁵⁰ SZALAY: *i. m.* (1986), 162.

²⁵¹ BORSAI: *i. m.* (1984), 49.

²⁵² Uo., 50.

²⁵³ KODÁLY: *Gyermek- és nőikarok* (1972), 120.

Kodály gyermekkarai közül három kiolvasó szövegére készült. Az egyik a már fent említett *Madarak voltunk* kánon, az *Egyetem-begyetem* és az *Isten kovácsa*.²⁵⁴ Az *Egyetem-begyetem* is felelgetős kezdéssel indul: *Egyetem-begyetem tenger tánc / Hajdú sógor mit kívánsz?* szövegű szoprán kérdésre (négyütemes pentaton főtéma) az alt alsó kvintválással felel. A pontos kvintválaszt egyetlen hang „töri” meg csupán. A válaszban ugyanis az ereszkedő tercugrás záróbb jellegű, mint a 4. ütem kvintugrása. Ott viszont éppen a kérdőszó („mit”) kiemelése indokolja a fellépő szekundot.

A nyolcütemes kérdés-felelet unisonót követően már mindhárom szólam bekapcsolódik a játékba, vagyis az éneklésbe. Azonban míg a mezzo a szoprán új témáját először kvart-, majd kvintkánonban követi, addig az alt a maga előző válaszát ismételteti és variálja kvarttal mélyebben, megtartva a kiszámoló mozdulatnak megfelelő metrikus lüktetést. A későbbiekben a mezzo és a szoprán felelgetése (34–39. ütem) a kiszámoló kedves hangulatát, míg a Coda a fergeteges táncot érzékelteti.

Az *Isten kovácsa* triós formában írt kompozíció. A fő részt négy ütem bevezető előzi meg, melynek zakatoló f-líd nyitótémája (*Pad alatt, pad alatt pallantyú*) ütemenkénti belépéssel végigpörög mindhárom szólamban, és egy E-dúr zárlaton nyugszik meg a 4. ütemben. Ez a folytatás szempontjából domináns zárlatnak értelmezendő, hiszen a következő ütemben egy fényes A-dúr hármashangzat nyitja a fő részt. Itt először (3+3 ütem) a szoprán és a mezzo tercmenetét az alt imitációja követi, majd a következő rövid szakaszban (2+2 ütem) a szoprán dallam kíséretéként a *pad alatt, pad alatt* motívuma bukkan elő hol az egyik, hol a másik szólamban különböző dallamvariációban. Enharmonikus átértelmezésben Fis-dúr hármashangzaton áll meg a zárlat, a hármashangzat terce a középszólamban b-nek van írva, ami a dallamvezetés szempontjából mind az előzményben, mind pedig a folytatásban könnyebbé teszi az intonálást.

Borsai a kiolvasók dallamos hanglegjtésének lényegét kiemelve fogalmaz a következőképpen: „[E]gy tengelyhang váltogatása egy vagy több alsó vagy felső hangközzel.”²⁵⁵ Pontosan ezt látjuk Kodálynál a *Péter bácsi vegye kend ki, szedje kend ki* szöveg zenei motívumában (16–18., 22–24. ütem). Tengelyhang az „a”, s innen a felső és alsó váltóhangra szökdécsel a dallam. A mezzó tercpárhuzamban kíséri a szopránt, míg alattuk az alt 1 és alt 2 komplementer ritmusa és a nyolcad hangonként ismétlődő d-a dallamosztinátója a kalapácsütések ritmikus lüktetését érzékelteti. Ehhez a szöveg is társul a *pöm-pöm-pöm* hangutánzókkal. A *pad alatt* motívum csak itt-ott bukkan fel, a trió részben nem is mutatkozik, csak a visszatérés előkészítéseként az utolsó 4 ütemben.

Borsai szerint „A kiolvasók szövegei még a játékdalokéinál is erősebben bizonyítják, hogy a gyermekeknek elsődlegesen nem a szavak értelme a fontos, hanem azok hangzása: a ritmus, rím, hanglegjtés. A sorsolás ősi műveletéhez meg különösen jól illenek

²⁵⁴ Az *Egyetem, begyetem* és az *Isten kovácsa* kórusmű szlovák fordításban is megjelent, ez utóbbi a szlovák mellett cseh szövegfordítással is.

²⁵⁵ BORSAI: i. m. (1984), 49–50.

cresc. - - - *f* *p*
 Vas - pál - cá - val dön - ge - tēm. Pöm, pöm,
cresc. - - - *f* *p*
 Pad - a - latt, pad - a - latt, dön - ge - tēm. Pad a - latt, pad a - latt,
cresc. - - - *f* *p*
 Pöm, pöm, pöm, dön - ge - tēm. dön - ge - tēm. Pöm, pöm,
 13 dön - ge - tēm dön - ge - tēm. Pöm, pöm,

cresc. *f* *p*
 Pé-tër bá-csi, vő-gye kend ki, széd-je kend ki, E-zék kö-zül ezt!
cresc. *f* *p*
 Pé-tër bá-csi, vő-gye kend ki, széd-je kend ki, E-zék kö-zül ezt!
 Pöm,pöm,pöm, pöm,pöm,pöm, pöm,pöm,pöm, E-zék kö-zül ezt!
 16 Pöm, pöm, pöm, pöm, pöm, pöm,pöm,pöm,pöm, ezt!

4. sz. kottakép: Isten kovácsa, 13–21. ütem²⁵⁶

a mágikus varázsigékre emlékeztető értelmetlen sorok.”²⁵⁷ Ez a sokszínűség, az értelmetlen szavak mágikus erejű lüktetése elevenedik meg az *Isten kovácsa* triójában: Ögyedezi, bögyedezi, nyitri vázi, kaskantyúba lomadék, lomadék, Bárány, bárány bökedék, bökedék, Csárafára csattogóra, Kemény kőre, kőkapura társítva a kalapácsütések ötletes zenei megjelenítésével.

A gyermekkarok közt nem találunk több kiolvasó szövegre írt darabot, de a bicíniu-mok közt igen. A pedagógiai céllal írt kis kompozíciók sokasága ugyan nem tárgya a kórusművek sokszínűségét bemutató fejezetnek, mégis a téma szerint idevágó néhány tételt nem mellőzhetjük. A *Bicinia Hungarica* füzeteinek a darabjai néhány kivételtől eltekintve általában cím nélküliek, csak sorszám és tempó/karakter jelzés van. Az első füzet 57. számú darabja a kivételek közé tartozik. A címe: *Kiolvasó*. A felelgetős kompozíciós megoldást itt maga a szöveg szerkezete kínálja. A számok (egyőtől tízig) az alt szólamában kapnak helyet, a számhoz kapcsolódó rigmus pedig a szopránban. Az „egy” a kis g-ről indul, s a következő szám mindig egyre magasabbra lép a G-dúr hangsor egyes fokain, egészen a decima magasságig, vagyis a „tíz” megér-

²⁵⁶ KODÁLY: *Gyermek- és nőikarok* (1972), 115.

²⁵⁷ Uo.

kezik a szólam tetőfokára, az egyvonalas *h*-ra. Nincs is ennél magasabb hang az alt szólamban. Hosszan zeng a „tíz” *h* tetőpontja, de csak egyedül. Majd a „Tisza víz” motívumvariációval elindul a visszafele lépkedés a párhuzamos *e*-moll hangnemet erősítve, annak dominánsán áll meg ismét a zárlatban. Egy rövid pentaton motívummal visszatér a kiolvasó elejének zenei anyagához, ismét a legmélyebb kis *g* hangról indítva a számsort, ezúttal diminuált ritmusváltozatban. A négynél azonban kétszer is elakad, csak harmadszorra sikerül felszaladnia egész a tízig, ismét hosszan időzve a *h* tetőpontra, mélyen alatta pedig megcsillan a „Tisza víz” motívum tükörképe a szopránban, majd az alt is – otthagya a magasságot – egy hirtelen ugrással a mélyben terem, tiszta kvinttel zárva a biciniumot.

57. Frissen $\text{♩} = 72$

E-rika meggy, fe-ne-ke-tien tek-nő, eső-rög a já-rom, o-da bi-rony nem meggy, lészál-lott a kőd, lő-tő-rött a pad,
 Egy, ket-tő, há-rom, négy, öt, hat,
 be-tölt a hét, ro-pog a pole, Kiss Fo-renc, Tisza-víz, Tisza-víz, Az én szí-ve-m o-da víz, az én szí-ve-m
 hét, nyolc, ki-lenc, Tíz, Tisza-víz, Tisza-víz, Tisza-víz,
 o-da-víz, az én szí-ve-m o-da - víz. Az én szí-ve-m o-da víz, se-j, o-da -
 Ti-sza-víz, az én szí-ve-m, Az én szí-ve-m, az én szí-ve-m o-da - víz. Hej! Egy, ket-tő, három, négy,
 víz, engem o-da-víz, Hej, o-da-víz. Ti-sza-víz, Ti-sza-víz, Ti-sza - víz.
 Egy, ket-tő, há-rom, négy, öt, hat, hét, nyolc, ki-lenc, tíz,

59

5. sz. kottakép: Kiolvasó (Kodály: *Bicinia Hungarica I.*, 1960, 27.)

A kiolvasók, mondókák, nyelvgyakorlók körébe tartozóként említhetnénk még a hangutánzókat is. Kodály gyakran él a hangutánzó vagy hangszerutánzó zenei elemekkel, s az ennek megfelelő legváltozatosabb szövegtársításokkal számos gyermekkarban. Ilyen a már fent említett *Isten kovácsa* kórusműben a *pöm-pöm, rip-rop* szavak kalapácsütést utánzó játéka, a *Gergely-járás dúli-dúla* dudamuzsikája, a *Gólya-nóta* síp, dob, nádihegedű hangszereinek a megjelenítése (*roborom-bom-bom, tuli-tili*) vagy a *Pünkösdlőben* megjelenő harangozás. Ezek a játékos hang- vagy hangszerutánzók a fent említett művek hosszabb-rövidebb formai szakaszaiban vannak jelen.

A *Harangszó* című, kettős karra írt darab teljes egészében a harangozás hang-effektusára épül. Természetesen nem öncélúan. A népi mondókák közt gyakoriak a hangutánzó szövegek. Szalay szerint különösen gyakoriak az állathangutánzók, de harangutánzót is ismernek szinte minden faluban. A „Gingalló, Szent atyó” kezdetű népi szöveget Kodály *Kálmány gyűjteményéből*²⁵⁸ vette, ahol egy mese dallam nélküli

²⁵⁸ KÁLMÁNY Lajos: *Szeged népe. Ős Szeged népköltése I.* 1881, 118. Arad. SZALAY: i. m. (1986), 157.

(1937)

Moderato

Kis kar S A

Nagy kar S M A

Ga-lang —
Gi-ling —
Bamm —
Bomm —

S. *p* A. S. *eresc.*

„Gin-gal-ló, Szent atyó! Főzz ká-sát! „Nincsen só! „Ha nincs só, kérj más-tó!”

Ga-lang — Ga-lang — Ga-lang — Ga-lang —
Gi-ling — Gi-ling — Gi-ling — Gi-ling —
Bamm — Bamm — Bamm — Bamm —
Bomm — Bomm — Bomm — Bomm —

A.

„Nem ad-nak, nem ad-nak!”

Ga-lang —
Gi-ling —
Bamm —
Bomm —

S. l. Bamm! Bamm!
mf Bamm — Bamm —
Bomm — bamm, Bomm, bamm, Bomm,

*) Mindig >

6. sz. kottakép: Harangszó, 1-21. ütem²⁵⁹

²⁵⁹ KODÁLY: Gyermek- és nőikarok (1972), 124.

betétszövegeként szerepelt. A kórusműben a zeneszerző a szöveget, azaz a pentaton dallammal társított mondókát a „kis kar” előadására bízta. A „nagy kar” a harangozó szerepét tölti be. Először csak a nagyharangok kondulnak (*bomm-bamm*) az alt szólamban, majd a kisharangok is megszólalnak (*giling-galang*) a soprán és a mezzó előadásában egyre sűrűbb, végül hatszólamú zengéssel kísérve a kis kar énekét.

3.2.2. A környező természetet szólító mondókák a gyermekkarokban

Borsai szerint ezek a mondókák mind szövegeikben, mind pedig funkciójukban „*az emberiség legősibb magatartásformáját őrzik: animisztikus korszakok emléket, amelyekben az ember úgy fordult az őt körülvevő természet jelenségeihez, mint hozzá hasonló vagy nála magasabbrendű személyekhez. Számos mondóka szövegében régi varázsló elemeket is találunk: annak a hiedelemnek megnyilvánulását, hogy bizonyos szöveg, dallam, mozdulat egységében előadott rituális cselekménnyel hatást gyakorolhatunk a jelenségekre.*”²⁶⁰ Borsai a „mondókák a környező természethez” csoporton belül 13 mondókatípust különböztet meg, melyek közül hat a Kodály-gyermekkarok közt is képviselteti magát egy-egy példával. A hat mondókatípus a hozzá tartozó kórusmű-címmel a következő:

Esőbiztató mondókák (sic!) – *Hajnövesztő*

Naphívogató mondókák – *Méz, méz, méz*

Gólyaköszöntők – *Gólya-nóta*

Katicabogár-röppentők – *Katalinka*

Héjariasztók – *Héja*

Fürdőzők – *Fürdő után* (a *Hat tréfás kánon* V. tétele, a sorozat többi tételével együtt fentebb már tárgyaltuk)

A *Hajnövesztő* szövegét Kiss Áron gyűjteményéből vette Kodály. Az ilyen típusú mondókákban gyakori a „*zab szaporodjék, búza bokrosodjék*” formula, mely Borsai szerint ősi termékenységarázkodásra utal, s ennek analógiájára az eső az emberi haj növekedését is elősegítheti.²⁶¹ A kórusműben a forte dinamikával ütemenként belépő szólamok, a villanásnyi hármashangzat-mixtúra s az „*ess, eső*” motívumának szünni nem akaró ismétlése a két alsó szólamban, valamint a szöveg „*s*” mássalhangzóinak monoton sistergése szinte pillanatok alatt esőfüggőnyt varázsol a mű elejére. Majd hirtelen alábbhagy, csendesedik a zuhogás, felszakadozik a felhőzet. Ezt a hatást a zeneszerző három kompozíciós megoldása is világosan láttatja. Elsősorban a dinamika (fortéból subito pianóra vált), azon túl a tercmenetben összekapaszkodott alt és mezzó szólam *ess, eső* motívumának negyedszünetekkel töredezett íve, valamint a motívumok szekvenciázó ereszkedése. A szekvencia irányt vált, és fölfele lépked akkor, amikor a szöveg is a fokozást hangsúlyozza (*még annál is hosszabb legyen*). A *világ hossza* „mérté-

²⁶⁰ BORSAI: *i. m.* (1984), 18.

²⁶¹ Uo.

ket” a 4 ütemen keresztül tartott hosszú szoprán hang, valamint a hozzá csatlakozó két alsó szólam érzékelteti a *hossza* szó hosszú szótagján.

A naphívogató mondókák tulajdonképpen tavaszvárászló szövegek, mellyel a gyermekek az életet adó meleget hívogatják. A *Méz, méz, méz* című kórusmű második dallama, a *Süss fel, nap* is naphívogató. Szalay szerint a *Méz, méz, méz* és a *Süss fel, nap* kezdetű gyermekdalok feltehetően ütempáros szerkezetük miatt kerültek egymás mellé a kórusműbe, mert egyébként nem tartoznak össze.²⁶² A szövegek néprajzi vonatkozásában valóban nem, azonban az ütempáros szerkezeten túl a dallamrokonság is indokolja a párosítást. A kompozíció a kétkórusos polifónia kiemelkedő példája a gyermekkarokban, ahol a hármas-, sőt négyeshangzat-mixtúrák imitációjában gyakran ötös- vagy többszólamú hangzatok csendülnek össze. A mű befejezésének harmóniai vonatkozásaira hívja fel a figyelmet Bárdos Lajos, rámutatva a mű harmóniai gazdagságára. Egy új zenei műszót keresve „antitonikának” nevezi a záróakkordot megelőző harmóniát, a szubdomináns és domináns funkció együtthangzását.²⁶³

A *Gólya-nóta* ugyancsak két dallamot, két gólyaköszöntő gyermekdalt foglal magába, a *Gólya, gólya, gilice, Mitől véres a lábád?*²⁶⁴ és a *Gólya, gólya, gilice, ki lányát vetted el?* kezdetűeket. Mindkét gyermekdal igen régi elemeket őriz, több kutató rámutatott, hogy ezekben a szövegekben a hangszerekkel való sámanygyógyítás ősrégi emléke maradt ránk. A kórusműben az első dallamot először az alt tolmácsolásában halljuk unisonóban. A trichord ambitusú gyermekdal csak két helyen lépi túl az ambitus felső határát (és bővül tetrachorddá), az *elvágtá* és a *gyógyítja* szó kezdő szótagjain. Mindkétszer a szoprán egy hangos jajkiáltással „nyilvánít részvétet”, majd amikor a szöveg a hangszereket sorolja, a szopránban egy hegedűdallam-foszlány kap helyet, az altban pedig egy dobperdülés zárja az első részt. A gyermekhangon megszólaltatott „népi hangszerek” a második dallam feldolgozását követően az első dal visszatérésekor kapnak nagyobb szerepet. A sámandob mély morajlással dübörög a mű egész hátralévő szakasza alatt „pp” dinamikával a kis *g* hangon, *roborom, bom, bom / bom roboroborom //* szöveggel, kétütemes ritmososztinatóval, a gyermekdal ütempárszerkezetes formájához igazodva. Mindössze két helyen, a már korábban említett *elvágtá* és *gyógyítja* szavaknál egy ütem bővítéssel tripodikussá növekszik az ütempárszerkezet, kétszeresére nyújtva a szoprán *jaj* szótagját, ennek megfelelően a ritmososztinató is bővül a második ütem ritmusképletével.

A másik két hangszernek is jut szerep a „gyermekzenekarban”, a hegedűnek a hosszú tartott hangokon, a sípnek pedig a tizenhatod ritmusú *tuli-tili* szótagokon. A mű végén felszakadozik a dobpergés, és elhal a zene.

A katicabogár-röppentő mondókáknál a gyermekek általában az ujjukon sétáltatva biztatják repülésre a hétpettyes bogarat, míg az föl nem röppen. A *Katalinka* kórus-

²⁶² SZALAY: i. m. (1986), 161.

²⁶³ BÁRDOS: i. m. (1974), 180.

²⁶⁴ A szöveg folytatása: *Török gyerek elvágtá, Magyar gyerek gyógyítja, Sípbal, dobbal, Nádi hegedűvel*. Borsai már a XIX. század hetvenes éveiből közöl adatokat Gellér (Holiare) községből (ma a nyitrai kerület komáromi járásában lévő kisközség), ahol a gyerekek tavasszal, ezzel a kis versikével szokták várni a gólyát. Ilyenkor fűzfából sípot készítettek, dobát bádagedény fenekéből, hegedűt pedig felhasított nádlekből rögtönöztek. BORSAI: i. m. (1984), 22.

S. II. divisi

gi - li - ce, Mi-től vé - rös a lá - bad?

bom, ro-bo - ro -bo -rom, ro-bo-rom, bom, bom, bom, ro-bo -ro - bo -rom,

S. I. *f* Jaj!

S. II. Tö-rök gye-rék el - vág - ta, el - vág - ta,

Ro-bo-rom, bom, bom, bom, ro-bo - ro -bo -rom, bom, ro-bo -ro - bo -rom,

mf Jaj!

Ma-gyar gye-rék gyó - gyít - ja, gyó - gyít - ja,

Ro-bo - rom, bom, bom, bom, ro-bo - ro -bo -rom, bom, ro-bo -ro - bo -rom,

7. sz. kottakép: Gólyanóta, 55–63. ütem²⁶⁵

műben ez a folyamat a második rész mezzo szolamában érhető tetten a legszembe-
tűnőbben, míg a két szélső szolam oktávkánonban éneklí a trichord hangkészletű
gyermekdalt. A középszolamban három ütem hosszúságú tartott hang (*esz'*) után
rövid motívumnyi biztatás következik *Katalinka, szállj!* szöveggel, s ismét ugyanilyen
hosszú tartott hang. Majd a következő ütemben az egyvonalas *esz* hangról egy hir-
telen oktávugrással *Katalinka* a magasba repül.

²⁶⁵ KODÁLY: *Gyermek- és nőikarok* (1972), 90.

Ha libaőrző gyermekek a kislibákra veszélyt jelentő héját láttak körözni a levegőben, héjariasztó mondókákat kiáltoztak teli torokból, hogy elhessegetsék a ragadozó madarat. A *Héja* című kétszólamú kórusmű a *Hét könnyű gyermekdal* 3. darabja. A műben kétféle zenei anyaggal dolgozik a szerző. Az egyik maga a gyermekdal, mely a mű első részében az alt szólamban *E* tonalitásban, majd a második részben kvarttal magasabban, a szopránban *A* tonalitásban zeng. A másik a héját képviselő pontozott ritmusú téma, amely háromszor különböző variációban jelenik meg a műben. A mű elején 4 ütemnyi unisono bevezetővel kvart- és oktavugrásokkal jelentkezik. A téma második megjelenési formája az első rész végén található, a két szólam egymáshoz viszonyítva negyedértéknyi késéssel kvintkánonban. A motívum nyolcadhangjai leugró kvarttokkal komplementer ritmust alkotnak. Majd a mű végén tér vissza ismét hosszabb szakaszon, leginkább ellenmozgásban (egy ütem kivételével), de gyakori szekunddiszsonanciával, a záróakkordra is kivetítve azt (*a, h, cisz, e*).

3.2.3. Szerepváltó és párcserélő körjátékok dallamai

A kórusművek közt csak egy ilyen dallamfeldolgozást találunk, a biciniumok közt többet is. Ezek a következők: *Fehér lilomszál*,²⁶⁶ *Kis kece lányom*,²⁶⁷ *Elvesztettem zsebkendőmet*.²⁶⁸ A kórusművek közül pedig a *Hét könnyű gyermekdal* első darabja, az *Éva, szívem, Éva*.²⁶⁹ Itt most csak ez utóbbival foglalkozunk. A kórusmű háromrészes *Da Capo* forma. A dal négy soros strófás szerkezetű dór dallam. Az első versszakban a szoprán énekeli a dallamot *d*-dórban, a másodikban az alt kvarttal mélyebben, *a*-dórban. A kísérőszólam imitációja mindkét versszakban diminuált ritmusú, a második versszakban az imitáció első hangjai a dallam tükörfordítása.

3.2.4. Hidas játékok

Szintén csak egy képviselője akad a kórusművek közt, a gyermekkarok körében igen közkedvelt és népszerű *Lengyel László*. A hidas játékok a középkortól kezdve egész Európában ismertek voltak különböző változatokban. Kodály a kórusművet népi tö-

²⁶⁶ KODÁLY Zoltán: *Bicinia Hungarica I. Bevezető a kétszólamú éneklésbe*. Első füzet. Bp., Zeneműkiadó, 1960, 41. sz., 41a sz., 20.

²⁶⁷ KODÁLY Zoltán: *Bicinia Hungarica II. Bevezető a kétszólamú éneklésbe*. Második füzet. Bp., Zeneműkiadó, 1960, 75. sz., 14.

²⁶⁸ KODÁLY Zoltán: *Bicinia Hungarica II. Bevezető a kétszólamú éneklésbe*. Első füzet. Bp., Zeneműkiadó, 1960, 51. sz., 24.

²⁶⁹ Az *Éva, szívem, Éva* Borsai adatai szerint a dél-dunántúli karikázó (leánykörtánc) egyik jellegzetes dallama, de párválasztó játékként is használatos. 10–14 éves kortól 20–25 éves korig játszották a leányok s legények egyaránt, sőt még a fiatalasszonyok és férfiak is. A játék menetét a Tolna megyében gyűjtött adatok alapján a következőképpen közli Borsai: „Néhányan összefogódnak, körbe-körbe járkálva, éneklős hangon mondogatják: Ki játszik Éva szívem Évát? Amikor elegendő számú játékos csatlakozott, kézenfogva kört alkotnak, a kezdeményezők közül ketten a kör közepére mennek [...] a fenti dalt énekelve járnak körbe, míg a bent lévő pár csárdást táncol. [...] Az utolsó versszak után azt mondják: »Kusti, kormos!« vagy: »Hüccs ki kormos!« [...] Erre a kör közepén táncolók választanak egy-egy körtagot, s helyet cserélnek velük.” BORSAI: i. m. (1984), 74.

redékek alapján állította össze. Szalay (1986) közlése szerint a később gyűjtött anyag több variánsa igen közel áll a Kodály által reprodukált változathoz, annak ellenére, hogy a kórusmű születésének idején (1927) ezeket ő még nem ismerhette. Szabolcsi a kórusmű lényegét, eszmei tartalmát kiemelve, tömören így fogalmaz: „A *Lengyel László-játékban teljes »Volksstück« kerül színre, expozícióval, az ellenséges csoportok felvonulásával, konfliktusokkal és feloldással – teljesen drámai értelemben. Ez a »hídért folyó viaskodás« egy sor rövid jelenetet teremt a hallgató számára, melyek mindegyike más-más szerkezeti funkciót jelöl ki a kórusnak.*”²⁷⁰ A felelgetős játékban a német se-reget a mély alt szólam, a magyart a három felső személyesíti meg. Kodály a műben mesteri fokon bánik a *quodlibet* (dallamtársítás) eszközével, amikor a *Rákóczi-nóta* motívumát (*Haj, régi szép magyar nép*) többször is beleszővi a magyarok válaszába.

A további, szorosabb értelemben vett gyermekjátékoknak a kórusművek közt talán nincs több képviselője. Azonban néhány dallamra akad példa a biciniumok közt, mint például a *Kiskacsá fürdik*,²⁷¹ mely a játéktípusok szerinti beosztásban a *Különféle vonulások* egyik alcsoportjába tartozik, valamint a *Hej tulipán, tulipán*²⁷² szintén a már említett játéktípus egy másik alcsoportjába. Az előző dallamot Kodály két- és háromszólamú változatban is feldolgozta.

3.2.5. Jeles napi szokásdallamok

A jeles napi szokások kialakulása Paksa Katalin szerint kétféle, igen régi hagyományra vezethető vissza. Az egyik a falusi földművelő nép természettel való szoros kapcsolata. A létért való küzdelem, a megélhetés fontossága ránevelte a parasztságot a természet erőinek tiszteletben tartására, a természettel való együttműködésre. Az időjárás kedvező alakulását gyakran természetfeletti erők bevonásával, például varázslással igyekezett befolyásolni. A másik fontos tényező a keresztény vallás és hitvilág a maga ünnepeivel, mely az adventi időszakkal kezdődő szakrális éven keresztül végigkíséri Jézus életének egy-egy fő eseményét, a megváltás történetét. Az ünnepekbe és így a jeles napi szokásokba is igen gyakran jóval régebbi zsidó vagy pogány elemek épültek be.²⁷³

A Zoborvidék a jeles napi szokásokban igen gazdag néprajzi tájegység, néhány közülük egy-egy faluban még napjainkban is élő gyakorlat. A század elején, Kodály zoborvidéki gyűjtéseinek idején e szokások még gazdagabb formában, régiesebb változatokban éltek. Bizonyára nem véletlen, hogy néhány szokásdallamot erről a vidékről a kórusművekben is megörökített a zeneszerző. Ezek a következők: *Villő*,

²⁷⁰ SZABOLCSI Bence: *Kodály Zoltán kórusmuzsikája* (1928) = *Szabolcsi Bence válogatott írásai*. Szerk. WILHEIM András, Bp., Typotex, 2003, 72.

²⁷¹ KODÁLY Zoltán: *Bicinia Hungarica III. Bevezető a kétszólamú éneklésbe*. Harmadik füzet. Bp., Editio Musica, 1970, 101. sz., 101a sz., 1–2.

²⁷² KODÁLY Zoltán: *Bicinia Hungarica II. Bevezető a kétszólamú éneklésbe*. Második füzet. Bp., Zeneműkiadó, 1960, 76. sz., 14.

²⁷³ PAKSA Katalin: *Népzene és népköltészet Kodály gyermek- és nőikari műveiben II. Jelesnapi szokások.* = *A Kodály Intézet évkönyve 3. – Year book of the Kodály Institute 3.* Szerk. ITTÉZS Mihály, Kecskemét, Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, 1986, 172.

Gergely-járás, Jelenti magát Jézus. A továbbiakban a jeles napi szokásdallamokat fel-
dolgozó kórusműveket vesszük szemügyre az egyházi év ünnepeinek sorrendjében.

A karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódik az *Angyalok és pásztorok*, valamint a *Karácsonyi pásztortánc*. Mindkét kórusmű az egész magyar nyelvterületen elterjedt népszokáshoz, a betlehemezéshez kapcsolódik. Az *Angyalok és pásztorok* kettős gyermekkarra írt kompozíció, melyben az angyalok karát kétszólamú, a pásztorokat háromszólamú gyermekkar jeleníti meg. A mű forrása egy Volly István Zala megyei gyűjtéséből való népének, melyet Kodály további dallam nélkül gyűjtött betlehemes szövegekkel egészített ki.²⁷⁴ A *Karácsonyi pásztortánc* is Volly István gyűjtötte nép-
éneket dolgoz fel kétszólamú gyermekkarra. A népének minden változtatás nélkül, teljes egészében megszólal a kompozícióban, s a második versszakot követően vidám, fúrge hangszerjáték cifrázza az énekszólamokat. A hangszer piccolo, de lehet furulya vagy fuvola is, nagyobb kórus esetében a zeneszerző további lehetőségként a klarinétot és az oboát is megjelöli. A furulyajátéknak is van néprajzi vonatkozása a betlehemezésben, Paksa Katalin közlése szerint némely hagyományörző vidéken (Székelyföld, Bukovina) a maszkot viselő pásztorok furulyaszóra különleges archaikus táncot járnak a kis Jézus tiszteletére.²⁷⁵

A karácsonyi ünnepkör időszakára esik Szent István, Szent János ünnepe. A névnapköszöntők számos változata kapcsolódik ezekhez a napokhoz, de újév napjához is a jókívánságok, köszöntők hosszú sora társul. Kodály a *Magyar Népzene Tára II. Jeles napok* című kötetének előszavában a következőket írja: „A jókívánság a civilizált embernek többnyire üres szó, a régi embernek szinte varázsszerű érték lehetett, amit szívesen viszonzott tőle telhetően. Sosem felejttem el, egy dunántúli öreg parasztasszony milyen boldog örömmel újságotla, hogy negyvenéves fia mily szép szavakkal köszöntötte újesztendő napján. A sok ünnepi névnapki köszöntő egy melegebb, barátságosabb, testvéribb, emberszeretőbb népélet emléke.”²⁷⁶ Három kórusmű is őrzi e köszöntők emlékét. A fiú vegyes karra írt háromszólamú *János-köszöntő*, a *Nagyszalontai köszöntő* és az *Újesztendőt köszöntő*. A *János-köszöntőnek* csak a szövege népi eredetű, a dal-
lam Kodály-szerzemény.²⁷⁷ A névnapköszöntők Paksa szerint nem annyira a névnapot tartó személyhez, sokkal inkább a védőszenthez szólnak, a patrónus tiszteletét hangsúlyozzák.²⁷⁸ Ennek nyomát látjuk a két köszöntő szövegében: „Mert Szent János föld-
derült...” (*János-köszöntő*), „Annyi áldás szálljon Szent János fejére” (*Nagyszalontai köszöntő*). Bár ez utóbbiban a Szent János csak zárójeles kurzíválva szedett szöveg, jelezvén, hogy ide bármilyen név behelyettesíthető. A *Nagyszalontai köszöntő*, amint azt már korábban is említettük, háromféle feldolgozásban létezik. A *Gyermek- és női-
karok* kötetben kétféle változatot találunk, melyek közül a strófás szerkezetű „könnyű

²⁷⁴ PAKSA: i. m. (1986), 173.

²⁷⁵ Uo., 174.

²⁷⁶ KODÁLY Zoltán: *Jeles napok. Előszó a Magyar Népzene Tára II. kötetéhez* (1952., megj. 1953) = Uő: *Vissza-
tekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007,
202.

²⁷⁷ PAKSA: i. m. (1986), 176.

²⁷⁸ Uo. 175.

letétként” megjelölt, ám négyszólamú változat terjedt el kevésbé. A harmadik változat vegyes kari letétben készült *Köszöntő* címmel. Az 1929-ben írt *Újesztendőt köszöntő* gyermekkar vegyes kari adaptációja három évtizeddel később született. Az Oxford University Press kiadásában angol nyelven jelent meg *A Christmas Carol* címmel Clement F. Rogers szövegével 1961-ben.

A tavaszi ünnepkör egyik jeles hagyománya a *Gergely-járás*, ez március 12-höz, Szent Gergely napjához kapcsolódik. A szokást megőrkítő kórusmű is ezt a címet viseli: *Gergely-járás*. Bemutatója alig egy évvel a nagy visszhangot kiváltó első Kodály-gyermekkarok bemutatója után volt, 1926. március 17-én, a Zeneakadémián rendezett magyar dalesten. Eősze László Kodály gondolatait idézi a hangversennyel kapcsolatban: „[E]gyik célom az..., hogy munkálkodjam a magyar énekstílus kialakításán... A másik kérdés, amelyik... foglalkoztat, a gyermekkórusok problémája. A gyermekeknek azt kell adni, ami közel áll hozzájuk, ami nem lépi át az ő gondolat- és érzésvilágukat. Útmutatást ad erre a falu... Van ugyanis egy egészen külön gyermektradíció.”²⁷⁹ A tradíciót²⁸⁰ Kodály azzal is hangsúlyozza, hogy a kórusmű címe alatt feltünteteti: „Magyar iskolás fiúk nótái szerint”. A nótákat pedig Nyitraacsehi községben énekeltek az iskolás fiúk Kodálynak 1909-ben. A kórusműben felhasználott további három dallam is a Felvidékről való. Az *Elesett a lúd a jégen* Kodály saját gyűjtése Garamszentgyörgyből, melyet a Kiss Áron gyűjteményéből származó komáromi dallammal ötvöztött, a kórusmű *Dudaszóval* jelzett részének forrása pedig a Zsérén gyűjtött dudaaprájának motívumkincese.²⁸¹

A négy dallam háromtagú formává kerekedik a zeneszerző műhelyében, mi most mégis inkább csak a Da Capo visszatéréshez kódaként csatlakozó fergeteges záró *Dudaszót* vegyük szemügyre kissé közelebből mint az énekhangon való hangszermegjelenítés egyik kiemelkedő példáját. Sárosi szerint a hangszeres dudazenének fontos tartozéka volt a *dudaaprája*, melyeket a dudanótákhoz játszottak köztátrékként vagy utójátrékként. Bartókot idézi a továbbiakban, aki szerint „ezek a köztátrékek legtöbbször olyan egyszerű melodikájú ütempárokból állnak, melyekben az egyik ütem a domináns hangzat, a másik a tonikai hangzat körében mozog. Ezek a taktuspárok folyamatosan ismétlődnek többé-kevésbé variálva.”²⁸²

Ez az ütempár-variáció itt a Kodály-feldolgozásban is nyomon követhető. Mohainé Katanics Mária hívja fel a figyelmet a Kodály-műhelyben született dudaaprája rög-

²⁷⁹ EÖSZE: i. m. (2007), 117.

²⁸⁰ A középkorban gyökerező gyermektradíció, azaz a *Gergely-járás* lényege, hogy az évszázadokon át a diákok védőszentjeként tisztelt Nagy Szent Gergely pápa egyházi író, egyháztanító ünnepén a szegény diákok házról házra járták a falut, hogy adományt gyűjtsenek saját maguk és tanítóik részére, valamint hogy diákokat toborozzanak az iskolába. (Hajdanában márciusban kezdődött a tanév.) A Gergely-napi ünnepség szereplői a katonai toborzás mintájára különböző rangot viseltek, és Szent Gergely vitézeinek mondták magukat. Öltözetük jellemző darabja volt a papírból készült csúcsos süveg, a szalagokkal díszített katonacsákó és a fakard. A versek, dalok tartalmukkal istenfélő életre buzdítottak, iskolába hívogattak, adományokat kértek. TÁTRAY Zsuzsanna – KARÁCSONY Molnár Erika: *Jeles napok, ünnepi szokások*. Bp., Planétás, 1997, 71.

²⁸¹ BERECKZY János – DOMOKOS Mária – OLSVAI Imre – PAKSA Katalin – SZALAY Olga: *Kodály népdalfeldolgozásainak dallam- és szövegforrásai – Sources of Music and Text for Kodály's Compositions Based on Folk Music*. Angol ford. POKOLY Judit. Bp., MTA BTK Zenetudományi Intézet/HAS RCH Institute for Musicology, 2019, 51–55. sz., 65–69.

²⁸² SÁROSI Bálint: *Hangszerek a magyar néphagyományban*. Bp., Planétás, 1998, 111.

tönzösszerűen, mégis bizonyos logikai rendben sorakozó motívum-gazdagságára. A 91-es ütemtől a 118-ig négyféle motívum (ütem-pár) váltakozik.

Ha az egyes motívumokat az abc betűivel jelöljük, akkor azok a következőképpen követik egymást: *a a b b / a b / c c c / d d b / a b /*. Az „a” motívum ötször hangzik el, a „b” négyszer, a „c” háromszor, a „d” kétszer.²⁸³ A *Dudaszó*-ban (91. ütemtől) a kíséret végig (37 ütem) a jól ismert dudabaszszust utánozza: az orgonapont („bordósíp”) fölött a mezzo szólam negyed hangonként *dó'-szó* kvartokat lépeget *dúli, dúla* szöveggel, melyhez augmentált ritmussal később az alt I. is csatlakozik *dala, dala* szöveggel. A 119-es ütemtől kezdődően – mely a *Dudaszó* kódajaként is értelmezhető – egyre sűrűsödik és aprózódik a szoprán ritmusa.

Itt már a szövegmondás is csak hangszerutánnat. A kezdeti *pp*-tól kiírt *crescendo*, a 109-es ütemtől érvényes *accelerando*, az egyre apróbb hangszereszerű ritmusok mind a fokozás eszközei: a táncos forgatagot jelenítik meg. Ez a sokszorosan jelen lévő hangszer-imitáció fényes A-dúr akkordra érkezve zárja le a kórusművet.

A *Villő* Kodály első gyermekkarinak egyike. A Wesselényi utcai fiúkar részére komponált két kórusműve, a *Villő* és a *Túrót eszik a cigány* az 1925. április 2-án tar-

The image displays a musical score for the piece "Dudaszó" by Zoltán Kodály. It features three vocal parts: Soprano (Soprán), Alto I (Alt I.), and Alto II (Alt II.). The score is written in G major (one sharp) and 2/4 time. The lyrics are in Hungarian. The score is divided into measures, with measure numbers 91, 96, 101, 106, and 109 indicated. The tempo and dynamics markings include *pp* (pianissimo), *poco a poco*, *cresc.* (crescendo), *al* (allargando), and *Fine*. The lyrics for the Soprano part are: "Jobb az ár-pa, mint a zab, i-haj-la, mint a zab, tyu-haj-la." The lyrics for the Alto I part are: "Du-li, du-la, du-li, du-la, du-li." The lyrics for the Alto II part are: "mint a zab, jobb szájszomint a zab. Ár-pa-ká-sa, mint a hab, dú-la, dú-li, dú-la, dú-li, dú-la." The lyrics for the Soprano part in the later section are: "Tyúk, ká-csa raj-ta-kap. Ti-ri-dom,mondom raj-ta kap!" The lyrics for the Alto I part are: "dú-li, dú-la, dú-li, dú-la, da-la, la." The lyrics for the Alto II part are: "Ti-ri-dom,mondom raj-ta kap! Ti-ri-dom,mondom raj-ta kap!" The lyrics for the Soprano part in the final section are: "Bú-za is jobb, mint a zab, bú-za is jobb, mint a zab, jobb szájszomint a zab." The lyrics for the Alto I part are: "dú-li, dú-la, dú-li, dú-la, dú-li, da-la, la." The lyrics for the Alto II part are: "Bú-za is jobb, mint a zab, bú-za is jobb, mint a zab, jobb szájszomint a zab."

²⁸³ MOHAYNÉ KATANICS Mária: *Válogatás Kodály kórusműveiből*. Bp., Tankönyvkiadó, Bp., 1986, 60–61.

tott bemutatón óriási sikert aratott a Zeneakadémián. A két gyermekkarri kompozíciót a korabeli szalapakok az est szenzációjaként emlegették. A bemutató Borus Endre karnagy nevéhez fűződik, akinek a visszaemlékezését Eörsze László a következőképpen idézi: „A közönség nem tudott betelni a dalok újszerű, lélekbelemarkoló szépségével.”²⁸⁵ Bárdos Lajos Kodály gyermekkarairól írt tanulmánysozaratában a hangversenyre visszatekintve írja a következőket: „Ezerkilencszázhuszonöt, április másodika. Nagy nap a magyar zene-történelemben. De az egyetemes zene életében is. Valami új kezdődött akkor. Valami addig sohasem hallott. Ami azóta százezer gyermek és millió hallgatójuk öröme, élménye lett. Azon a napon hallottuk először a Villót és a Túrót eszik a cigányt. És ezzel megnyílt az a kincsház, amit Kodály-gyermekeknek nevezünk.”²⁸⁶

A Villó két zoborvidéki népszenkást²⁸⁷ kapcsol egybe, a virágvasárnapi villózást és a talajvasárnapi farsangbúcsúzenátót. Mindkét dalt a Nyitrától 12 kilométerre északra fekvő Béd (Bádice) községben

8. sz. kottakép: A Gergely-járás Dudaszója²⁸⁴

²⁸⁴ KODÁLY: *Gyermek- és nőikarok* (1972), 132–134.

²⁸⁵ EÖRSZE: *i. m.* (2007), 112.

²⁸⁶ BÁRDOS: *i. m.* (1974), 115.

²⁸⁷ A kiszehajtás, kiszehajrás, villózás jellegzetes leányszokás volt a magyar nyelvterület északi részén, Nyitra vidékén, Hont, Nógrád, Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Heves vármegye egyes falvaiban. Virágvasárnap leánykák éneklő csoportja felöltöztetett szalmabábút – „kicevicét”, „haj ki kiszét” – hordoz házról házra. A bábu a tél, a sötétség, a betegség jelképe, amit azután a faluból kiérve a patakba dobznak vagy elégetnek, hogy így szabaduljanak meg a bajoktól, a rossztól. Nyitra vidékén ezt a tavaszi szokást *villózásnak* nevezik. A kiszehajrás és a villófa, villóág készítése, illetve az azzal való falujárás szokása több helyen összeolvadt. Egyes helyeken csak villózték, máshol a felöltöztetett bábu (banya) vízbe dobása után következett a feldíszített zöldággal való járás, a „villózás”. A magyar népszokásban a zöld ág (így a villófa is) a természet megújulásának jelképe volt. Termékenységvarázsló, rontást elhárító szerepet tulajdonítottak neki. Vicsápatin ezt a szokást „szipszedákolásnak” nevezik, ami oda vezethető vissza, hogy magyar falu szlovák nyelvű lakosai is bekapcsolódtak a népszokásba. Az ő előadásukban a „szíp zöld ág”, „szipszedákra” módosult. Néhány héttel korábbi a „talajvasárnapi” szokás (vagy tanajvasárnap – farsang utolsó előtti vasárnapja). Ág Tibor közlése szerint „egyedül csak a Nyitra-vidéki magyar falvakból ismert népszokás. Ott is csak Csitáron, Zsérén, Gimesen, Menyhén és Bédén gyakorolták.” Ez a lányok farsangi adománygyűjtő, köszöntő szokása. A szokás elnevezése a hozzá kapcsolódó énekszöveg (Talajaj, talajaj Tök Lőrinc...) első sorára vezethető vissza. Ág Tibor: *Zendülő torok. Naptári népi szokások színpadra alkalmazva*. Dunaszerdahely, Kodály Zoltán Társaság, 2012, 29., 48. TÁTRAY Zsuzsanna – KARÁCSONY Molnár Erika: *Jeles napok, ünnepi szokások*. Bp., Planétás, 1997, 88.

gyűjtötte Kodály 1906-ban. A két ellentétes karakterű dallam ABA triós formában kapcsolódik össze a négyszólamú gyermekkarban, hasonlóan, mint a már korábban említett *Gergely-járás* vagy az *Isten kovácsa* esetében. Itt most csak a trió szerepű B részt vizsgáljuk röviden. A pergő ritmusú ütempárszerkezetű dallam egyes szakaszait az *agyigó, agyigó fassang, fassang* szövegű visszatérő refrén keretezi. A *d-r-m* trichord hangkészletű dallam csak a refrénben bővül pentachorddá. Ötször hangzik fel a refrén, hosszabb-rövidebb szakaszra bontva magát a kompozíció Asz dúr tonalitású közép-részt. Az első szakaszban az első szoprán indítja a *Talalaj, talalaj Tök Lőrinc* kezdetű dalt, majd tercenként ereszkedő belépéssel fokozatosan csatlakoznak a mélyebb szólamok is. Az ütempáronként csatlakozó szólamok szeptimakkord-mixtúrát (IV-III-II. fok) hoznak létre, mely nyolcadértékű domináns után tonikára oldódik. A dallam azonnal továbblendül, de a tercenetet már csak a két felső szólam őrzi a refrénig, az alsók „dudakvinttel” támasztják alá. A további szakaszok szövegghordozói vagy homofon szerkesztésű pergő ritmusú akkordok, vagy tercenetbe kapaszkodó szólam-párok a dudakvint felső hangja, azaz a domináns *esz* hang kíséretében. A négyütemes refrén mindannyiszor változatlan szólamszerkesztésben csendül fel. Az *alt* 2 orgonapontja mozgalmasabbá válik (oktávugrások), a tonikai orgonapont fölött a belső szólamok mozgása disszonáns hangzású I. fokú szeptimakkordot hoz létre (54–55. ütem), ami a II. fokú szekundakkordon át oldódik a tonikára. A refrén motívumának az utolsó megjelenése (a 93. ütemtől) már a főrészhez való visszavezetés, amit a szerző az eddigi ötször elhangzott *agyigó* refrén első motívumából épít fel torlasztott imitációval. A két szoprán tercenetes szólam párban ütemenként ismétli az *agyigó* motívumot, makacsul szajkózva, mintha csak siettetni szeretné az időt, a farsang búcsúztatását. Ezt a hatást segíti a kiírt *stringendo* is, valamint a dinamikai fokozás. A két alsó szólam az első pillanatban úgy tűnik, mintha oktávkánonba kapaszkodva indulna

stringendo
cresc.

93 Hej! A-gyi-gó, a-gyi-gó, a-gyi-gó, a-gyi-gó, a-gyi-gó.

9. sz. kottakép: Villő, 93–98. ütem²⁸⁸

²⁸⁸ KODÁLY: *Gyermek- és nőikarok* (1972), 101.

„táncba” a két felső szólammal, de a második lépéstől már csak a ritmuskánont őrzi meg, és tercmenetben szekvenciáznak egyre feljebb, megközelítve a két felső szólamot. Majd a „táncos forgatag” egy hatalmas *fortissimo* (fff) moll szeptimakkordon megáll, és jön a visszatérés óriási kontraszttal: a négyszólamú fff akkordhoz képest egy szólam *p* indításával. A lágy hangindítás hatását még fokozza a záró és kezdő hangok közti plagális viszony.

A Szentlélek eljövételét ünnepli a kereszténység pünkösd napján, a húsvét utáni ötvenedik napon. Ehhez az ünnephez kapcsolódik a *pünkösdölés* népszokása, mely a tartalmában keresztény ünnepet népi játékokkal egészíti ki, amelyekhez időnként pogány tartalmú szokáselemek is keverednek. A legények ügyességét próbára tevő versengés, játék győztese volt a *pünkösdí király*, aki egy bizonyos ideig (általában egy évig) különleges előjogokat élvezett. A lányok termékenységarázkodással összekötött köszöntő, adománygyűjtő szokása volt a *pünkösdikirályné-járás*.²⁸⁹ Ez utóbbit „jeleníti” meg Kodály nagyszabású kóruszsztijve, a *Pünkösdölő*. A zeneszerző azonban nem egyetlen szokás anyagát dolgozta fel, hanem – amint azt a kórusmű alcíme is jelzi – népi töredékek alapján állította össze a kompozíciót. Paksa kimutatása szerint 12 forrás 19 részéből válogatott. A források származási helyei az egész magyar nyelvterületet felölelik. Paksa további megállapítása a *Pünkösdölővel* kapcsolatban Kodály más népi ihletésű kórusművére is helytálló: „Kodály tulajdonképpen a néphagyományban szokásos eljárást követte, az ismert elemekből variálás útján újat hozott létre. Tehát nemcsak forrásként használta a néphagyományt, hanem az annak természetéhez tartozó variálódást is mintának tekintette. Néha szinte hihetetlen fantáziával látta meg a népi anyagban a számára megfelelő forrást.”²⁹⁰

A *Pünkösdölő* Kodály legterjedelmesebb, ugyanakkor – Tóth Aladár szavaival élve – „színekben, formákban talán leggazdagabb, legpompázatosabb gyermekkórusa. Négy tétel kapcsolódik itt szorosan egymáshoz, és bennük kettős kontrasztként: a biblia szimbólumvilága és a természet pogány szépsége, a templomi kordlis és az ifjú szívekben bimbózó szerelem boldog ünnepi éneke.”²⁹¹

A jeles napi szokásdallamok közül utolsóként említjük a *Jelenti magát Jézus* című kompozíciót. A kórusmű a zoborvidéki néphagyomány szokásanyagából merít, a *Szent Iván-napi tűzugrások* énekelt dalok egyikét dolgozta fel. A dalt Gimesen gyűjtötte Kodály 1916-ban.²⁹² Magával a népszokással²⁹³ s a hozzá tartozó dallamokkal

²⁸⁹ A szokás lényege: általában négy lány házról házra vezet egy tőlük kisebb leányt. Ő a *kiskirályné*, *királynéasszony*, *cucorka*. Egy-egy házhoz érve az udvaron vagy az ajtó előtt kendőt feszítenek ki a kiskirályné feje fölé vagy fátyollal letakarják. Éneklés közben mozdulatlanul állnak körülötte, majd körbejárják vagy táncolnak. Ezt követően termékenységarázkodó mondóka kíséretében felemelik a királynét. TÁTRAY Zsuzsanna – KARÁCSONY Molnár Erika: *Jeles napok, ünnepi szokások*. Bp., Planétás, 1997, 118–119.

²⁹⁰ PAKSA: i. m. (1986), 188.

²⁹¹ TÓTH Aladár: *Kodály Zoltán költői világa, énekkari szerzeményeinek tükrében*. = *Kodály Emlékkönyv. Zene-tudományi Tanulmányok I.* Szerk. SZABOLCSI Bence – BARTHA Dénes, Bp., Akadémiai, 1953, 28.

²⁹² PAKSA: i. m. (1986), 193.

²⁹³ A nyári napforduló, június 24. a keresztény naptárban a Messiás előhírnökének, Keresztelő Szent Jánosnak az ünnepe, aki meghozza a világosságot. A nyári napforduló éjjelén gyújtott örömtűzek így kaptak keresztény értelmezést. A magyar nyelvterületen a szláv hangzású Szent Iván néven emlegetik az ünnepet, a szokás rövidebb, töredékesebb változatát a kutatók szlovák és morva nyelvterületen is megtalálták. A szentiváni tűz mellett hosszú dallamfűzért énekeltek, mitikus vallási, párosító és kiházasító dalokat. A szertartásos tűzugrásnak egészségvarázsló szerepe (a tűz felett füstölt különféle növények révén) és szerelemvarázsló célja is volt. TÁTRAY-KARÁCSONY: i. m. (1997), 127–128.

– amint azt már korábban a 2. fejezetben is említettük – az 1909-ben megjelent *Zoborvidéki népszokások* című cikkében foglalkozik a zeneszerző, illetve a négy évvel később megjelent *Pótlék a zoborvidéki népszokásokhoz* című cikkében, ahol szlovák szentiváni énekeket is közöl. A kórusműről ismét Tóth Aladárt idézzük: „Egyetlen szigorúan körvonalazott – de szólamszövésében, különösen harmonizálásban finoman differenciált zenei miniatűrkép...”²⁹⁴ A dal a keresztény egyház három fő ünnepét: a karácsony, a húsvét és a pünkösöd ünnepét kapcsolja össze a felsorolt ünnepek idejére jellemző három profán természeti képpel: a téli havazással, a tavaszi olvadással és a virágnylással. Paksa is kiemeli a népdalt mint a népköltészet egy jellegzetes példáját, ahol zavartalan együttélésben van jelen a szakrális és a profán tartalom.²⁹⁵ A kórusmű első nyolc ütemének hangkészlete a mezzo szólam hosszan tartott f hangja miatt *moll-szextes mixolid* sort ad ki, ami a Kodály által gyakran használt ún. második hétfokúság, *Heptatonia secunda* (Bárdos szakkifejezése) egyik változata.²⁹⁶

3.2.6. Tréfás csúfolók

A Kodály-gyermekkarok közt akad néhány tréfás hangulatú, egészséges, jókedvű humorral átitatott kompozíció. Ilyen a két cigánycsúfoló, a *Túrót eszik a cigány* és a *Cigánysirató*. A magyar népzeneitől nem idegen a csúfoló, a zoborvidéki falvakban még napjainkban is hallani ízes falucsúfolókat az idősebbek előadásában egy-egy kulturális rendezvényen, különböző találkozókon. De népdalaink közt gyakoriak a nemzetiség-, foglalkozáscsúfolók, legény- és lánycsúfolók stb. is. A fent említett két kórusmű összesen három, Erdélyből, illetve Bukovinából származó cigánycsúfoló dallamot dolgoz fel.²⁹⁷ A *Túrót eszik a cigány, duba* kezdetű népdal a cigányok hangos, handabandázó, veszekedő jellemét csúfolja tréfásan, zenei eszközökkel felnagyítva a veszekedést. Egy-egy ilyen zenei megjelenítés például az üres kvintekben kopogó osztinátó az alsó szólamokban vagy a *duba, leba* egymás szavába vágó nyolcadpárjai a két felső szólam közt (26., 29. ütem), majd később a mély alt és három felső szólam közt (35–37. ütem) vagy a *túró* szöveg hosszú hangjainak kvintimitációja a felső szólamokban. Tóth Aladár szerint Kodály tréfás kórusaira jellemző, hogy a pajzán, néha vaskos humor hangjai közé finom lírai szálakat sző.²⁹⁸ Ennek lehetünk tanúi a *Csipkefa bimbója* kezdetű népdal lágyan hullámzó harmóniai hallatán a *Túrót eszik a cigány* trió részében.

²⁹⁴ TÓTH: i. m. (1953), 29.

²⁹⁵ PAKSA: i. m. (1986), 195.

²⁹⁶ A *Heptatonia secunda* (második hétfokúság) a diatonikus hétfokúság hangközrendjétől (3 egész + ½ + 2 egész + ½) eltérő, 4 egész + ½ + 1 egész + ½ szekundrendet követő hangsor, és annak módusza. A fent említett példában (*Jelenti magát Jézus*) az első strófa hangsora: *a-h-cisz/d-e/f-g-a*, ami tulajdonképpen a felfelé haladó dallamos moll hangsor 5. módusza, illetve az akusztikus sor 2. módusza. Bartók is előszeretettel használta. Bárdos a *Heptatonia secunda* című tanulmányában számtalan példán keresztül mutatja be e sajátos hangrendszer gyakoriságát Kodály zeneszerzői eszköztárában. BÁRDOS Lajos: *Heptatonia secunda. Egy sajátos hangrendszer és módusai* Kodály Zoltán műveiben = Uő: *Harminc írás a zene elméletének és gyakorlatának különböző kérdéseiről* 1929–1969. Bp., Zeneműkiadó, 1969, 348–365.

²⁹⁷ SZALAY: i. m. (1986), 142.

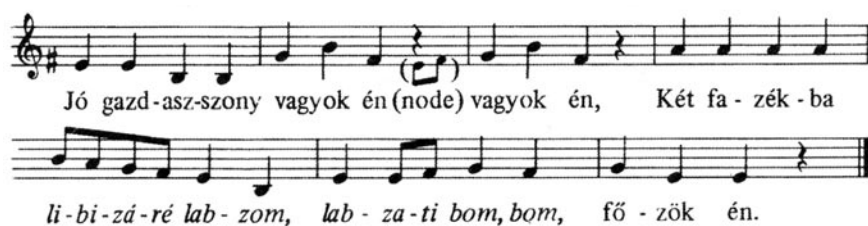
²⁹⁸ TÓTH: i. m. (1953), 33.

A további két cigánycsúfoló a *Cigánysiratóban* összekapcsolt két dallam, a *Meghót, meghót a cigányok vajdája, vajdája* és az *Elmentek a cigányok, hogy szalonnát lopjanak* kezdetű népdalok. Ezek is kedves, tréfás jellemcsúfolók, melyekben a lopás kerül pellengérré. A tréfálkozáshoz a refrénben visszatérő halandzsaszöveg is hozzátartozik (*gáre gyopár bingyászkule gajdule, gajdule, hoppingále szavalingi szuszkiri, szuszkiri*), mely itt a cigány nyelvhez igyekszik hasonlatos lenni úgy, mint korábban a *Gergelyjárásban* mondott halandzsaszöveg, mely ott a deákos műveltséget, a latin nyelvet utánozta (*Omne dignum leverendum laude. / Tótusz kápusz de mizerum fórum Domine*). A hangszer-imitáció sem maradhat ki a cigányok körüli nyüzsgésből. Ilyen a „*hej tira-lej*” cifra motívumai az alt szólamban (38–45. ütem) vagy az utolsó refrén alatt hangzó szinkópalánc dudakvint-osztinató ugyancsak a mély altok megjelenítésében (75–84. ütem).

A gyermekkarok közt igen népszerű az ugyancsak ebbe a témakörbe illő kompozíció, *A süket sógor*. Szövege Kiss Áron gyűjteményéből való, hídjáték Baranya megyéből.²⁹⁹ Csak a szöveg népi, a dallam Kodály-szerzemény. A tréfa tárgya a nagyothalló ember, aki mindig másra válaszol, mint amit a gyerekek kérdeznek tőle. A kérdés-felelet a magas és mély szólamok közt oszlik meg (a magas a kérdező, a mély a süket sógor), míg végül a furcsa válaszok hallatán önfeledt kacagásba torkollik a zene. A kacagást a középszólam jeleníti meg, alatta és fölötte pedig a kérdező is, az öreg is csak a magáét „szajkózza”, tudomást sem véve a másik motívikus zenei anyagáról. A darab végén egy hosszú kitarított H-dúr akkordot követően a G-dúr hangsor VII. fokáról indított lendületes unisono-ereszkedéssel köszön el a három szólam.

3.2.7. A „libizai dallamcsalád”

Tulajdonképpen még az előző csoportba is sorolhatnánk ezt a néhány kórusmű által képviselt dallamcsaládot, hiszen a *libizai* vagy *libizaré dalok* általában tréfás szövegek. Nevüket egy gyakran megjelenő *libizaré labzom* kezdetű szövegrefréntípusról kapták, amely a periodizáló dallam második népdalsorába belső bővüléssel épül be. A szövegrefrének sokféle alakban jelennek meg az egyes népdalokban, közös bennük

10. sz. kottakép: Jó gazd'asszony – népdal³⁰⁰

²⁹⁹ BERCZKY-DOMOKOS-OLSVAI-PAKSA-SZALAY: i. m. (2019), 111. sz., 114–115.

³⁰⁰ DOBSZAY László: *A magyar dal könyve*. Bp., Zeneműkiadó, 1984, 151. sz., 135.

a jelentés nélküli szótaghalmozás. A libizáredalok egyik tipikus példája a *Jó gazd'asszony vagyok én* kezdetű népdal, melyet Kodály kétszólamú gyermekkarra dolgozott fel a népdal kezdetével azonos *Jó gazd'asszony* című kórusműben (a *Hét könnyű gyermekkar* 6. darabja).

A népdal közismert változatában az említett belső refrén szövege: *libizaré labzom, / labzati bom, bom*. Dobszay adatai szerint a „libizaré” strófaképletnek, olykor egy-egy dallamnak is van morva vagy szlovák párhuzama. Példaként éppen a *Jó gazd'asszony* morva párhuzamát említi, mely *lybizija lauza* szövegrefrénnel ismert.³⁰¹ A kórusműben Kodály egy 1910-ben Gyergyószentmiklóson gyűjtött dallamot használt fel,³⁰² aminek a refrénje picit módosítva, *libidári dombon, lombári hegyen* szöveggel jelenik meg a kompozícióban.

A *Hét könnyű gyermekkar* még további két darabja sorolható ide, a 2., *Falu végén* és a 4., *Versengés* című. A *Falu végén* kezdetű népdalt a ma már nem létező közösségben, Mohiban³⁰³ gyűjtötte Kodály. A „libizaré” refrénszöveg ebben a népdalban: *lipitom, lipi-lipi-lipitom*. A rövid kis kétszólamú tételt kvintkánnonban dolgozta fel a szerző, ahol az alt egy ütemmel később követi a szopránt. A pontos kvintkánnon csak a végén módosul kissé a zárlatra való megérkezés miatt. A *Versengés* „libizaré” refrénszövege: *cimrektek doktor, tererektek doktor*. Dallama Szalay adatai szerint Szatmár megyéből, Komlódtótfaluból való, szövegét azonban Kodály megváltoztatta egy másik, Vikár Béla gyűjtéséből származó szöveg alapján.³⁰⁴ A címnek megfelelően jelöli ki a zeneszerző a kétszólamú feldolgozás egyes szólamait, a versengés ugyanis a fiúk és a lányok közt zajlik. A felső szólam a lányoké, az alsó a fiúké.

A *Harasztosi legénynek* „libizaré” refrénszövege: *libidom ziptom, zatititi zatibom*. Itt azonban az alcím írott forrásra utal (Almási S. gyűjteményéből, 1834). A kompozíció két táncos karakterű dallamot kapcsol össze, a második egy legénycsúfoló, amely ugyancsak bővelkedik a *libizáreszerű* értelmetlen halandzsaszövegekben.

A *Nyulacska*, bár nem tartozik szorosan a „libizai” dalokhoz, mégis itt teszünk róla említést, a szövegben ugyancsak belső refrénként ismétlődő *ingyom, bingyom tálíber, tutálíber máliber* értelmetlen szóhalmozás miatt. Szalay szerint a dallam „határeset az ütempáros és a szaffikus-strofikus szerkezet között”.³⁰⁵ A dalt Gömörben, Kisvisnyón (Višňové) gyűjtötte Kodály 1913-ban. A forrás *Régi játék* címmel közli a dalt, azonban az utolsó strófák szövege szerint korántsem a gyermekeknek való ez a játék. Ezek a strófák nem is kerültek be a kétszólamú feldolgozásba.³⁰⁶ Bárdos (1972) szerint a szabad, egyszerű ellenpont sok példája közül a *Nyulacska* a kontrapunktikus ötletek gazdagságával tűnik ki.³⁰⁷

301 Uo.

302 BERECKZY-DOMOKOS-OLSAI-PAKSA-SZALAY: i. m. (2019), 314. sz., 277.

303 A Lévától 14 kilométerre északnyugatra lévő községet a nyolcvanas évek elején, az atomerőmű építésekor lerombolták.

304 SZALAY: i. m. (1986), 154.

305 Uo., 155

306 Uo.

307 BÁRDOS: i. m. (1974), 156.

3.2.8. További népdalok a gyermekkari kompozíciókban

Az alábbi hat népdalfeldolgozás a fenti csoportok egyikéhez sem kötődik szorosan, viszont nem is az a cél, hogy minden kompozíciónak találjunk megfelelő „skatulyát”. A *juhász* és A *csikó* (Csütörtökön virradóra kezdetű népdal) dallamában közös, hogy mindkettő a magyar népzeneből idegen dallam, más népi vagy műzenei eredetre vall. Erre enged következtetni a mindkét dallamban jelen lévő dúrhármashangzat-felbontás. A *juhász* kétszólamú gyermekkari mű szólamszerkesztésével kapcsolatban említi Eöszse László a Kodály Zoltán *gyermekkarai* című cikkében: „A *cantus firmushoz* – az ismert népdalhoz – komponált ellenszólam a felezőmozgás legtökéletesebb példája.”³⁰⁸ A *csikó* című háromszólamú kórusműben a második versszak szövegének (Felültem én a hátára! Beugrattam Fehérvárra...) kezdő motívumain pontozott kis-éles ritmusok imitációja jeleníti meg a megzabolázatlan, ficáncoló csikó ugrándozását.

A *Három gömöri népdal* kétszólamú feldolgozásának első (A *panyiti halastóba*) és harmadik (Vígán, vígán, víg angyalom) dala a Rimaszombattól mintegy 15 kilométerre északkeletre fekvő Alsóbalog községből származik, Kodály 1912-es gyűjtéséből. A fergeteges tempójú harmadik népdalt ellenpontozó kíséretben a kettős ellenpont is megjelenik (98., 106. ütem). A fríg hangnemű második dalt (Nána, nána, Tiszanána) pedig Licén (Licince) gyűjtötte Kodály 1913-ban, ahol a helybeliek körjátékként ismerték.³⁰⁹

A *Hét könnyű gyermekkar* 7. darabja, a *Zöld erdőben* forrása is felvidéki, a Nyitrához közeli Menyhén (Mechenice) gyűjtötte Kodály 1909-ben. A kórusműben néhány, ugyancsak felvidéki településekről (Garamszentgyörgy, Kissáró, Pográny) származó szövegváltozattal kiegészítette vagy módosította a menyhei variánst.³¹⁰ Dobszay adatai szerint az úri körök egyik legkedveltebb lírai dala (ún. virágének) volt egy-két századon át, s az egyszerű nép valószínűleg tőlük vette át.³¹¹ A kórusműben a zeneszerző a háromszólamú imitáció gazdag eszköztárát vonultatja fel, mind az imitációk milyenségét (terc-, kvart-, kvint-, szeptimimitáció stb.), mind pedig sűrűségét tekintve (ütemenként, félütemenként).

A *Táncnóta* népzenei anyagát Kodály több forrásból válogatta, azonban ezek között is akad felvidéki vonatkozású. A *Még azt mondják nem illik* kanásztáncritmusú dallam – melyet Kodály szöveg nélküli dudadallamként jegyzett le – egyik változata Nagymegyerről származik, Bartók Béla gyűjtéséből. A *Táncnóta* második felének fő motívumaként felhangzó *Még azt mondja a retek* dallamát (más szöveggel ugyan) Kodály Kisölveden (Malé Ludince) gyűjtötte 1912-ben.³¹² Tóth Aladár Kodály egyik legbriliánsabb gyermekkaraként emlegeti a *Táncnótát*, kiemeli a humor és a kánonikus formák ötvözetének meglevenítő erejét. „A virtuóz kontrapunktikus kombinációk

³⁰⁸ EÖSZE László: *Kodály Zoltán gyermekkarai. = Zenetudományi tanulmányok VI.* Szerk. BARTHA Dénes – SZABOLCSI Bence, Bp., Akadémiai, 1957, 119.

³⁰⁹ BEREZKY-DOMOKOS-OLSVAI-PAKSA-SZALAY: *i. m.* (2019), 337–341. sz., 389–292.

³¹⁰ Uo. 235. sz., 212. Kodály a kompozíció végén a gyűjtés helyét és évét valószínűleg tévesen adja meg. (Ghymes, 1906) L. uo., 95. sz. jegyzet.

³¹¹ DOBSZAY: *i. m.* (1984), 328. sz., 284.

³¹² SZALAY: *i. m.* (1986), 144–146.

itt egyetlen kis népi táncdallam egyszerű témájából egy egész zsúfolt táncterem gazdag, mozgalmas, változatos életképét varázsolják elő.”³¹³ Tegyük hozzá, hogy mindezt a polifon szerkesztésmód szinte minden lehetséges megoldását felvonultató eszköz-tárával.

Az *Esti dal* kórusmű partitúrájában a cím alatt a „népdal” megjelölés olvasható. Azonban Szalay Olga közlése szerint az *Erdő mellett estvéledtem* dallama valójában műdal. A dallam lefele ereszkedő kétszeres hármashangzat-felbontással induló kezdő motívuma erre enged következtetni. A dalt Pásztón (Heves megye) jegyezte fel Kodály két versszakkal, a harmadik versszakot Kálmány *Koszorúk* című gyűjteményéből vette, ahol a szöveg elején a „Lefekvés előtt éneklék” megjegyzés olvasható. Feltehetőleg ez inspirálhatta a kórusmű címét.³¹⁴ A kórusmű szoprán dallamát kísérő szöveg nélküli, lágy lírai harmóniák (1. és 3. versszak), a középrész drámai feszültséget hordozó imitációi méltán avatták a kórusénekesek egyik legkedveltebb Kodály-darabjává a művet szerte a világon.

3.3. A Meghalok, meghalok két változata

A Kodály kórusművészetéről szóló fejezetet általános ismertetővel, valamint a korai kórusművekkel kezdtük, kiemelve a gyermekjátékdalok, szokásdallamok, népdalok feldolgozásait és a felvidéki vonatkozásokat. A fejezet végére idekiváncozik még a Nyitrához közeli Kolon (Kolíňany) községből származó *Meghalok, meghalok* kompozíció kétféle női kari változata. Bár a női kari, férfikari és vegyes kari kórusművekben képviselt népdalfeldolgozásokat külön már nem tárgyaljuk, az imént említett mű mégis kivétel. A kórusművek közt egyedülálló az ugyanazon dallamnak csaknem ötven évvel későbbi ismételt feldolgozása. Talán e két mű összevetése kapcsán is tetten érhető a zeneszerzői pálya hatalmas íve: az alapos képzettséggel, ám még kevés művel rendelkező ifjú zeneköltőtől a hosszú évtizedek tudását és tapasztalatát összegző érett mesterig. A kétféle feldolgozás: a *Két zaborvidéki népdal* első tétele³¹⁵ (1908) és a *Meghalok, meghalok*³¹⁶ (1957) a női kari életmű mintegy két tartópillére. Az előző előtt csak a nagyszombati diákevek idejéből származó *Ave Maria*, az utóbbi mögött csak az angol szövegű *Fancy* és a *Hegyi éjszakák* utolsó darabja áll. De ha csak a népdalfeldolgozásokat vesszük figyelembe, akkor a két *Meghalok, meghalok* valamennyi kórustípust beleértve az életmű első és utolsó egyenmű alkotása.³¹⁷ Szalay Olga adatai szerint a dal Kodály 1906-os gyűjtéséből való, s a szőlőkötelezőkor énekelt ún. „hojeda” középső része. Az adatközlő Kodály egyik kedves énekes, az akkor 70–75 éves Szalai Zuza³¹⁸ volt. A kórusműben a dallam nyitragesztei változatát is felhasznál-

³¹³ TÓTH: *i. m.* (1953), 32.

³¹⁴ SZALAY: *i. m.* (1986), 148.

³¹⁵ L. 23. melléklet.

³¹⁶ L. 24. melléklet.

³¹⁷ Az *A Christmas Carol* 1961-ből származó vegyes kar esetében az eredeti gyermekkari változatot, az 1929-ben készült *Újéztendőt köszöntő* címűt vesszük alapul.

³¹⁸ Szalai Zuza életének megkapó történetét a V. H. (*Voyage en Hongrie*) kéziratos gyűjtőfüzetében is leírja Kodály.

nálta a zeneszerző. A dal ugyan nem tartozott szorosan a hojedához, Kodály más szöveggel is hallotta, Sušil morva dalgyűjteményében³¹⁹ három dallamhoz is odaírta a magyar variánst.³²⁰ A két kórusmű összevetésekor több eltérés tűnik szembe. A korai változat metronomszámmal jelölt tempójelzést (andante poco rubato ♩ = 152–168), és előadásra vonatkozó utasítást (halkan, lázasan) is ad. A későbbi változat se ezt, se azt. A dinamika jelöli ugyan a halk előadásmódot, de a „lázás” belső tűznek nincs nyoma. A különböző ütemmutató is első pillanatra szembeötlő. A korai változat 6/8-os, 9/8-os, a késői 4/4-es, a dallam megjelenésének kezdő taktusai után 3/4-es ütemmutatót ír. Ha a dallamot jobban szemügyre vesszük, a késői az 1908-as augmentált változatának tekinthető. A korábbi változatban a szöveget, azaz magát a népdalt 3 szoprán és 3 alt szólista váltakozó vagy egymást kiegészítő éneke hordozza, a kar 4 szólamú szöveg nélküli kísérettel „támasztja alá” a szólistákat, időnként teret adva a szólista egyedüli vagy két-két szóló páros énekének. A dallamot is az első szoprán szólója indítja a korai változatban, míg a későbbi az ugyancsak szövegtelen kar kezdi a művet, szinte a semmiből indítva egy-egy hangfoszlányt (d’), ami szekundlépéssel bővül mindkét irányban. Az első négyszólamú hangzat a *Hegyi éjszakák* első tételéből (1923) ismert líd hangzású, ugyancsak szövegtelen skálaszerletet hozza, csak míg ott lentről fölfelé, itt középről kifelé (le és fel) építkezik a szekunddiszsonancia. A továbbiakban egyre szélesebbre nyílnak a skálamenetek, a négyszólamú, egész hangú skálarészletek misztikus, sejtelmes hangzást eredményeznek. A korábbi változatban inkább a terc, szext hangköz és a terceből építkező hármas-, négyeshangzatok domináltak, ezzel szemben itt a skálák (azon belül az egész hangú) és a fúrthangzások a jellemzők. A korai változatban maga a szóló népdal indította a művet az első szoprán tolmácsolásában, majd a két másik szoprán szólista tercmenetben megerősített imitációja ismételte a két első népdalsort. A későbbi változatban már a négyszólamú kar által létrehozott, sejtelmesen vibráló hangulatban indít a szoprán szóló e- a# tritónusz hangterjedelemben a dallam változatával a 19. ütemben. Maga a népdal egy ütemmel később szólal meg az alt szólókban, a szoprán belépéshez képest szeptimimitációval. A két szöveget hordozó szólópár alatt a szövegtelen kar szekunddiszsonanciákat tartó akkordja orgonaponttá válik 10 ütemen keresztül. Az orgonapont Kodály műhelyének korábban is gyakori eszköztára volt prím-, oktáv-, kvint-, hosszú, tartott hangként és ritmikusan lüktető változatban. Azonban ilyen szekunddiszsonanciákból építkező akkordot orgonapontként nemigen használ a szerző a korábbi kórusművekben. A további elemzést most mellőzve, az eddigiekből is levonható a következtetés, hogy a népdalok, melyek végigkísérték Kodály életét, az évek, a tudás és a tapasztalat gyarapodásával mindig kicsit más köntösbe öltöztek a kompozíciókban. A „gyöngyszemek” foglalatla vált mivesebbé a zeneszerzői „ötvösműhelyben”.³²¹ A pálya elején megtalálható sokféle különálló hatás és eszköz (klasszikus harmonizálás, Debussy-féle pentatonhalmazok, reneszánsz harmóniavilág, barokk imitációs

³¹⁹ SUŠIL, František: *Moravské národní písně s nápěvy do textu vradenými*. Brno, 1859.

³²⁰ SZALAY: i. m. (1986), 148–149.

³²¹ A népdalokról korábban már idézett nyilatkozata szerint: „Gyöngyszemek, csak a foglalatuk enyém.” KODÁLY: i. m. (1926), 483.

szerkesztés), melyek változatossá tették a kezdeti korszak darabjait, az érett mester gyakorlott keze munkája nyomán egyetlen egységes Kodály-stílussá olvadtak össze. A kiinduló dallam vagy szöveg bizonyára befolyásolja a felhasznált technikát, de ő mindannyiszor csalhatatlan biztonsággal választja ki az adott alpanyaghoz leginkább illő eszközöket, harmóniakat, zeneszerzői mesterfogásokat. A *magyar karének útja* című cikkében írja a következőket: „A magyar dallam, különösen a régi fajtájú, természeténél fogva egyszólamú, nem úgy mint a német, amely alá kíváncsozhatnak, szinte maguktól rakódnak a kísérő akkordok, s amely szinte a kísérő akkordok függvénye. Ezért a magyar dallam többszólamúvá tétele mindig új és külön ötlet kérdése, amit nem lehet gyári egyformasággal megoldani.”³²² Paksa Katalin szerint Kodálynál a népi dal-
lamokhoz és szövegekhez való tiszteletteljes ragaszkodás és hűség, valamint a teljes alkotói szabadság a legnagyobb összhangban van egymással.³²³ Eősze László a Kodály Zoltán *gyermekkarai* című cikkében írja a következőket: „Kodály nem »átdolgozza« a népdalt vagy gyermekdalt, hanem saját alkotó képességét a nép teremő erejével egyesítve, azt adja hozzá, ami még jobban kibontakoztatja a benne rejlő szépségeket: a harmóniát, a művészi formát. Így egyesíti a mély, őszönös népi és gyermeki elemet a legmagasabb művészi törekvésekkel, a népszokások naivitását a »poeta doctus« komolyságával.”³²⁴

3.4. Kodály-kórusművek szlovák és cseh fordításai

A kutatómunka, a magyar és a szlovák kórusgyűjtemények tanulmányozása során néhány Kodály-kórusmű szlovák, illetve cseh nyelvű változata is előkerült. A legtöbb (szám szerint hat) darabot a gyermekkarok közül jelentettek meg szlovák/cseh szöveggel, a többi kórusfajtára írottak közül (a férfikarok kivételével) egy-egy fordítást ismerünk. A pedagógiai művek közül a *Bicinia Hungarica*, illetve a *Tricinia* egy-egy darabjára bukkantunk szlovák szöveggel. A szlovák/cseh szövegek irodalmi, művészi értékét nem tisztünk elbírálni, azt azonban megállapíthatjuk, hogy akad köztük jól és kevésbé jól sikerült fordítás. Némelyek a magyar szöveghez igazodó pontos fordításra törekszenek, mások inkább a mű hangulatát igyekeznek visszaadni egy ráköltött, de hasonló jellegű szövegváltozattal. Az alább ismertetett művek nagy része különböző kórusgyűjteményekben jelent meg még a hatvanas években vagy a kilencvenes évek elején, de két Kodály-művet tartalmazó különkiadványra is akad példa. A továbbiakban a művek felsorolásán túl egy-egy utalással rámutatunk néhány szövegjellegzetességre, közöljük a fordító nevét, valamint a gyűjtemények adatait a lábjegyzetben. A hat gyermekkar a következő:

³²² KODÁLY Zoltán: *A magyar karének útja* (1935) = Uő: *Visszatekintés 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 55.

³²³ PAKSA: *i. m.* (1986)

³²⁴ EŐSZE: *i. m.* (1957), 125.

1. *Túrót eszik a cigány* – *Cigán dostal syrouník*³²⁵ – szöveg: Ervin Blažek
2. *A süket sógor* – *Hluchý kmotor*³²⁶ – szöveg: Anton Krištof
3. *Isten kovácsa* – *Boží kováč* – *Boží kováč*³²⁷ (cseh) – szlovák szövegfordítás: Jela Krčmeryová, cseh szövegfordítás: Jan Vrstislavský
4. *Csalfa sugár* – *Falošný lúč* – *Zrádná zář*³²⁸ (cseh) – szlovák szövegfordítás: Jela Krčmeryová, cseh szövegfordítás: Jan Vrstislavský
5. *Zöld erdőben* – *Nad horami*³²⁹ – szövegfordítás: E. Varínska
6. *Egyetem, begyetem* – *Birica, barica*³³⁰ – szövegfordítás: František Ptáček

Szalay Olga (1986) hívja fel a figyelmet a *Népdalok és gyermekjátékok* című tanulmányában a csüfölkben gyakran emlegetett „túróra”. A Kodály által felhasznált dalokban három helyen is előfordul. A *Három gömöri népdal* második dalában: „Köbül raktam túróvárat”, a *Cigánysíratóban*: „Most találtam egy kővárra túróbul, túróbul” és a *Túrót eszik a cigányban*,³³¹ ahol a népdal kezdősora egyúttal a kórusmű címe is. A szlovák fordítás (*Cigán dostal syrouník*) nem őrzi meg a „túrót”, itt nyilván a szótagszám és a ritmus megtartása volt az elsődleges szempont. A „syrouník” sajttal töltött kalács. A cigány egy ilyen kalácsot követi a magyar eredetit, még a veszekedős hangutánzókra (*duba! – leba!*) is talált hangulatában odaillő változatot (*hoja! – beda!*).

Az *Isten kovácsa* (*Boží kováč*) és a *Csalfa sugár* (*Falošný lúč*) a Supraphon hivatalos kottakiadványában jelent meg szlovák és cseh³³² szöveggel. A partitúra az eredeti magyar szöveget nem tartalmazza. Az *Isten kovácsa* játékos szövegéből bizonyos hangutánzókat változatlanul átvett a szlovák szöveg (mint például a *rip-rop*), másokat hasonlóval helyettesített (a *pöm, pöm* helyett *bum, bum*). Az eredeti változathoz hasonlóan a szlovák is bővelkedik az értelmetlen halandzsaszövegekben (*lány, fáry, kalamajka, kacabajka, hipi hop* stb). A partitúra 20 példányban megtalálható a Nagyszombati Múzeum Schneider-Trnavský-hagyatékaként őrzött Kodály-anyagban.³³³

Rendkívül találó és hangulatos (már a címében is) az *Egyetem, begyetem* (*Birica, Barica*) szlovák fordítása. František Ptáček szlovák szövege tulajdonképpen nem a magyar szöveg fordítása, inkább egy átköltés, de rendkívül jó érzékkel kiválasztott, a mű hangulatát érzékeltető, játékos, kedves költemény. Érdemes teljes egészében közölnünk, melléje téve a magyar eredetit. A kórusgyűjteményben is így jelent

³²⁵ *Zborový spev pre stredné pedagogické školy*. Szerk. ŠAFÁR, Martin, Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991, 130–132.

³²⁶ *Začínáme spievať. Detské a dievčenské zbory zo svetovej literatúry a súčasnej tvorby*. Szerk. NOVÁK, Ján, Bratislava, Osvetový ústav, 1968, 45–47.

³²⁷ *Edícia sborového spevu. Detské sbory 5*. Szerk. KRIŠTOF, Anton, Praha-Bratislava, Supraphon, 1968.

³²⁸ Uo.

³²⁹ NOVÁK: i. m. (1968), 43–44.

³³⁰ *Rozdávajte ľuďom radosť. Repertórový zborník pre spevácke zbory*. Szerk. KAZÁN, Jozef, Nové Zámky, Okresné osvetové stredisko, 1988, 21–24.

³³¹ SZALAY: i. m. (1986), 142.

³³² A Kodály-kórusművek cseh nyelvű fordításaira (ezek felkutatására és összegzésére) nem tér ki a tanulmány, itt e kettőt csak azért említjük, mert ugyanaz a kotta a szlovák és a cseh fordítást egyaránt tartalmazza.

³³³ Nyilvántartási szám: M05755.

meg, kétnyelvű szöveggel a kottakép alatt, s ez a megoldás kiváltképp előnyös, gyakorlati célokat szolgál a szlovák-magyar vegyes lakosságú területeken működő körösök számára. (A kötet az Érsekújvári Népművelési Központ kiadványa.)

Egyetem, begyetem, tengertánc,
Hajdú sógor mit kívánsz?
Nem kívánok egyebet,
Csak egy darab kenyeret.
Szál, szál, szalmaszál,
Kilenc apró pogácsa,
Kocsmárosné sütötte,
Gazsi Pista megette,
Süssél rózsám másszor is,
Megcsókollak százszor is.

Birica, Barica k tancu hrá,
pestrou nitkou dúhu tká.
Hopká, cupká po svete
chytá slnko do siete.
Crím crám už ťa mám,
do vrecúška ťa ja dám,
do vrecúška hebkého,
z lúčnej rosy vitého.
Usteliem ti kvietkami,
poťesím ťa piesňami.

A magyar olvasók kedvéért a szlovák szöveg (vissza)fordítását is közöljük Koncsol László³³⁴ szlovákiai magyar költő, műfordító tolmácsolásában: *Birike-Barika muzsikál, / szivárványt sző, azt csinál. / Szökken, pattan és legott / lehalássza a napot. / Hipp-hopp enyém vagy, / bújj a zsákba, elég nagy. / Jó a zsákom, pehelyke, / réti harmat a selyme. / Ágyat vetek virággal, / fölvidítalak nótámmal.*

A női karok közül a *Négy olasz madrigál* első és negyedik tétele jelent meg szlovák szöveggel: I. *Chi vuol veder – Ten, kto che zriet*,³³⁵ IV. *Four de la bella caiba – Slávik sa stratil z hniezda*³³⁶ címmel, mindkettő Jarko Elen fordításában, két különböző gyűjteményben. A *Négy olasz madrigál* tételei eredeti olasz szövegre, XIV–XV. századi olasz költők verseire komponált szerzemények.³³⁷ A *Gyermek- és nőikarok* kötetben csak az eredeti olasz szöveggel szerepelnek ezek a darabok.

A vegyes kari művek közül a *Cohors generosa* szlovák szöveggel a Pozsonyi Népművelési Intézet által kiadott *Spev, hudba, tanec* módszertani folyóirat³³⁸ egyik kot-

³³⁴ Koncsol László (Deregyő, 1936 – Komárom, 2023) költő, műfordító, irodalomkritikus, szerkesztő. 1954-től jelennek meg írásai, de kibontakozása az 1960-as és 1970-es évekre esik. A 80-as évek politikai légköre, az irodalmi és társadalmi életünkben uralkodó viszonyok pályamódosításra kényszerítették. Csaknem teljesen kivonult az irodalmi életből, egy csallóközi falu, Diósförgepatony hely- és kultúrtörténésze lett. Szerkesztője a Kalligram Könyvkiadó *Csallóközi Kiskönyvtár* című sorozatának (1993–2019). Számtalan műve közül csak néhányat emelünk ki: *Kísérletek és elemzések*. Pozsony, Madách, 1978, *Ivek és pályák*. Uo., 1981, *Csontok. Verseik*. Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2000, *Csiribik. Gyermekversek*. Pozsony, AB-ART, 2000, *A Csallóköz városai és falvai*. I–II–III. kötet. Bp., Kalligram, 2002, 2003, 2005, *Műfordítások szlovákból és csehből (16 könyv)*, Madách-Posonium. <https://csemaodok.sk/jeles-felvideki-szemelyisegek/koncsol-laszlo-2/> (utolsó letöltés: 2024. 07. 08.), <http://www.szmit.sk/modules.php?name=SzMIT&file=index&szmit=details&id=54> (utolsó letöltés: 2024. 07. 08.)

³³⁵ ŠAFÁR: i. m. (1991), 130–132.

³³⁶ *Zborové skladby pre deti a mládež*. Szerk. VICZAY, Pavol, Bratislava, Osvetový ústav, 1965, 44–47.

³³⁷ Kodály nászajándékként komponálta az egyik tételt (*Chi d'amor sente*) 1931-ben Toscanini, a nagy karmester lányának Budapesten tartott esküvőjére. Még ugyanabban az évben saját házassági évfordulójukra a zeneszerző két másik darabot írt a már meglévőhöz, majd nem sokkal később egy negyedikkel is kiegészítette az előzőket. A *Négy olasz madrigál* bemutatója 1932. december 19-én volt a Karvaly Viktor vezényelte Székesfővárosi Énekkar előadásában a zeneszerző 50. születésnapja tiszteletére. BÓNIS: i. m. (2011), 258–259.

³³⁸ Az Anton Krištof által szerkesztett folyóirat 1989-ben megszűnt.

tamellékletében jelent meg *Pozdrauná študentská pieseň*³³⁹ (*Diákköszöntő*) címmel. A kórusmű szövegfordítása is a szerkesztő, Anton Krištof munkája.³⁴⁰ A *Cohors generosa* (alcím: *Régi magyar diákköszöntő, 1777*) magyar és latin szöveggel szerepel a vegyes kari kötetben. A latin szöveg az eredeti diákköszöntő, a magyar dr. Vargha Károly Kodály Zoltán köszöntésére írt szövege. A szlovák kiadásban a *Cohors generosát* és az 1777-es évszámot az alcím tünteti fel, a partitúra pedig a szlovák és latin szöveget egyaránt közli. A szlovák fordítás Vargha Károly szövegének átköltése.

A *Bicinia Hungarica* I/5. darabja eredetileg szövegtelen. A Kodály Zoltán: *Válogatott biciniumok* című kiadvány Jankovich Ferenc szövegével közli ugyanezt a darabot.³⁴¹ A kötethez maga Kodály írt előszót, melynek kelte 1967. február 28., tehát a szöveget a zeneszerző jóváhagyta. Jankovich Ferenc magyar szövege zöld erdő rigófűttyéről, vidám dalolásról szól. E. Varínska³⁴² kezébe azonban valószínűleg a bicinium egy korábbi szöveges változata került, ami egy tankönyvben jelent meg a hatvanas évek elején.³⁴³ A szocialista tandalszöveget Devecseri Gábor írta, nyilván a tankönyvszerkesztők kérésére, magasabb fórumok és ideológiák igénye szerint. A magyar Devecseri szöveg: az alt végig csak //: *Kattog, pattog* :// s a végén leáll: *kattogtat*. A szoprán: //: *Zakatul a gép* :// *Légy ügyes, éber gazdája, bánj vele mindig szeretettel*. A második rész ismétlésekor: *Nem marad el majd hálája, egy vele sorsod, ne feledd el!* A szlovák a magyarnak szinte szó szerinti fordítása, a lap alján látható szöveg is erre utal (podľa maďarského textu – a magyar szöveg szerint). A szlovák szöveg: az alt végig csak //: *Klepe, klope*://, s a végén leáll: *klepe, klop*. A szoprán: *Rozbehol sa stroj, rozzučal sa stroj. Je tvojím verným pomocníkom, buď aj ty jeho hospodárom*. A második rész ismétlésekor: *Ošetruj ho a buď bdely, on sa ti za to vždy odmení*. A 6. ütemben a *pomocníkom* szó ritmusszaporítást kívánt, itt az első negyed két nyolcad értékű hangra változott a szlovák szövegű kottában. Ugyanennek az ütemnek a harmadik negyed hangja a Kodály által írt eredetiben a kétvonalas *f* hangot írja főhangként, az egyvonalasat csak apró hangjegy jelzi. A szlovák szövegű kottában a kétvonalas *f* egyáltalán nem szerepel, csak az egyvonalas. A bicinium szlovák címe: *Rozbehol sa stroj*.³⁴⁴

Kodály *Tricinia* kötetének darabjai eredetileg szintén cím és szöveg nélküliek, az egyes darabok csak számmal jelöltek. A darabokhoz utólag Kistétényi Melinda költött szövegeket. A kötet szöveges változata 1963-ban jelent meg. A *Tricinia* 25a – *Pitypang* (Kistétényi Melinda szövegével) című darabját szintén E. Varínska fordította szlovákra a magyar változat szövegű költői megjelenítésével.

³³⁹ A partitúra szintén megtalálható a Nagyszombati Múzeum (Západoslovenské Múzeum Trnava) Kodály-anyagában, a M 05684 nyilvántartási szám alatt.

³⁴⁰ Kazán József szíves szóbeli közlése.

³⁴¹ KODÁLY Zoltán: *Válogatott biciniumok az általános és középiskolák tanulói számára*. Bp., Tankönyvkiadó, 1978, 2. sz., 7.

³⁴² A szlovák fordítások számos esetben nem közlik a fordító nevét. E tanulmányban Kazán József szíves közlése alapján valamennyit feltüntetünk.

³⁴³ DOBRAY István – KOVÁCS Lajos: *Énekeskönyv az általános iskola 4. osztálya számára*. Bp., Tankönyvkiadó, 11/1974, 32. 11. kiadás, így az első kiadás feltehetően a hatvanas évek elején jelent meg.

³⁴⁴ A szlovák szövegű változat is tankönyvben jelent meg, a pontos forrásnak azonban nem sikerült a nyomára bukkanni. Az M 05709 nyilvántartási számmal jelzett kotta a Nagyszombati Múzeum (Západoslovenské Múzeum Trnava) Kodály-anyagában található.

4. Kodály szlovákiai kortársakhoz fűződő kapcsolatai

A szlovák zeneszerző kortársak közt elsőként a nagyszombati diáktársat, Mikuláš Schneider-Trnavskýt kell említenünk. Az érettségit követően még mindketten Budapesten kezdték meg zenei tanulmányaikat, de Schneider-Trnavský a sikertelen érettségi miatt kénytelen volt visszatérni Nagyszombatba, később pedig Bécsben, majd Prágában folytatta tanulmányait. A két jóbarát a továbbiakban levélváltás formájában értekezik egymással. Az első levélben (1901. május 13.) Kodály az órákon átvett zeneelmélet-anyagot ismerteti, sok összhangzattani példával.³⁴⁵ A következőt ugyanebben az évben már a Bécsben tanuló jóbarátnak címezi Kodály, melyben hírt ad a diáktársakról, érdeklődik a bécsi zenei tanulmányok felől.³⁴⁶ A későbbi levélváltások³⁴⁷ ugyan jóval ritkábbak, mégis arról tanúskodnak, hogy figyelemmel kísérték egymás zenei előmenetelét, pályáját, sikereit. Ennek legékeesebb bizonyítéka Kodály 1937. február 21-i keltezésű levele, melyben a következőket írja: „*Művedet meghallgattam, s rendkívüli fejlődést látok benne stílusban, formában és tartalomban egyaránt. Azt hiszem igen sikerült, s elejétől végig érdekes.*”³⁴⁸ Schneider-Trnavský február 27-én kelt levelében Kodály dicsérő szavaira a következőképpen reagált: „*[B]izony elhencegtem ösmerőseim előtt, hogy a muzsikusok magyar Úristene, Kodály Zoltán megdicsérte egyik művetem...*”³⁴⁹ A Legány szerkesztette *Kodály Zoltán levelei* című kötet összesen hét Schneider-Trnavskýnak írt levelet közöl.³⁵⁰ A levélváltások időnként az ifjú évekre nosztalgiaiával emlékező, meleg baráti viszonyt dokumentálnak. A két nagyszombati diák, régi jó barát utolsó levélváltása 1958 elején történt. Kodály január 9. előtt írt levelére Schneider-Trnavský február 11-én válaszolt. Schneider-Trnavský néhány hónappal később, 1958. május 28-án hunyt el.³⁵¹

Alexander Melicher a *Zoltán Kodály a jeho vzťah k Slovensku* című cikkében említi Ján Nepomuk Batka, a rendkívül széles látókörű pozsonyi zenekritikus, koncertszervező, levéltáros Kodállal való kapcsolatát. Batka 1910-ben kérte az akkor még nem igazán elismert zeneszerzőtől az 1908–1909-ben komponált *I. vonósnyegyesét* (Op. 2.) előreláthatóan egy pozsonyi bemutató szándékával. Kodály a válaszlevelében,³⁵² megköszönve a műve iránti érdeklődést, értesíti a zenekritikust, hogy egyelőre csak

345 LEGÁNY Dezső: *Kodály Zoltán levelei*. Bp., Zeneműkiadó, 1982, 1. sz. levél, 11.

346 Uo., 2. sz. levél, 12.

347 Kodály Schneider-Trnavskýnak küldött leveleit MELICHER, Alexander: *O vzťahoch Mikuláša Schneider-Trnavského k Zoltánovi Kodályovi*. = *Západné Slovensko 7. Vlastivedný zborník múzeí Západoslovenského kraja*. Bratislava, Obzor, 1980, 22–28. című írása dolgozza fel. A Schneider-Trnavský-hagyatékban lévő Kodály-anyag (kézirásos levelek, kották, nyomtatott partitúrák) a Szlovák Tudományos Akadémia Zene-tudományi Intézetéből, Pozsonyból 1973. július 19-én került a Nagyszombati Múzeum gondozásába az özvegy, Ida Schneider jóváhagyásával. (A múzeum munkatársa, L. Duchoňová szíves közlése.)

348 LEGÁNY: i. m. (1982), 390. sz., 131–132.

349 Uo., a 390. sz. levél jegyzete, 384–385.

350 Ezek a következők: 1., 2., 387., 390., 406., 724., 864. számmal jelöltek.

351 Uo., a 864. sz. levél jegyzete, 410.

352 Uo., 52. sz., 46.

egy (saját) példányban van meg a mű, nemsokára azonban nyomtatásban is megjelenik Rózsavölgyi kiadásában. A mű pozsonyi bemutatójáról Melicher nem közöl adatot.

Kodály baráti kapcsolatot tartott fenn a nála mindössze három évvel fiatalabb, kiváló pozsonyi zeneszerző, orgonaművész, karnagy Albrecht Sándorral (1885–1958), aki az érettségét követően szintén a Budapesti Zeneakadémián folytatta tanulmányait. Albrecht és Bartók közt is igen jó baráti viszony volt, hiszen gyermekkoruktól ismerték egymást, Bartók a pozsonyi tartózkodásai alkalmával gyakran megfordult az Albrecht-házban. Melicher Kodály műveinek kiváló ismerőjeként és tolmácsolójaként említi Alexander Albrechtet, ugyanakkor egy meghíúsult pozsonyi *Psalmus*-bemutatóról is hírt ad. Melicher F. Klinda szerint közli a történeteket, aki dokumentálja, hogy 1929-ben a *Psalmus* főpróbája előestéjén nemzetiségi megmozdulástól tartva Pozsony város rendőrpáncsnoka arra kérte Albrechtet, hogy vegye le a műsorról a *Psalmus Hungaricust*. Albrecht végül eleget tett a kérésnek, így a *Psalmus* csak a főpróbán hangzott el, és csupán a meghívottak részére.³⁵³ Melicher Kodálynak egy 1958. január 10-i keltezésű, kézírásos levelét is dokumentálja a tanulmányban. A levélben a zeneszerző a régi időkre emlékezik, valamint említést tesz egy Albrecht fia által keresett ifjúkori Kodály-szerzeményről. Melicher az Albrecht Jánosnak (1919–1996, Albrecht Sándor fia) írt levelezőlapot is dokumentálja, mely a zeneszerző saját kezűleg írt rövid válaszát tartalmazza a keresett művel kapcsolatban. Mivel a Legány által szerkesztett, *Kodály Zoltán levelei* című kötet a fent említett két levél egyikét sem tartalmazza, a jegyzetben mindkét levél teljes szövegét közöljük.³⁵⁴

Németh István László (Štefan Németh Šamorínsky, 1896–1975), a somorjai származású zeneszerző, karmester, zongoraművész, orgonaművész a zenei tanulmányait Budapesten (zongorát Bartók Bélánál), majd Bécsben végezte. Tanulmányai befejeztével Pozsonyban tevékenykedett zenetanárként, karnagyként (Toldi Kör férfikara, Bartók Béla Dalegyesület), valamint több mint három évtizeden keresztül a pozsonyi dóm orgonistájaként. Több Kodály-mű pozsonyi bemutatója fűződik a nevéhez.³⁵⁵ Melicher Németh István László és Bartók Béla érdemének tulajdonítja, hogy a pozsonyi közönség felfigyelt Kodály Zoltán zenéjére, elsőként a Toldy Kör férfikara által 1926. november 21-én rendezett Bartók-Kodály-hangversenyen, melyen maga Bartók Béla is közreműködött a Pozsonyi Redout nagytermében.³⁵⁶ A Legány szerkeszt-

³⁵³ MELICHER, Alexander: *Zoltán Kodály a jeho vzťah k Slovensku*. = *Hudobný archív* 4. Szerk. MUNTÁG, Emanuel Martin, Matica slovenská, 1981, 235.

³⁵⁴ Kodály Albrecht Sándornak írt levele: „Kedves Albrecht, Köszöntésem régi időket ébreszt bennem. Koessler bennem bizonyos »Beharrlichkeiten«-et hibáztatott. Neki nagyon soká ragaszkodtam egy hangnemhez, témához stb. Ugy látszik ez alaptulajdonságom, és kiterjesztem az életre is. Magam sem hittem, hogy megérem ezt a kort. Neked legalább fiad van, aki folytatja. Eszembe jut, hogy ő nemrég egy ifjúkori triómat kereste. Nos talán az az, amit most meglepetésemre kiadtak egy »Zenetudományi tanulmányok K.Z. 75. születésnapjára« c. vastag kötetben. Elküldeni nem tudom, de biztos meglesz az ottani könyvtárakban. Aki a 72-t elérte, biztosan kihúzza még tovább, mit is arab köszöntéssel kívánnak neked is, Kodály Zoltán” (kézirat). MELICHER: i. m. (1981), 233. Kodály „Albrecht János úrnak Bratislava Kapitulská 18” címzett sorai: „Kedves Ján Alexandrovics! A keresett trio egytéltes maradványa fiatalkori (1907) műnek, kiadatlan, és nem is tervezem kiadását. Szívesen látlak Bp-en, ha kissé később jöhetnél, mert kb. nov.15ig itt maradok Galya-tetőn. Üdvözlő mind apjostul. Kodály Z” (kézirat). Uo., 235.

³⁵⁵ MELICHER: i. m. (1981)

³⁵⁶ Uo., 236

tette, Kodály Zoltán levelei kötet négy Németh István Lászlónak írt levelet tartalmaz.³⁵⁷ Az egyik levél a Hány előadására vonatkozó tanácsokat közöl, a másik egy pozsonyi látogatás későbbre való halasztását helyezi kilátásba. Két levél is említi a gyermekkarok fontosságát, és a kórusművek szlovákiai terjesztését javasolja. Sorrendben az utolsót, az 1941. augusztus 11-i keltezésűt Kodályné, Emma asszony írja férje nevében,³⁵⁸ melyben többek között Kodály érdeklődését is tolmácsolja Németh István László művei iránt. A Mester iránti mélységes tisztelet, szeretet és nagyrabecsülés csendül ki Németh István László soraiból, melyben a 60 éves zeneszerzőt köszönti: „A mi egyesületünk Bartók Béla nevét viseli, mint gyermek atyja nevét, de édesanyjának mindig Téged tekintett. Anyjának, akit a gyermek atyja mellett nem nélkülözhet, akinek egyforma részben köszönheti nevelését és vezető kezét továbbra sem akarja elengedni. A Te neved a mi műsorunkról és működésünkről sohasem hiányozott, s nem is fog hiányozni. Mi mindjárt kezdettől fogva habozás nélkül arra az útra léptünk, amelyet Te mutattál nekünk, s ha eszközeinkhez képest szerényen is, de töretlen hittel és kitartással hordozzuk azt a zászlót, melyet a Te becsület, nagy magyarságod adott kezünkbe, tiszteletet és elismerést szerezve neki szlovákok közt is. Hiszen Te itt éltél, innen indultál útra, amikor a velünk közös sorsban élő szlovákság népzenei kincseit éppoly szeretettel gyűjtötted és ápoltad, mint a sajátunkét.”³⁵⁹

Melicher részletesen tárgyalja Rajter Lajos (1906–2000), a Szlovák Filharmónia alapító karmesterének Kodályhoz fűződő kapcsolatát. Rajter a Szlovák Filharmónia zenekarának az élén több Kodály-művet mutatott be nemcsak Pozsonyban, hanem külföldön is, mint például: *Psalmus Hungaricus*, *Hány János szvit*, *Galántai táncok*, *Marosszéki táncok*, *Szimfónia*. Ez utóbbi mű esetében nem sokkal a budapesti bemutatót követve a pozsonyi³⁶⁰ is, éppen Rajter Lajosnak köszönhetően. Melicher (1981) idézi Rajter Lajos visszaemlékezését, miszerint ő gyakran találkozott Kodállyal különböző konferenciákon vagy más alkalommal, főleg a *Psalmus*-bemutató kapcsán. A *Szimfónia* pozsonyi bemutatóját megelőzően a művel kapcsolatos konzultáció levélváltás formájában történt, a három levelet Melicher (1981) is dokumentálja, de ugyancsak megtalálhatók a Legány szerkesztette kötetben.³⁶¹ A levelekből az is kiderül, hogy Rajter meghívta a zeneszerzőt a bemutatóra, és bár Kodálynak szándékában állt eleget tenni a meghívásnak, az mégsem valósult meg.

Melicher a szlovák zeneélet még további kiválóságait említi, akik valamilyen formában kapcsolatban álltak Kodállyal. Például a zongoraművész házaspárt, Silvia (1906–1996) és Rudolf Macudzinskit (1907–1986), akiket egy budapesti tanulmányút alkalmával Kodály a saját lakásán fogadott, vagy a Kodály-tanítványt, Michal Vilec

³⁵⁷ LEGÁNY: i. m. (1982), 201., 265., 273., 488. számmal jelöltek.

³⁵⁸ A levél előzménye, hogy Németh István László, hogy Kodály idejét kímélje, Kodálynét keresi meg levélben, (a levél 1941. július 7-i keltezésű), melyben a *Hány* következő évben történő újbóli előadását helyezi kilátásba, és kérdezi Kodályt, hogy átnézné-e néhány kórusművét, főleg a *Pozsonyi-miséjét*. Uo., 488. sz., l. még a levél jegyzetét: 390.

³⁵⁹ NÉMETH István László: *Kodály Zoltán jubileumára. = A Pozsonyi Bartók Béla Dalegyesület*. Szerk. POPÉLY Gyula, Bp., Akadémiai, 1982, 86–87.

³⁶⁰ A budapesti bemutató dátuma: 1962. június 11., a pozsonyi 1962. december. MELICHER: i. m. (1981), 243.

³⁶¹ *Kodály Zoltán levelei*. Szerk. LEGÁNY: i. m. (1982), 1058., 1083., 1084. számmal jelölt levelek.

(1902–1979) zeneszerzőt, aki a legmesszebbmenőkig tisztelte és becsülte mesterét mint művészt és mint embert. Továbbá megemlíti a jeles szlovák zenetudósokat, Jozef Kresánekot (1913–1986), Oskár Elscheket (1931) és Richard Rybarič (1930–1989) zenepedagógust. Mindhárman 1962-ben jártak Budapesten, ahol a Szlovák Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének nevében tárgyaltak a Kodály által vezetett magyar szakcsoporttal. Melicher egy fotót dokumentál, melyen a fent nevezett három zenetudós a Kodály házaspár és Szabolcsi Bence társaságában látható. A fotó kapcsán Richard Rybarič levelét idézi, melyben a zenepedagógus az említett találkozásról és Kodállyal kapcsolatos emlékeiről számol be.³⁶²

Ág Tibor (1928–2013) népzene-kutató két alkalommal is találkozott Kodállyal, először 1959-ben, amikor a Magyar Tudományos Akadémia Népzene-kutató Csoportjának vendégeként tartózkodott Budapesten, valamint 1961-ben, amikor Takács Andrással (1931), a néptáncgyűjtő koreográfussal a Csemadok nevében egy bronzból készült Kodály-plakettet, Nagy János³⁶³ alkotását adták át a zeneszerzőnek. Egy harmadik, más jellegű találkozóról is beszámolt Ág Tibor, a Csehszlovákiai Magyar Tanítók Központjában³⁶⁴ 1965-ben a budapesti Zeneakadémián tartott koncertjéről. A hangversenyen Kodály Zoltán is jelen volt, az előadás után gratulált a kórusnak, és érdeklődött, hogy a kórustagok között vannak-e galántai énekesek is.³⁶⁵ Az eseményről Horváth Géza is beszámol *Ha megszólít az ének...* című, a kórus életét és munkásságát feldolgozó könyvében. Horváth Vass Lajos tolmácsolása szerint idézi Kodály szavait: „Nagy örömmel hallgattam őket, hogy a fiatalságukhoz képest (mert nem régen áll fenn ez a kar)³⁶⁶ máris olyan szépen énekelnek, és azt hiszem, hogy jobbat nem kívánhatok nekik, mint hogy igyekezzenek, hogy minél előbb olyan híresek legyenek, mint a Morva Tanítók Énekkara.”³⁶⁷

A fejezet végére hagytuk a szlovák zeneszerző, nemzeti művész Eugen Suchoň (1908–1993) Kodállyal való kapcsolatát. Melicher (1981) közlése szerint bár a két zeneszerző közt levélváltás nem történt, szakmai eszmecserére kétszer is adódott alkalom. Az egyik Suchoň *Krútňava* című operájának budapesti bemutatóját követően, amikor is Kodály elismerését fejezte ki Suchoňnak az operával kapcsolatban, és szlovák zeneművek iránt érdeklődött. Második találkozásuk az ISME-konferencián volt ugyancsak Budapesten 1964-ben. Suchoň *Akordika vo voľnej tonálnej a modálnej hudbe 20. storočia (Akkordika a 20. századi szabad tonális és modális zenében)* című előadása felkeltette Kodály érdeklődését, és a beszámolót követően élénk érdeklődést tanúsított az előadás, illetve az elért zeneelméleti kutatások részleteire vonatkozó-

³⁶² MELICHER: i. m. (1981), 245–248.

³⁶³ Nagy János (1935–2021) szobrászművész, aki nagy Kodály-tisztelő volt. Mesterének és példaképének tekintette a zeneszerzőt (a szobrászművész szíves szóbeli közlése). A galántai parkban 1982-ben felállított Kodály-szobor is az ő alkotása.

³⁶⁴ Jelenleg a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusa nevet viseli az énekkar.

³⁶⁵ ÁG: i. m. (2007)

³⁶⁶ A kórus 1964-ben alakult.

³⁶⁷ HORVÁTH Géza: *Ha megszólít az ének...* A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusának (CSMTKÉ) története (1964–2004). Dunaszerdahely, Lillium Aurum, 2004, 32.

an.³⁶⁸ A találkozásokon túl mindenképpen említésre méltó az a tény, hogy a két zeneszerző egymástól függetlenül ugyan, de hasonló elveket követve munkálkodott népe, nemzete felemelkedésén. Mindketten fontosnak tartották a nemzeti értékek, elsősorban a népzene feltérképezését, közkinccsá tételét, a kompozíciókba való átmentését vagy újfajta megjelenítését. Mindketten fáradhatatlanul munkálkodtak a zeneoktatás jobbra, hatékonyabbá tétele érdekében.³⁶⁹

A hatvanas évek végén a Magyar Televízió két filmet forgatott szlovák koprodukcióban, az egyiket Bartók gyűjtőútjairól, a másikat pedig Kodály galántai és nagyszombati vonatkozásairól. *„Nagyon nehéz volt tető alá hozni ezt a produkciót, mert rendkívül kényes időben, 1969-ben kezdődött a tárgyalás – a hatvannyolcas események után egy évvel –, és először bizony nem néztek minket jó szemmel. Aztán sikerült lelemessé tenni a kapcsolatot, s azt hiszem, nagyon szép eredménnyel és igaz barátsággal zártuk le ezt az utat is. Ezt bizonyítja, hogy a filmekhez az akkori két híres szlovák – akkor csehszlovák – zeneszerző, Ján Cikker, illetve Eugén Szuhony magyarul mondott bevezetőt.”*³⁷⁰ (Ruitner S.)

A filmnek nem sikerült a nyomára akadnunk, azonban az idézetben említett bevezetőt, melyet Eugen Suchoň magyarul mond, egy magángyűjteményből sikerült beszerezni. Az egypercnyi hangfelvétel valószínűleg a filmen elhangzott szöveg részlete. Az orsós magnetofonszalagra rögzített hangfelvételen Suchoň a következőket nyilatkozza Kodályról:

„Az előadások és a viták során volt Kodály Zoltán igazi elemében. Vígán, mosolyogva beszélt mindenkivel, és ragyogott az örömtől, amikor sokévi fáradozása gyümölcsét mutatta be nemzetközi szakköröknek. Amikor aztán néhány év múlva koporsója felett álltam, megrendülve emlékeztem rá, hogy Kodály Zoltánban nemcsak a magyar kultúra veszítette el nagy kritikusát, tudósát, alkotóművészt és tanítómesterét, hanem a világ veszítette el az embert, aki világviszonylatban vitte a zenét új utakra.” (Eugen Suchoň)

³⁶⁸ MELICHER: i. m. (1981), 245–247.

³⁶⁹ Eugen Suchoň a Pozsonyi Pedagógiai Főiskola Zenei Nevelés Tanszékének tanára és tanszékvezetője volt az 1948–1960 közötti időszakban, később (1963–1974) a pozsonyi Komenský Egyetem Bölcsészkarának zenetudomány- és zenei nevelés tanára.

³⁷⁰ ZELEI Miklós: *Volt egyszer egy Zene TV színház. Ruitner Sándor a pályára emlékezik*, https://dunavolgyipeter.hu/televizio_tortenet/esemenyek_emlekek_dokumentumok_a_hazai_televiziozas_tortenetebol/volt_egyszer_egy_zenes_tv_szinhaz_ (utolsó letöltés: 2024. 07. 06.)

5. Összegzés

A *Kodály Zoltán kórusművészete és a zeneszerző szlovákiai kötődései* című monográfia, ahogy már a címben utaltunk rá, két, egymáshoz több szálon kötődő témakört jár körül. A harmadik fejezetben tárgyalt központi témához, Kodály Zoltán kórusművészetéhez kapcsolódnak a zeneszerző szlovákiai kötődéseit kutató, összegző témakörök a zeneszerzői alkotókorszakok (életkor) szerinti időrendi elrendezésben. Az első fejezet a gyermek- és ifjúkort (Galánta, Nagyszombat), valamint a zeneszerző további pályaszakaszait; a második fejezet a népdalgyűjtő, népzene kutató munkásságát tárgyalja; a negyedik fejezet pedig személyi kötődéseket vizsgál, az ezzel kapcsolatos dokumentumokat ismerteti.

A Kodály kórusművészetével foglalkozó részben az általános összefoglalón túl arra törekedtünk, hogy a kiválasztott művek elemzésén keresztül rámutassunk a zene és a szöveg közti összefüggésekre, a szerző egy-egy jellegzetes kompozíciós megoldására. A további cél az volt, hogy az elemzésekkel, illetve a művek háttérében húzódó gyermekjátékok, népszokások, néphagyományok megvilágítása révén segítsük az általános iskolai kórusgyakorlatot, és a Kodály-művekkel a repertoár gazdagítására ösztönözzük a kórusvezetőket. A kórusművek kisebb tematikai csoportokba rendezését a fenti szempontok vezérelték, ezért a népi ihletésű gyermekkarok ismertetését a kisgyermekek dallamainak feldolgozásaival kezdtük. A továbbiakban nyolc témakört különböztettünk meg aszerint, hogy a zeneszerző milyen típusú szöveg- vagy dallamforrást használt a gyermekfolklórból vagy a felnőttek dalaiból. A kórusművek sok esetben a zeneszerző felvidéki gyűjtéséből származó forrást dolgoznak fel, ezekre külön rámutattunk. Az egyes csoportokba sorolt művek mindegyikének részletes elemzése meghaladná a monográfia kereteit, de arra törekedtünk, hogy minden esetben kiemeljük a népi dallamok többszólamú feldolgozásának változatos kompozíciós megoldásait. Ennek ékes példájaként egyetlen (ugyancsak a mai Szlovákia területéről származó) dallam kétféle női kari feldolgozásán keresztül megkíséreltük – ha csak jelzésszerűen is – áttekinteni a zeneszerzői pálya ötvenéves ívét, a stílus változását. A fejezet végén összefoglaltuk és röviden értékeltük a Kodály-kórusművek eddig megjelent szlovák fordításait.

A Kodály szlovákiai kötődéseit tárgyaló fejezetekben – az egyes témakörökhöz kapcsolódó összegzésen túl – igyekeztünk a zeneszerző munkásságával kapcsolatos új, eddig ismeretlen dokumentumok, levelek, elveszettnek hitt művek felkutatására irányult. A levéltárakban, múzeumokban és magángyűjteményekben folytatott kutatás is eredménnyel zárult. Ide sorolható az első fejezetben ismertetett Kodály-levél, az utolsó fejezetben ismertetett hangfelvétel és mindenekelőtt Kodálynak egy eddig teljesen ismeretlen ifjúkori hangszeres énekfeldolgozása, amelyet az 1.3. fejezetben ismertettünk részletesen.

Bízunk abban, hogy a kötetben foglaltak mind Kodály kórusművészetét, mind pedig a szlovákiai kapcsolatokat illetően másokat is további kutatásokra ösztönöznek majd.

- XV. *Kodály napok. Kodályoue dni.* Műsorfüzet. Galánta, A Csemadok Galántai területi választmánya, 2011.
- XVI. *Kodály napok. Kodályoue dni.* Műsorfüzet. Galánta, A Csemadok Galántai területi választmánya, 2014.
- XVII. *Kodály napok. Kodályoue dni.* Műsorfüzet. Galánta, A Csemadok Galántai területi választmánya, 2017.
- XVIII. *Kodály napok. Kodályoue dni.* Műsorfüzet. Galánta, A Csemadok Galántai területi választmánya, 2021.
- XIX. *Kodály napok. Kodályoue dni.* Műsorfüzet. Galánta, A Csemadok Galántai területi választmánya, 2023.
- *A hely, ahol élünk. Gömör – Észak-Nógrád. Regionális olvasókönyv 9-15 éves tanulók részére.* Szerk. ÁDÁM Zita – FERENCZ Anna, Komárno, K-print, 2010.
- ÁG Tibor: *Népdalkutatók nyomában Szlovákia magyarlakta vidékén. Kunyhók hűsége.* Összeáll. és szerk. BODNÁR Gyula, Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2007.
- ÁG Tibor: *Zendülj torok. Naptári népi szokások színpadra alkalmazva.* Dunaszerdahely, Kodály Zoltán Társaság, 2012.
- ARANY János: *Zene és nyelv összefüggései Kodály kórusműveiben. Verbindungen zwischen Text und Musik in der Chorwerke von Zoltán Kodály.* PhD-disszertáció. Jyväskylä, University of Jyväskylä, 2012, <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/38123/978-951-39-4774-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (utolsó letöltés: 2024. 07. 08.)
- BÁRDOS Lajos: *A szabadság kőnoja.* = Uő: *Tíz újabb írás 1969-1974.* Bp., Zeneműkiadó, 1974, 215-218.
- BÁRDOS Lajos: *Az új Kodály-kötetek kérdéséhez* = Uő: *Tíz újabb írás 1969-1974.* Bp., Zeneműkiadó, 1974, 219-220.
- BÁRDOS Lajos: *Egy „kodályos” hangrendszer.* = Uő: *Tíz újabb írás 1969-1974.* Bp., Zeneműkiadó, 1974, 211-214.
- BÁRDOS Lajos: *Heptantonia secunda. Egy sajátos hangrendszer és móduszai Kodály Zoltán műveiben* = Uő: *Harminc írás a zene elméletének és gyakorlatának különböző kérdéseiről 1929-1969.* Bp., Zeneműkiadó, 1969, 348-464.
- BÁRDOS Lajos: *Kodály gyermekkarairól.* = Uő: *Tíz újabb írás 1969-1974.* Bp., Zeneműkiadó, 1974, 115-210.
- BARTÓK Béla: *Kodály Zoltán = Bartók Béla írásai I. kötet.* Szerk: TALLIÁN Tibor, Bp., Zeneműkiadó, 1989, 116-117.
- BARTÓK Béla: *Slovenské ľudové piesne III.* Szerk. ELSČEKOVÁ, Alice – ELSČEK, Oskár. Bratislava, ASCO art and science, 2007.
- BEREČZKY János – DOMOKOS Mária – OLSVAI Imre – PAKSA Katalin – SZALAY Olga: *Kodály népdalfeldolgozásainak dallam- és szöveghorrszai – Sources of Music and Text for Kodály's Compositions Based on Folk Music.* Angol ford. POKOLY Judit. Bp., MTA BTK Zenetudományi Intézet/HAS RCH Institute for Musicology, 2019, 727. Mell. 1 CD. (Az 1984-ben megjelent kiadás bővített, kétnyelvű kiadása.)
- BEREČZKY János – DOMOKOS Mária – OLSVAI Imre – PAKSA Katalin – SZALAY Olga: *Kodály népdalfeldolgozásainak dallam- és szöveghorrszai.* Bp., Zeneműkiadó, 1984. Melléklete: SZALAY Olga: *Kodály népzenei gyűjtésének mutatói.*
- BÓNIS Ferenc: *A szó Kodály életművében.* = Uő: *Hódolat Bartóknak és Kodálynak.* Bp., Püski, 1992, 9-18.
- BÓNIS Ferenc: *Élet – pálya: Kodály Zoltán.* Bp., Balassi – Kodály Archivum, 2011.
- BÓNIS Ferenc: *Neoklasszikus vonások Kodály zenéjében.* = Uő: *Hódolat Bartóknak és Kodálynak.* Bp., Püski, 1992, 117-137.
- BORS Irma: *A karvezető műhelyéből – néhány Kodály-kórusról.* = *A Kodály Intézet évkönyve 3. – Year-book of the Kodály Institute 3.* Szerk. ITTÉS Mihály. Kecskemét, Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, 1986, 57-69.
- *Borsai Ilona 100*, https://www.parlando.hu/2024/2024-2/Borsai_Ilona-100.htm (utolsó letöltés: 2024. 07. 08.)
- BORSAI Ilona: *Népi gyermekjátékok, mondókák.* = DOBSZAY László: *A magyar dal könyve.* Bp., Zeneműkiadó, 1984, 17-111.
- BREUER János: *Egy kórusmű két változata.* = Uő: *Kodály és kora. Válogatott tanulmányok.* Kecskemét, Kodály Intézet, 2002. 62-65.
- BREUER János: *Kórusművek.* = Uő: *Kodály-kalauz.* Bp., Zeneműkiadó, 1982.
- BUGALOVÁ, Edita: *Hudobná Trnava a Mikuláš Schneider-Trnavský.* Trnava, Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s. r. o. 2011.
- BULLA, Marián: *Mladé roky Zoltána Kodálya.* = *Hudobný život*, 1977, 23-24. sz., 13.
- BURLAS, Ladislav: *Zoltán Kodály – skladateľ. K storočnici Zoltána Kodálya = Hudobný život*, 1982, 24. sz., 1-2.
- CS. VARGA István: *Az élet hídjának pillérei: a hit és a magyarság.* = NÁDASI Alfonz: *Mi mindenre emlékezett Kodály?* Miskolc, Felsőmagyarország, 2000, 113-131.
- DAHLHAUS, Carl – EGGBRECHT, Hans Heinrich: *Brockhaus Riemann zenei lexikon. 2. A magyar kiadást szerk. BORONKAY Antal.* Bp., Zeneműkiadó, 1984.
- DALOS Anna: *Forma, harmónia, ellenpont. Válogatok Kodály Zoltán poétikájához.* Bp., Rózsavölgyi és Társa, 2007.
- DOBRAY István – KOVÁCS Lajos: *Énekeskönyv az általános iskola 4. osztálya számára.* Bp., Tankönyvkiadó, 1974.
- DOBSZAY László: *A magyar dal könyve.* Bp., Zeneműkiadó, 1984.
- *Edícia sborového spevu. Detské sbory 5.* Szerk. KRISTOF, Anton, Praha-Bratislava, Supraphon, 1968.
- EŐSZE László: *A pozsonyi kiállítás megnyitója* = Uő: *Örökségünk, Kodály. Válogatott tanulmányok.* Bp., Osiris, 2000, 191-194.
- EŐSZE László: *Kodály kórusművészete* = Uő: *Örökségünk, Kodály. Válogatott tanulmányok.* Bp., Osiris, 2000, 77-83.
- EŐSZE László: *Kodály Zoltán élete és munkássága.* Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1956.

- EÖSZÉ László: *Kodály Zoltán élete képekben és dokumentumokban*. Bp., Zeneműkiadó, 1982.
- EÖSZÉ László: *Kodály Zoltán életének krónikája*. Bp., Editio Musica, 2007.
- EÖSZÉ László: *Kodály Zoltán gyermekkarai. = Zenetudományi tanulmányok VI.* Szerk. BARTHA Dénes – SZABOLCSI Bence, Bp., Akadémiai, 1957, 105–132.
- EÖSZÉ László: *Pályá- és stílusformáló esztendők Kodály életében. = Kodály Zoltán és Szabolcsi Bence emlékezete.* Szerk. BÓNIS Ferenc, Kecskemét, Kodály Intézet, 1992, 102–106.
- FEHÉR Sándor: *Gimes évszázadai*. Bratislava, AB-ART, 2003.
- „Galántai táncok” *Ausgesuchte ungarische Nationaltänze = Hungarian Dances.* (Musicalia Danubiana, 7.) Közread. PAPP Géza, Bp., MTA Zenetudományi Intézet, 1986, 179–205., https://zti.hu/files/kiadvanyok/MusicaliaDanubiana/MusicaliaDanubiana_07_Hung_Dances_1784.pdf (utolsó letöltés: 2024. 06. 27.)
- GYIMES Ferenc: *Kodály Zoltán és zeneszerző tanítványainak a Magyar Kórus Kiadónál megjelent kompozíciói (1931–1950).* = *Kodály Zoltán és tanítványai. A hagyomány és a hagyományozódás vizsgálata két nemzedék életművében.* Szerk. BERLÁSZ Melinda, Bp., Rózsavölgyi, 2007, 275–332.
- *Szent vagy, Uram!* Szerk. HARMAT Artúr – SÍK Sándor, Bp., Zeneműkiadó, 1959.
- HORVÁTH Géza: *Ha megszólít az ének... A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusának (CSMTKÉ) története (1964–2004).* Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2004. <http://www.bacstudastar.hu/eneklo-ifjusag> (utolsó letöltés: 2013. 04. 18.)
- http://www.kota.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=20&Itemid=55 (utolsó letöltés: 2013. 04. 18.)
- <http://www.szmit.sk/modules.php?name=SzMIT&file=index&szmit=details&id=54> (utolsó letöltés: 2024. 07. 08.)
- <https://csemadok.sk/jeles-felvideki-szemelyisegek/koncsol-laszlo-2/> (utolsó letöltés: 2024. 07. 08.)
- <https://csemadok.sk/kodaly-zoltan-nemzetkozi-hegeduverseny-2/> (utolsó letöltés: 2024. 06. 28.)
- <https://telepulesek.adatbank.sk/telepules/nagyszombat-trnava/> (utolsó letöltés: 2024. 06. 28.)
- <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/borsai-ilona-74D68/> (utolsó letöltés: 2024. 07. 08.)
- <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/m-732AC/manga-janos-pereszleny-1906bp-1977-7332A/> (utolsó letöltés: 2024. 07. 03.)
- Hudobné centrum / Music Centre Slovakia, <https://hc.sk/aktuality/2520-bela-bartok-slovenske-ludove-piesne-suborne-vydanie> (utolsó letöltés: 2024. 07. 08.)
- <https://www.kotta.info/hu/product/6725A/KODALY-ZOLTAN-Vegyeskarok> (utolsó letöltés: 2024. 06. 01.)
- ITTÉZS Mihály: *Angol költők magyar dalnoka. Kodály Zoltán angol nyelvű kórusművei. = A Magyar Kodály Társaság hírei.* Szerk. MÁRKUSNÉ NATTER-NÁD Klára, 2012, 1. sz. 25–28.
- ITTÉZS Mihály: *Kodály Galántája, Galánta Kodályja. = 770, 1237–2007.* Szerk.: PUKKAI László. Galánta, Galánta város, 2007, 158–167.
- ITTÉZS Mihály: *Kodály Zoltán népdalfeldolgozásainak formavilága. = Uő: 22 zenei írás.* Kecskemét, Kodály Intézet, 1999, 34–48.
- ITTÉZS Mihály: *Some Aspects of Kodály's Choral Works. Kodály's choruses. A summary. = Uő: Zoltán Kodály, in Retrospect. A Hungarian national composer in the 20th century on the border of East and West.* Kecskemét, Kodály Institute, 2006, 167–187.
- ITTÉZS Mihály: *Variáció és refrén Kodály kórusműveiben. Uő: 22 zenei írás.* Kecskemét, Kodály Intézet, 1999, 137–147.
- *Hudba patrí ušetkým. Personálna bibliografia: Zoltán Kodály a Slovensko.* Szerk. JONÁSOVÁ, Anna, Galanta, Okresná knižnica, 1982.
- KECSKEMÉTI István: *Canticum Nuptiale – Kodály zenei köszöntője Szabolcsi Bence esküvőjére. = Kodály Zoltán és Szabolcsi Bence emlékezete.* Szerk. BÓNIS Ferenc, Kecskemét, Kodály Intézet, 1992, 135–150.
- *Kodály Zoltán levelei.* Szerk. LEGÁNY Dezső. Bp., Zeneműkiadó, 1982.
- *Iskolai énekgyűjtemény. I. 6–10 éves tanulóknak.* Szerk. KODÁLY Zoltán, Bp., Országos Köznevelési Tanács, 1943.
- *Iskolai énekgyűjtemény II. 11–14 éves tanulóknak.* Szerk. KODÁLY Zoltán, Bp., Országos Köznevelési Tanács, 1944.
- KODÁLY Zoltán: *A Dunatáj országainak együttműködéséről. Hozzájárulás Paule Rucinszki tervéhez (1946)* = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írárok, beszédek, nyilatkozatok.* S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 67–68.
- KODÁLY Zoltán: *A folklórta Bartók (1950)* = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írárok, beszédek, nyilatkozatok.* S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 450–455.
- KODÁLY Zoltán: *A galántai dalosünnepen (1943)* = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írárok, beszédek, nyilatkozatok.* S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 503.
- KODÁLY Zoltán: *A Galántai táncok bemutatója elé. (1933)* = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írárok, beszédek, nyilatkozatok.* S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 706.
- KODÁLY Zoltán: *A hitetlen férj (1915)* = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írárok, beszédek, nyilatkozatok.* S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 53–56.
- KODÁLY Zoltán: *A magyar karének útja (1935)* = Uő: *Visszatekintés 1. Összegyűjtött írárok, beszédek, nyilatkozatok.* S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 51–55.
- KODÁLY Zoltán: *A magyar népzene. A példatár szerk. VARGYAS Lajos, 7. kiadás.* Bp., Zeneműkiadó, 1976.
- KODÁLY Zoltán: *A magyar népzene. VI. Népi kölcsönhatások (1937–1960)* = Uő: *Visszatekintés 3. Összegyűjtött írárok, beszédek, nyilatkozatok.* S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 292–372.
- KODÁLY Zoltán: *A néprajzi társaság fennállásának 70. évfordulóján (1959)* = Uő: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írárok, beszédek, nyilatkozatok.* S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 214–215.

- KODÁLY Zoltán: A Székely fonóról és az eljövendő magyar operáról. Nyilatkozat (1932d) = Uő: Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 492–493.
- KODÁLY Zoltán: Az ötvenedik születésnapon. (1932a) = Uő: Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 494–495.
- KODÁLY Zoltán: Bakterek éneke (1913?) = Uő: Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 696–698.
- KODÁLY Zoltán: Bartók emlékezete (1955) = Uő: Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 461–463.
- KODÁLY Zoltán: Bartókról és a népdalgyűjtésről. Nyilatkozat (1950) = Uő: Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 456–458.
- KODÁLY Zoltán: *Bicinia Hungarica I. Bevezető a kétszólamú éneklésbe*. Első füzet. Bp., Zeneműkiadó, 1960.
- KODÁLY Zoltán: *Bicinia Hungarica II. Bevezető a kétszólamú éneklésbe*. Második füzet. Bp., Zeneműkiadó, 1960.
- KODÁLY Zoltán: *Bicinia Hungarica III. Bevezető a kétszólamú éneklésbe*. Harmadik füzet. Bp., Editio Musica, 1970.
- KODÁLY Zoltán: *Bicinia Hungarica. Ajánlás* (1937) = Uő: Visszatekintés 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 64.
- KODÁLY Zoltán: *Dalvándorlás* (1962) = Uő: Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 217–221.
- KODÁLY Zoltán: *Emlékek* (1963) = Uő: Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 526–531.
- KODÁLY Zoltán: *Énekes játékok* (1937) = Uő: Visszatekintés 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 62–63.
- KODÁLY Zoltán: *Erkel és a népzene. Előadás* (1921–1960) = Uő: Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 91–96.
- KODÁLY Zoltán: *Férfikarok*. Szerk. BÁRDOS Lajos, Bp., Editio Musica, 1972.
- KODÁLY Zoltán: *Galánta* (1943) = Uő: Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 56.
- KODÁLY Zoltán: *Galántai táncok. Előszó a partitúrhoz* (1934) = Uő: Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 493.
- KODÁLY Zoltán: *Gyermek- és nőikarok*. Szerk. BÁRDOS Lajos, Bp., Editio Musica, 1972.
- KODÁLY Zoltán: *Gyermekkarok* (1929) = Uő: Visszatekintés 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 38–45.
- KODÁLY Zoltán: *Háry János. Nyilatkozat* (1926) = Uő: Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 483.
- KODÁLY Zoltán: *Jeles napok. Előszó a Magyar Népzene Tára II. kötetéhez* (1952. megj. 1953) = Uő: Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 201–203.
- KODÁLY Zoltán: *Közelet, vallomások, zeneélet*. Szerk. VARGYAS Lajos, Bp., Szépirodalmi K., 1989.
- KODÁLY Zoltán: *Nagyszombati emlékek. Nyilatkozat* (1932b) = Uő: Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 497–498.
- KODÁLY Zoltán: *Négy fiatalkori kórusmű*. Közread. SULYOK Imre, Bp., Editio Musica, 1997.
- KODÁLY Zoltán: *Ónarckép* (1965) = Uő: Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 584–589.
- KODÁLY Zoltán: *Zoborvidéki népszokások* (1909) = Uő: Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 252–267.
- KODÁLY Zoltán: *Pótlék a zoborvidéki népszokáshoz* (1913). = Uő: Visszatekintés 3. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 268–283.
- KODÁLY Zoltán: *Reflexiók a zeneoktatás reform-tervezetéhez. Felsőalás a Zeneművész Szövetség Pedagógiai Szakosztályának ülésén* (1952) = Uő: Visszatekintés 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 252–256.
- KODÁLY Zoltán: *Régi karácsonyi énekek* (1916) = Uő: Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 60–63.
- KODÁLY Zoltán: *Utam a zenéhez. Öt beszélgetés Lutz Besch-sel*. Ford. KERESZTURY Mária, Bp., Zeneműkiadó, 1969.
- KODÁLY Zoltán: *Vallomás. Előadás a Nyugat-barátok körében* (1932c) = Uő: Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 487–492.
- KODÁLY Zoltán: *Válogatott bicinimumok az általános és középiskolák tanulói számára*. Bp., Tankönyvkiadó, 1978.
- KODÁLY Zoltán: *Vegyeskarok, bővített és átdolgozott kiadás*. Szerk. ERDEI Péter, Wien-Bp., Universal-Ed. Musica, 2018.
- KODÁLY Zoltán: *Vegyeskarok*. Szerk. BÁRDOS Lajos, Bp., Ed. Musica, 1972.
- KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007.
- KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007.
- KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés 3. Hátrahagyott írások, beszédek, nyilatkozatok*. Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007.
- KODÁLY Zoltán: *Voyage en Hongrie*. Közread. SZEKERESNÉ FARKAS Márta, Bp., Múzsák, 1983.

- KODÁLY Zoltán: *Zenei műveltségünk és a magyar népdal*. Nyilatkozat (1930) = Uő: *Visszatekintés 3. Ősszegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 24–26.
- KODÁLY Zoltán: *Zoborvidéki népszokások* (1909) = Uő: *Visszatekintés 3. Ősszegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. S. a. r. BÓNIS Ferenc, Bp., Argumentum, 2007, 252–267.
- KRESÁNEK, Jozef – VAJDA, Igor: *Národný umelec Eugen Suchoň*. Bratislava, SVKL, 1961.
- LEGÁNY Dezső: *Kodály Zoltán gyermekkora és ifjúsága = Kodály-szemináriumok. Válogatás a nyári elhangzott előadásokból 1970–1980*. Szerk. ERDEINÉ SZELES Ida, Bp., Tankönyvkiadó, 1982, 23–34.
- Dajkarim*. Szócikk. = *Magyar néprajzi lexikon*. Főszerk. ORTUTAY Gyula, Bp., Akadémiai, 1977–1982. online: <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-1493.html> (utolsó letöltés: 2024. 07. 03.)
- Hócógutató*. Szócikk. = *Magyar néprajzi lexikon*. Főszerk. ORTUTAY Gyula, Bp., Akadémiai, 1977–1982. online: <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-1421.html> (utolsó letöltés: 2024. 07. 03.)
- Táncszó*. Szócikk. = *Magyar néprajzi lexikon*. Főszerk. ORTUTAY Gyula, Bp., Akadémiai, 1977–1982. online: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/tty-73D7D/tancso-73DE3/> (utolsó letöltés: 2024. 07. 03.)
- MÁTYÁS János: „Hány színe van az életnek?” *Beszélgetések Bárdos Lajossal – Dokumentumok*. Bp., Ikon, 1996.
- MELICHER, Alexander: *O vzťahoch Mikuláša Schneidra-Trnavského k Zoltánovi Kodályovi*. = *Západné Slovensko 7. Vlastivedný zborník múzei Západoslovenského kraja*. Bratislava, Obzor, 1980, 22–28.
- MELICHER, Alexander: *Z korešpondencie Zoltána Kodálya viažúcej sa k Slovensku = Hudobný život*, 1982, 24. sz., 4.
- MELICHER, Alexander: *Zoltán Kodály a jeho vzťah k Slovensku*. = *Hudobný archív* 4. Szerk. MUNTÁG, Emanuel Martin, Matica slovenská, 1981, 203–260.
- Modlitby a piesne. Modlitebná knižka s cirkvevným spevníkom pre študujúcu mládež*. Összeállította: MILAN, Viktor – SCHNEIDER-TRNAVSKÝ, Mikuláš, Trnava, Spolok sv. Vojtecha, 1922.
- MOHAYNÉ KATANICS Mária: *Válogatás Kodály kórusműveiből*. Bp., Tankönyvkiadó, 1986.
- NÁDASY Alfonz: *Mi mindenre emlékezett Kodály?* Miskolc, Felsőmagyarország, 2000.
- NAGY Jenő: *Galántai táncok*. = *Új Szó*, 1964, 46. sz., 6.
- NÉMETH István László: *Kodály Zoltán jubileumára*. = *A Pozsonyi Bartók Béla Dalegyesület*. Szerk. POPÉLY Gyula, Bp., Akadémiai, 1982, 85–87.
- NOVÁK Veronika: *Galánta közigazgatásának fejlődése*. = 770, 1237–2007 *Galánta*. Szerk. PUKKAI László, Galánta, Galánta város, 2007, 77–81.
- PAKSA Katalin: *Népzene és népköltészet Kodály gyermek- és nőikari műveiben II. Jelesnapi szokások*. = *A Kodály Intézet évkönyve 3. – Year book of the Kodály Institute 3*. Szerk. ITTÉZS Mihály, Kecskemét, Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, 1986, 172–197.
- RAJECZKY Benjamin: *[Így láttam Kodályt.] = Így láttuk Kodályt*. Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Püski, 1994, 413–415.
- RAJTER, Ľudovít: *Moje stretnutie so Zoltánom Kodályom. K storočnici Zoltána Kodálya*. = *Hudobný život*, 1982, 24. sz., 4.
- Rímsko-katolícky cirkevný hudobný spolok sv. Mikuláša v Trnave*. <http://www.cirkevnahudba.sk/?q=node/10> (utolsó letöltés: 2024. 07. 07.)
- Rozdávajte ľudom radosť. Repertoárový zborník pre spevácke zbory*. Szerk. KAZÁN, Jozef, Nové Zámky, Okresné osvetové stredisko, 1988, 21–24.
- SÁROSI Bálint: *Hangszerek a magyar néphagyományban*. Bp., Planétás, 1998.
- SCHNEIDER-TRNAVSKÝ, Mikuláš: *Sláva bez vavrínov Trnava a ja*. Trnava, Západoslovenské múzeum, 1996.
- SCHNEIDER-TRNAVSKÝ, Mikuláš: *Úsmevy a slzy. Spomienky trnavského skladateľa*. Bratislava, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959.
- SULYOK Imre: *Előszó*. = *Kodály Zoltán: Négy fiatalkori kórusmű*. Közreadja: SULYOK Imre, Bp., Editio Musica, 1997, 3.
- SZABOLCSI Bence: *A nagyszombati diák. Kodály Zoltán ifjúsága*. = *Szabolcsi Bence válogatott írásai*. Szerk. WILHEIM András, Bp., Typotex, 2003, 411–416.
- SZABOLCSI Bence: *Kodály Zoltán kórusmuzsikája (1928) = Szabolcsi Bence válogatott írásai*. Szerk. WILHEIM András, Bp., Typotex, 2003, 70–74.
- SZALAY Olga: *Kodály, a népzenekutató és tudományos műhelye*. Bp., Akadémiai, 2004.
- SZALAY Olga: *Népzene és népköltészet Kodály gyermek- és nőikari műveiben I. Népdalok és gyermekjátékok*. = *A Kodály Intézet évkönyve 3*. Szerk. ITTÉZS Mihály, Kecskemét, Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, 1986, 136–171.
- SZÓKE Péter: *[Így láttam Kodályt.] = Így láttuk Kodályt*. Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Püski, 1994, 281–285.
- SZÓKE Péter: *Díszpolgáruvadás Galántán* = *Forrás*, 1975, 7–8. sz., 72–82.
- TARDY László: *Kodály és a latin nyelv*. = *A Magyar Kodály Társaság Hírei*. Szerk. MÁRKUSNÉ NATTER-NÁD Klára, 2012, 3. sz., 12–15.
- TÁTRAY Zsuzsanna – KARÁCSONY MOLNÁR Erika: *Jeles napok, ünnepi szokások*. Bp., Planétás, 1997.
- TÓTH Aladár: *Kodály Zoltán költői világa, énekkari szerzeményeinek tükrében*. = *Kodály Emlékkönyv. Zene-tudományi Tanulmányok I.* Szerk. SZABOLCSI Bence – BARTHA Dénes, Bp., Akadémiai, 1953, 13–49.
- TVRDOŇ, Jozef: *Básnik hudby – pevec národa*. = *Ľud*, 1972, 302. sz., 4.
- VÁVRO, R.: *Na mladost nezabudol... Trnavské roky Zoltána Kodálya*. = *Hlas ľudu*, 1992, 62. sz., 3.
- Začíname spievať. Detiská a dievčenské zbory zo svetovej literatúry a súčasnej tvorby*. Szerk. NOVÁK, Ján, Bratislava, Osvetový ústav, 1968.
- ZÁRECZKY László: *A galántai Kodály napok története*. Kézirat. 1985.
- ZÁRECZKY László: *Kodály Zoltán 100. Galánta, Galántai VNB és CSEMADOK JB*, 1982.
- Zborové skladby pre deti a mládež*. Szerk. VICZAY, Pavol, Bratislava, Osvetový ústav, 1965.

- *Zborový spev pre stredné pedagogické školy.* Szerk. ŠAFÁR, Martin, Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991, 130–132.
- ZELEI Miklós: *Volt egyszer egy Zenés Tv Színház. Ruitner Sándor a pályára emlékezik,*
https://dunavolgyipeter.hu/televizio_tortenet/esemenyek_emlekek_dokumentumok_a_hazai_televiziozas_tortenetbol/volt_egyszer_egy_zenes_tv_szinhaz___ (utolsó letöltés: 2024. 07. 06.)

1. melléklet: Mihók primás és Jaloveccky Mária sírja a galántai temetőben

Heures Kantar ler!

Működésére mindig bizonyos valóság a
 megismerésnek valódi és valódi képeket hordoz.
 Tanom. Ez az az élet, hogy a legmagasabb
 Képesek között fel fogadjuk a legmagasabb
 a mag. Könyvtárat és az a legmagasabb
 Sokáig elcsúszott az időzóna, és az a legmagasabb
 megismerésnek valódi és valódi képeket hordoz.
 az a legmagasabb élet. A legmagasabb
 az a legmagasabb élet. A legmagasabb
 az a legmagasabb élet. A legmagasabb
 az a legmagasabb élet. A legmagasabb

Five ornamental bulbous aepher generally
like tall. Affected monogotaphic in a small
edible. The new is sometimes very ephemeral be-
cause of the leaves, just like to grow very off
vane. Epithelial each often in a small number
and each of the leaves are each of a
prayer. Bulbous - like is (may not) be the
granular is felted like.

[illegible]

Stios entwickeltes Körper

Pen hwi

Kodály Zoltán

3. melléklet: Kodály Zoltán elemi népiskolai bizonyítványa (1. osztály), 1889

E L E M I
NÉPISKOLAI BIZONYÍTVÁNY.

Kodály Zoltán kereset:
születési napj. *1889. máj. 10.* vallási tanuló született 1889-ben, a
Gáborháza i elemi népiskola I osztályában tanított tantárgyakból általánosan
jó osztályzatot nyert.

Erkölcsei magaviselete: *Jó*
Szorgalma: *Kitűnő*

Egyes tantárgyakban tanúsított előmenetele:

Ház- és erkölcstan, saját lelkéze bizonyítványa szerint: *jó*
Írás- és olvasásban: *jó*
Féj- és jegyzésmódszerben: *jó*
Nyelvtanban: *jó*
Beszéd- és értelem-gyakorlatban: *jó*
Hazai földleírás és történetben: *jó*
Általános földleírás és történetben: *jó*
Természettanban: *jó*
Természetrajzban: *jó*
Mezői, gazdasági és kertészeti gyakorlatokban: *jó*
A polgári jogok és kötelességek ismeretében: *jó*
Énekben: *jó*
Testgyakorlatban: *jó*

Írásbeli dolgozatai: *Kitűnő*
Gáborháza, 1889. június hó 24. n.

Iskolaszéki elnök: _____ Igazgató tanító: _____ Osztály tanító: *Jutóczky János*

Kodály Zoltán
tanuló

Kapható Munkai Zsigmondnál, Budapest városi-külső, Feneclőre épület.

4. melléklet: A díszpolgárávató ünnepség meghívója

MEGHÍVÓ.

GALÁNTA NAGYKÖZSÉG ÉS A GALÁNTAI JÁRÁS NÉPISKOLÁI

1943. május 30-án

ünneplik a galántai róm. kat. népiskola volt tanítványát

KODÁLY ZOLTÁNT,

melyre t. Címet mély tisztelettel meghívja a

RENDEZŐSÉG.

Az ünnepség sorrendje:

$\frac{1}{4}$ 9 órakor **Kodály Zoltán** ünnepélyes fogadtatása a régi róm. kat. népiskola udvarán. Közreműködik a galántai m. kir. áll. polg. iskola és a róm. kat. népiskola énekkara.

10 órakor részvétel a hősök emlékére tartott ünnepélyes szentmisén.
A szentmisén a Hanza Énekkar és az Egyházi Vegyeskar énekel.

a) Kodály Zoltán: Ave Maria. Énekli a Hanza Énekkar, Vezényel Szőke Péter karnagy.

b) Kodály Zoltán: Panje lingua. Énekli az Egyházi Vegyeskar. Vezényel Tóth Lajos hódmezővásárhelyi kántor-karnagy.

c) Halmos László: Minden földek... Énekli az Egyházi Vegyeskar, Vezényel Polák Imre kántortanító.
Orgonál: Csiba Lajos.

$\frac{1}{4}$ 12 órakor a községi képviselőtestület a községháza tanácstermében díszpolgári oklevelet nyújt át **Kodály Zoltánnak**.

Üdvözlő beszédet mond **dr. Kuthy Géza** főrendiházi tag.

Délután $\frac{1}{4}$ 4 órai kezdettel a községi parkban
a galántai járás 15 népiskolájának

DALOSÜNNEPÉLYE.

Bevezető beszédet mond **dr. Zalai Ernő** kir. tanfelügyelő.

Az ünnepi beszédet mondja **Kodály Zoltán**.

Zárószó. Mondja **Lengyelfalusy József** sz. sz. tanácsos, esperes.

Műsorra kerülnek:

NÉPDALOK, KÁNONOK, NÉPI-JÁTÉKOK, TÁNCOK
és ezer gyermek szereplésével **ÖSSZKAROK**.

Az összkarokat vezényli **Boros Béla** körzeti iskolafelügyelő

Helyárák a délutáni dalosünnepélyen: 2-., 1- és -50 P.

A tiszta jövedelmet a Magyar Vöröskeresztnek ajánljuk fel.

5. melléklet: A galántai dalosünnepély műsorlapja

A galántai népiskolai dalosünnepély műsora

1943. évi május hó 30-án :

1. *Magyar hiszekegy.* Énekli az összkar.
2. *Beevező beszéd.* Mondja dr. *Zalai Ernő* kir. tanfelügyelő.
3. *Runeji beszéd.* Elmondja **KODÁLY ZOLTÁN.**
4. *Énekelj magyar ifjúság!* Énekli az összkar.
5. *Összkar* a következő műsorszámokkal: (a közreműködő iskolák összkar 1000 gyermek) Tánckánon, Molnár legény... Ugy tetszik... Száraz tónak nedves partján... Gerencséri utca... A csitári hegyek alatt... Átalmennék én a Tiszán... Szánt a babám... Kocsi szekér...
6. *Galánta-Hódi-Nemeskajal-Nemesnebojsza-Taksonyfalva közös kórusa:* Kuruc dalok, katona dalok, mátyusföldi dalok.
7. *Alsószeli ág. ev. népiskola énekkara:*
a) Kodály-csokor a Hány Jánosból és a Bicinia Hungaricából: Ábécé nóta, Felszántom a császár udvarát... Katonadal, Nagyabonyban... Alsószeli magas torony;
b) A dalos rét virágaiból: Bartók: Áldja meg az Isten... Kertész: Török bárszony süvegem... Horthy dalok, Kodály: Bucsuzó.
8. *Vágai róm. kat. népiskola:* Harangoznak a toronyba... Mikor kezdtem a ládámot pakkolni... Vitézi ének.
9. *Tallós-Doroszonyvezekény közös kórusa:* Még azt mondják... Az alvégen a felvégen... Taliga... Félre tolem búbanat... Zölderdőben a tücsök...
10. *A galántai róm. kat. népiskola népi játéka és magyar tánc.*
11. *Hidaskürt-Nemeskosút-Vizkelet közös kórusa:* Tizenhárom fodor van a... Cifra palota... Tiszán túl, Dunán túl... Esik eső. A rátóti legények... Erdő, erdő...
12. *Felsőszeli ág. ev. és róm. kat. népiskola közös kórusa:* Az én juhóm elveszett... Az én csizmám csikóbőrös, Országúton... Falu végén...
13. *Alsószeli ág. ev. népiskola:* Kecsejáték... Egy kis kertet kerítek (mátyusföldi játék).
14. *Galántai róm. kat. népiskola énekkara:* Kodályból: Édesanyám kiállott a kapuba... Nem hittem, hogy katona leszek én... Eger felől... Kis kece lányom... Hej tulipán... (Bicinia Hungarica) Tiszán innen, Dunán túl. Tyúk-kergető (Kodály dalok).
15. *Felsőszeli ág. ev. és r. kat. népiskola:* Magyar tapsos (tánc).
16. *Galánta-Felsőszeli-Nemeskajal-Nemesnebojsza-Hódi közös kórusa:* Nyárkánon.
17. *Összkar műsorszámai:* Őszi harmat után... Jól van dolgoz... Összegyűlték, összegyűlték... Keresik a nem lelik a... Sárga a csikó... Horthy Miklós én is a tied vagyok... A jó lovas katonának...
18. *Zárószó.* Mondja *Langyelfalusi József* esperes.
19. *Himnusz.* Énekli az összkar.

6. melléklet: Kodály Zoltán a galántai népiskola udvarán 1943. május 30-án
(Fotó: Duffek Géza)

7. melléklet: Kodály Zoltán az Esterházy-kápolna bejáratánál a galántai vezetők és Kerényi György (leghátul) kíséretében

8. melléklet: Kodály Napok a számok tükrében – A Kodály Napok versenyében szerepelt kórusok

Kórus	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
	1969	1972	1975	1978	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017	2021	2023
1. Alistál, Te Deum Laudamus Kamarakórus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	/	/	/	/
2. Berencsi Vegyeskar	-	/	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Bős, Kék Duna Vegyeskar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	/	-	-
4. Buzítai Vegyeskar	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Csábi Szeder Fábián Dalegylet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	/	/	-	-	-	-
6. Csábi Szeder Fábián Dalegylet Nőikara	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-
7. CSMTKÉ	/	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8. Deáki „Győzelmes Út” Énekkar	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9. Dióspatonyi Barátság Vegyeskar	-	/	/	-	-	/	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Diószeg, Vox Humana	-	/	/	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11. Dunaszerdahely, Vox Camerata Kamarakórus	-	-	-	-	-	-	-	/	/	/	-	-	-	-	-	-	/	-	-
12. Dunaszerdahelyi Nőikar	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13. Csallóközi Dal- és Táncegyüttes Vegyeskara	/	-	-	-	/	/	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14. Érsekújvári Amadea Női Kamarakórus	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15. Felsőszeli Rozmaring Vegyeskar	/	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16. Füleki Pro Kultúra Férfikar	-	-	/	/	/	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
17. Fülek, Melódia Női kar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	/	/	/	-	/	/	/
18. Galánta, Kodály Zoltán Daloskör	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

[illegible]

Kórus	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
	1969	1972	1975	1978	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017	2021	2023
38. Nyitrai Konstantin Egyetem Magyar Kórusa	-	/	-	/	-	-	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	/
39. Párkány, Katedra – Liszt F. MAI Női Kamarakórusa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	-
40. Párkány, Szivárvány Énekkar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-
41. Párkány, Stilla Pectus Nőiakar	-	-	-	-	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
42. Pelsőci Női Kórus	-	-	-	/	/	/	/	/	-	/	-	/	-	-	-	-	-	-	-
43. Pelsőci Korona Énekegyüttes	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/
44. Peredi Nőiakar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/
45. Pozsonyeperjesi Kis-Duna Vegyeskar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	/	-	-	/	-	-	-	-
46. Ragyolci Jázmin Nőiakar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	-	/	-	/	/	-
47. Rimaszombati Blaha Lujza Vegyeskar	/	/	/	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	-	/	/	/
48. Rozsnyói Csemadok h. sz. Vegyeskara	/	/	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
49. Somorjai Firesz Éneklőcsoporth	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-
50. Somorja, Hid Vegyeskar	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	/	-	-	/
51. Szenci Napsugár Vegyeskar	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
52. Szepsi Egressy Béni Vegyeskar	-	/	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-
53. Szepsi, Vox Columbella	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	-	-	-	-
54. Terebesi Tanítók Kórusa	-	-	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
55. Tesmag, Amicorum Vegyeskar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	-
56. Tornaljai Csemadok h. sz. Vegyeskara	-	-	-	-	-	-	/	-	/	/	-	/	/	-	-	-	-	-	-

Kórus	1. 1969	2. 1972	3. 1975	4. 1978	5. 1981	6. 1984	7. 1987	8. 1990	9. 1993	10. 1996	11. 1999	12. 2002	13. 2005	14. 2008	15. 2011	16. 2014	17. 2017	18. 2021	19. 2023
57. Vásárúti Kis-Dunaág Vegyeskar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-
58. Zselízi Franz Schubert Vegyeskar	-	-	-	-	-	/	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	/
59. Zselízi Voces Selyzienses Kamarakórus	-	-	-	-	-	-	-	/	/	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-
60. Zsérei Zoboralja Nőikar	-	/	/	-	/	/	-	-	-	/	/	/	/	/	/	-	-	-	-
Összesen 60 kórus	10	14	17	13	16	9	8	15	12	17	18	21	19	21	21	16	19	11	14

9. melléklet: A Kodály Napokon fellépett hazai és külföldi vendégkórusok, együttesek

Kórus	1. 1969	2. 1972	3. 1975	4. 1978	5. 1981	6. 1984	7. 1987	8. 1990	9. 1993	10. 1996	11. 1999	12. 2002	13. 2005	14. 2008	15. 2011	16. 2014	17. 2017	18. 2021	19. 2023
1. Ajkai Nőiakar	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Bartók Béla Férfikar, Pécs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-
3. Budapesti Műegyetem Szimfonikus Zenekara	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-
4. CSMTKE	-	-	-	-	-	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Debreceni Kodály-kórus	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Debreceni Kölcssey-kórus	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Dunapataji Népdalkör	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8. Galánta, ZORA Vegyeskar	-	-	-	-	/	/	/	/	/	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-
9. Galántai Kodály Gimnázium Leánykara	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	-	-	/	-	-	-	/
10. Győr Filharmonikus Zenekar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	/	/	/	-	-	-	-
11. Győri Széchenyi I. Egyetem Filharmonikus Zenekara	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-
12. Győri Liszt F. Vegyes-nőiakar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-
13. Győri Liszt F. Vegyeskar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	-	-	-	-
14. Herencsár Viktória cimbalomművész	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-
15. Honvéd Szimfonikus Zenekar	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16. Kaposvári Vikár Béla Kórus	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17. Kecskeméti Pedagógus Énekkar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kórus	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
	1969	1972	1975	1978	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017	2021	2023
35. Székesfehérvári Primavera Vegyeskar	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
36. Székesfehérvári Videoton Énekkar	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
37. Szekszárdi Liszt F. Kamarakórus	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
38. Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-
39. Szolnoki Kodály Kórus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-
40. Szolnoki Jandrássik György Gépipari Műszaki Szakközépiskola Fiúkórusa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-
41. Trinec, Polský pěvecký soubor Hutník	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
42. Tírmavia Vegyeskar, Nagyszombat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-
43. Vasas Budapest énekkar	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
44. Vasas Szimfonikus Zenekar	-	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
45. Veszprém Város Vegyeskara	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	/	-	/	/	/	/	/	/
Összesen 45 kórus	3	2	3	3	4	7	7	6	7	10	6	5	5	6	7	4	3	1	2

11. melléklet: Emléktábla a galántai vasútállomáson

12. melléklet: Kodály-szobor a galántai Kodály Zoltán Gimnázium épületében

13. melléklet: A galántai Kodály Zoltán Alapiskola előcsarnokának falán elhelyezett dombormű

15. melléklet: A Nagyszombati Levéltárban talált *Ah hol vagy magyarok* tündöklő csillaga fúvószenekari partitúra 1. oldala (kézirát)

Ah hol vagy magyarok tündöklő csillaga

1. *f* *p*

Flügelhorn

Trumpet

Cornet

Bas

cresc. *p cresc. poco a poco.*

CHS B 1025

1

CHS B

16. melléklet: A Schneider-Trnavský kézjegyével ellátott *Ah hol vagy magyarok* tündöklő csillaga fúvószenekari partitúra 2. oldala (kézirat)

112

The image shows a handwritten musical score on aged paper. The top section contains ten staves of music, with the first staff marked 'flauto' and the last staff marked 'clarinetto'. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings like 'f' and 'p'. Below the main score, there are two large rectangular boxes outlined in red ink. The top box contains the handwritten text 'Ah hol vagy magyarok' and 'Clarinetto'. The bottom box contains the handwritten text 'Ah hol vagy magyarok' and 'Clarinetto'. The paper shows signs of wear, including creases and discoloration.

17. melléklet: Az Ah hol vagy magyarok tündöklő csillaga fúvószenekari mű két hangszerszólama (kézirat)

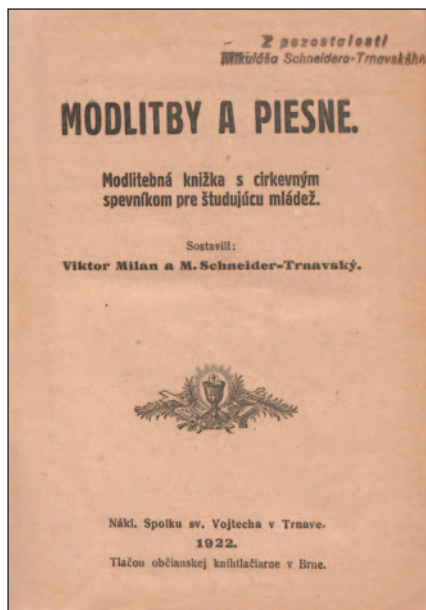
Flagehbömer B Ah hol vagy

Cms/B H

Trombi Es I II. Ah hol vagy

Cms/B 5

18. melléklet: Az 1922-ben Nagyszombatban kiadott *Modlitby a piesne* című énekeskönyv és az abban közreadott Kodály Zoltán: *Stabat Mater* (vegyeskari változat) kottája

— 317 —

Dal segno $\oplus$ *al fine.*

Chorus *mf* Sal - ve Ma - ter mi - se - ri -

Solo *f* *ri* *a.*

Organo *Dal segno* $\oplus$ *al fine.*

Stabat Mater. *cresc.* *Z. Kodály.*

Sopran *Largo* *p*

Alt

1. Sta - bat Ma - ter do - lo - ro - sa,
 2. Qu - jam tri - stis et af - fi - cta
 3. O quam moe - ro - lat et do - le - bat,
 4. Quis est ho - mo qui non fle - ret,
 5. Quis non pos - set con - tri - sta - ri

Tenor

Bas

— 318 —

piu mosso e

1. in - sta - cru - cem la - cry - mo - sa, dum pen -
 2. con - tri - sta - tam et do - len - tem per - trans -
 3. fu - it il - la be - no - di - cta Ma - ter
 4. et a Ma - ter dum vi - de - bat, Na - ti
 5. Ma - trem Chri - sti si vi - de - ret in tan -
 6. Chri - sti Ma - trem con - tem - pla - ri do - len -

cresc. *Sostenuto.* *pp*

1. do - bat fi - li - us, dum pen - do - bat
 2. i - vit gla - di - us, per - trans - i - vit
 3. u - ni - ge - ni - ti, Ma - ter u - ni -
 4. poe - nas in - cly - ti, Na - ti poe - nas
 5. to sup - pli - ci o, in tan - to sup -
 6. tem cum Fi - li - o, do - len - tem cum

1. fi - li - us.
 2. gla - di - us.
 3. ge - ni - ti.
 4. in - cly - ti.
 5. pli - ci o.
 6. Fi - li - o.

19. melléklet: Kodály-emléktábla Gímesen és Nagyszombatban

20. melléklet: Kodály Zoltán felvidéki gyűjtőútjainak időrendi mutatója³⁷¹

Év	Helység neve magyarul	Jelenlegi (szlovák) megnevezés	Megye	Kerület az 1996-os közigazgatási felosztás szerint	Db	Megjegyzés
1885–1890	Galánta	Galanta	Pozsony	Trnava	6	mondókák
1890	Galánta	Galanta	Pozsony	Trnava	4	
	Nagyszombat	Trnava	Pozsony	Trnava	3	tót
1904	Nagyszombat	Trnava	Pozsony	Trnava	1	tót
1904	Gomba	Hubice	Pozsony	Trnava	1	
1905	Gomba	Hubice	Pozsony	Trnava	2	
1905	Galánta	Galanta	Pozsony	Trnava	3	
1905	Taksony	Matúškovo	Pozsony	Trnava	10	
1905	Felsőszeli	Horné Saliby	Pozsony	Trnava	20	
1905	Zsigárd	Žiharec	Pozsony	Trnava	36	
1905	Deáki	Diakovce	Pozsony	Trnava	1	
1905	Nádszeg	Trstice	Pozsony	Trnava	4	
1905	Dercsika	Jurová	Pozsony	Trnava	2	
1905	Gútai szállások	Kolárovo	Komárom	Nitra	1	
1905	Vágfarkasd	Vičany	Pozsony	Trnava	24	
1906	Alsóbodok	Dolné Obdokovce	Nyitra	Nitra	16	
1906	Béd	Bádice	Nyitra	Nitra	30	
1906	Nyitragerencsér	Nitrianske Hrnčiarovce	Nyitra	Nitra	32	
1906	Pográny	Pohranice	Nyitra	Nitra	27	
1906	Ghymes	Jelenec	Nyitra	Nitra	104	
1906	Pered	Tešedíkovo	Pozsony	Nitra	13	
1906	Babindál	Babindol	Nyitra	Nitra	1	
1906	Barslédec	Ladice	Bars	Nitra	2	
1906	Nyitraberencs	Branč	Nyitra	Nitra	1	
1906	Kolon	Koliňany	Nyitra	Nitra	39	12, Szalai Zuza (szül. 1831 k.)
1906	Menyhe	Mechenice	Nyitra	Nitra	5	Menyhe és Szalakusz jelenleg Podhorany név alatt közigazgatásilag egy település
1906	Nyitraegerszeg	Jelšovce	Nyitra	Nitra	8	
1906	Nyitrageszte	Hostová	Nyitra	Nitra	7	
1906	Vágfarkasd	Vičany	Nyitra	Nitra	1	
1906	Vágkirályfa	Kráľová nad Váhom	Nyitra	Nitra	25	

³⁷¹ SZALAY Olga: Kodály, a népzene kutató és tudományos műhelye. Bp., Akadémiai, 2004.

Év	Helység neve magyarul	Jelenlegi (szlovák) megnevezés	Megye	Kerület az 1996-os közigazgatási felosztás szerint	Db	Megjegyzés
1906	Zsére	Žirany	Nyitra	Nitra	33	
1907	Ghymes	Jelenec	Nyitra	Nitra	33	
1907	Barslédec	Ladice	Nyitra	Nitra	24	1 tót
1907	Kolon	Koliňany	Nyitra	Nitra	3	1 tót
1907	Vicsápapáti	Výčapy Opatovce	Nyitra	Nitra	26	3 tót
1907	Alsócsitár	Dolné Štítare	Nyitra	Nitra	18	
1907	Nyitraberencs	Branč	Nyitra	Nitra	3	
1907	Nyitraegerszeg	Jelšovce	Nyitra	Nitra	7	
1907	Szalakusz	Sokolníky	Nyitra	Nitra	5	Menyhe és Szalakusz jelenleg Podhorany név alatt közigazgatásilag egy település
1907	Zsére	Žirany	Nyitra	Nitra	1	
1908	Babindál	Babindol	Nyitra	Nitra	2	
1908	Nyitraberencs	Branč	Nyitra	Nitra	5	
1908	Nyitraegerszeg	Jelšovce	Nyitra	Nitra	12	
1909	Barslédec	Ladice	Nyitra	Nitra	1	
1909	Béd	Bádice	Nyitra	Nitra	45	1 tót
1909	Ghymes-Kosztolány	Kostolany pod Tribečom	Nyitra	Nitra	17	16 tót
1909	Menyhe	Mechenice	Nyitra	Nitra	68	
1909	Nyitraacsehi	Čechynce	Nyitra	Nitra	35	
1909	Lapásgyarmat gy. Nyitraacsehi	Golianovo	Nyitra	Nitra	2	tót
1909	Nyitraegerszeg	Jelšovce	Nyitra	Nitra	4	
1909	Zsére	Žirany	Nyitra	Nitra	1	
1910	Béd	Bádice	Nyitra	Nitra	33	
1910	Csáb	Čebovce	Hont		23	
1910	Lukanénye	Nenince	Hont	Banská Bystrica	70	1 tót, 13 magyar furulya, 12 magyar duda
1910	Menyhe	Mechenice	Nyitra	Nitra	20	
1910	Nyitraegerszeg	Jelšovce	Nyitra	Nitra	16	
1911	Menyhe	Mechenice	Nyitra	Nitra	27	2 tót
1911	Vicsápapáti	Výčapy Opatovce	Nyitra	Nitra	35	13 tót
1911	Szomorlovászi	Koniarovce	Nyitra	Nitra	13	4 tót, 9 tót duda
1911	Nyitraereszlény	Preseľany	Nyitra	Nitra	44	43 tót
1911	Szalakusz	Sokolníky	Nyitra	Nitra	29	22 tót, 7 tót duda
1911	Zsére	Žirany		Nitra	64	16 duda

Év	Helység neve magyarul	Jelenlegi (szlovák) megnevezés	Megye	Kerület az 1996-os közigazgatási felosztás szerint	Db	Megjegyzés
1912	Alsóbalog	Veľký Blh	Gömör	Banská Bystrica	24	
1912	Alsófalu	Polina	Gömör	Banská Bystrica	3	
1912	Alsószecse	Dolná Seč	Bars	Nitra	19	
1912	Nagyod	Vyšné na Hronom	Bars	Nitra	19	
1912	Garamszentgyörgy	Jur nad Hronom	Bars	Nitra	40	
1912	Mohi	Mochovce	Bars	Nitra	101	2 fűtő / A község ma már nem létezik. Az 1980-as évek elején, a mohi atomerőmű építésekor lerombolták.
1912	Alsóvárad	Tekovský Hrádok	Bars	Nitra	11	
1912	Balogpádár	Padarovce	Gömör	Banská Bystrica	37	
1912	Deresk	Držkovce	Gömör	Banská Bystrica	3	
1912	Felsőszecse	Horná Seč	Bars	Nitra	9	
1912	Garamsalló	Šalov	Hont	Nitra	36	
1912	Hasznos-Huta		Heves		6	3 tót Az egykor önálló község ma Pásztó városrésze (Magyarország)
1912	Hontfűzesgyarmat	Hontianská Vrbica	Hont	Nitra	33	
1912	Kisölvéd	Malé Ludince	Hont	Nitra	20	
1912	Kissáró	Malé Šarovce	Bars	Nitra	1	
1912	Kisvisnyó	Višňové	Gömör	Banská Bystrica	23	1 tót
1912	Nagypeszek	Sikenica	Hont	Nitra	33	
1912	Perjés	Dražice	Gömör	Banská Bystrica	30	
1912	Tergenye	Sikenica	Hont	Nitra	4	
1912	Zalaba	Zalaba	Hont	Nitra	39	3 fűtő, 5 duda
1912	Zsemlér	Žemliare	Bars	Nitra	9	tót
1913	Alsóbalog	Veľký Blh	Gömör	Banská Bystrica	7	3 furulya
1913	Alsófalu	Polina	Gömör	Banská Bystrica	23	11 klarinét
1913	Deresk	Držkovce	Gömör	Banská Bystrica	31	
1913	Felsőrás	Rašice	Gömör	Banská Bystrica	33	6 f-trombita, 11 dallam bátkai énekestől
1913	Gice	Hucin	Gömör	Banská Bystrica	31	7 dal Beke Istvántól (szül. 1831)
1913	Hontfűzesgyarmat	Hontianská Vrbica	Hont	Nitra	1	
1913	Kisvisnyó	Višňové	Gömör	Banská Bystrica	11	
1913	Lévárt	Leváre	Gömör	Banská Bystrica	6	
1913	Lice	Licine	Gömör	Banská Bystrica	29	2 cigány

Év	Helység neve magyarul	Jelenlegi (szlovák) megnevezés	Megye	Kerület az 1996-os közigazgatási felosztás szerint	Db	Megjegyzés
1913	Páskaháza	Pašková	Gömör	Košice	72	
1913	Szalóc	Slavec	Gömör	Košice	10	
1913	Szilice	Silica	Gömör	Košice	50	1 hosszú E-fakürt
1914	Gice	Hucin	Gömör	Banská Bystrica	5	5 cigány
1914	Szilice	Silica	Gömör	Košice	1	gyerekjáték
1914	Szalóc	Slavec	Gömör	Košice	29	12 cigány
1914	Mohi	Mochovce	Bars	Nitra	61	3 cigány, 2 m. sirató ua. 2 fisz-trombita, 2 kanásztüllök
1914	Barslédec	Ladice	Bars	Nitra	35	3 tót (1 tót sirató)
1914	Alsócsitár	Dolné Štítare	Nyitra	Nitra	38	3 sirató
1914	Lice	Licine	Gömör	Banská Bystrica	4	cigány
1915	Barslédec	Ladice	Nyitra	Nitra	5	siratók
1915	Ghymes	Jelenec	Nyitra	Nitra	22	4 sirató
1915	Ghymes-Kosztolány	Kostolany nad Tribečom	Nyitra	Nitra	2	tót siratók
1915	Kolon	Koliňany	Nyitra	Nitra	9	siratók
1915	Zsére	Žirany	Nyitra	Nitra	36	11 sirató
1916	Ghymes	Jelenec	Nyitra	Nitra	41	
1916	Zsére	Žirany	Nyitra	Nitra	15	1 sirató, fiatalság
1916	Kassa laktanya	Košice	Abauj	Košice	115	katonák
1916	Áj	Háj	Abauj	Košice	1	katona
1916	Kisida	Malá Ida	Abauj	Košice	1	katona
1916	Szepesbéla	Spišská Belá	Szepes	Prešov	1	katona
1916	Tóketerebes	Trebišov	Zemplén	Košice	2	katonák
1916	Ránkfűred, laktanya	Herľany	Abauj	Košice	31	katona
1916	Hegyi	Zemplínske Kopčany	Zemplén	Košice	1	katona
é. n.	Vágfarkasd	Vlčany	Nyitra	Nitra	1	1905 v. 1906
é. n.	Babindál	Babindol	Nyitra	Nitra	7	2 tót, 1906 v. 1908
é. n.	Vicsáppapáti	Výčapy Opatovce	Nyitra	Nitra	3	1907 v. 1911
é. n.	Alsóbalog	Veľký Blh	Gömör	Banská Bystrica	2	1912 v. 1913
é. n.	Alsófalu	Polina	Gömör	Banská Bystrica	2	1912 v. 1913
é. n.	Hontfűzesgyarmat	Hontianská Vrbica	Hont	Nitra	2	1912 v. 1913
é. n.	Deresk	Držkovce	Gömör	Banská Bystrica	2	1912 v. 1913
é. n.	Barslédec	Ladice	Nyitra	Nitra	1	
é. n.	Nyitraberencs	Branč	Nyitra	Nitra	5	
é. n.	Ghymes	Jelenec	Nyitra	Nitra	25	1909 előtti

Év	Helység neve magyarul	Jelenlegi (szlovák) megnevezés	Megye	Kerület az 1996-os közigazgatási felosztás szerint	Db	Megjegyzés
é. n.	Kolon	Kolíňany	Nyitra	Nitra	2	
é. n.	Menyhe	Mečenice	Nyitra	Nitra	6	
é. n.	Mohi	Mochovce	Bars	Nitra	1	
é. n.	Nyitraegerszeg	Jelšovce	Nyitra	Nitra	14	
é. n.	Zsére	Žirany	Nyitra	Nitra	9	
é. n.	Kassa	Košice		Košice	4	4 tót (rádióból)
Összesen					2493	

21. melléklet: A felvidéki gyűjtések anyagának felhasználása a kompozíciókban³⁷²

Műfaj – műcím	A mű/ tétel száma	Népdalcím	Lelőhely	Gyűjtés ideje	Megjegyzés
---------------	-------------------------	-----------	----------	------------------	------------

Zenekari művek

GALÁNTAI TÁNCOK		Lányok ülnek a toronyba	Barslédec	1907	
-----------------	--	-------------------------	-----------	------	--

Kamaraművek

CAPRICCIO, szóló gordonka		Héj, a mohi heggy borának	Mohi	1912	
		A lévai heggy borának	Alsószecse	1912	

Szólóének hangszerkísérettel

MAGYAR NÉPDALOK

Vetekedik vala háromféle virág	11.	Vetekégyik vélem három féle virág	Ghymes	1906	
Magos a rutafa	12. (a)	Szentiványi tiszta búza	Pográny	1902	Vikár Béla gy. Az első verzióban a „Szentiványi tiszta búza” szöveg szerepelt. Ez később a dal jegyzetébe került.
Magos a rutafa	12. (b)	A magas rutafa	Ghymes	1906	
Azért, hogy én huszár vagyok	13.	Azért, hogy én huszár vagyok	Zsigárd	1905	
Ha felülök, csuhaj	15.	Ha felülök, csuhaj, ha felülök	Felsőszeli	1905	
Gerencséri utca	16.	Gerencséri utca	Nyitra Gerencsér	1906	
Török már a réteket	18.	Török már a réteket	Felsőszeli	1905	
ÉNEKSZÓ (Op. 1) Dalok népi versekre					Csak a szövegek népiek, a zene Kodály-szerzemény.
Három út előttem	1.	Udvarom, udvarom	Vágkirályfa	1906	Szöveg
Jöjj te hozzám	2.	Jöjj te hozzám	Menyhe	1909	Szöveg
Kinyílt a kalitka	3.	Kinyílt a kalitka	Ghymes	1906	Szöveg
Sem szántok, sem vetek	4.	Minek vagy, minek vagy	Barslédec	1907	Szöveg / A dal 4. verszaka a Kodály által használt „Sem szántok, sem vetek” szöveg
Jaj de régen nem láttalak	6.	Jaj de régen nem láttalak	Ghymes	1906	Szöveg dallamutalással
Ha ki szépet szeret	7.	Ha ki szépet szeret	Barslédec	1914	Szöveg
Csak aztat csudálom	8.	Csak aztat csudálom	Zsére	1907	Szöveg dallamutalással

³⁷² A művek forrásait BEREZKY János – DOMOKOS Mária – OLSVAI Imre – PAKSA Katalin – SZALAY Olga: Kodály népdalfeldolgozásainak dallam- és szövegforrásai – Sources of Music and Text for Kodály's Compositions Based on Folk Music. Angol ford. POKOLY Judit. Bp., MTA BTK Zenetudományi Intézet/HAS RCH Institute for Musicology, 2019. (Az 1984-ben megjelent kiadás bővített, kétnyelvű kiadása), valamint az 1984-es kiadás melléklete: SZALAY Olga: Kodály népzenei gyűjtésének mutatói alapján tárgyaljuk.

Műfaj – műcím	A mű/ tétel száma	Népdalcím	Lelőhely	Gyűjtés ideje	Megjegyzés
Vékony a pókháló	9.	Vikony a pókháló	Zsére	1906	szöveg dallamutalással
Azt gondolod rózsám	10.	Azt gondolod rózsám	Ghymes	1906	Szöveg dallamutalással
Ne sajnáld galambom	11.	Ne sajnáld galambom	Pográny	1906	Szöveg dallamutalással
Ki kiderül, meg beborul	12.	Leesett a pap az ágyról	Ghymes	1906	Szöveg
Sohasem cselekszem	13.	Én szépet szerettem	Nyitraacsehi	1909	Szöveg
Azt gondolod, hogy én bánom	14.	Tudtad, tudtad, mégse mondtad	Zsére	1906	Szöveg
Tudtad, tudtad	15.	Tudtad, tudtad, mégse mondtad	Zsére	1906	Szöveg

MAGYAR NÉPZENE III.

Elkiáltom magamat	11.	Elkiáltom magamat	Ghymes	1907	
Meghalok, meghalok	13.(a)	Meghalok, meghalok	Kolon	1906	Két zoborvidéki népdal, ugyanaz a forrás
Meghalok, meghalok	13.(b)	Meghalok, meghalok	Geszte	1906	Ugyanez a forrás, szöveg nélkül közölve, kissé eltérő dallamvariáns.
Akkor szép az erdő	15.	Akkor szép az erdő	Menyhe	1909	

MAGYAR NÉPZENE IV.

Zöld erdőben	21.	Zöld erdőbe, zöld mezőbe	Menyhe	1909	
A három asszony	22.	Minapában az utcában	Mohi	1912	

MAGYAR NÉPZENE V.

Magos kösziklának	25.	Magos kösziklának	Kolon	1906	
Jaj de szerencsétlen időre jutottam	26.	Jaj de szerencsétlen időre jutottam	Barslédec	1907	
Ifjúság mint sólyommadár I	27.	Ifjúságom csula madár	Barslédec	1907	
Csillagom, révésem	29.	Angyalom, riviszém,	Barslédec	1907	
Szőlőhegyen keresztül	30.	Szőlőhegyen keresztül	Ghymes	1906	
Dudanóta	31.(1)	Krizsán bácsi, dudáljon kē	Zsére	1906	
Dudanóta	31.	Aki dudás akar lennyi	Barslédec	1907	Szöveg
Dudanóta	31.(2)	Kicsiny a hordócska	Zsére	1906	
Dudanóta	31.	dudafelvétel	Zsére	1911	Hangszeres zene (kiséret) / Gergely-járás, Dudaszó

MAGYAR NÉPZENE VI.

Huszárnóta	34.	Nézd a huszárt	Kassa	1916	A kassai laktanyában gyűjtött népdalok adatközlője lehettek más tájegységekről is. Mindkét dal Kodály Emma feldolgozása.
Doberdói dal	35.	Mikor szürkébe öltöztem	Kassa	1916	

Műfaj - műcím	A mű/ tétel száma	Népdalcím	Lelőhely	Gyűjtés ideje	Megjegyzés
Verbunk	36.	A jó lovas katonának Százallíros katonának	Zsére	1911	Háry János 22 (b) / A szöveg részben báró Amadé Lászlótól

MAGYAR NÉPZENE VII.

Megégett Rácország	39.	Mégégett Rácország	Pográny	1906	
Labanc gúnydal a kurucra	40.	Hová tettet a subádot	Garamszentgyörgy	1912	Ugyanez a forrás: Czinka Panna 20
Körtéfa	41.	Körtéfa, körtéfa	Ghymes	1906	Bic. Hun. 1. 16.

MAGYAR NÉPZENE IX.

Hej, a mohi hegy borának	48.(a)	Héj, a mohi hegy borának	Mohi	1912	Capriccio
Hej, a mohi hegy borának	48.(b)	A lévai hegy borának	Alsószecse	1912	Capriccio
Vasárnap bort inni	50.	Vasárnap bort iszom	Mohi	1912	
		Vasárnap bort ittam	Alsóbalog	1912	
Öreg vagyok	51.	Öreg vagyok már én	Kisvisnyó	1912	

MAGYAR NÉPZENE X.

A csitári hegyek alatt	55.	A csitári hegyek alatt	Alsócsitár	1914	Székelv fonó 13
		Megüzentem a rózsámnak	Páskaháza	1913	Szöveg: a dal 2. vsz. „Amott látok az ég alatt egy madarat repülni”.

MAGYAR NÉPZENE XI.

Mégvéttem a feleségem	62.	Megvettem a feleségem	Mohi	1912	
-----------------------	-----	-----------------------	------	------	--

Gyermekkarok

VILLŐ		Ez ki háza, ki háza?	Béd	1906	
		Talalaj, talalaj, Tök Lőrinc	Béd	1906	
GERGELY-JÁRÁS		Szent Gergely doktornak	Nyitracehi	1909	
		Elesett a lud a jégen	Garamszentgyörgy	1912	Dudanóta
		Dudaszó	Zsére	1911	
JELÉNTI MAGÁT JÉZUS		Jeléntyi magát Jézus	Ghymes	1916	
PÜNKÖSDÖLŐ		Lejesett a fecske	Vicsáppáti	1907	
NYULACSKA		Hová mégy te kis nyulacska	Kisvisnyó	1913	Régi játék
HÉT KÖNNYŰ GYERMEKKAR					
Falu végén	2.	Falu végén keskeny gát	Mohi	1912	
Zöld erdőben	7.	Zöld erdőbe, zöld mezőbe	Menyhe	1909	
HÁROM GÖMÖRI NÉPDAL		A panyiti halastóba	Alsóbalog	1912	
		Nána, nána Tiszanána	Lice	1913	
		Vigan, vigan vig angyalom	Alsóbalog	1912	

Műfaj – műcím	A mű/ tétel száma	Népdalcím	Lelőhely	Gyűjtés ideje	Megjegyzés
---------------	-------------------------	-----------	----------	------------------	------------

Női karok

KÉT ZOBORVIDÉKI NÉPDAL

Meghalok, meghalok	I (a)	Meghalok, meghalok	Kolon	1906	Magy. népz. III. 13.
Meghalok, meghalok	I (b)	Meghalok, meghalok	Geszte	1906	Szöveg nélkül közölve / Magy. népz. III. 13.
Piros alma mosolyog	II	Piros alma mosolyog a dombtetőn	Menyhe	1909	

Vegyes karok

MÁTRAÍ KÉPEK		Két tyúkom tavali	Zsére	1911	Dudanóta
		Pirók kutya pád alatt			Dudanóta
SZÉKELY KESERVES		Sirass anyám sirass	Zsére	1907	Csak szöveg dallamutalással
GÖMÖRI DAL		Az én ökröm a Virág, a Virág	Felsőrás	1913	

Kánonok

HAT TRÉFÁS KÁNON

Madarak voltunk	2.	Kiolvasó	Galánta	1885–90	
Mikor mentem misére	6.	Mikor mentem misére	Galánta	1885–90	Gyermekmondókák

Színpadí művek

HÁRY JÁNOS (Op.15.)

Dal	4	Sej verd meg Isten	Kassa	1916	Bic. Hun. II. 97.
Dal	6 (a)	Piros alma ne gurój	Mohi	1912	
Dal	6 (b)	Ferenc József most lett magyar király	Ghymes	1906	
Bordal	7 (a)	Ó mely sok hal terem	Alsószecse	1912	
Dal	10	Ku-ku kukucskám	Nyitraegerszeg	1910	
Bécsi harangjáték	12 (a)	Tehénhivogató	Mohi	1914	Hangszeres zene
Dal	13	Hogy tudott, kend rózsám, ide gyünni?	Alsószecse	1912	
Ébresztő	16 (2)	Már Miskolcon szépen muzsikálnok	Zsigárd	1905	A tétel 2. dala
Dal	20 (a)	Ó te vén süllőüüüüüüüüüüüü	Alsóbalog	1912	
Dal	20 (b)	Ó te vén süllőüüüüüüüüüüüü	Nyitraegerszeg	1910	
Toborzó	22 (a)	A jó lovas katonának	Zsére	1911	Verbunk
Toborzó	22 (b)	Száztallíros katonának	Zsére		Ugyanez a forrás: Magy. népzene VI. 36.

Műfaj - műcím	A mű/ tétel száma	Népdalcím	Lelőhely	Gyűjtés ideje	Megjegyzés
Duett női karral	23 (1)	Egyszer két leány	Mohi	1914	Menyasszonytánc
Duett női karral	23 (1)	Gyujtottam gyertyát	Mohi	1912	Menyasszonytánc (szöveg)
Duett női karral	23 (2)	Tik isztok, észtek	Nyitraegerszeg	1908	
Duett női karral	23 (2)	Emént a két lány	Nyitraegerszeg	1910	Szöveg
	26	Á, bé, cé, dé	Garamszentgyörgy	1912	Szöveg
Dal	28	Általment a Simonyics a hegyen	Zsigárd	1905	
Dal	29 (a)	Az alföldi pusztán	Szalóc	1914	
Dal	29 (b)	Fölszántom a király udvarát	Szilice	1913	

SZÉKELY FŐNŐ

	1	Ha tő elmegy, öngem itt hagysz	Mohi	1914	Szöveg
	9 (3)	Lányok únek a toromba	Nyitracehi	1909	
	9 (4a)	Dicsértessik a Jézus Krisztus (sirató)	Zsére	1915	A Görög Ilona-jelenet siratóját Kodály a saját zaborvidéki gyűjtéseinek dallam- és szövegelemeiből állította össze. A között 3 forrás a feldolgozáshoz legközelebb álló változatok.
	9 (4b)	Jaj ideo jó apuskám (sirató)	Zsére	1915	
	9 (4c)	Dicsirtessik a Jézus Krisztus! (sirató)	Kolon	1915	
	13	A csitári heggyek alatt	Alsócsitár	1914	Magyar népzene X. 55.
	13 (1)	Megüzentem a rózsámnak	Páskaháza	1913	Szöveg

CZINKA PANNA

Ocskay dala	5	(Ej) Világ, világ	Kisvisnyó	1912	
Parasztkórus	16 (a)	Nincs boldogtalanabb a szegény embernél	Gice	1913	
Parasztkórus	16 (b)	Nincs boldogtalanabb a szegény embernél	Alsófalu	1913	

Pedagógiai művek

BICINIA HUNGARICA I.

Körtéfa, körtéfa	16. (a)	Körtéfa, körtéfa	Zsére	1911	Szöveg
Jaj Istenem a világ	18.	Piros alma telelő	Pográny	1906	Ugyanez a forrás: Ötfokú zene I. 70.
A zsérei temetőbe van egy tő	23.	A zsérei temetőbe van e'ttő	Zsére	1916	Szöveg
Esik eső, ázik a heveder	32.	Esik eső, ázik a heveder	Csáb	1910	
Felsőszeli magas torony	34.	Felsőszeli magas torony	Felsőszeli	1905	

Műfaj – műcím	A mű/ tétel száma	Népdalcím	Lelőhely	Gyűjtés ideje	Megjegyzés
Garibaldi csárdás kis kalapja	35.	Leesett a bécsi torony gombja	Kisvisnyó	1913	
Nem hitted, hogy katona lészek én	36.	Kizöldül a zsérei nagyverdő	Zsére	1906	
Csütörtökön hajnalba	44.	Csütörtökön hajnalba	Kisvisnyó	1912	
Büélesztő szellő	56.	Csak azt szánom, bánom	Bodok	1906	A Büélesztő szellő szöveg a népdal 3. versszaka.

BICINIA HUNGARICA II.

Hej! önkéntesen iratkoztam huszárnak	65.	Kispejlovam nyerített a csatába	Kassa	1916	Szöveg (2)
A körtefa fehéret virágozik	73.	A körtefa fehéret virágozik	Kassa	1916	Szöveg
Mért jöttetek vidékiek?	74. (a)	Mért jöttetek vidékiek?	Vicsápapáti	1907	
Mért jöttetek vidékiek?	74. (b)	Mér gyűttetek tik ide, fölvégiék	Ghymes	1906	
Csillagoknak teremője	77.	Csillagoknak teremője	Zsigárd	1905	Nyolc kis duett, Csillagoknak teremője...
Annyi nekém az irigye	78.	Zalabai kocma házra	Kisölvéd	1912	
Nincsen apám, nincsen anyám	80.	Kalapom a Tiszán uszkál	Farkasd	1905	
Léeggett a galambháznak teteje	82.	Léeggett a galambháznak teteje	Szilice	1913	
Rétén, rétén sej a kassai réten	83.	Rétén, réten sej a kassai réten	Kassa	1916	
Pozsonyi kaszárnya be van kerítve	85.	Kocsmárosné lánya	Nyitraegerszeg	1908	
Pozsonyi kaszárnya be van kerítve	85.	Pozsonyi kaszárnya be van kerítve	Pered	1905	Szöveg
Fehérvári réztoronyba szépen harangoznak	86.	Gerencséri kertek alatt kinyílt a rózsza	NyitraGerencsér	1906	Szöveg (a népdal 2. versszaka: Gerencséri nagytoronyba szépen harangoznak)
Mikor én a kuféromat pakoltam	87.	Mikor én a kuferomat pakoltam	Ghymes	1916	
Árva vagyok árva	94.	Árva vagyok árva	Mohi	1914	

BICINIA HUNGARICA III.

Kiskacsá fürdik fekete tóba	101 - 101a	Kiskacsá fürdik fekete tóba	Páskaháza	1913	Játék (nagy lányoké) 101a – ugyanaz 3 szövegre
Oroszország határszélén akácfa virágozik	103.	A kárpáti hegyoldalon piros rózsza nyílik	Ghymes, Zsére	1916	Szöveg
Az éjszaka de szomorút álmodtam	105.	Az éjszaka de szomorút álmodtam	Ránkfüred	1916	
Arany, ezüstért, cifra ruháért leányt el ne végy	107.	Istén adjon még	Berencs	1907	Szöveg (a népdal 2., 3., 4. versszaka)/ Nyolc kis duett, Arany ezüstért...
Édesanyám, ha megunt kend tartányi	110.	Édesanyám, ha megunt kend tartányi	Béd	1906	

Műfaj - műcím	A mű/ tétel száma	Népdalcím	Leőhely	Gyűjtés ideje	Megjegyzés
Kihajtom a ludam a rétre	111.(a)	Kihajtom a ludam a rétre	Nyitracsehi	1909	
ÖTFOKÚ ZENE I. 100 magyar népdal					
	5.	Isten éltessen Péter, Pál	Kolon	1906	
	11.	Ördög ül a küszöbön	Béd	1909	
55 KÉTSZÓLAMÚ ÉNEKGyakorlat					
	6.	Lement a nap, még sincs este	Lukanénye	1910	
66 KÉTSZÓLAMÚ ÉNEKGyakorlat					
	58.	Az egyházi zöld erdőben	Babindál	1906—1908	

22. melléklet: Kórusművek – összegző táblázat

Műcím	Szöveg	Keletkezés éve	Szólamok száma	Hangszer-kíséret	Megjegyzés
Egyszólamú karok orgonakísérettel					
MIKORON DÁVID (55. zsoltár)	Kecskeméti Vég M.	1923	1	orgona	Megjelent: <i>Evangeliumi vegyes karok</i> című gyűjt., Magyarországi Baptista Egyház 1976
ÉNEK Szent István királyhoz	Bozóký-énekeskönyv 1797	1938	1	orgona	Megjelent: MK, 1938
ELSŐ ÁLDOZÁS	Szedő D.	1942	1	orgona	Megjelent: MK, 1944
ADVENTI ÉNEK	egy XVIII. századi francia misekönyvből Szedő D. ford.	1943	1	orgona	Megjelent: MK, 1944
JÉZUS ÉS A GYERMEKEK	P. Szedő Dénes	1947	1	orgona	Megjelent: <i>Kirelejszom</i> című (Kerényi-Szedő) gyűjt. MK, 1947
MAGYAR MISE		1966	1	orgona	Megjelent: <i>Misepartitúrák</i> SZIT, 1972

Kánonok

A MAGYAROKHOZ	Berzsenyi D.	1936	4		
HAT TRÉFÁS KÁNON	népi szöveg	1936	2		
I. Lencse, borsó, kása	népi szöveg		3		
II. Madarak voltunk	népi szöveg		3		
III. A leányka szótalan	népi szöveg		3		
IV. Tyűkkergető	népi szöveg		3		
V. Fürdő után	népi szöveg		4		
VI. Mikor mentem misére	népi szöveg		4		
SZOLMIZÁLÓ KÁNON	Kodály	1942	2		
KÁRI	Szirmay L.	1944	3		
ARANY SZABADSÁG – AUREA LIBERTAS	Jankovich F.	1957	3		
„GOETHE ÜZENI”	J. W. Goethe (német nyelven)	1959	3		Bónis: <i>Életpálya</i> , 534. o. fakszimile

Gyermekek

VILLÓ	népi szöveg	1925	4		
TÚRÓT ESZIK A CIGÁNY	népdal	1925	4		gyermekkar / vegyes kar (1950) / <i>Cigán dostal syrovnik</i> címmel szlovákul is megjelent, Anton Kríštof ford.
GERGELY-JÁRÁS	magyar iskolás fiúk nótái szerint	1926	3		
LENGYEL LÁSZLÓ	népi töredékek alapján	1927	4		

Műcím	Szöveg	Keletkezés éve	Szólamok száma	Hangszer- kíséret	Megjegyzés
JELENTI MAGÁT JÉZUS	zoborvidéki népdal	1927	3		gyermekkar / férfikar, megjelent: MK, 1944
5 TANTUM ERGO	Aquinói Szent Tamás himnusza	1928	1-3	orgona/ harmónium	Megjelent: <i>Magyar Cantuale</i> című gyűjteményben, MK, 1935
A JUHÁSZ	népdal	1928	2		
A SÜKET SÓGOR	népi szöveg	1928	3		<i>Hluchý kmotor</i> címmel szlovákul is megj., szlov. szöveg: Anton Krístof
CIGÁNYSIRATÓ	székely népdalok	1928	3		
ISTEN KOVÁCSA	népi kiolvasó szöveg	1928	3		<i>Boží kováč</i> címmel szlovákul (Jela Krčmeryová ford.), <i>Boží kovář</i> címmel csehül is megj. (Jan Vrástislavský ford.).
GÓLYANÓTA	népi gyermekdal	1929	3		
PÜNKÖSDÖLŐ	népi töredékek alapján	1929	4		
TÁNCNÓTA	népdal után	1929	3+		a + jel divisire utal
ÚJ ESZTENDŐT KÖSZÖNTŐ	népdal után	1929	4		
PANGE LINGUA	Aquinói Szt. Tamás himnusza	1929	3	orgona	
NAGYSZALONTAI KÖSZÖNTŐ	népdal	1931	3+		
NAGYSZALONTAI KÖSZÖNTŐ	népdal	1931	4		könnyű letét
VÍZKERESZT	Sik S.	1933	3		
NYULACSKA	népdal után	1934	2		
HARMATOZZATOK!		1935	3		
ANGYALOK ÉS PÁSZTOROK	népi szöveg	1935	2-5+		kettős gyermekkar
KARÁCSONYI PÁSZTORTÁNC	népének után	1935	2	piccolo/ furulya/ fuvola	
HÉT KÖNNYŰ GYERMEKKAR		1936			
1. Éva, szívem Éva	népdal		2		
2. Falu végén	népdal		2		
3. Héja	népi gyermekdal		2		
4. Versengés	népdal		2		
5. Círóka	népi gyermekdal		2		
6. Jó gaz'dasszony	népdal		2		
7. Zöld erdőben	népdal		3		<i>Nad horami</i> címmel szlovákul is megj., E. Varínska ford.
A 150. GENFI ZSOLTÁR	Théodore de Bèze/ ford. Szenczi Molnár Albert	1936	3		
HARANGSZÓ	népi szöveg	1937	2 + 6		kettős gyermekkar

Műcím	Szöveg	Keletkezés éve	Szólamok száma	Hangszer-kíséret	Megjegyzés
ANGYALKERT	népi szövegek	1937			
1. Kecsejáték	népi szöveg	1937	2		
2. Tyúkozás	népi szöveg	1937	2		
3. Gyertyajáték	népi szöveg	1937	2		
4. Bent a bárány, kint a farkas	népi szöveg	1937	2		
5. Vásárosdi	népi szöveg	1937	2		
HAJNÓVESZTŐ	népi szöveg	1937	3+		
KATALINKA	népi gyermekdal után	1937	3		
HÁROM GÖMÖRI NÉPDAL	népdalok	1937	2		
A CSIKÓ	népdal	1937	3		
ESTI DAL	népdal	1938	4		gyermekkar / férfikar / vegyes kar
EGYETEM, BEGYETEM	népi szöveg	1938	3		<i>Birica, barica</i> címmel szlovákul is megjelent, František Ftáček ford.
CÚ FÖL, LOVAM	népi szöveg	1938	3		
CSALFA SUGÁR	Arany J.	1938	3		<i>Falošný luč</i> c. szlovákul (Jela Krčmeryová ford.), <i>Zrádná zář</i> c. csehül is megj. (Jan Vrstislavský ford.).
VEJNEMÖJNEN MUZSIKÁL	a Kalevala 44. éneke, Vikár B. ford.	1944	4	zongora / hárfa	Megjelent: MK, 1944
A SZABADSÁG HIMNUSZA (La Marseillaise)	Rouget de L'Isle, Jankovich F. ford.	1948	2		
A SZABADSÁG HIMNUSZA (La Marseillaise)	Rouget de L'Isle, Jankovich F. ford.	1948	3		
JELIGE	Jankovich F.	1948	3+		gyermekkar / férfikar / kis vegyes kar / vegyes kar
BÉKEDAL	Weöres S.	1952	2		
ÜRGÉONTÉS	Gazdag E.	1954	3		
HÁZASODIK A VAKOND	Gazdag E.	1958	3+		
MÉZ, MÉZ, MÉZ	népi gyermekdalok alapján	1958	6+		
HARASZTOSI LEGÉNYNEK	Almási S. gyűjteményéből, 1834	1961	3–5+		
AZ ÉNEKLŐ IFJÚSÁGHOZ	dr. Vargha K.	1962	3+		

Női karok

AVE MARIA		1898	3	vonósok, orgona	Megjelent: <i>Négy fiatalkori kórusmű</i> , EMB, 2007
-----------	--	------	---	--------------------	---

Műcím	Szöveg	Keletkezés éve	Szólamok száma	Hangszer-kíséret	Megjegyzés
KÉT ZOBORVIDÉKI NÉPDAL					
I. Meghalok, meghalok	népdal	1908	6 szóló, női kar 4 szólam		
II. Piros alma mosolyog	népdal	1908	6 szóló, női kar 4 szólam		
HEGYI ÉJSZAKÁK I–V.	szöveg nélkül				
Hegyi éjszakák I.	szöveg nélkül	1923	5		
Hegyi éjszakák II.	szöveg nélkül	1955–1956	4		
Hegyi éjszakák III.	szöveg nélkül	1955–1956	3		
Hegyi éjszakák IV.	szöveg nélkül	1955–1956	3		
Hegyi éjszakák V.	szöveg nélkül	1962	6		
NÉGY OLASZ MADRIGÁL (Quatro madrigali)					
1. Chi vuol veder	M. di D. Frescobaldi sec. XIV.	1931	3		<i>Ten, kto che zrieľ</i> címmel szlovák fordításban is megjelent, Jarko Elen ford.
2. Fior scoloriti	M.M. Boiardo conte di Scandiano sec. XV.	1932	4		
3. Chi d'amor sente	S. G. Fiorentino sec. XIV.	1931	3		
4. Four de la bella caiba	anonim sec. XIV.	1932	3		<i>Slávik sa stratil z hniezda</i> címmel szlovák fordításban is megjelent, Jarko Elen ford.
AVE MARIA		1935	3		
ÉNEK SZENT ISTVÁN KIRÁLYHOZ	Bozóký-énekeskönyv, 1797	1938	4		női kar (gyermekkar) / férfikar / fiú vegyes kar / kis vegyes kar / nagy vegyes kar Minden változat egy kicsit más, nem szimpla átiratok.
SEMMIT NE BÁNKÓDJÁL	Szkhárosi Horváth A.	1939	3+		férfikar / női kar / vegyes kar
SZENT ÁGNES ÜNNEPÉRE	Szt. Ambrus himnusza, Sík S. ford.	1945	3		
KÖNYÖRGÉS (Ő bűn nélkül...)	Labouré Szent Katalin fohásza	1945	3		vegyes kar is / Ő szép béke címmel, Gábor Éva ráköltött szövegével a Kincskereső folyóiratban jelent meg, később óvónői szakközépiskolai tankönyben a világi szövegváltozattal
ÁRVA VAGYOK	népdal	1953	3+		
MEGHALOK, MEGHALOK	népdal	1957	S, 3 A szóló, női kar 6 szólam		

Műcím	Szöveg	Keletkezés éve	Szólamok száma	Hangszer-kíséret	Megjegyzés
FANCY (Dal)	W. Shakespeare, Lukin L. ford.	1959	6		
MAGYAR MISE		1966	Unisono	orgona	

Férfikarok

STABAT MATER		1898–1962	4		Megjelent: <i>Négy fiatalkori kórusmű</i> , EMB, 2007
BORDAL	Kölcsey F.	1913	5+		Eredetileg a <i>Két férfikar</i> 1. téttele
MULATÓ GAJD	anonim XVII. sz.	1917	T1, T2, Bar. Szóló, férfikar 4+		Eredetileg a <i>Két férfikar</i> 2. téttele
JELENTI MAGÁT JÉZUS	zoborvidéki népdal	1927	3		gyermekkar / A férfikari adaptáció az 1940-es évekből – Bárdos ötlete, először férfikari kötetben jelent meg 1944-ben.
CANTICUM NUPTIALE	népdal (1. vsz.), „A házasságról” c. XVII. századi vers (2–4. vsz.)	1928	3		Megjelent: Kecskeméti, I. <i>Canticum nuptiale</i> . In: Kodály Zoltán és Szabolcsi Bence emlékezete (szerk. Bónis F.), Kecskemét: 1992, 146–149.
KARÁDI NÓTÁK	népdalok után	1934	3		
KIT KÉNE ELVENNI	székely népdal	1934	3		
KATONADAL	népdal	1934	3	trombita, dob	
JUSTUM ET TENACEM (Rendületlenül)	Horatius (Trencsényi J. ford.)	1935	3		
HUSZT	Kölcsey F.	1936	3		
FŐLSZÁLLOTT A PÁVA	Ady E.	1937	3+		
ÉNEK SZENT ISTVÁN KIRÁLYHOZ	Bozöky-énekeskönyv 1797	1938	3		férfikar / női kar / fiú vegyes kar / kis vegyes kar / vegyes kar
ESTI DAL	népdal	1938	4		gyermekkar / férfikar / vegyes kar
SEMMIT NE BÁNKÓDJÁL	Szkhárosi Horváth A.	1939	3+		férfikar / női kar / vegyes kar
RABHAZÁNAK FIA	Petőfi S.	1944	3		
ISTEN CSODÁJA	Petőfi S.	1944	3+		
ÉLET VAGY HALÁL	Petőfi S.	1947	3+		
HEJ BÜNCÖZSDI BANDI	Petőfi S.	1947	Bar. Szóló, férfikar 3		
A SZABADSÁG HIMNUSZA (La Marseillaise)	Rouget de L'Isle, Jankovich F. ford.	1948	3		egynemű kar
JELIGE	Jankovich F.	1948	4		gyermekkar / férfikar / kis vegyes kar / vegyes kar
NEMZETI DAL	Petőfi S.	1955	3+		

Műcím	Szöveg	Keletkezés éve	Szólamok száma	Hangszer-kíséret	Megjegyzés
EMLÉKSOROK FÁY ANDRÁSNAK	Vörösmarty M.	1956	3		
A NÁDORI TORONYŐR	Vörösmarty M.	1956	3		
A FRANCIAORSZÁGI VÁLTOZÁSOKRA	Batsányi J.	1963	3		

Vegyeskarok

STABAT MATER		1898–1962	4		A férfikari változatot vegyes karra alkalmazta Sulyok Imre. Megjelent: <i>Négy fiatalkori kórusmű</i> , EMB, 2007.
MISERERE	50. zsoltár / latin szöveg	1903	4 + 4		kettős vegyes kar Megjelent: <i>Négy fiatalkori kórusmű</i> , EMB, 2007, Kodály Zoltán <i>Vegyeskarok</i> , EMB, 2018.
ESTE	Gyulai P.	1904	6+		S szóló, vegyes kar
SALLÓ PISTA	népdal	1925	4		faksimile / Megjelent: <i>Kodály Zoltán levelei</i> . Szerk. Legány Dezső. Bp., Zeneműkiadó, 1982, 356., Kodály Zoltán <i>Vegyes karok</i> , EMB, 2018.
TÚRÓT ESZIK A CIGÁNY	népdal	1925	4		gyermekkar / a vegyes kari vált., Friss Gábor ötlete (1950), EMB
PANGE LINGUA		1929	3		Az öt <i>Tantum ergo</i> II. darabjának vegyes kari változata. Megjelent: a <i>Kórusok könyve</i> kötetben, SZIT, 1977.
A CHRISTMAS CAROL	Clement F. Rogers	1929	4+		Az <i>Újszentdőt</i> köszöntő gyermekkar angol nyelvű vegyes kari változata (1961). Megjelent: OUP 1961, Kodály Zoltán <i>Vegyes karok</i> , EMB, 2018.
KÖSZÖNTŐ	népdal	1931	4		A Nagyszalontai köszöntő (gyermekkar) egy más, vegyes kari feldolgozása.
MÁTRAI KÉPEK	népdalok után	1931	4+		
ÖREGEK	Weöres S.	1933	4+		
SZÉKELY KERESVES	népi szöveg	1934	4+		
JÉZUS ÉS A KUFÁROK	János, Márk, Lukács evangéliuma	1934	4+		
AKIK MINDIG ELKÉSNEK	Ady E.	1934	4		
HORATII CARMEN II.10. (...de aurea mediocritate...)	Horatius	1934	4		A szép énekszó műzsájához címmel dr. Vargha K. ráköltött szövegével.

Műcím	Szöveg	Keletkezés éve	Szólamok száma	Hangszer- kíséret	Megjegyzés
LISZT FERENCHEZ	Vörösmarty M.	1936	4+		
MOLNÁR ANNA	Székely népballada	1936	S szóló, vkar 5		
FÖLSZÁLLOTT A PÁVA	Ady E.	1937	4+		férfikar / vegyes kar Forrai M. ötletéből (1960)
MIATYÁNK (a BIC. HUNG. I. 60. sz. nyomán)	P. Szedő Dénes	1937	3		A 3 szólamú változat Tóth József ötletének felhasználásával készült (1961). Megjelent: a <i>Kórusok könyve</i> kötetben, SZIT, 1977, Kodály Zoltán <i>Vegyeskarok</i> , EMB, 2018.
ÉNEK SZENT ISTVÁN KIRÁLYHOZ	Bozóky-énekeskönyv, 1797	1938	3		fiú vegyes kar
ÉNEK SZENT ISTVÁN KIRÁLYHOZ	Bozóky-énekeskönyv, 1797	1938	4		kis vegyes kar
ÉNEK SZENT ISTVÁN KIRÁLYHOZ	Bozóky-énekeskönyv, 1797	1938	4+		nagy vegyes kar
ESTI DAL	népdal	1938	4		gyermekkar / férfikar / vegyes kar Bárdos „transzlokációja”
JÁNOS-KÖSZÖNTŐ	Arany-Gyulai II. 321.	1939	3		fiú vegyes kar
SEMMIT NE BÁNKÓDJÁL	Szkhárosi Horváth A.	1939	5+		férfikar / női kar Megjelent: Kodály Zoltán <i>Vegyeskarok</i> , EMB, 2018
NORVÉG LEÁNYOK	Weöres S.	1940	4+		
GÖMÖRI DAL	népdal	1940? 1941?	3		
BALLASSI BÁLINT ELFELEJTETT ÉNEKE	Gazdag E.	1942	4+		
ELSŐ ÁLDOZÁS	Szedő D.	1942	4+		
SZÉP KÖNYÖRGÉS	Balassi B.	1943	4		
A SZÉKELYHEZ	Petőfi S.	1942	4+		
COHORS GENEROSA	régi magyar diákköszöntő 1777 (magyar szöveg: dr. Vargha K.)	1943	3		fiú vegyes kar / <i>Pozdravná študentská pieseň</i> címmel szlovákul is megjelent, Anton Kríštoľ ford.
A 121. GENFI ZSOLTÁR		1943	4		
ADVENTI ÉNEK	egy XVIII. századi francia miskönyvből, Szedő D. ford.	1943	3+		
CSATADAL	Petőfi S.	1943	4 + 4		kettős vegyes kar
SIRATÓÉNEK	Bodrogh P.	1947	6		
A MAGYAR NEMZET	Petőfi S.	1947	4+		

Műcím	Szöveg	Keletkezés éve	Szólamok száma	Hangszer-kíséret	Megjegyzés
NAPHIMNUSZ (1972) NAPÉNEK (2018)	Szedő D.	1948	4		Eredetileg <i>Adoration</i> címmel, héber szöveggel. <i>Jewish Folk Choruses</i> , collected by Károly Fraknói, Cserépfalvi, 1948. Assisi Szt. Ferenc naphimnusza alapján az adaptáció. Megjelent: Kodály Zoltán <i>Vegyeskarok</i> , EMB 2018 kétféle változatban, az eredeti héber: <i>Adoration</i> és magyar <i>Napének</i> címmel.
A SZABADSÁG HIMNUSZA (La Marseillaise)	Rouget de L'Isle, Jankovich F. ford.	1948	3		
JELIGE	Jankovich F.	1948	3+		kis vegyes kar
JELIGE	Jankovich F.	1948	5+		nagy vegyes kar
AZ 50. GENFI ZSOLTÁR		1948	4+		
A 114. GENFI ZSOLTÁR	Szenczi Molnár A. ford.	1951	4	Orgona	Megjelent: Zeneműkiadó, 1958
BÉKESSÉG-ÓHAJTÁS 1801. ESZTENDŐ	Virág B.	1953	4		
ZRÍNYI SZÓZATA	Zrínyi M.	1954	Bar. szóló, vkar 5+		
MAGYARORSZÁG CÍMERE	Vörösmarty M.	1956	4		
INTERMEZZO (a Hány Jánosból)	dr. Vargha K.	1956	4–8	zongora	Megjelent: Zeneműkiadó, 1957
I WILL GO LOOK FOR DEATH (Gyászének)	J. Masefield, Kistétényi M. ford.	1959	4		
SÍK SÁNDOR TE DEUMA	Sík S.	1961	4		
MEDIA VITA IN MORTE SUMUS	latin sz. Lukin L. ford.	1961	4		
JÖVEL SZENTLÉLEK ÜRISTEN	Batizi A.	1961 k.	4		Megjelent: <i>Evangéliumi vegyeskarok</i> című gyűjt. Magyarországi Baptista Egyház – 1976, Kodály Zoltán <i>Vegyeskarok</i> , EMB, 2018.
AN ODE FOR MUSIC (Óda a muzsikához)	W. Collins, W. Shakespeare (?), Kistétényi M. ford.	1963	6		
MOHÁCS	Kisfaludy K.	1965	4		
LAUDES ORGANI	latin szöveg	1966	4+		

Vokális zenekari művek

OFFERTORIUM (Assumptus est Maria)	latin szöveg	1901	Bar. szóló, vkar 6	klarinét, kürt, vonósok	
PSALMUS HUNGARICUS	Kecskeméti Vég M.	1923	T szóló, vegyes kar, gyermekkar	zenekar, orgona	

Műcím	Szöveg	Keletkezés éve	Szólalmok száma	Hangszer- kíséret	Megjegyzés
BUDAVÁRI TE DEUM	latin szöveg	1936	S, A, T, B szóló, vkar	zenekar, orgona	
MISSA BREVIS	latin szöveg	1944	vkar	orgona	
MISSA BREVIS	latin szöveg	1947	3 S, A, T, B szóló, vkar	zenekar, orgona	
VÉRTANÚK SÍRJÁN	Bozóky-énekeskönyv 1797	1945	vkar	zenekar	A záró kórusszakasz az <i>Ének Szt. István királyhoz</i> adaptációja
KÁLLAI KETTŐS	népdalok után	1950	vkar	3 klarinét, 2 cimbalom	
THE MUSIC MAKERS. AN ODE (Óda)	A. O'Shaughnessy, Raics I. ford.	1964	vkar	zenekar	

A táblázatban használt rövidítések:

gykar – gyermekkar,

nkar – nőikar

fkar – férfikar

vkar – vegyeskar

MK – Magyar Kórus Kiadó

OUP – Oxford University Press

SZIT – Szent István Társulat

EMB – Editio Musica Budapest

23. melléklet: Kodály Zoltán: Két zoborvidéki népdal I., Meghalok, meghalok (1908)

212

KÉT ZOBORVIDÉKI NÉPDAI.

I

(MĚGHALOK, MĚGHALOK)

Andante poco rubato $\text{♩} = 152-168$

halkan, lázasan

(1908)

p ten.

1.S. *Mėghalok, mėghalok, mėg beteg sém va - gyok,* *p* *Mėg - halok, mėgha-*

2.S. *Mėg - halok, mėgha-*

3.S. *Mėg - halok, mėgha-*

Szóló

1.A. *-*

2.A. *-*

3.A. *-*

Kar

S. *-* *p* *A*

A. *-* *p* *A*

ten.

Kolonyi temetőn nyúgodni a - ka - rok.

lok, mėg beteg sém vagyok.

lok, mėg beteg sém vagyok.

ten *p* *A*

p *A*

* *ten* ♩ pontosan** *A* szőlíták száma megkétszerezhető vagy megháromszorozható.

Az Universal Edition A. G. Wien engedélyével

137

Ko-lo-nyi te-me - tön nyü - god-ni a - ka - rok.
 Ko-lo-nyi te-me - tön nyü - god-ni a - ka - rok.

mp *molto espr.* *ten.* *cresc.*
 Érted vagyok, érted, ér-ted ilyen be - teg,

mp *molto espr.* *ten.* *cresc.*
 Érted vagyok, érted, érted ilyen be - teg,

Ér - ted vagyok, ér - ted, ér - ted i -
 Ér - ted vagyok, ér - ted, ér - ted i -

mf *f*
 mf *f*

mf *ten.* *f*
Tē érted lél, rózsám, mindennapi hi - deg.
lyen be - teg.
lyen be - teg.
mf *ten.*
Tē ér-ted lél, rózsám, mindennapi hi - deg.
dim. molto *pp*
21 *dim. molto*
Tē ér-ted lél ró - zsám min - dén-na - pi hi - deg.
Tē ér-ted lél ró - zsám min - dén-na - pi hi - deg.
es. pr. *pp*
26 *pp*

37

p *ten.*
Még halok, még halok, még beteg sém vagyok,

36

f cresc.
Még halok, még halok, még be - teg sém va - gyok.

rallent. *p molto espr.* *a tempo*
p *mp molto espr.*
mf *pp* *Kolonyi*
 41 *f* *pp* *p* *(p)*
 più rallent. al fine *morendo* *pp* *molto espr.*
 temetón nyugodni aka - rok. *p* *pp*
 47 *pp* *p* *pp*

MĚGHALOK, MĚGHALOK

193

Zoborvidéki népdal

(1957)

Soprano
Solo

3-4 Alti

S I
A I

S II
A II

pp

p

MĚg - ha - lok, mĚg-ha-lok, mĚg be-teg sĚm va-gyok,

mp

MĚg - ha - lok, mĚgha - lok, mĚg be-teg sĚm va - gyok,

pp

19

Az Universal Edition A. G. Wien engedélyével

194

Ko - lo - nyi te-me - tón

Nyu-god-ni a - ka - rok, *dim.*

25

Nyu - god - ni a - ka - rok,

S I

A I

S II

A II

32

A, a, a, a

37

143

Ko - lo - nyi te - me - tön

Nyu - god - ni a - ka -

44

p

pp

A

mf

rook.

Ko - lo - nyi te - me - tön

50

pp

A II

III

A

Nyu - god - ni a - ka - rok.

lunga

55

ppp

Műhelytanulmányok

I. évfolyam

1. „Hullatja levelét az idő vén fája...”
Tanulmányok Arany János születésének 200. évfordulójára
Szerkesztő: Balogh Csaba – Windhager Ákos
2. „A teljesség felé...”
Tanulmányok Weöres Sándorról
Szerkesztő: Balogh Csaba – Falusi Márton
3. **Klima Gyula**
A lélek mint a test formája, és a művészet mint a lélek formája
4. Miklós és Petar
Horvát-magyar politikai és kulturális kapcsolatok
Szerkesztő: Balogh Csaba – Windhager Ákos
5. A magyar művészetelmélet hagyományai
Szerkesztő: Balogh Csaba – Falusi Márton
6. Vallás – nép – művészet
Egyházművészeti tanulmányok
Szerkesztő: Fehér Anikó
7. **Grad-Gyenge Anikó – Lehóczki Zsófia**
Szerzői jogi sorvezető komolyzenei szakemberek számára

Műhelytanulmányok

II. évfolyam

1. Auróra
A magyarországi balett születése
Szerkesztő: Bólya Anna Mária
2. Kálnoki-Gyöngyössy Márton
Nemzet és múzeum
A magyar múzeumügy a jogszabályalkotás tükrében (1777–2010)
3. Symphonia Ungarorum
Tanulmányok Nagy Gáspár és Szokolay Sándor életművéről
Szerkesztő: Windhager Ákos
4. „Mozgó dó...”
Gondolatok Kodály Zoltán zenepedagógiai módszeréről
Szerkesztő: Fehér Anikó
5. ifj. Sipka Sándor
„Magam helyett” az „Irgalom”
6. Baksay-Nagy György – Grad-Gyenge Anikó
Design és jog –
Bevezető a design védelmének lehetőségeibe

Műhelytanulmányok

III. évfolyam

1. **Grad-Gyenge Anikó**
Az építészet szerzői jogi kérdései –
Szerzői jogi útmutató az építészeti gyakorlat számára
2. **A művészet közege**
Szerkesztők: Kocsis Miklós – Boros János
3. **Kucsera Tamás Gergely**
Globalizált média, mediatizált kultúra
4. **Orosz István**
Kéklakátok
5. **Káel Csaba**
Élmény. Minden tekintetben.
Kulturális FMCG, avagy fast moving cultural goods
6. **Az idő küszöbén – A magyar balett története**
Szerkesztők: Windhager Ákos – Bólya Anna Mária
7. **Tánc és módszer – Táncmódszertani kutatások**
Szerkesztők: Bólya Anna Mária – Windhager Ákos

Műhelytanulmányok

IV. évfolyam

1. A művészet közege II. – Kihívások a XXI. század elején
Szerkesztők: Kocsis Miklós – Boros János
2. Kultúraláncolatok – Tóth Árpád kora és szellemi örökösei
Szerkesztő: Fehér Anikó
3. „Mélyebb barázdát húzni...” – Zene a keresztény egyházban
Szerkesztő: Fehér Anikó
4. **Marczin István**
Művésztelepek a Kárpát-medencében 2020 –
Empirikus kutatás
5. **Grad-Gyenge Anikó – Timár Adrienn**
Képzőművészet szerzői jogi lencsén át
6. **Váradi Judit**
Zeneoktatás távhangolásban
7. **Gálhidy Péter**
Hol van a szobor helye?
8. **Bólya Anna Mária**
Utak, irányok a hazai táncéletben –
Pandémia előtti elmélkedés a magyar táncművészetről
9. **Wesselényi-Garay Andor**
Most mi lesz? –
Kortárs magyar építészet 2010–2020
10. A kiválasztott – A magyar tánckultúra Nizsinszkij-öröksége
Szerkesztők: Bólya Anna Mária – Windhager Ákos

Műhelytanulmányok

V. évfolyam

1. Auróra 3–4.
A magyarországi balett születése
Szerkesztő: Bólya Anna Mária
2. A magyar néptánc évtizedei
Szerkesztő: Fehér Anikó
3. A művészet közege III–IV.
Vírus és háború
Szerkesztő: Boros János
4. A magyar egyházzene története
Szerkesztő: Windhager Ákos

Műhelytanulmányok

VI. évfolyam

1. **Marczin István – Marczin I. Bence – Márton Sándor**
Művésztelepek a Kárpát-medencében 2023
2. Vele haladt a kor?
Tanulmányok és munkalapok Dargay Lajos alkotói világához
Szerkesztő: Dr. Kriston-Vízi József
3. Mozgó dó IV.
Zene a katedrán
Szerkesztő: Fehér Anikó
4. **Váradi Judit, Józsa Gabriella, Bartalis Izabella, Kelemen Henrietta, Kerekes Rita, Kiss Julianna, Mike Ádám, Molnár-Tamus Viktória, Radócz József Miklós, Szabóné Fodor Adrienne, Szűcs Tímea**
A szülők szerepe az alapfokú zeneoktatás valós és virtuális formájában